

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДЕМОКРАТІЯ

**Збірник наукових статей за матеріалами
III науково-практичної конференції**

(м. Харків, 13 травня 2021 р.)

У двох частинах

Частина 1

Харків
2021

Редакційна колегія:

І. В. Яковюк – завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор;
С. Г. Серьогіна – директорка НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

І. І. Бодрова – заступник директора з наукової роботи НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

І. В. Самощенко – декан міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент;

Т. М. Слїнько – завідувачка кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор;

В. М. Стещенко – завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент;

О. Я. Трагнюк – доцентка кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор

Матеріали друкуються в авторській редакції

Права людини і демократія : зб. наук. статей за матеріалами III наук. П-68 практ. конф., м. Харків, 13 травн. 2021 р. : у 2 ч. / редкол.: І. В. Яковюк, С. Г. Серьогіна та ін. – Харків, 2021. – Ч. I. – 230 с.

У збірнику подається стислий виклад доповідей та повідомлень науковців, викладачів та студентів освітніх і наукових закладів на III науково-практичній конференції «Права людини і демократія», яка була організована і проведена в м. Харків Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого і НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України з нагоди Дня Європи та XV Всеукраїнського фестивалю науки.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами прав людини і європейської інтеграції.

УДК 341.231.14 +(4-672 ЄС)

© Колектив авторів, 2021

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021

© НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2021

ПОНЯТТЯ «ДИТИНА-МІГРАНТ» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблематика міграції є однією із найбільш актуальних у праві ЄС упродовж останнього десятиліття. Серед осіб, які звертаються за отриманням міжнародного захисту у державах-членах ЄС, частка дітей традиційно є високою і становить близько 31%. Так, наприклад, у 2015 році з 1.26 мільйону заявок на отримання притулку, 365 тисяч були подані дітьми [1], а протягом 2020 року до держав-членів Європейського Союзу надійшло близько 416 тисяч нових заявок від мігрантів на отримання притулку, з яких майже 128 тисяч – від осіб, віком до 18 років [2].

Через вікову, фізичну та психічну незрілість, дітям необхідне надання особливих прав та додаткового захисту у порівнянні із дорослими. Причиною є те, що вони часто зазнають сексуальної чи економічної експлуатації, є об'єктами торгівлі, різних видів затримання та інших проблем, пов'язаних із їхньою вразливістю. Дітям-мігрантам без супроводу може бути відмовлено у доступі до процедур надання притулку, тому що без батьків держави не сприймають їх як самостійних заявників на отримання притулку.

Однією із невирішених на сьогодні проблем є те, що у деяких державах-членах ЄС досі немає спеціальних законодавчих положень, що дозволяють дітям-мігрантам користуватися необхідним комплексом прав і свобод, що гарантовані решті категорій неповнолітніх. Як результат, вони зазнають дискримінації порівняно з іншими дітьми і не мають доступу до задоволення базових потреб: в харчуванні, житлі, охороні здоров'я, освіті тощо. При цьому на рівні ЄС зазначена проблема набула фрагментарного регулювання у низці нормативно-правових актів у рамках так званого Шенгенського асцісі. Таким чином, актуальним завданням у рамках цієї роботи є дослідження поняття «дитина-мігрант» у праві ЄС.

Варто зазначити, що поняття «діти-мігранти» спеціально не розкрито на рівні первинних та вторинних джерел права ЄС. Відповідне поняття згадувалося лише під час офіційних зустрічей та інших подій, які

---

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

відбувалися у ЄС. Так, в оприлюдненій доповіді 10-го Європейського Форуму про права дитини, який був організований та проведений Європейською Комісією у 2016 році поняття «дитина під час міграції» було визначено як «усі громадяни однієї країни, які мігрують зі своєї країни походження на територію іншої країни та всередині неї в пошуках засобів, необхідних для виживання, безпеки, поліпшення рівня життя, освіти, економічних можливостей, захисту від експлуатації та жорстокого поводження, возз'єднання сім'ї або деяких вищезазначених причин. Вони можуть подорожувати зі своєю сім'єю або самостійно, або з іншими членами сім'ї, або з членом сім'ї. Вони можуть шукати міжнародного захисту, членів сім'ї, бути трудовими мігрантами, жертвами торгівлі та / або мігрантами без документів» [3].

З метою встановлення значення поняття «діти-мігранти», вважаємо за доречне розкрити значення понять «дитина» та «мігрант» у праві ЄС.

Поняття «дитина» у праві ЄС ґрунтується на міжнародному універсальному договорі – Конвенції ООН про права дитини 1989 року [4] (далі – Конвенція), учасницями якої є усі держави-члени ЄС. У ст. 1 цієї Конвенції визначено, що «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше». Усі держави-члени ЄС ратифікували Конвенцію ООН про права дитини, у свою чергу ЄС під час реалізації своєї мети та завдань керується принципами, що в ній викладені.

Відповідно до ст. 2 Конвенції «держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин» [4]. Це означає, що усі діти, у тому числі і діти-мігранти, підпадають під захист цієї Конвенції.

У Зауваженнях загального порядку № 6 Комітету з прав дитини (конвенційного органу зазначеного міжнародного договору) «Поводження з несупроводжуваними і розлученими дітьми за межами країни їхнього походження» 2005 р. зазначається, що принцип недискримінації за ст. 2 Конвенції ООН про права дитини 1989 року забороняє будь-яку дискримінацію на основі статусу дитини як несупроводжуваної або розлученої, або як біженця, шукача притулку або мігранта [5].

Разом із тим, Конвенція зобов'язує держав-членів ЄС захищати дітей від насильства, експлуатації, жорстокого поводження, дискримінації та інших проблем та ризиків, які діти мають, перебуваючи у вимушеній міграції.

Стосовно визначення поняття «мігрант» у праві ЄС, то слід зазначити наступне. На міжнародно-правовому рівні не існує єдиного визначення поняття «мігрант», проте Міжнародна організація з міграції рекомендує під цим поняттям вважати особу, яка переїжджає зі свого місця звичайного проживання в межах країни чи через міжнародний кордон, тимчасово чи постійно, і з різних причин [6]. Таким чином, вбачаємо, що поняття «мігрант» на міжнародно-правовому рівні повинно мати 3 необхідні елементи: 1) переміщення – з одного місця на інше у межах однієї країни або закордон; 2) час – тимчасово або постійно; 3) причинність – з різних причин.

В актах вторинного права ЄС, зокрема, Регламенті Європейського Парламенту та Ради № 862/2007 від 11 липня 2007 року про Статистику Спільноти про міграцію та міжнародний захист та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 311/76 про складання статистичних даних про іноземних працівників [7], під поняттям «мігрант» розуміється особа, яка (а) встановлює своє звичайне місце проживання на території держави-члена ЄС чи Європейської асоціації вільної торгівлі (далі – ЄАВТ) протягом періоду, який може бути більшим, але не менше 12 місяців, попередньо проживаючи в іншій державі-члені ЄС або ЄАВТ, або третій країні; або б) раніше проживала на території держави-члена ЄС чи ЄАВТ, а потім припинила мати своє місце звичайного проживання в державі-члені ЄС або ЄАВТ протягом періоду, який може бути більшим за 12 місяців. При цьому, на рівні права ЄС, поняття «мігрант» має лише два необхідні елементи – переміщення та час. Можливо, це можна пояснити тим, що ЄС має на меті захист усіх мігрантів, які тимчасово або постійно незалежно від причин знаходяться на території держав-членів ЄС.

Більш того, у судових рішеннях Суду Європейського Союзу, зокрема, у рішенні по справі С-441/19 від 14 січня 2021 року, Суд підкреслює, що держава-член Європейського Союзу не може розрізняти неповнолітніх без супроводу лише на підставі критерію їхнього віку. Таким чином, Суд вважає, що усі діти-мігранти, незалежно від віку, потребують захисту на території держав-членів ЄС і між ними не можна обирати.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що так як джерелами права ЄС визначення поняття «діти-мігранти» не передба-

чене, то його можна запропонувати, комбінуючи поняття «дитини» та «мігрант», значення яких використовується у праві ЄС. Таким чином, дитина-мігрант у праві ЄС – це особа, яка не досягла 18 років, яка з різних причин встановлює своє місце звичайного проживання на території держави-члена ЄС протягом періоду, який може бути більшим за 12 місяців, попередньо проживаючи в іншій державі-члені ЄС, або третій країні, або яка раніше проживала на території держави-члена ЄС, а потім з різних причин переїхала зі свого місця звичайного проживання з держави-члена ЄС протягом періоду, що перевищує 12 місяців.

Список використаної літератури:

1. Children and unsafe migration in Europe: Data and policy, understanding the evidence base. URL: https://publications.iom.int/system/files/gmdac_data_briefing_series_issue5.pdf (дата звернення 13.04.2021).
2. Asylum statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics#Number_of_asylum_applicants:_decrease_in_2020(дата звернення: 13.04.2021).
3. General background paper of 10th European Forum on the rights of the child «The protection of children in migration» (29–30 November 2016). *EU European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=34456.
4. Конвенція про права дитинивід 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 13.04.2021).
5. Замечание общего порядка Комитета по правам ребенка №6 (2005): Обращение с несопровождаемыми и разлученными детьмиза пределами страны их происхождения. URL: <https://www.refworld.org.ru/docid/4ffd3ead2.html> (дата звернення: 13.04.2021).
6. Key Migration Terms. *International Organization for Migration*. URL:<https://www.iom.int/key-migration-terms>.
7. Regulation (EC) no 862/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on Community statistics on migration and international protection and repealing Council Regulation (EEC) No 311/76 on the compilation of statistics on foreign workers. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007R0862&qid=1448964364407&from=EN>.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЧОРНІ КОДЕКСИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЯК УЗАКОНЕНА ФОРМА РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ

Забезпечення справедливих та рівноодинакових умов доступу до соціально заохочуваної праці, вступу до трудових відносин та недопустимості при цьому будь-яких форм дискримінації є першочерговим національним та міжнародним завданням.

Колосов І. В., з цього приводу, досить влучно зазначає, що основний принцип міжнародно-правового регулювання праці – рівність в здійсненні прав і свобод людини. Рівність у праці виключає дискримінацію, під якою розуміється будь-яка відмінність, недопущення або перевага, що встановлюється за ознакою раси, статі, релігії, іноземного, соціального походження, віку, сімейного стану, що приводять до порушення рівності можливостей в галузі праці і занять.²

Водночас, з метою визначення суті дискримінаційних форм порушення права людини на працю варто звернути увагу на деякі законодавчі акти минулого аби подібні прояви не траплялись у подальшому. В цьому контексті досить цікавим є вивчення історичного досвіду Сполучених Штатів Америки.

Як зазначає Британська енциклопедія, чорні кодекси у історії Сполучених Штатів, – це численні нормативні акти у штатах колишньої конфедерації, ухвалені після Громадянської війни та покликані закріпити подальше верховенство білої раси. Ухвалені у 1865 та 1866 роках, ці закони були розроблені з метою змінити систему суспільного управління рабством, скасованим до того Прокламацією про звільнення та Тринадцятою поправкою до Конституції Сполучених Штатів Америки.

Чорні кодекси беруть свій початок від кодексів рабства, що діяли раніше. Існувала презумпція того, що раби у Америці – це рухоме майно,

---

¹ Асистентка кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

² Колосов І. В. Міжнародна організація праці, її акти та роль у правовому регулюванні трудових правовідносин. *Альманах міжнародного права*. 2014. № 6. С.71–80.

складова частина власності, а відтак мають або мізерний обсяг прав, або цілком безправні. Кодекси рабства, у найбільш широкому значенні, розглядались як ефективні інструменти проти рабської непокори, зокрема як пересторога від рабських повстань і втеч. Владне забезпечення кодексів рабства було також різноманітним, однак тілесні покарання застосовувались повсюдно та жорстоко.

Чорні кодекси були ухвалені одразу після Громадянської війни, з певними відмінностями у різних штатах, однак усі вони були покликані зберегти сталий попит на дешеву робочу силу та закріпити принижене становище звільнених рабів. Зокрема, у складі цих кодексів, існували закони проти бродяжництва, котрі проголошували будь-яку чорношкіру особу жебраком, якщо вона була непрацевлаштованою та не мала постійного місця проживання; оголошена жебраком особа могла бути піддана арешту, штрафу або примусовій праці у разі неможливості сплатити штраф.

Закони щодо навчальництва були впроваджені з метою «здачі у найм» сиріт або інших неповнолітніх утриманців білошкірим, котрі почасти повертали їх колишнім господарям. Деякі штати обмежували афроамериканців у можливості бути власниками майна, у інших чорношкірі були позбавлені можливості займатись певними видами підприємницької діяльності або торгівлі. Колишні раби були позбавлені права носіння вогнепальної зброї або свідчення у суді, за виключенням справ, котрі стосуються інших чорних. Дозволялись законні шлюби між афроамериканцями, проте міжрасові шлюби були заборонені.

Чорні кодекси спричинили реакцію у Північних штатах (згадати тільки криваві расові повстання у Мемфісі, Тенессі, Новому Орлеані та Луїзіані), що стало приводом до Реконструкції штатів (1865–1877) та внесення Чотирнадцятої та П'ятнадцятої поправок до Конституції США. З метою надання допомоги колишнім рабам у 1865 році було створене Бюро Вільновідпущених. Реконструкція поклала край чорним кодексам, але по її закінченні багато норм цих кодексів продовжили своє існування у Законах Джима Кроу, котрі не були остаточно скасовані аж до ухвалення у 1964 році Закону про Громадянські права.¹

Розберемо більш детально форми дискримінації людини у трудових відносинах, що існувала наприкінці XIX століття у Сполучених Штатах Америки на прикладах чорних кодексів окремих штатів.

---

¹ Black code. United States history. URL.: <https://www.britannica.com/topic/black-code> (дата звернення 18.03.2021 року).

Так, згідно статті 6 Чорного кодексу штату Міссісіпі усі трудові договори, укладені між вільними людьми, звільненими неграми і мулатами на період більший, ніж один місяць повинен укладатись у письмовій формі, у двох екземплярах, посвідчуватись дільничим, міським або окружним офіцером, або двома *незацікавленими білошкірими особами* у окрузі, де виконуватиметься робота; *зазначені контракти повинні оплачуватись цілісно, тобто у разі припинення трудового договору до закінчення строку його дії з ініціативи робітника без поважних причин, останній втрачає право на заробіток за увесь рік, що передував даті припинення договору.*¹

У Вірдені, штат Іллінойс, Расове Повстання було апофеозом трудового і расового насильства наприкінці XIX – початку XX століть у Сполучених Штатах. Слідом за загальнонаціональним страйком шахтарів у 1897 році, у січні 1898 року майже на всіх вугледобувних підприємствах Іллінойсу була встановлена нова норма оплати праці: 40 центів за видобуту тону вугілля. Після того, як Чиказько-Вірденська Вугільна Компанія анулювала угоду і скористалась афроамериканськими шахтарями, доставленими з Бірмінгему, шахтарі з Алабами виступили в якості штрейкбрехерів у Вірдені, розташованому за 25 миль на південний захід від Спрінгфілду, Іллінойс.

25 вересня 1898 року, завантажені у Бірмінгемі шахтарі прибули до Вірдену. Огорожа навколо входу до шахти була щойно збудована слідом за залізницею з метою захистити прибувших чорношкірих шахтарів. Біля 300 озброєних страйкуючих білих шахтарів, здебільшого імігрантів з Південної та Східної Європи, з'їхались з усіх куточків центрального Іллінойсу назустріч поїзду зі штрейкбрехерами. Поїзд зменшив рух біля станції Вірдену, однак потім проїхав її без зупинки та попрямував до Спрінгфілду, штат Іллінойс, не маючи наміру висаджувати пасажирів біля огорожі до шахти.

Білошкірі шахтарі – члени профспілки – продовжували патрулювати дороги навколо Вірдену, очікуючи, що власники шахт повернуть штрейкбрехерів до міста. До 12 жовтня 1898 року їх число зросло до двох сотень, і тоді власники шахти зробили інший під'їзд до Вірденської станції. Стрільянина розпочалась щойно поїзд полишив депо з іншою партією

---

¹ MISSISSIPPI BLACK CODES. PRIMARY DOCUMENT. 1866. URL.:<https://www.blackpast.org/african-american-history/1866-mississippi-black-codes> (дата звернення 18.03.2021 р.).

бірмінгемських шахтарів та їхніх сімей. Однак цього разу поїзд було зупинено якнайближче до шахтної огорожі¹.

У Техасі кожен робітник повинен був мати повну і беззаперечну свободу вибору роботодавця, однак як тільки вибір було зроблено, йому було заборонено полишати робоче місце до закінчення строку дії трудового договору, за винятком погодження з роботодавцем, жорстокого поводження чи звільнення частини робітників, у разі ж звільнення за власним бажанням він втрачав увесь свій заробіток (стаття 2 Чорного кодексу штату Техас).

Усі трудові контракти повинні були укладатись з головами сімей; вони охоплювали усіх працездатних членів сім'ї та пов'язували усіх непрацездатних певним місцем перебування (стаття 5 Чорного кодексу).

Належна за трудовим контрактом заробітна плата могла бути приримана наступним чином: перша половина – до збору ½ частини врожаю, друга – до сплати ренти, проте не більше, ніж до збору другої половини врожаю з плантації, після чого мала бути виплачена у повному обсязі (стаття 6 Чорного кодексу).

У випадку хвороби робітника, з нього вираховувався заробіток за час хвороби, а у разі симуляції хвороби з метою ледарства або порушення умов контракту – у подвійному розмірі і, після виробітку норм праці, за умови, що прогул тривав більше трьох днів, порушник віддався мировому судді або меру міста з метою примусового залучення до громадських безоплатних робіт з будівництва доріг, благоустрою вулиць доти, доки порушник не зрозуміє необхідності повернення до своєї роботи (стаття 8 Чорного кодексу)².

Отже, можна зробити висновок про те, що у другій половині XIX ст. у Сполучених Штатах Америки в умовах скасування рабства посилились тенденції до расової дискримінації, сегрегації, що помітно позначилось на рівні правового регулювання тогочасних трудових відносин.

Минали часи. Згадуючи дослідження Колосова І. В., не можна не звернути уваги на те, що натеper «основний принцип міжнародно-правового регулювання праці – рівність в здійсненні прав і свобод людини. Рівність у праці виключає дискримінацію, під якою розуміється будь-яка

---

¹ VIRDEN, ILLINOIS RACE RIOT. 1898. URL.:<https://www.blackpast.org/african-american-history/virden-illinois-race-riot-1898/> (дата звернення 18.03.2021 р.).

² TEXAS BLACK CODES. 1866. URL.: <https://www.blackpast.org/african-american-history/1866-texas-black-codes/> (дата звернення 18.03.2021 року).

відмінність, недопущення або перевага, що встановлюється за ознакою раси, статі, релігії, іноземного, соціального походження, віку, сімейного стану, що приводять до порушення рівності можливостей в галузі праці і занять. На це, наприклад, вказують такі конвенції МОП, як Конвенція № 111 про дискримінацію в галузі праці й занять (1958 р.), Конвенція № 100 про рівну винагороду чоловіківі жінок за працю рівної цінності (1951 р.)».¹ Проте, Чорні кодекси, подібні до них законодавчі акти та їх криваві наслідки повинні служити уроком людству і бути об'єктом подальшого вивчення з метою недопущення навіть прихованих або замаскованих форм дискримінації у трудових відносинах.

*Волошин А. П.*²

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Проблема визначення національних інтересів і полеміка навколо неї потребують постійної уваги з боку науковців. Існує ряд підходів до визначення поняття «національні інтереси». Одні дослідники вбачають в національних інтересах вираження потреби суспільства займати те місце у світовому співтоваристві, яке максимально відповідає її культурно-історичній традиції і дозволяє найбільш повно реалізовувати її потенційні ресурси. Інші вважають, що національні інтереси – це усвідомлені національні потреби політично організованого народу і механізм реалізації національної ідеї, котра розкривається через зміст таких понять, як: народ, громадянське суспільство, нація, держава [1]. В. Кириченко стверджує, що «національні інтереси» – це інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему відповідної держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства загалом.

Розуміння національних інтересів обумовлене інтерпретацією цінностей, цілей та перспектив суспільного розвитку, філософських та релігійних доктрин, тобто національні інтереси в специфічній формі пред-

---

¹ Див. посилання 1.

² Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ставляють цивілізаційне підґрунтя нації. Закон України «Про національну безпеку України» (ст. 1) містить офіційне визначення поняття «національні інтереси України» – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [2].

Національні інтереси мають відносно сталий характер, оскільки виникають і зникають на певному історичному етапі розвитку держави і є невід’ємним складовим елементом як системи національної безпеки, так і геополітики. При цьому певною мірою можна стверджувати, що внутрішні національні інтереси відображають потреби існування і розвитку індивіда, соціальної групи, суспільства і держави, а зовнішні – додаткові зовнішні умови для задоволення вказаних потреб.

Визначення множини національних інтересів – ключова передумова забезпечення логічної послідовності у внутрішній і зовнішній політиці держави, її передбачуваності для більшості населення країни, стабільного і прогресивного соціально-економічного та політичного розвитку. З огляду на це, національні інтереси відіграють роль домінанти у визначенні магістральних напрямів державного будівництва, а визначення сукупності інтересів є важливою науковою проблемою та головним практичним завданням політичної еліти [3, с.76]. Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. №392/2020 затверджено Стратегію національної безпеки України, яка визначає пріоритети національних інтересів та окреслює основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для їх забезпечення. Фундаментальні інтереси України наразі закріплені в Законі України «Про національну безпеку України» (п.3 ст.3):

1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в НАТО, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами

Таким чином на законодавчому рівні було визначено курс України на членство в ЄС і НАТО, а європейська і євроатлантична інтеграція поси-

дають провідне місце серед національних інтересів. У Стратегії національної безпеки одним із основних напрямів зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки визначено досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС [4].

Майже тотожними є вимоги політичної частини Копенгагенських критеріїв членства в ЄС, а саме: держави, які бажають стати членами ЄС, повинні не лише закріпити принципи демократії і верховенства права у своїх конституціях, але й втілювати їх у повсякденне життя. Конституції держав-заявниць мають гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті. Вони встановлюють демократичні інститути та незалежні органи правосуддя, органи конституційної юрисдикції, що створює умови для нормального функціонування державних установ», та деякі пріоритети національних інтересів України, викладених у Стратегії національної безпеки, а саме: «... пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є: суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України».

Вимоги до членства у сфері економіки полягають у наявності як дієвої ринкової економіки, так і здатності витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у рамках ЄС. Виконання цього критерію може бути обумовлено тільки сталим розвитком національної економіки, що є фундаментальним національним інтересом України.

Таким чином євроінтеграційні процеси мають стимулювати розвиток внутрішніх демократичних та соціально-економічних перетворень.

Україна, спочатку обравши партнерство з НАТО як один із напрямів своєї зовнішньої політики, а згодом повноправне членство в цій організації як стратегічний пріоритет свого зовнішньополітичного курсу, стала на шлях реформ, які охоплюють не лише сферу безпеки і оборони, а й інші сфери суспільних відносин, де є необхідність запровадження принципів демократії, верховенства права та прав людини. Реформуючи збройні сили за стандартами альянсу Україна зміцнює свою обороноздатність.

На думку авторів національної доповіді «Євроатлантичний вектор України», справжня євроінтеграція – це щоденне створення умов для гідної самореалізації людини, піднесення ролі громадянського суспільства, яке не підкорене державі й не вступає з нею в антагонізм, а знаходить збалансовану

взаємодію[5]. Саме на цьому шляху можливе розкриття всіх потенційних перспектив як особистості, так і держави, що є основою посилення суб'єктності країни у світі, а відтак – підвищення рівня її суверенітету.

Таким чином, вже на шляху до членства України в НАТО та ЄС, виконуючи необхідні для цього політичні, економічні, соціальні та інші вимоги, Україна має забезпечити реалізацію деяких фундаментальних національних інтересів.

Список використаної літератури:

1. ПоляковаЛ. В. Національні інтереси України: механізми їх формування та реалізації в умовах глобалізації. *Політологічний вісник*. 2014. №73. С. 314–325. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2014_73_32 (дата звернення: 07.05.2021)
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 08.05.2021)
3. Глобальна та національна безпека: підручник / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020> (дата звернення: 07.05.2021)
5. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Національна академія наук України, 2019. 328 с.
6. Getman A. P., Yakoviyk I. V. (2019). The Strategy of the National Security of Ukraine: History of Reforms? *Problems of Legality*. Вип. 147. Р. 8–22. doi: 10.21564/2414-990x.147.186338.

Гайдамака В. О.¹

КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Втілення на практиці теорії соціальної держави обумовило появу численних її регіональних і національних моделей, а розвиток концепції демократичної, правової держави, складовою якої є принцип соціальної

---

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

державності, обумовив висування на початку ХХІ ст. ідеї доповнення цієї теорії екологічною складовою – концепцією екологічної держави. Щоправда зміст такого феномену як «екологічна держава», його характерні ознаки та співвідношення з соціальною державою у вітчизняній юридичній науці не визначений. У питанні розробки концепції екологічної держави вітчизняна юридична наука суттєво відстає від західної, зокрема європейської юридичної науки.

Термін «екологічна держава» використовується для позначення держави, яка розробляє і реалізує на практиці державну політику в сфері вирішення комплексу екологічних і кліматичних проблем, забезпечення екологічних прав своїх громадян, спрямовує свої зусилля на забезпечення екологічної безпеки, а також тісно співпрацює з іншими державами і міжнародними організаціями (як міжурядовими, так і неурядовими) у вирішенні глобальних проблем екологічної і кліматичної безпеки.

Використовуючи загальноприйняту ідіому, екологічною державою буде вважатися держава, що виступає за «сталій розвиток» (Всесвітня комісія з навколишнього середовища та розвитку (1987 р.)); забезпечує траєкторію соціального розвитку, яка залишається в межах «екологічної стійкості». Таким чином, екологічна держава означає щось більше, аніж проведення «традиційної екологічної політики». Однак, це не означає суцільну «екосентричну» орієнтацію, у якій захист екологічних цінностей та збереження природних екосистем лежать в основі політичного проекту [1, с. 3].

На сьогодні вчені, які займаються дослідженням даного питання, використовують різні терміни, включаючи «зелена держава», «екологічна держава», «держава навколишнього середовища», «екодержава» та «еко-соціальна держава». Формулювання уніфікованого терміну є на сьогодні завданням недосяжним, оскільки різні авторівкладають у відповідні поняття різний нормативний зміст. На нашу думку, більш коректно використовувати термін «екологічна держава», оскільки він, найбільш повно розкриває сутність цієї держави: державне втручання у вирішення проблем навколишнього середовища фактично визначається в поточній політичній практиці та відповідає програмі емпірично орієнтованих досліджень [2, с.5].

Головна функція екологічної держави полягає у забезпеченні того, щоб сучасна модель суспільного розвитку, що розгортається, не підірвала екологічні передумови для майбутнього прогресу. Це означає, що екологічна держава потребує:

– механізми для моніторингу фактичного стану навколишнього середовища, а також тиску та стресів, до яких вона схильна;

- механізми для прогнозування майбутнього розвитку суспільства та навколишнього середовища та оцінки потенційних ризиків;
- механізми прийняття рішень щодо прийнятних ризиків та розподілу витрат, пов'язаних з виділенням на боротьбу із ними;
- відповідні стратегії управління та інструменти політики;
- процеси та ідеї для легітимації цієї діяльності.

Визначення «соціальної держави» та «екологічної держави» вказує на те, що жоден із цих понять не вичерпує основні характеристики держави, до якої вони застосовуються. Державу, яка отримала назву «соціальна», можна також описати як «демократичну», «правову», «державу розвитку» тощо – в залежності від її фактичних характеристик. Що стосується «екологічної держави», то її «буття» не може вичерпуватися «екологічністю»; так само як і всі її особливості не можна вивести з її екологічного характеру. З цього випливає, що держава може бути одночасно соціальною державою та екологічною державою [1, с.4–5].

Отже, що ми розуміємо під екологічною державою? Це держава, яка має значний набір інститутів та механізмів, присвячених управлінню навколишнім середовищем та взаємодії суспільства і навколишнього середовища. «Екологічна держава» – це певна теоретична абстракція, заснована на аналізі емпіричного розвитку фактичноіснуючих держав. Екологічна держава вперше виникла у розвинених країнах в останній третині ХХ ст. [5, с. 138; 6]. Як насправді функціонують такі держави і в якій мірі вони фактично захищають екологічні «блага» – це вже питання для емпіричного дослідження [2, с.5–6].

Проте деякі науковці наголошують на тому, що не варто приділяти значної уваги «екологічній державі» як окремому інституту. Так, Козюк В., Длугопольський О., Гайда Ю. та Шиманська О. висловлюють думку про те, що посилення на екологічну державу слід розглядати як інформативне доповнення до класичних характеристик соціальної держави [3, с. 240; 5]. Такі погляди підкріплюється й фактом того, що соціальна держава передувала екологічній не одне покоління.

Таким чином, не варто розглядати соціальну державу лише як економічно корисну інституцію. Насправді воно є ширшим. Соціальний захист та соціальне забезпечення відіграють досить важливу роль для сучасної держави, проте не єдину. Не достатньо обмежити зміст соціальної держави лише питаннями соціально-економічного забезпечення. Для вирішення проблем, які виникають у сучасному суспільстві, не менш важливу роль відіграє екологічний захист. Президент Франції Е. Макрон

дуже влучно описує виклики сьогодення: люди, в епоху екологічних криз, стали джерелом власної загибелі. Це стосується сучасної кризи у сфері охорони здоров'я, викликаной коронавірусом Covid-19[4].

Тому, аби соціальна держава не стала «тягарем», їй необхідно оперативно і ефективно реагувати на екологічні та кліматичні виклики сьогодення. Щоб відповідь соціальної держави на такі виклики була достатньою, недопустимо обмежувати її лише проблемами соціального забезпечення, вона повинна перетворитися на «благо»для людства, яке б допомагало людині попереджати і долати кризи сьогодення як в екологічній, так і в інших сферах життєдіяльності людини.

Список використаної літератури:

1. Meadowcroft J. (2005). From welfare state to ecostate? Barry, J. and Eckersley, R. (eds.), *The State and the Global Ecological Crisis*. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 3–23.
2. Duit, A., Peter H. Feindt and Meadowcroft, J. (2016). Greening Leviathan: the rise of the environmental state? *Environmental Politics*, 25:1, pp. 1–23.
3. Koziuk V., Dluhopolskyi O., Hayda Y. and Shymanska O. (2018). Typology of welfare states: quality criteria for governance and ecology. *Problems and Perspectives in Management*. Vol. 16(4), pp. 235–245.
4. Laurent E. (2020). The four worlds of the social-ecological state. URL: <https://www.socialeurope.eu/the-four-worlds-of-the-social-ecological-state>.
5. Яковюк І. В. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 199 с.
6. Яковюк І. В. Виникнення та розвиток концепції соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. №2. С. 25–34.
7. Конституційно-правові засади становлення української державності / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Тодики. Харків: Право, 2003. С. 55–70.

Yu. O. Holik¹

CIVIL AVIATION CYBERSECURITY AND HUMAN RIGHTS

When democracy functions seamlessly, societies prosper through minimization of social tensions, political change and elimination of judicial

---

¹ PhD Student of the European Union Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University (Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)

outrage. Hence, it serves as a guarantee of civil peace, respect for human rights and the rule of law.

Nowadays, threats to democratic systems have become mainly virtual in nature. In particular, those willing to weaken democratic societies worldwide resort to misinformation, manipulation of facts, hacking of systems and cyber-attacks. Nevertheless, these are combined with the other types of threats to maximize the negative effect. As the European Union has stated, hybrid threats mix «coercive and subversive activity, conventional and unconventional methods (i.e. diplomatic, military, economic, technological)» to «achieve specific objectives while remaining below the threshold of formally declared warfare» [1, p. 2]. Thus, acts jeopardizing democracy should face appropriate answers, as by threatening various systems (including civil aviation cybersecurity systems) they threaten democracy and human rights.

Therefore, this article aims to bring together the key human rights that may be affected by interventions with the security of technological civil aviation systems. Starting with the most crucial rights and freedoms, we are going to address the right to life, the right to health, the freedom of movement, the right to equal treatment and non-discrimination, the right to privacy and data protection, the right to environmental protection. Moreover, the special rights of children and disabled passengers will be outlined.

Despite the undeniable importance for the human-centrist world, human rights in civil aviation cybersecurity have been scarcely addressed in science. In particular, the key researches on the matter has been conducted by Olga Mironenko Enerstvedt and Ruwantissa Abeyratne, with Paul de Hert, Benjamyn I. Scott and Andrea Trimarchi having paid some attention to the issue. Ted Piccone, the European Commission experts, Joanna Kulesza and Roy Balleste have touched upon the issue of human rights in general cybersecurity.

In general, Ruwantissa Abeyratne submits that the civil aviation security perspective should consider people connected with aviation both in general and in the particular context of carriage of a person by air [2, p. 1]. Hence, we should analyze both general human rights international documents and specialized ones – on aviation matters.

To begin with, the right to life is provided by the Universal Declaration of Human Rights (hereinafter – «the UDHR»; Article 3), the International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter – «the ICCPR»; Article 6), the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms

(hereinafter – «the ECHR»; Article 2). Security is aimed at freeing people from harm and/or threats. Thus, this right tends to be always protected from interferences within civil aviation cybersecurity by the provision of enough security (operative measures) and prevention of injuries (preventive measures) [3, p. 75].

The right to health is prescribed by the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (hereinafter – «the ICESCR»; Article 12) and the Charter of Fundamental Rights of the European Union (hereinafter – «the CFREU»; Article 35) – «the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health» [4]. This right entails more than mere access to health care: safe drinking water, adequate sanitation, peace and security. As it may be subject to limitation due to security needs, special consideration should always be given to the circumstances of a particular case. Moreover, before introducing a new aviation security measure, it «should be thoroughly tested on health effects» [3, p. 79]. In the context of cyberattacks, the notion of peace and security becomes the major one.

The freedom of movement is stipulated by the UDHR (Article 13), the ICCPR (Article 12), Protocol No. 4 to the ECHR (Article 2). Although states have special immigration and administrative requirements (e.g. passport or visa regimes), people should be entitled to entrance states other than their nation-states. The special restrictions of this right have been placed due to the COVID-19 pandemic. As regards cybersecurity, interferences with the systems may deprive passengers of opportunities to reach their destinations in time.

The right to equality and non-discrimination is of particular importance for people to be duly protected notwithstanding their sex, race, colour, language, religion, political or other opinions, national or social origin, association with a national minority, property, birth, belief, ethnic origin, genetic features, disability, age, etc. [3, p. 85]. The UDHR (Articles 2 and 7), the ICCPR (Article 26), the ECHR (Article 14), Protocol No. 12 to the ECHR, the CFREU (Articles 20 and 21) provide for the measures connected with civil aviation security of any kind not to be applied in a discriminative manner and not to be discriminative in nature. Nevertheless, some measures may be discriminatory as such (for instance, those of data classification: blacklists, watch lists, no-fly lists) [3, p. 86].

The right to privacy is protected by the UDHR (Article 12), the ICCPR (Article 17), the ECHR (Article 8). These treaties imply the right to data

protection to be an extension of this right. However, some documents consider it to be a separate right: the 1980 Organization for Economic Cooperation and Development Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data (it is not legally binding, yet influences other compulsory documents), the 1981 Council of Europe Convention for the Protection of Individuals with regards to Automatic Processing of Personal Data, the 1990 United Nations Guidelines Concerning Computerized Personal Data Files, the 2010 ICAO Guidelines on Passenger Name Record, the Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation; hereinafter – the GDPR). Generally, any aviation security measure may deal with personal data or its processing. Normally, interference with these rights is prohibited unless definite requirements are satisfied.

When it comes to aircraft noise pollution and environmental pollution, people have the right to a healthy and sustainable environment. Such a formulation has been made by the Special Rapporteurs on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment (in the general understanding) [5]. International organizations have conducted several analytical studies on the relationship between human rights and noise or climate change respectively (the Committee on Environmental Protection, the World Health Organization, the World Medical Association, the United Nations Human Rights Council, the United Nations Environment Programme). Among others, these studies suggested associations between noise and latent mental disorders, cardiovascular and psychophysiological effects, noise-induced hearing loss, learning acquisition, performance effects. In their turn, aircraft gases and particles emitted into the upper troposphere and lower stratosphere affect the atmospheric composition, trigger climate change and negatively influence the lives of human beings [2, p. 146–148]. Many ICAO resolutions aim at reducing the negative impacts of these types of pollution on people (A 22–12, A 22–13, A 23–10, A 27–11, A 28–3, A 32–8, A 33–7, A 38–17). Albeit this right seems to be out of the cybersecurity scope, it is important because of the risk of the seizure of the aircraft control system and the change in the performance of an aircraft.

Moving to the special rights, children are a group «at the margin» having additional guarantees. Their rights are protected by the ICCPR (Article 24), the 1989 UN Convention on the Rights of the Child (Article 3), EU GDPR

(Recitals 38, 53, 65, Article 8). Such rights are the right to the care necessary for their well-being, the right to protection of their data and special conditions for airport profiling.

Disabled passengers' rights are prescribed by Annex 9 to the Chicago Convention on facilitation of air transport (Standard 8.34, Recommended Practices 8.22, 8.24, 8.25, 8.27–8.38, 8.40, 8.40.1), the 2006 United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Articles 3, 5, 9), the European Union Regulation EC No. 1107/2006 of 5 July 2006 concerning the rights of disabled persons and persons with reduced mobility when travelling by air (Articles 3, 7, 8, 10), the 2013 ICAO Manual on Access to Air Transport by the Disabled Passenger (Chapters 3–5, 9, 11, Paragraphs 7.3, 8.14, 8.15). They aim «to remove environmental and social barriers» [2, p. 160]. Generally, they stipulate the right to respect for human dignity, the right to special assistance to receive services customarily available to the general public and the right to access airport facilities and services. As disabled people may be on board or in the airport during the interventions with civil aviation cybersecurity, they will face more difficulties and therefore need special protection.

Thus, democratic ideas pervade all state institutions and infrastructures. In particular, civil aviation as a critical infrastructure guarantees the maintenance of human rights in connection with the flights. Such rights are the right to life, to health, to free movement, to equal treatment and non-discrimination, to privacy and data protection, to a healthy and sustainable environment. Moreover, children and persons with disabilities enjoy special protection. These rights of passengers may be restricted due to some civil aviation cybersecurity issues. Yet, when it comes to the criminals making such interferences with information technology systems of airports, their rights may be subject to limitations under the relevant national legislation of states having jurisdiction in respect of the case.

List of sources:

1. Joint Communication to the European Parliament and the Council: Joint Framework on countering hybrid threats, a European Union Response. Brussels: European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2016. 18 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN> (accessed: 8.04.2021).
2. Abeyratne R. Aviation and International Cooperation: Human and Public Policy Issues. Cham: Springer International Publishing, 2015. 287 p.

3. Mironenko Enerstvedt O. Aviation Security, Privacy, Data Protection and Other Human Rights: Technologies and Legal Principles. Cham: Springer International Publishing, 2017. 453 p.

4. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 3 January 1976) 993 UNTS 3 art 12.

5. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. UN Doc A/73/188 (19 July 2018). URL: <https://undocs.org/A/73/188> (accessed: 17 April 2021).

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Жуков І. М.*¹

ДЕЯКІ МОМЕНТИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (надалі – Європейська конвенція або ЄКПЛ [1]) не містить єдиного підходу щодо обмеження обсягу прав і свобод, які нею гарантуються та захищаються. Скоріше за все вона використовує ряд різних методів та алгоритмів.

Стаття 15 ЄКПЛ передбачає відступ від зобов'язань за Конвенцією під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації.

Крім того, певні статті Європейської конвенції, визначаючи відповідну поведінку, виходять за межі захисту, що гарантується правом, визначеним у цих статтях. Так, стаття 2 (2) Європейської конвенції виключає позбавлення життя зі сфери дії права на життя, якщо воно є результатом застосування летальної сили, яка є абсолютно необхідною в одній з трьох визначених ситуацій.

Стаття 4 (3) Європейської конвенції також передбачає, що певні види робіт або служба військового характеру є примусовою чи обов'язковою

---

¹ Доцент, к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

працею. Стаття 5 містить вичерпний перелік обставин, за яких є допустимим позбавлення волі. Особливий метод або алгоритм обмеження обсягу прав і свобод, гарантованих Європейською конвенцією, закріплено у статтях 8–11, та передбачають можливість таких обмежень при дотриманні певних умов.

Кожна зі статей 8–11 ЄКПЛ яка гарантує, у першому абзаці, встановлене конвенційне право, у наступному абзаці передбачає відповідну кваліфікацію, перераховуючи обмеження або, як іноді зазначає Європейський суд з прав людини (надалі – Європейський суд або ЄСПЛ), встановлює відповідні обмеження.

Незважаючи на деякі відмінності в деталях характеру та змісту таких обмежень, які містяться у кожній статті, можна визначити певну спільність підходу щодо цих обмежень, що перелічені у статтях 8–11 ЄКПЛ. Іноді зазначають, що обґрунтування таких обмежень пов'язана з необхідністю збалансування інтересів суспільства з інтересами окремої людини і саме це призвело до необхідності їх виключення із конвенційних прав саме у суспільних інтересах.

Можна виділити два основних принципи, які допускають втручання держави у права і свободи, що гарантуються статтями 8–11 Європейської конвенції, при певних визначених умовах.

Перший принцип, який прямо не виражений, але передбачається всією конвенційною системою, полягає в тому, що допускає можливість застосування тих обмежень, які дозволені Конвенцією. Крім того, обмеження допускаються іншим принципом, який безпосередньо міститься у статті 18 Європейської конвенції і полягає в тому, що «обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені».

Вимога про те, що обмеження у кожному випадку повинно бути виправдано прямим положенням ЄКПЛ має важливе значення та дозволяє Європейському суду здійснювати контроль затаким втручанням з посиленням на відповідні положення Європейської конвенції. Так, у справі *Sidiropoulos and others v. Greece, no 26695/95, 10.07.1998* [2], яка стосувалась обмежень за статтею 11 ЄКПЛ, Європейський суд зазначив, що «виключення зі свободи об'єднання повинно тлумачитись у вузькому розумінні, так, щоб їх перелік був строго вичерпним, а визначення – обов'язково обмеженим». Це правило стосується усіх обмежень передбачених статтями 8–11 ЄКПЛ.

Умовно усі обмеження, які визначені у статтях 8–11 ЄКПЛ, можна поділити на ті, що захищають суспільні інтереси (національна безпека, територіальна цілісність, економічний добробут країни, здоров'я чи мораль, запобігання зворушенням чи злочинам), і ті, які захищають приватні інтереси (підтримання авторитету і безсторонності суду, захист прав і свобод інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації). Безумовно, такий поділ є доволі штучним, оскільки деякі з інтересів, які віднесені до приватних, направлені на досягнення суспільної мети, наприклад, підтримання авторитету і безсторонності суду. Треба відзначити, що Європейський суд розглядає окремі справи дуже різноманітно, тайого рішення, як правило, залежать від конкретних фактів.

Здійснюючи контроль за обмеженнями, які запроваджує Договірна Сторона з посилатися на положення однієї із перелічених вище статей Європейської конвенції, Європейський суд застосовує трискладовий алгоритм (тест). Так, Європейський суд визначає, чи відповідає втручання закону чи передбачено ним. Потім звертає увагу на мету, та наскільки ця мета відповідає положенням конкретних статті Конвенції. Та, нарешті, встановлює, чи є таке обмеження при будь-яких обставинах необхідним у демократичному суспільстві.

При здійсненні вищезазначеної оцінки Європейський суд звертає увагу на те, чи засновано рішення Договірної Сторони «на прийнятній оцінці відповідних фактів». Основне місце, у цьому випадку, займає відповідність втручання у забезпеченні законної мети. Та допускається лише мінімальне втручання у право, що забезпечує досягнення такої мети. Зміст кожного з обмежень полягає у тому, що інтереси суспільства в цілому превалюють над інтересами окремої особи. У справах, пов'язаних з таким балансом цінностей, Європейський суд часто розглядає питання про те, чи виходить втручання за межі того, що є необхідним у демократичному суспільстві.

Треба зазначити, що Європейський суд не завжди строго слідкує за застосуванням трискладового тесту. У деяких випадках він безпосередньо може перейти до питання про допустимість такого втручання у демократичному суспільстві, без визначення того, чи були прийняті обмежувальні заходи, відповідно до закону та законної мети. У таких випадках Європейський суд може зазначити, що його рішення не вимагає від нього встановлення відповідності закону або законній меті. Як скривим

прикладом такого підходу є справа *Christian Democratic People's Party v Moldova*, no 28793/02, 14.02.2006 [3]. Підставою такого підходу є те, що Європейському суду іноді важко поставити під сумнів сумлінність держави-відповідача у запровадженні обмежень, а іноді встановити порушення національного законодавства, якщо національні органи влади, запроваджуючи такі обмеження, з дотриманням вимог національного законодавства.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. *Sidiropoulos and others v. Greece*, no 26695/95, 10.07.1998. URL:[https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:\[%2226695/95%22\],%22itemid%22:\[%22001-58205%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:[%2226695/95%22],%22itemid%22:[%22001-58205%22])}
3. *Christian Democratic People's Party v Moldova*, no 28793/02, 14.02.2006 URL:[https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:\[%2228793/02%22\],%22itemid%22:\[%22001-72346%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:[%2228793/02%22],%22itemid%22:[%22001-72346%22])}

*Занкевич Н. В.*¹

ЗАКОН «ПРО МОВИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР» І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНИХ СВОБОД В УКРАЇНІ

Право на використання власної мови є природнім правом будь-якої нації. Тому кожна демократична держава, зокрема й Україна як самостійний і незалежний суб'єкт світового правопорядку, має позитивне зобов'язання щодо забезпечення практичної реалізації даного права. Україна проголошена правовою та демократичною державою, що прямо зобов'язує її забезпечувати реалізацію мовних свобод на своїй території.

Так, 28 жовтня 1989 року українським парламентом був прийнятий Закон «Про мови в Українській РСР», який на достатньо високому рівні унормував мовні правовідносини та вирішив низку принципів питань мовного характеру. Зокрема, у статті 2 даного Закону проголошувалося, що українська мова є державною мовою. Відповідно до цього Україна

---

¹ Аспірант Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України

всіляко сприяла її розвитку та функціонуванню у будь-якій сфері суспільного життя шляхом зобов'язання відповідних суб'єктів створювати умови для громадян щодо вивчення державної мови та оволодіння нею на достатньому рівні; закріплення своєрідного мовного цензу для службових осіб державних, партійних, громадських органів, установ і організацій (стаття 6); встановлення відповідальності за правопорушення у мовній сфері (стаття 8) тощо.

Вважаємо, що такий підхід законодавця по відношенню до державної мови є цілком правильним та виправданим через особливий статус української мови, яка є визначальною рисою самобутності українського народу. При цьому, належний рівень розвитку, функціонування та захисту державної мови створює умови для стабільності конституційного ладу держави.

Разом із тим, у цьому нормативно-правовому акті законодавець не залишив поза увагою мовну потребу тих національностей, які де-факто проживали в Україні. По-перше, було закріплено обов'язок держави щодо сприяння створенню умов не лише для розвитку, а й для використання мови національних меншин. Більш того, в тих місцях де проживала більшість представників інших національностей дозволялося в роботі органів, підприємств, установ і організацій поряд з українською мовою використовувати їх національну мову (стаття 3). За схожим принципом визначалася мова сесій, конференцій, пленумів, засідань, інших зібрань органів і організацій (стаття 15), відправлялося судочинство (статті 18 та 19) та велося нотаріальне діловодство (стаття 20). По-друге, держава гарантувала право кожній дитині на виховання та навчання мовою своєї нації (стаття 25).

З огляду на це можна стверджувати, що Україні на законодавчому рівні в цілому вдалося досягнути паритетності у мовних правах, а відтак державна діяльність цілком відповідала демократичним засадам. Однак, є деякі положення Закону, що слід оцінити критично та вказати на їх недосконалість.

У статті 5 Закону «Про мови в Українській РСР» громадянам держави гарантувалося право на звернення до органів, підприємств, установ і організацій як державною мовою, так і на будь-якою іншою, але прийнятною мовою. Проте іноземці та особи без громадянства відповідно до аналізованого Закону такого права не мали, що суперечить зокрема положенням статей 1 та 3 цього Закону. Крім того, доволі чітке правове

регулювання можливості використання російської мови на території України як однієї із найбільш вживаних мов створило ситуацію, коли мова національної меншини конкурувала з державною мовою, а в деяких випадках навіть підміняла її. Так, статтею 10 Закону дозволялося здійснювати написи на печатках, штампах, штемпелях, офіційних бланках державних, партійних та громадських органів, підприємств, установ і організацій не лише українською мовою, а також поєднано українською та російською мовами. При цьому, мовою роботи, діловодства і документації вищеперахованих суб'єктів відповідно до статті 11 Закону окрім української мови могла бути й інша мова національних меншин (як правило це була російська мова), але за умови, що на певній території проживає більшість її представників. В свою чергу, офіційні документи, що посвідчують приналежність до українського громадянства оформлялись українською і російською мовами [1].

На нашу думку, у вищенаведених випадках законодавець надав широкую можливість використання мови національної меншини у сферах, де мала би функціонувати виключно державна мова. Діяльність державних органів, ведення їх діловодства, а також видача офіційних документів свідчить про реалізацію державою своїх владних повноважень. Тому усі прояви такої влади повинні фіксуватися та відображатися державною мовою. При цьому, у разі необхідності кожен на підставі статті 35 Конституції України 1978 року [2] та статті 40 Конституції України 1996 року [3] має можливість скористатися правом на звернення до державних органів рідною мовою, а також здійснити переклад певного документу прийнятною для себе мовою.

Таким чином, Закон «Про мови в Українській РСР» слід вважати фундаментальним нормативно-правовим актом України у сфері мовних відносин. Адже навіть попри висловленні зауваження він вирізнявся високим рівнем правової визначеності та юридичної техніки, створюючи передумови для відродження мовної свободи на території України та повільної реалізації мовних прав. Більш того, даний законодавчий акт в цілому відповідав новій світовій політиці «мовного плюралізму», яка об'єктивно вже існувала в державі та потребувала поступового впровадження.

Список використаної літератури:

1. Про мови в Українській РСР: від 28.10.1989 №9312-ХІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1989. №45. Ст. 631.

2. Конституція (Основний Закон) України: від 20.04.1978 № 888-IX. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1978. № 18.

3. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Іванов А. Г.¹

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІВ З ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ ООН У ПОПЕРЕДЖЕННІ І ПРИПИНЕННІ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасному світі численними є порушення міжнародного права. Особливо актуальним для міжнародного співтовариства це питання постає у разі порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Процедура встановлення фактів, що реалізується відповідними міжнародними органами зі спеціальною компетенцією, є добре відомим засобом вирішення міжнародних спорів. Вона є особливо ефективною, коли необхідно встановити фактичні обставини певної події, що призвела до спору. Встановлення фактів активно використовується Організацією Об'єднаних Націй, в тому числі з метою розслідування порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Як правило, до створення міжнародних органів з встановлення фактів в рамках ООН вдаються Рада Безпеки, Генеральний секретар та Рада з прав людини. Вони направляли органи з встановлення фактів в Бурунді, Югославію, Руанду, Східний Тимор, Судан, Кот-д'Івуар, Сирію, КНДР, Гвінею, Сектор Газа та інші регіони світу. Метою діяльності таких органів було розслідування серйозних та систематичних порушень прав людини, включаючи масові вбивства, катування, акти нелюдського поводження, випадки сексуального насильства, расову дискримінацію, насильство на основі етнічної приналежності та інших порушень, а також встановлення осіб, винних у їх вчиненні.

Так, Міжнародна слідча комісія по Дарфуру (Судан, 2004 р.) встановила, що уряд Судану та проурядові військові формування «Джанджавід»

---

¹ Асистент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

несуть відповідальність за серйозні порушення міжнародних стандартів в галузі прав людини і норм міжнародного гуманітарного права, що становлять злочини на підставі міжнародного права [1, с. 3]. Комісія прийшла до висновку про наявність в їх злочинних діях широкомасштабного й систематичного характеру, та кваліфікувала ці дії як злочини проти людяності [1, с. 204]. Разом з тим, Комісія встановила осіб, які імовірно несуть відповідальність за вчинення зазначених порушень та передала список їх імен Генеральному секретарю ООН [1, с. 206]. Окрім цього, Комісія рекомендувала передати ситуацію на розгляд Міжнародному кримінальному суду, з метою судового переслідування таких осіб, що і було зроблено відповідно до резолюції Ради Безпеки 1593 (2005) [2].

Міжнародна слідча комісія по Гвінеї (2009 р.) встановила порушення Гвінеєю Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [3, с. 42–44], а також встановила факт вчинення злочинів проти людяності [3, с. 48]. Комісія прийшла до висновку, що відповідальність за вчинення таких дій несе Гвінейська держава [3, с. 49]. Комісія рекомендувала провести інституційні реформи військової та судової систем, розпочати судові провадження стосовно осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів, виплатити компенсацію жертвам та ін. (пп. 276–277, п. 279) [3]. У 2010 році уряд призначив трьох слідчих суддів для розгляду справ, розслідуваних Комісією. Колегія суддів звинуватила кількох високопоставлених посадових осіб, включаючи старших військовослужбовців, у вчиненні різноманітних злочинів, пов'язаних з подіями 2009 р. [4, с. 103]. У 2011 р. уряд Гвінеї уклав зі створеною ним Комісією з миробудівництва спільну Заяву про взаємні зобов'язання у сфері миробудівництва, пріоритетними напрямками якої було сприяння національному примиренню та єдності; реформа сектору оборони та безпеки; політика в галузі зайнятості молоді та жінок. Заява передбачала взаємні обов'язки для сторін та періодичний огляд їх виконання (пп. А-С ч. II, ч. III, ч. V) [5].

Розповсюдженою є практика здійснення подальшого контролю та моніторингу за ситуацією, в разі встановлення міжнародними органами з встановлення фактів порушень прав людини. У відповідь на рекомендації Слідчих комісій по Кот-д'Івуару (2011 р.) та Сирії (2011 р.) Рада

з прав людини ООН призначила незалежних експертів для продовження контролю за станом в галузі прав людини в цих державах [4, с. 102]. У резолюції 13/9 від 14.04.2010 р. «Наступні заходи на підставі доповіді Незалежної міжнародної місії ООН з встановлення фактів у зв'язку з конфліктом у Газі» Рада з прав людини ООН прийняла рішення «заснувати в рамках наступних заходів у зв'язку з доповіддю Незалежної міжнародної місії з встановлення фактів комітет незалежних експертів з міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини для моніторингу та оцінки будь-яких внутрішніх, правових та інших процесуальних дій, вжитих як урядом Ізраїлю, так і палестинською стороною, в світлі резолюції 64/254 Генеральної Асамблеї, в тому числі незалежності, ефективності та достовірності таких розслідувань та їх відповідності міжнародним стандартам» (п. 9) [6].

Наслідками діяльності Незалежної міжнародної місії з встановлення фактів по конфлікту в Газі (2009 р.) стало також те, що «Ізраїль досяг значного прогресу у розслідуванні обвинувачень в неналежній поведінці ЦАХАЛ під час операції в Газі» [7, с. 41]. ЦАХАЛ провела численні службові перевірки оперативних дій в ході операції, відділ кримінальних розслідувань воєнної поліції порушив 47 кримінальних справ, а Генеральний воєнний прокурор розпочав кримінальне переслідування чотирьох солдат по окремим епізодам. Шість офіцерів були притягнуті до дисциплінарної відповідальності або покарані командуванням [7, с. 42].

Таким чином, діяльність органів з встановлення фактів в багатьох випадках сприяла припиненню порушень прав людини, послабленню напруженості та врегулюванню ситуацій, пов'язаних із ними, притягненню винних осіб до кримінальної відповідальності та попередженню вчинення таких порушень у майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Письмо Генерального секретаря ООН от 31 января 2005 г. на имя Председателя Совета Безопасности S/2005/60. // United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/540780/files/S_2005_60-RU.pdf

2. Резолюция Совета Безопасности ООН 1593 (2005) от 31 марта 2005 г. S/RES/1593(2005). // United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/544817/files/S_RES_1593%282005%29-RU.pdf

3. Письмо Генерального секретаря ООН от 18 декабря 2009 г. на имя Председателя Совета Безопасности S/2009/693. // United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/674582/files/S_2009_693-RU.pdf

4. Commissions of inquiry and fact-finding missions on international human rights and humanitarian law. Guidance and practice. 2015. // The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/CoI_Guidance_and_Practice.pdf

5. Заявление о взаимных обязательствах в сфере миростроительства в Гвинеи между правительством Гвинеи и Комиссии по миростроительству от 23 сентября 2011 г. PBC/5/GUI/2. // United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/712905/files/PBC_5_GUI_2-RU.pdf

6. Резолюция Совета по правам человека ООН 13/9 (2010) от 14 апреля 2010 г. A/HRC/RES/13/9 «Последующие меры на основании доклада Независимой международной миссии Организации Объединенных Наций по установлению фактов в связи с конфликтом в Газе» // United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/680823/files/A_HRC_RES_13_9-RU.pdf

7. Доклад Генерального Секретаря «Вторая серия последующих мер на основании доклада Миссии Организации Объединенных Наций по установлению фактов в связи с конфликтом в Газе от 11 августа 2010 г. A/64/890. // United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/688347/files/A_64_890-RU.pdf

Комарова Т. В.¹

ПРИНЦИП СУДДІВСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ПРАКТИЦІ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС

Європейський Союз – наднаціональна організація, яка розвинула власний унікальний правопорядок, в основу якого покладений такий феномен, як інтеграційне право, що акумулює в собі національні правові традиції, норми міжнародного права, а також, що є вкрай принциповим, власні унікальні правові принципи, які ставлять інтеграційне право в незалежне становище від інших правових систем.

Ті принципи ЄС, що носять основоположний характер та є вирішальними для розвитку суспільства, були виділені в ЄС в окрему категорію – цінності ЄС. Так, ст. 2 Договору про Європейський Союз відносить до основоположних цінностей ЄС повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права та повагу до прав людини. Така

---

¹ Д.ю.н., професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

еволюція статусу цих принципів та надання їм окремого ціннісного рівня підкреслює їх особливу значущість для людської особистості, а також особливий порядок їх захисту з боку ЄС. Цінності ЄС є недоторканою наріжною основою правопорядку ЄС, відступати від якої в жодному випадку не дозволено. Це означає, що вони мають особливий механізм захисту.

Для третіх країн глибинне розуміння цінностей ЄС є вкрай важливим, оскільки Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами саме на основі цінностей. Крім того, до одних з головних критеріїв набуття членства у ЄС, поряд із економічними та організаційними вимогами, є саме повага державою цінностей ЄС та відданість їх поширенню.

Конституція України закріпила цивілізаційний вибір та незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС. Тож питання щодо цінностей ЄС є вирішальним для нашої держави. В цьому контексті, важливим є закріплення в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА), яка набула чинності 01.09.2017 р., зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, недискримінації в якості цілей політичного діалогу між договірними сторонами та основи внутрішньої та зовнішньої політики сторін. Вкрай важливого практичного значення набуває ч. 3 п. б ст. 478 УА «Призупинення прав чи обов'язків, передбачених положеннями цієї Угоди, зазначеними у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»)), яка визначає, що порушення іншою Стороною будь-якого з основних елементів цієї Угоди, визначених у статті 2 цієї Угоди, може тягнути за собою призупинення зони вільної торгівлі. Звертаючись до ст. 2 УА стає зрозумілим, що до основних елементів Угоди відносяться повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, а також повага до принципу верховенства права: «Повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено, зокрема, в Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року та Паризькій хартії для нової Європи 1990 року, а також в інших відповідних документах щодо захисту прав людини, серед них Загальна декларація прав людини ООН 1948 року і Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами

цієї Угоди. Забезпечення поваги до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів їхньої доставки також є основними елементами цієї Угоди» [1]. Тобто по суті це – закріплення цінностей ЄС в якості обов'язкових стандартів для України.

Для розуміння стандартів цих цінностей слід звертати увагу на практику Суду справедливості, який є монополістом щодо тлумачення права ЄС [див.: 2], а отже саме він роз'яснює зміст цих цінностей. Вкрай цікавим є рішення Суду справедливості, яке стосується питань суддівської незалежності як складової принципу верховенства права, яке постало у Польщі. Це рішення є прецедентим за своїм характером, і, безперечно, є цікавим для українських правників, оскільки може бути використано в українській правовій системі при визначенні змісту принципу суддівської незалежності, який є складовим комплексного принципу верховенства права.

5 листопада 2019 р. Суд справедливості виніс Рішення у справі C-192/18 *Commission v Poland* [3], яким визнається порушення Польщею суддівської незалежності. Порушення полягає у внесенні змін до польського законодавства та встановлення різного пенсійного віку для чоловіків та жінок, які є суддями та прокурорами, а також зниження їх пенсійного віку із наданням Міністру юстиції Польщі повноважень по продовженню їх діяльності після настання цього віку. У Рішенні Суд справедливості визнав, що відповідні норми щодо різного пенсійного віку для чоловіків та жінок суперечать положенням установчих договорів ЄС стосовно принципу рівної оплати праці працівникам чоловічої та жіночої статі за однакову роботу (ст. 157 Договору про функціонування ЄС, а також ст. 5(a) та ст. 9(1)(f) Директиви 2006/54/ЄС щодо застосування принципу рівних можливостей та рівного ставлення до чоловіків та жінок у сфері зайнятості та професійної діяльності).

Норми щодо зниження пенсійного віку із наданням Міністру юстиції дискреційних повноважень по продовженню суддівської діяльності, які не обмежені жодними вимогами та механізмами правового захисту, були визнані Судом справедливості порушенням зобов'язання Польщі по забезпеченню на національному рівні ефективних засобів правового захисту права ЄС та права на справедливий суд (ч. 1 ст. 19 Договору про ЄС, ст. 47 Хартії про основоположні права ЄС). Суд визначив, що така

цінність як верховенство права включає в себе зобов'язання держави гарантувати належні правові засоби захисту прав приватних осіб. Задля цього держава має надати заснувати комплексну систему правових засобів та процедур, які гарантують суддівську незалежність. Це є не лише принципом права ЄС, але й цінністю, що впливає зі спільних конституційних традицій держав-членів ЄС, що знайшло підтвердження у ст. 47 Хартії.

Суд справедливості детально зупинився на критеріях суддівської незалежності, які включають у себе:

1. зовнішній аспект незалежності, який вимагає, щоб суд здійснював свої функції повністю автономно, не підлягаючи жодним ієрархічним обмеженням, не підпорядковуючись будь-якому іншому органу, не приймаючи наказів чи вказівок від будь-якого джерела, захищаючись тим самим від зовнішніх втручань або тиску, здатного вплинути на незалежне рішення його членів; свобода суддів від будь-якого зовнішнього втручання чи тиску вимагає гарантій проти усунення з посади [4]. Хоча він не є абсолютним, не може бути винятків із цього принципу, якщо вони не будуть гарантовані законними та переконливими підставами з дотриманням принципу пропорційності. Більш конкретно – вимога незалежності означає, що норми, що регулюють дисциплінарний режим, і, відповідно, будь-яке звільнення суддів, повинні передбачати необхідні гарантії для запобігання будь-якого ризику використання цього дисциплінарного режиму як системи політичного контролю за змістом судових рішень. Таким чином, правила, які визначають, зокрема, як поведінку, що становить дисциплінарні правопорушення, так і фактично застосовані покарання, які передбачають залучення незалежного органу у порядку, який повністю гарантує права, права на захист і які встановлюють можливість порушити судові провадження, оскаржуючи рішення дисциплінарних органів, є сукупністю гарантій, які мають важливе значення для забезпечення незалежності судової влади. Беручи до уваги важливість принципу непорушності, виняток з нього, таким чином, є прийнятним лише в тому випадку, якщо він виправданий законною метою, він пропорційний з огляду на цю ціль і є таким, що не викликає розумних сумнівів в свідомість людей щодо непроникності судів, що стосуються зовнішніх факторів та їх нейтралітету. Саме ця частина є доволі прикладною для українських реалій;

2. внутрішній аспект незалежності, який пов'язаний із неупередженістю та направлений на забезпечення збереження відстані між судом та сторонами та від їх інтересів. Цей аспект вимагає об'єктивності та відсутності будь-якої зацікавленості у результатах судового провадження, крім чіткої реалізації верховенства права [4].

Такі гарантії незалежності та неупередженості вимагають існування норм, зокрема, щодо складу органу та процедур призначення, стажу роботи та підстав для звільнення його членів, які дозволяють розвіяти будь-які розумні сумніви у свідомості людей щодо несприйняття цим органом зовнішніх факторів та його нейтральності.

У цій справі, Суд визнав, що польським судам не гарантувалася незалежність, оскільки право Міністра юстиції щодо подовження повноважень суддів після настання пенсійного віку не було зумовлено певними правовими критеріями, а також судді не мали змоги оскаржити його.

Само по собі зниженні пенсійного віку не є порушенням незалежності суддівської влади, порушенням є встановлений механізм, який підриває незалежність відповідних суддів, оскільки не гарантує, що вони будуть виконувати свої обов'язки повністю автономно та зможуть захищатись від зовнішнього втручання чи тиску.

Також необхідно зазначити, що розглянуте рішення є не єдиним в серії справ, що ініційовані Європейською Комісією проти Польщі у зв'язку із масштабною національною судовою реформою. Так, у червні 2019 р. Рішенням *Commission v Poland (Independence of the Supreme Court)* [5] Суд справедливості вже визнав нелегітимними норми польського законодавства, які знизили пенсійний вік суддів Верховного суду із наданням необмеженої дискреції Президенту республіки по подовженню їх повноважень після настання пенсійного віку. Ситуація, яка виникла у Польщі у зв'язку із судовою реформою вже називають «кризою верховенства права» [див.: 6, 7].

Крім того, 19 листопада 2019 р. Суд справедливості виніс рішення, у якому відповів на три об'єднані преюдиціальні запити від Верховного суду Польщі, що були подібні до питань, поставлених перед Судом справедливості Комісією у справі *Commission v Poland* [8]. Цим рішенням ще раз було підтверджено порушення Польщею таких цінностей ЄС як гендерна рівність та верховенство права. Таким чином були ініційовані паралельні провадження в Суді справедливості від різних суб'єктів.

Не слід забувати, що паралельно із судовими провадженнями у Суді справедливості проти Польщі також ініційована процедура по призупиненню її певних прав у ЄС через порушення нею цінностей ЄС (відповідно до ч. 1 ст. 7 Договору про ЄС), до яких віднесено і принцип верховенства права. Ця процедура є найвищим видом політичної відповідальності держав-членів ЄС, яка на практиці ще жодного разу не застосовувалася, тож ми спостерігаємо безпрецедентний випадок. Інститути ЄС звинувачують Польщу у нехтуванні принципу-цінності верховенства права, в тому числі в тих епізодах, про які розповідалося вище.

Більш того, інші держави-члени ЄС також підключилися до спонукання Польщі поважати таку цінність ЄС як верховенство права. Мова йде про відмову виконувати Європейський ордер на арешт, виданий судами Польщі, оскільки суди інших держав не довіряють незалежності польської судової влади, тож роблять виняток з принципу взаємної довіри, який лежить в основі визнання та виконання на всій території ЄС судових рішень. Мова йде про відмову Вищого суду Ірландії виконувати Європейські ордери на арешт, видані польськими судами через ризик відмови у правосудді заарештованій особі та порушенні ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Суд справедливості у Рішенні *Minister of Justice and Equality* підтримав позицію Вищого суду Ірландії, оскільки проти Польщі ініційована процедура по притягненню до відповідальності саме за систематичне та загальне порушення верховенства права та його складової – незалежності судової влади [9]. Це Рішення Суду справедливості є безпрецедентним, оскільки воно встановлює додаткову підставу для невиконання Європейського ордеру на арешт, який вважається одним з найпотужніших досягнень ЄС у сфері співробітництва судових та правоохоронних органів.

Польща стала каталізатором для ЄС у визначенні мінімальних стандартів суддівської незалежності, а також орієнтиром для третіх держав, в тому числі України.

Список використаної літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с. С. 243–261.

3. Case C-192/18, Commission v Poland (Independence of ordinary courts). – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-192/18>

4. Case C-64/16, Associação Sindical dos Juizes Portugueses. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0064>

Case C-619/18, Commission v Poland (Independence of the Supreme Court). – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-619/18>

Matczak, M. The Clash of Powers in Poland's Rule of Law Crisis: Tools of Attack and Self-Defense. Hague J Rule Law (2020). Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s40803-020-00144-0>

Grzeszczak, R; Karolewski, I. P. *The Rule of Law Crisis in Poland: A New Chapter, VerfBlog*. 2018/8/08. URL: <https://verfassungsblog.de/the-rule-of-law-crisis-in-poland-a-new-chapter/>

5. Joined case C-585/18, C-624/18 and C-625/18, A. K. and Others v Sąd Najwyższy. – URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=220770&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=12875092>

6. Case C-216/18 PPU, Minister for Justice and Equality (Deficiencies in the system of justice). – URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=AL&num=C-216/18%20PPU>

В. В. Корбань¹

ДОДЕРЖАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ, ОСНОВНИХ СВОБОД ТА ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Процес визначення, визнання прав людини та їх захисту будувався ще з древніх часів. Цей процес проходив значні стадії на шляху становлення сучасних прав та свобод. Початком можемо вважати дії царя Кіра Великого, в результаті яких відбулося визволення рабів в Стародавньому Вавилоні. Згодом питання захисту прав людини було центром активних досліджень та дискусій філософів древньої Греції та древнього Риму. Давньогрецькі філософи – софісти проголосили ідею

---

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

рівності всіх людей від народження. Першим юридичним актом, який регулював права людини можна вважати Великухартіювольностей – першу «неписану» конституцію Англії, у якій закладені основні концепції прав людини, рівність та верховенство права.

Права і свободи людини є невід’ємними та непорушними вимогами та гарантіями, які кожна людина має в своєму арсеналі. Основні права і свободи, у сучасному їх форматі, були запроваджені після закінчення Другої світової війни спочатку у Загальній декларації прав людини, та згодом і у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, поєднавши їх із контрольним механізмом. Контрольний механізм передбачав створення трьох органів, які відповідали за дотримання положень Конвенції та своєчасного захисту прав людини: Європейську комісію з прав людини, Європейський суд з прав людини та Комітет міністрів Ради Європи. Саме тому визначним кроком було заснування в 1959 р. Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ), який реалізує механізм захисту прав і свобод та включає питання тлумачення і застосування Конвенції. В 1968 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, який посилює регулювання права на охорону здоров’я, культурні права та право на освіту.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, учасниками якого є більшість держав, визнав здоров’я основною невід’ємною цінністю для кожної людини, та надав право на «найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров’я» і зобов’язав уряди вживати відповідних ефективних заходів для «попередження і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьбу з ними» [1].

Виходячи з вищезазначеного, ми можемо зробити висновок, що права та свободи людини займали важливе місце в життєдіяльності людини, а згодом і законодавстві на протязі майже всього процесу становлення людства. Тим не менш у важкі, нестабільні часи розвитку, людство нехтує деякими з цих прав. Це призводить у перспективі до більш чіткого їх регулювання та створення належного механізму їх забезпечення в період налагодження стабільності.

2020 рік дав людству новий період значних викликів та турбулентності. Це було пов’язано із запобіганням поширення гострої респіраторної хвороби COVID – 19, спричиненої коронавірусом SARS – CoV – 2 та як результат глобальною пандемією. У результаті боротьби із розповсю-

дженням та негативним впливом вірусу на організм людини почали порушуватися основні права людини та демократичні цінності, які розвивалися разом із цінностями прав і свобод людини.

В рамках процесу обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах боротьби з пандемією з мотивів збереження здоров'я населення певної території, із використанням методів аналізу, синтезу, спостереження та описання, у цій статті була проаналізована історія становлення прав людини, досліджений досвід країн Європейського Союзу та провідних країн світу в питанні обмеження прав і свобод людини внаслідок боротьби з пандемією Covid – 19, проаналізовано законодавство та доктрина, зроблені висновки, прогнози і рекомендації з покращення реагування на подібні виклики в контексті захисту прав людини та дотримання демократичних цінностей.

За підсумками аналізу Європейської Конвенції з прав людини, практики ЄСПЛ та аналізу сучасної ситуації з дотримання цих прав, можна зробити висновок про порушення таких прав людини та основних свобод державами з формальних мотивів захисту суспільного здоров'я: право на свободу, рівність в гідності та правах, право на свободу зібрань, право на повагу до приватного та сімейного життя, заборону дискримінації, право на освіту.

За підсумками аналізу звіту Freedom House можемо прийти до висновку, що користуючись необхідністю захисту здоров'я населення, значна кількість держав порушують принципи демократії шляхом відсутності прозорості влади та інформації про корона вірус SARS – CoV – 2, обмеження в роботі ЗМІ, корупції, обмеження права на протести, відсутності захисту вразливих груп населення та шляхом зловживання владою [2]. Необхідно відновлювати та встановлювати прозорість і свободу медіа, при цьому повно інформуючи населення про виклики та можливості для збереження здоров'я та спокою.

В умовах пандемії право на свободу порушується шляхом змушення особи проходження карантину, обмеження його права пересування. Будь-які обмеження свободи повинні бути необхідними і пропорційними. Також необхідним є дотримання певних гарантій, коли свобода обмежена: знати чому ваша свобода була обмежена, бути в змозі оскаржити таке обмеження, можливість швидкого перегляду такого рішення незалежною особою [3]. Значних обмежень зазнало також право на свободу мирних зібрань, коли держави забороняють мирні акції протесту мотивуючи ці

заборони безпекою населення, при цьому часто порушуючи принципи пропорційності обмеження з політичних причин, тим самим ставлячи під сумнів додержання демократичних цінностей. Державам необхідно діяти відкрито, пропорційно та законно у питанні дотримання права на свободу мирних зібрань, намагаючись з урахуванням всіх необхідних запобіжних заходів зберігати це право.

В умовах пандемії рівність у гідності та правах порушується шляхом обмеження прав жінок у доступі до статевого та репродуктивного здоров'я, в умовах локдауну посилюється загроза домашнього насильства, права жінок в екстрених ситуаціях не викликають першочергової уваги [4]. Саме тому необхідно переглянути політику держав щодо додержання цих прав та надавати інформативну, психологічну, фізичну та фінансову допомогу жінкам.

Право на повагу до приватного та сімейного життя в період карантинних обмежень порушується шляхом заборони відвідування родини в державних та комунальних установах: лікарнях, перинатальних центрах, домах престарілих і тому подібне. Дані обмеження повинні бути необхідними, чітко обґрунтованими і регламентованими, та пропорційно відповідати конкретній загрозі.

Демократичні цінності в умовах пандемії зазнають значної турбулентності – держави, користуючись боротьбою з Covid – 19, вводять надзвичайні стани, міняють систему управління та нехтують системою стримувань і противаг. Боротьба із загрозами пандемії має будуватися на принципах захисту життя, здоров'я та свободи людини.

ЄСПЛ, як інституція з реалізації механізму захисту прав людини, розглядає багато справ, які стосуються порушення прав людини в умовах пандемії Covid – 19. Ці справи стосуються зокрема порушення права на життя, права на повагу до приватного та сімейного життя, права на заборону катувань, права на вираження поглядів, захисту права власності.

Процедура розгляду справ у ЄСПЛ є доволі тривалою, оскільки спочатку повинні бути використані усі можливі внутрішні етапи розгляду справи. Після подачі до ЄСПЛ заяви по суті середній розгляд справи займає у середньому від трьох до п'яти років. Мінімальний строк розгляду справи складає близько півтора роки. Тому справи з приводу порушення прав людини в умовах пандемії ще знаходяться на етапі розгляду. Планується подальший аналіз винесених рішень та висновки для правозастосування.

Тим не менш 5 листопада 2020 року було винесено перше рішення за скаргою щодо порушення прав людини в умовах пандемії у справі *Le Mailloux v. France* (no 18108/20; 05.11.2020). Суд не розглянув скаргу по суті через те, що заява містила неприйнятну *ratione personae*: заявник не виконав усіх критеріїв прийнятності, встановлених статтею 34 ЄСПЛ, оскільки він не довів, що має статус потерпілого [5].

8 квітня 2021 року також було винесене рішення, що може стосуватися пандемії, а саме мати значний вплив на підходи до вакцинації від Covid – 19. У справі «Вавржичка та інші проти Чеської Республіки» (*Vavříčka and others v. The Czech Republic, no 47621/13 and 5 others, 08.04.2021*) ЄСПЛ визнав законною обов’язкову процедуру вакцинації дітей від добре відомих хвороб[6]. Ці заходи можна розглядати як «необхідні у демократичному суспільстві» – постановив суд. Це рішення «посилює можливість обов’язкової вакцинації в умовах поточної епідемії COVID – 19», заявив Ніколас Герв’є, юрист, який спеціалізується на ЄСПЛ, агентству AFP[7].

Аналізуючи майже півтора роки існування суспільства в парадигмі пошуку засобів виживання та збереження здоров’я населення, ми можемо прийти до висновків про значні порушення прав людини та про необхідність шанобливої та відкритої комунікації з населенням, пропорційного та чіткого реагування на епідеміологічні виклики включаючи доступ кожного до медичного обслуговування, продовольства та інших предметів першої необхідності.

Враховуючи циклічність глобальних процесів та порушення демократичних свобод людини у період пандемії Covid – 19, можемо прогнозувати більш уважний погляд на права людини в світлі стабілізації епідеміологічної ситуації, більш якісне регулювання та реалізацію механізмів захисту прав людини.

Результати дослідження можуть використовуватись для модифікації засобів реагування державами на виклики пандемії, враховуючи дотримання основоположних прав та свобод людини та додержання базових демократичних принципів. Планується подальше вивчення питання порушень прав і свобод людини, прогнозування розвитку цього питання та покращення існуючої практики боротьби з глобальною загрозою здоров’я суспільства з точки зору захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Human rights watch journal: COVID-19 и права человека. URL: www.hrv.org/ru/news/2020/04/01/339654
2. Sarah Repucci, Amy Slipowitz: Democracy under Lockdown | Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/report/special-report/2020/democracy-under-lockdown>
3. BIHR Explainer: Lockdown and Human Rights. URL: www.bihhr.org.uk/explainer-lockdown-and-rights
4. Policy and practice reviews article. Mental Distress and Human Rights Violations During COVID – 19: A Rapid Review of the Evidence Informing Rights, Mental Health Needs, and Public Policy Around Vulnerable Populations. URL: www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2020.603875/full
5. LeMailloux c. France, no 18108/20; 05.11.2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2218108/20%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-206611%22%5D%7D>
6. *Vavřička and others v. The Czech Republic, no 47621/13 and 5 others, 08.04.2021*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-209039%22%5D%7D>
7. DW: ECHR rules obligatory vaccination may be necessary. URL: www.dw.com/en/echr-rules-obligatory-vaccination-may-be-necessary/a-57128443

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доц. кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кушніренко О. Г.¹

ФУНКЦІЇ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Правильне розуміння функцій омбудсмана вадливе для практики державно-правового будівництва, оскільки точне їх окреслення сприяє виразному визначенню ролі цього інституту у здійсненні державних функцій. Без вирішення питань про функції омбудсмана важко окреслити пріоритетні напрямки та розкрити обсяг, характер і зміст його діяльності. Функціональна характеристика інституту омбудсмана має велике значення для розуміння його сутності та правової природи, адже саме

---

¹ К.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

у функціях реалізується соціальне призначення цього важливого інституту, об'єктивна потреба у здійсненні ним соціальної та суспільно корисної контрольно-наглядової та правозахисної діяльності.

Під функціями омбудсмана звичайно розуміють основні напрямки його діяльності, які впливають із його завдань та визначають соціальне призначення та сутність і реалізуються в передбачених законодавством формах і методах.

В законодавстві функції Уповноваженого Верховної Ради з прав людини чітко не окреслені, тому їх необхідно вивести шляхом тлумачення його повноважень.

Основною функцією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини є контрольно-наглядова, яка конкретизується у таких напрямках діяльності:

- здійснення опосередкованого парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі;

- здійснення контролю за відповідністю Конституції України, законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини і громадянина шляхом звернення до Конституційного Суду України з відповідними поданнями;

- перевірка стану додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

- направлення звернень громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їхніх інтересах, за належністю в органи, до компетенції яких належить розгляд справи, та здійснення контролю за розглядом цих звернень;

- прийняття рішень про необхідність проведення перевірок діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності з правом вимагати від посадових і службових осіб цих органів сприяння, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків.

У межах правоохоронної функції Уповноважений приймає акти реагування – конституційні подання та подання. Конституційне по-

дання – акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України. Подання Уповноваженого – акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина. Поряд із зазначеними актами Уповноважений використовує і інші, не передбачені законом форми впливу на посадових осіб, що порушили права людини – оприлюднення заяв, звернень Уповноваженого тощо.

Інформаційна функція омбудсмана реалізується у річних доповідях Уповноваженого, які є також узагальненими актами реагування на порушення прав громадян. Законом передбачено обов'язкове опублікування річних Доповідей в друкованих виданнях Верховної Ради України. Зв'язки з громадськістю та публічна діяльність Уповноваженого відіграють важливу роль у забезпеченні довіри до нього громадян та юридичних осіб.

Згідно зі ст. 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини» на Уповноваженого покладається функція національного превентивного механізму відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Головна ідея національного превентивного механізму полягає у впровадженні системи регулярних, незалежних відвідувань будь-якого місця, що знаходиться під юрисдикцією і контролем держави, де містяться або можуть міститися особи, позбавлені волі, за розпорядженнями державного органу або за його вказівкою, або з його відома чи мовчазної згоди. Ці відвідування здійснюються з метою посилення, у разі необхідності, захисту таких осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

В структурі Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на сьогодні діє спеціалізований структурний підрозділ – Департамент з питань реалізації національного превентивного механізму.

Слід зазначити, що існуючі в Україні національний превентивний механізм не є тотожним однойменній функції, і в силу своїй складності та багатофункціональності сам має певні функції, які можна вивести шляхом аналізу цього механізму.

Стримуюча функція. Піддання зовнішньому контролю місць позбавлення волі може спричинити важливий стримуючий вплив на державні органи, які можуть, за відсутності такого зовнішнього контролю, вважати, що їх ніколи не притягнуть до відповідальності за їх діяння. Так, у пункті першому ст. 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини» зазначається, що омбудсман здійснює регулярні відвідування місць, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, без попереднього повідомлення про час і мету відвідувань та без обмеження їх кількості.

Незалежна оцінка ситуації. Відвідування дозволяють незалежним експертам безпосередньо знайомитися, без свідків, посередників, з тим, як поведуться з позбавленими волі людьми, а також з умовами утримання під вартою. Пункт третій ст. 19¹ Закону України про Уповноваженого говорить, що омбудсман проводить опитування осіб, які перебувають у місцях, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, з метою отримання інформації стосовно поведження з цими особами і умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію.

Інформаційна функція. Національний превентивний механізм інформує відповідні органи про порушення прав людини в місцях несвободи та надає рекомендації щодо покращення в них умов утримання. Пункт третій ст. 19¹ Закону – Уповноважений вносить органам державної влади, державним органам, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, у тому числі зазначеним у пункті 8 статті 13 цього Закону, пропозиції щодо попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання.

Психологічна підтримка. Відвідування особами, які не пов'язані із цими установами, можуть стати важливим джерелом моральної підтримки для осіб, позбавлених волі.

Формування громадської думки. Системні відвідування здатні поінформувати громадськість відносно місць позбавлення волі, змінити тим самим ставлення до людей, які відбувають покарання. Згідно з пунктом четвертим ст. 19¹ цього Закону, Уповноважений залучає на договірних

засадах (на платній або безоплатній основі) до регулярних відвідувань місць, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, представників громадських організацій, експертів, учених та фахівців, у тому числі іноземних. Звичайно, що можуть існувати й інші функції, а в разі зміни відповідного законодавства та врахування досвіду тих країн, в яких інститут омбудсмана доказав свою безумовну ефективність, можуть з'явитися й зовсім нові функції.

Безумовно, існуюча в Україні модель омбудсмана має не лише якісні особливості, але й свої недоліки. Але навіть при існуючих недоліках, як об'єктивних, так і суб'єктивних, є всі підстави обережно стверджувати, що інститут омбудсмана в Україні може бути при бажанні, а в чомусь і є найбільш ефективним контрольно-наглядним та правозахисним органом, потенціал якого повною мірою ще не розкритий.

Марченко В. Ю.¹

ПРОБЛЕМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У СФЕРАХ ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Сучасна демократична, правова, соціальна держава не може належно функціонувати без виваженої муніципально-правової політики, яка в Україні потребує істотного оновлення законодавчої бази та побудови ефективної системи місцевої влади. При цьому вкрай актуальним з точки зору забезпечення засад соціальної державності залишається питання дотримання прав людини при здійсненні таких змін. Зокрема, належне забезпечення державних гарантій прав на охорону здоров'я та освіту, гарантованих Конституцією України, нерозривно пов'язане із реформуванням установ соціального обслуговування, освітніх закладів, що здійснюється у зв'язку зі змінами адміністративно-територіального устрою.

Слід зазначити, що в останні роки в Україні активно впроваджуються галузеві реформи на засадах децентралізації влади та з метою зміцнення і підвищення дієвості місцевого самоврядування, його ролі у забезпеченні територіального розвитку та зростання [4]. При цьому процеси децентра-

---

¹ Аспірант Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України.

лізації завжди і всюди розглядаються як спосіб перерозподілу владних повноважень і фінансових ресурсів, що їх забезпечують, з метою наближення публічного обслуговування до людей та «розвантаження» державних органів від невластивих центральному апарату функцій. Зміна суб'єкту надання послуг громадянам не повинна призводити до погіршення якості цих послуг, ускладнення їх споживання. Втім вітчизняна практика реалізації реформи децентралізації вочевидь свідчить про намагання держави передати до відання місцевого самоврядування найбільш дотовані та обтяжливі для державного бюджету сфери, переклавши відповідний фінансовий тягар і зобов'язання щодо розвитку мережі відповідних закладів та установ соціального спрямування на муніципальні органи. Проте органи місцевого самоврядування не мають можливості забезпечити для цього належний рівень фінансування через складний стан в економіці та зменшення надходжень до місцевих бюджетів [2].

Якщо звернутися до так званого «найбільш успішного», за оцінкою державних діячів, напряму реформи децентралізації влади – створення об'єднаних територіальних громад, то аналіз соціально-економічного стану сформованих утворень свідчить, що лише незначна частка їх має високий рівень спроможності, здатний забезпечити належні умови утримання та розвитку мережі установ, що надають соціальні послуги, зокрема, закладів освіти, охорони здоров'я. За оцінками експертів, основними проблемами для громадян залишаються значна відстань місця проживання осіб до таких установ [5] та якість послуг.

Крім того, відповідно до останніх проголошених центральними органами влади напрямів розвитку реформи децентралізації влади в Україні [4] передача повноважень з утримання, розвитку та фінансування сфер соціального забезпечення буде й надалі збільшуватися. Так, станом на 2021 рік новостворена Національна служба здоров'я України (НСЗУ) намагається повністю перекласти фінансування сфери охорони здоров'я на місцеве самоврядування, незважаючи на те, що ресурси місцевих бюджетів нездатні повною мірою забезпечити безперебійне функціонування закладів охорони здоров'я [1]. Крім того, передбачається створення окремої системи державного нагляду за реалізацією органами місцевого самоврядування переданих повноважень [4], що свідчить радше про тенденції централізації, ніж децентралізації влади.

Відповідно до ст. 143 Конституції України держава фінансує здійснення делегованих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бю-

джету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності. Відповідно до ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування» повноваження із забезпечення доступності та розвитку освіти й медичного обслуговування належать до делегованих, а отже й фінансуватися повинні із Державного бюджету. Незважаючи на це, Міністерство освіти та науки України, Міністерство охорони здоров'я України, а також НСЗУ намагаються всіма доступними шляхами перекласти фінансування на органи місцевого самоврядування [1]. Отже, відповідно до наявного правового регулювання місцеві бюджети не повинні забезпечувати основне фінансування сфер освіти та охорони здоров'я. Натомість Верховна Рада України у бюджеті на 2021 рік зменшила видатки на ці дві важливі сфери, що наразі має негативні наслідки як у сфері охорони здоров'я, так і освіти [3]. Так, через недостатнє фінансування виникає проблема з підвищенням заробітної платні фахівців, що спричиняє відтік кваліфікованих кадрів та їх працевлаштування за кордоном [7].

На наш погляд, вищезазначені проблеми виникають через фрагментарність муніципально-правової політики в Україні, відсутність чітких концептуальних орієнтирів, стратегії та тактики впровадження галузевих реформ децентралізації. Ситуативність на сьогоднішній день превалює при ухваленні багатьох державно-правових рішень у цій сфері.

Тому вважаємо необхідною розробку єдиної і цілісної Концепції муніципально-правової політики в Україні, яка має визначити етапи, засади, принципи, пріоритети, стратегічні напрями, етапи та заходи з формування сучасної правової основи місцевого самоврядування та реформування механізму муніципального управління на засадах децентралізації і субсидіарості. Вкрай важливо у даній Концепції врахувати територіальні особливості, потенціал, тенденції та перспективи розвитку. Такий документ комплексного та системного характеру може стати основою опрацювання регіональних та муніципальних стратегій розвитку, що дозволить забезпечити системність не лише формування, а й реалізації муніципальної політики в Україні.

Список використаної літератури:

1. АМУ: делеговані повноваження в охороні здоров'я мають фінансуватися з Держбюджету. URL:<http://www.auc.org.ua/novyna/amu-delegovani-rovnovazhennya-v-ohoroni-zdorovya-mayut-finansuvatysya-z-derzhbyudzhetu> (дата звернення: 04.05.2021).

2. Бюджети громад: як добитися ефективності. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210139-budzeti-gromad-ak-dobitisa-efektivnosti.html> (дата звернення: 04.05.2021).

3. Видатки на охорону здоров'я у 2021 р.: коли очікування розбиваються об жорстоку реальність. URL: <https://www.apteka.ua/article/579552> (дата звернення: 04.05.2021).

4. Децентралізація. Загальна інформація. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 04.05.2021).

5. Довга дорога до школи: що зміниться в Україні з нового року з підвозкою учнів. URL:dw.com/uk/dovha-doroha-do-shkoly-shcho-zminytsia-v-ukraini-z-novooho-roku-z-pidvozkoiu-uchniv/a-55962543 (дата звернення: 04.05.2021).

6. Конституція України від 28.06.1996 зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.2021).

7. Лікарі та медсестри масово тікають за кордон: чи буде в Україні «медичний локдаун». URL: <https://tsn.ua/ru/exclusive/vrachi-i-medsestry-massovo-begut-za-granicu-budet-li-v-ukraine-medicinskiy-lokdaun-1757440.html> (дата звернення: 04.05.2021).

8. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 зі змінами. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.2021).

9. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. №4. С. 22–30.

Науковий керівник: Бодрова І. І., к.ю.н., доцент, заступник директора з наукової роботи НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

*Науменко А.В.*¹

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ, ЯК ФОРМИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Відповідно до Конституції України народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демокра-

---

¹ Аспірантка Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України

тії. З урахуванням науково-технічного прогресу, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вдосконалюються, зокрема, і процедури проведення виборів.

Трансформація демократій у період пандемії COVID-19 та ситуація з перенесенням виборів та референдумів (а отже, призупиненням одного з головних демократичних процесів) у багатьох країнах актуалізували не лише питання проблеми забезпечення демократичного виборчого процесу у форс-мажорних обставинах, а й питання прискорення запровадження так званих електронних виборів та референдумів [1, с. 1].

Тому, наразі, питання впровадження електронного голосування є актуальним. Проте, для ефективної реалізації е-голосування в Україні необхідно дослідити переваги та ризики його впровадження.

На сьогодні багато країн розглядають можливість впровадження систем е-голосування з метою удосконалення різних аспектів виборчого процесу. Е-голосування часто розглядається як інструмент просування демократії, формування довіри до управління виборчими системами, підвищення рівня довіри до результатів голосування та поліпшення загальної ефективності виборчого процесу. Ці технології швидко розвиваються, й адміністратори, спостерігачі, міжнародні організації, підрядники й органи стандартизації постійно вдосконалюють свої методи та підходи. На жаль, не всі проекти е-голосування виправдовують високі очікування. Поточна технологія е-голосування має свої проблеми. У деяких випадках виникали законодавчі та технічні проблеми, в інших мали місце скептицизм чи протидія впровадженню нових технологій голосування [2, с. 6].

Серед переваг електронного голосування можна виділити: можливість проголосувати дистанційно, що суттєво знижує ризики тиску на волевиявлення і підвищує достовірність вибору; точніші результати через виключення людського фактору (помилки); уникнення таких явищ, як підробка бюлетенів, спотворення перерахованих бюлетенів з метою зробити їх фіктивними; підрахунок голосів більш точний і швидкий; заощадження бюджетних коштів, що витрачаються на друк бюлетенів та інші витрати.

Щодо підвищення рівня доступності, то це питання є спірним. Однозначно сказати чи покращиться доступність до виборчого процесу у разі запровадження е-голосування сказати важко.

Наприклад, аудіо-бюлетені для незрячих виборців, а також голосування в Інтернеті для виборців, які не залишають свій дім, та виборців

з-за кордону [2, с. 8] є досить позитивними інструментами, які можуть залучити більшу кількість людей до голосування.

Натомість, складність електронних систем і процедур та недостатній рівень комп'ютерної грамотності населення (людей похилого віку) може стати негативним фактором у разі повного переходу країни до Інтернет-голосування.

Ризики впровадження е-голосування потребують більш детального дослідження, так як саме вони є перепонами до ефективної його реалізації.

Вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Так, однією з проблем є забезпечення таємниці голосування. Системи повинні мати можливість одночасно надійно реєструвати тих, хто брав участь у голосуванні, і не дозволяти нікому дізнатися, за кого вони проголосували. Це завдання подвійне і мова йде як про побудову «залізобетонної» системи, так і про запевнення виборців у тому, що ця система повністю захищена [3].

Практично будь-яка програма ІКТ побудована таким чином, що дозволяє перевіряти своє належне функціонування шляхом спостереження за даними, які виводить програма. Якщо клієнт не довіряє системі електронного банкінгу, він може перевірити виписку за своїм рахунком і переконатися, що всі операції відображені належним чином.

Системи е-голосування принципово відрізняються. Через вимогу захисту таємниці голосування, вони не повинні відстежувати будь-який зв'язок між особистістю виборця та тим, як він проголосував. Це саме по собі є проблемою, тому що стандартні системи ІКТ за своєю суттю побудовані для відстеження та моніторингу транзакцій, що в них відбуваються. Що ще важливіше, розрив зв'язку між виборцем і тим як він проголосував означає, що перевірка системи е-голосування після виборів не може безпосередньо підтвердити, що кожний голос був дійсно підрахований та правильно зарахований. Саме тому надзвичайно важливі такі непрямі докази правильності електронних результатів, як паперові сліди або сертифікація системи в поєднанні з суворим контролем якості та заходами безпеки [2, с. 7].

Ще одним питанням є кібербезпека. Використання цифрових рішень, особливо пов'язаних з інтернетом, може дозволити одному суб'єкту (зо-

крема й іноземному) контролювати вибори через відсутність надійних та очевидних доказів коректних результатів/даних. Нормативні положення мають охоплювати стратегії управління ризиками, заходи захисту, можливості перевірки, планування дій у разі надзвичайних ситуацій. Важливим є планування протидії атакам (викривлення даних, переривання обслуговування тощо). Приклади органів влади, роботу яких було порушено, наприклад, через вірус-вимагач (Балтимор, 2018 рік), демонструють, що щось може піти не так на виборах і критично важливі процеси можуть стати мішенню політичних чи фінансово мотивованих хакерів тощо [4, с. 26, 66].

Для онлайн-голосування вирішальне значення має безпечна ідентифікація виборця в режимі онлайн. Мінімальною вимогою є загальна система ідентифікації громадян. Іншими словами, повинен існувати ідентифікаційний код або номер, який закріплений за особою у реєстрі громадян, реєстрі виборців і далі у світі методів онлайн-ідентифікації. Альтернативою, яка використовується на місцевих виборах у Канаді є розсилка листів з унікальним пін-кодом, який може бути використаний для Інтернет-голосування [3].

Венеціанська Комісія рекомендувала, що електронне голосування може використовуватися лише за умови якщо: система є безпечною/ захищеною і надійною; система електронного голосування повинна бути прозорою, тобто надавати можливість перевірки щодо її функціонування; виборці повинні мати нагоду одержати підтвердження свого вибору і виправити його у разі допущення помилки; для полегшення перерахунку голосів у разі конфліктної ситуації може передбачатися процедура роздрукування голосів [5, с. 2].

Враховуючи вищевикладене, перед впровадженням технологій електронного голосування необхідно дослідити усі позитивні та негативні наслідки та врахувати їх при розробці законодавчих актів та технічному впровадженні. Це допоможе запровадити ефективну робочу систему, що буде покращувати існуючий виборчий механізм. Звісно, е-голосування постійно потребуватиме вдосконалення. Але зробити так, щоб застосовані технології не були провальними є реальною задачею перед державою.

Список використаної літератури:

1. Токар-Остапенко О. В. Е-голосування: перспективи впровадження в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. 2021. 10 с.

2. Впровадження електронного голосування: основні аспекти. Міжнародний інститут демократії і сприяння виборам. 2011. 43 с.

3. Переваги та ризики електронного голосування та онлайн-голосування: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12905>.

4. Ардіта Дріза Маурер Цифрові технології у виборах. Питання, висновки та перспективи. Рада Європи. 2020. 70 с.

5. Савчук О. Системи електронних виборів: процедури голосування та матеріальнотехнічні засоби. Міжнародний досвід. Європейський інформаційно-дослідницький центр. 10 с.

Постнова Н.¹

МІЖНАРОДНІ ЗМІШАНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ (ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ)

У зв'язку із інтенсивним поширенням по усьому світу коронавірусної інфекції 2019-nCoV міжнародна логістична система перебуває у кризовому стані та потребує якнайшвидшого вирішення назрілих проблем, які пов'язані, зокрема, із збитковістю здійснення перевезень одним видом транспорту.

Зважаючи на це, особливої актуальності набуває практика застосування альтернативних способів перевезення вантажів, за яких перевезення здійснювалося б двома або більше видами транспорту та організовувалося під відповідальністю оператора перевезень на основі єдиного договору. До таких способів перевезення ми можемо безсумнівно віднести міжнародні змішані перевезення, які станом на сьогодні набувають все більшого поширення.

Значною перевагою змішаних перевезень є їх низька вартість, порівняно із іншими системами забезпечення для транспортування вантажів за кордон, за рахунок розробки оптимального маршруту доставки вантажу до кінцевого споживача. Вартість перевезення змішаним транспортом на 15–20% менша, порівняно з автомобільним. Під час перевезення цінних вантажів не потрібне супроводження, що дозволяє уникнути додаткових витрат. Крім того, цей вид перевезень дозволяє управ-

---

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ляти швидкістю доставки. Терміни доставки змішаним транспортом ідентичні термінам доставки автомобільним транспортом, що значно швидше доставки вантажу залізницею [1].

Важливо зазначити, що попри значну зацікавленість у міжнародних змішаних перевезеннях та їх переваги перед іншими способами перевезення, існує ряд важливих питань, які пов'язані, зокрема із необхідністю здійснення належного правового врегулювання таких правовідносин.

Так, актуальною є проблематика співвідношення понять змішаних, мультимодальних, інтермодальних та комбінованих міжнародних перевезень. Міжнародні нормативні акти не дають чіткої відповіді на питання стосовно їх взаємозв'язку та можливого підпорядкування один одному, що призводить до неоднакового розуміння їх змісту. Зазначимо, що тлумачення зазначених термінів є предметом широкої дискусії наукової спільноти та потребує формування наукового обґрунтованого, чіткого та конкретизованого нормативного підходу щодо цього питання.

Принагідно зауважимо, що впорядкування понятійного апарату є передумовою формування якісного нормативно-правового масиву, який врегулює міжнародні перевезення.

Особливістю нормативної бази, яка регламентує міжнародні змішані перевезення, є багаторівневість правового регулювання. Слід зазначити, що на міжнародному рівні відсутній єдиний уніфікований акт, спрямований на комплексне регулювання міжнародних змішаних перевезень. Так, Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів 1980 року ще не набрала чинності через недостатню кількість країн, які висловили намір її ратифікувати. Окрім цього, вона носить рекомендаційний характер та не є обов'язковою для застосування.

Важливими є також і Правила ЮНКТАД / МТП – 95 («UNCTAD / ICC Rules 95»), які, на жаль, застосовуються лише у разі, якщо сторони договору міжнародного мультимодального перевезення вантажів здійснять посилання на їх норми, як такі, що підлягають до обов'язкового застосування при виконанні зобов'язань за договором.

Згадаємо також і про Проект міжнародної конвенції про змішані перевезення – Токійські правила, який був розроблений на Токійській конференції Міжнародного морського комітету в 1969 році.

Оскільки єдиного, обов'язкового до застосування міжнародного акту у сфері міжнародних змішаних перевезень не прийнято, відкритим залишається питання відповідальності перевізників та співперевізників під час здійснення міжнародних змішаних перевезень, як на окремих ділянках маршруту, так і на всій його протяжності.

За відсутності належного врегулювання на міжнародному рівні, релевантним джерелом права міжнародних змішаних перевезень, яке підлягає обов'язковому застосуванню, є міжнародний двосторонній договір. Наприклад, Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Словацької Республіки про міжнародні комбіновані перевезення, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1061 (1061–2007-п) від 22.08.2007 року [4], Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про міжнародні комбіновані вантажні перевезення, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1353 (1353–2007-п) від 21.11.2007 року [5].

Однак, визначене вищезазначеними угодами договірне врегулювання міжнародних змішаних перевезень не здатне забезпечити таке в усій його повноті.

З урахуванням цього, можна стверджувати, що відсутність уніфікованого правового акту, який би врегульовував ті правовідносини, які не були прописані сторонами у договорі, потенційно підвищує складність вирішення спорів між сторонами, у випадку їх виникнення, що в умовах значного поширення застосування міжнародних змішаних перевезень може негативно позначатися на правозастосовній практиці.

Вважаємо, що розробка та прийняття єдиного нормативного міжнародного акту, який б найбільш повно врегульовував правовідносини, пов'язані із здійсненням міжнародних змішаних перевезень та усував усі пов'язані із такими перевезеннями дискусійні питання, є необхідним кроком в умовах сучасності.

Окрему увагу хотілось б також зосередити і на національному законодавчому врегулюванні відносин у сфері змішаних перевезень, яке, на жаль, теж характеризується відсутністю єдиного уніфікованого нормативно-правового акту, який б одноманітно врегульовував змішані перевезення. Натомість, на практиці широко застосовуються положення Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, законів

України у сфері транспортних перевезень, транспортних статутів, а також правил перевезення вантажів.

Важливо зазначити, що 16.09.2014 року Верховною Радою України було ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (надалі – Угода про асоціацію), яка поклала на нашу державу зобов'язання щодо приведення національного законодавства у відповідність із правом ЄС, зокрема у транспортній сфері, що передбачено Главою 7 «Транспорт» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» [6].

На виконання зобов'язань у транспортній сфері, покладених на Україну Угодою про асоціацію було розроблено проєкт Закону України «Про мультимодальні перевезення» №4258 від 23.10.2020 року, який було прийнято у першому читанні 05.03.2021 року [2].

Проєктом Закону передбачається імплементація Директиви Ради 92/106/ЄЕС від 07 грудня 1992 року про встановлення спільних правил для окремих видів комбінованих перевезень вантажів між державами-членами, а також пропонується внести в українську правову систему абсолютно новий понятійний апарат (мультимодальне та комбіноване перевезення вантажів, мультимодальний термінал, документ мультимодального перевезення та інші), урегулювати договірні відносини сторін щодо здійснення мультимодальних перевезень, вирішити питання відповідальності сторін при укладенні відповідного договору, а також відшкодування шкоди за порушення встановленого домовленістю сторін зобов'язання.

Таким чином, можна стверджувати, що проблематика уніфікації норм, які стосуються здійснення міжнародних змішаних (мультимодальних) перевезень, на сьогоднішній день є актуальною для України, яка робить перші кроки на шляху до розвитку власної конкурентоспроможної транспортно-логістичної інфраструктури.

Слід також не забувати і про Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року, затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року №430-р, якою у розділі «Конкурентоспроможна та ефективна транспортна система» передбачено, що до переліку завдань, що необхідно виконати для розв'язання проблем транспортної системи України відноситься забезпечення комп-

лексного вирішення питань, зокрема, підготовка та реалізація відповідної концепції або виконання програми (планів) розвитку мультимодальних перевезень та логістичних технологій, що передбачає, серед іншого, забезпечення розвитку мультимодальних транспортних технологій та інфраструктурних комплексів для забезпечення взаємодії різних видів транспорту; та створення мережі маршрутів регулярних контейнерних/мультимодальних вантажних поїздів, синхронізованих з маршрутами поїздів держав – членів ЄС [3].

Зважаючи на усе вищевикладене вважаємо, що у світлі інтенсифікації міжнародних змішаних перевезень не втрачає свою актуальність потреба у покращенні стану нормативно-правового регулювання цієї сфери, зокрема, шляхом прийняття єдиних уніфікованих актів як на міжнародному, так і на національному рівні.

Список використаної літератури:

1. Котлер Ф. Маркетинг, менеджмент. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 800 с.
2. Проект Закону України «Про мультимодальні перевезення» №4258 від 23.10.2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70239.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року» від 30 травня 2018 р. № 430-р [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>.
4. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Словацької Республіки про міжнародні комбіновані перевезення, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1061 (1061-2007-п) від 22.08.2007 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_067#Text.
5. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про міжнародні комбіновані вантажні перевезення», затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1353 (1353-2007-п) від 21.11.2007 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/031_066#Text.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони в редакції від 30.11.2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗАКОНІВ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Підвищення якості законів, нормативно-правових актів та політики, на якій вони ґрунтуються, є надзвичайно важливим для співпраці України з Європейським Союзом, та є однією з цілей реформи державного управління. В ЄС та його країнах членах основою державного механізму, що сприяє ефективності координації та співпраці між різними міністерствами та рівнями управління в умовах багаторівневого врядування виступає Центр Уряду – інститут та адміністративна структура, що забезпечує формування та координацію реалізації політики, а також співпрацю між міністерствами з метою підтримки внутрішніх та міжнародних стратегічних цілей в частині людського розвитку. Серед вітчизняних наукових робіт, де висвітлена концепція «Центру Уряду», можна виокремити таких авторів як Івко А. І [1], Гнидюк Н. А. [2], Даниленко А. О. [3], Демидова М. О. [4], Мороз О. В. [5], Мельниченко Б. [6], та Стойко О. М. [7].

Історія успішних прикладів законодавчої роботи України для забезпечення формування та реалізації політики в контексті співпраці та ЄС, що, має на меті розвиток людського потенціалу, засновується на наступних чинниках:

1. Розуміння впливу виконання вимог ЄС та необхідності винятків, на які не буде поширюватися право ЄС, або встановлення перехідних періодів для запровадження певних правил, що було належним чином обґрунтоване конкретними обставинами в Україні.

2. Належне розуміння досвіду впровадження відповідних норм ЄС у країнах-членах ЄС, особливо в державах, досвід яких має безпосереднє значення для України.

3. Когерентність між нормами, запозиченими з права ЄС, та нормами національної правової системи з точки зору використаної термінології,

---

¹ Аспірантка кафедри управління персоналом та економіки праці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

зв'язку з іншими законодавчими органами, зокрема щодо компетенції, структури та процедур центральних органів виконавчої влади, відповідальних за реалізацію нових норм тощо.

4. Правильне роз'яснення змісту положень законопроекту усім зацікавленим сторонам – народним депутатам, міністрам, представникам ЄС, бізнесу та громадськості.

Слід також визнати, що ефективність роботи в цьому напрямку залежить не тільки від формалізації правил, але і від наявної практики законодавчого процесу та базових процедур координації, формування і реалізації політики як в КМУ, так і у верховній Раді. Відповідно, досвід ЄС та країн-членів може бути у нагоді у відношенні формування та реалізації політики розвитку людського потенціалу в Україні. Можна виокремити наступні проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів (далі – НПА): домінування політичної доцільності над принципом верховенства права; невирішеність питання щодо нормативних повноважень Уряду; відсутність функціонального розподілу сфери регулювання законів та підзаконних актів; невирішеність питання про розмежування між законодавчою та підзаконною нормотворчістю; непередбачуваність та ситуативність законодавчого (нормотворчого) процесу; відсутність усталеної практики планування законотворчої (нормотворчої) діяльності; наявність законодавчого спау; номінальність ролі супровідних документів до законопроектів; відсутність концепції підготовки законопроектів; зниження рівня якості підготовки урядових документів; недосконалість та складність порядку підготовки урядових проектів НПА; складність процедури проведення експертиз проектів НПА; наявність практики реєстрації міністерських законопроектів народними депутатами; неналежна організація роботи щодо перегляду та приведення НПА у відповідність із законодавством; залучення та збереження якісного кадрового потенціалу, інституційної пам'яті; недосконала система підвищення кваліфікації та обміну досвідом працівників юридичних служб та суб'єктів нормотворення; відсутність налагодженої міжвідомчої комунікації; недостатний рівень технічного та фінансового забезпечення.

За відсутності комплексного нормативного – правового регулювання, без удосконалення юридичної техніки законотворчого та нормотворчого процесу, а також взаємодії всіх його суб'єктів унеможливають підвищення ефективності законо- та нормотворення, відповідно – якості за-

конодавчої та нормативної бази. Основою зазначеної взаємодії повинна стати єдина стратегія законо- та нормотворчості, а також постійне узгодження дій всіх учасників цього процесу на основі ефективно організованого моніторингу дій правозастосовної практики. Адже якість нормативно-правової бази визначається її здатністю відповідати соціальним реаліям (економічним, політичним та ін.). Тобто акцент робиться на змісті НПА. Якість НПА проявляється насамперед у тому, що в ньому формулюються потреби і вимоги соціальної реальності, тобто головне в НПА – юридична форма. Навіть якщо НПА точно транслює вимоги суспільного життя, але він не довершений за формою, його якість та відповідно дієвість буде сумнівною.

Покращення якості законодавства та систематизації підзаконних нормативно-правих в частині вдосконалення співпраці між Парламентом та Урядом в контексті формування та реалізації політики розвитку людського потенціалу потребує створення:

1) єдиних стандартів для розробки підзаконних нормативно-правових актів та цілісної системи експертиз у галузі права;

2) єдиного центру розробки, моніторингу та експертизи підзаконних нормативно-правових актів для надання професійних послуг широкому колу замовників, який сприятиме підвищенню ефективності роботи центральних органів виконавчої влади та відповідно якості законодавства;

3) умов для професійних контактів серед професіоналів з питань нормотворення та експертизи в галузі права та замовників;

4) модернізованої системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з нормопроектування (удосконалення теоретичних та практичних аспектів нормопроектування, усунення наявних дисфункцій та прогалин, впровадження новітніх навчальних програм з питань нормопроектувальної діяльності);

5) бази для підвищення інтелектуального потенціалу, його ефективного використання та нарощення для виконання нормотворчих робіт, забезпечення збереження інституційної пам'яті.

Фактично існує потреба в наявності нормативно-правового акту, який комплексно врегульовує питання щодо визначення поняття нормативно-правового акта, єдиних вимог до розроблення проектів усіх нормативно-правових актів, їх видів, форм, ієрархії, механізму реалізації положень щодо офіційного опублікування та офіційного оприлюднення норматив-

но-правових актів та набрання ними чинності. В цьому контексті осучаснення формату здійснення законотворчої та нормотворчої діяльності може передбачати:

1) Адаптація поширеної практики країн Європейського Союзу, де уряд виступає ініціатором більшості законопроектів, які переважно готуються на виконання плану діяльності Уряду (Польща, Словаччина, Нідерланди, Норвегія, Швеція);

2) Забезпечення функціонування Центру Уряду якголовного та єдиного центру підготовки законопроектів має стати (максимум системності, великий кадровий потенціал);

3) визначення пріоритету Уряду у законотворчих питаннях;

4) розробником системних законопроектів має бути Кабінет Міністрів України, а не окремі міністерства;

5) законопроектна функція має належати одному інституту, в Уряді цим може займатися Міністерство юстиції України;

6) впровадження усталеної практики планування законотворчої (нормотворчої) діяльності;

7) удосконалення механізму підготовки урядових законопроектів;

8) посилення співпраці з експертною спільнотою, в т. ч. в рамках проектів міжнародної технічної допомоги;

9) запобігання існуючій практиці подання народними депутатами законопроектів, розроблених міністерствами, через зміну КМУ відповідної процедури;

10) досягнення оптимального балансу між суб'єктами законодавчої ініціативи.

Забезпечення функціонування Центру Уряду дозволить забезпечити покращення методології, практики та якості нормотворчості (посилення навичок нормопроєктування кадрового потенціалу) в частині створення єдиного підходу до юридичної техніки, збалансованості НПА та відсутності правових колізій, коли, по-перше, відбувається налагодження системних зв'язків між законами та підзаконними актами, та, по-друге, ухвалення нових актів, кореспондується з вже існуючими. З точки зору інституційної процедури існує потреба в тому, що розробкою політики мають займатися не окремі міністерства, а міжвідомчі групи (Inter-Service Group) за прикладом Єврокомісії в частині взаємодії з зацікавленими сторонами, і розуміння галузевого законодавства і т. ін. В цій царині корисними для вивчення є відповідні найкращі міжнародні практики та

передовий досвід (в Німеччині – Центр планування законотворчих робіт, в Канаді – урядовий Комітет із планування та пріоритетів, в Італії – Центральне бюро з координації законодавчих ініціатив і нормотворчої діяльності, в Білорусі – Національний центр законопроектної діяльності тощо). Робота центру Центру Уряду може забезпечити процеси формування та координацію реалізації політики, зокрема, в частині нормотворчості, експертизи проєктів нормативно-правових актів, моніторингу нормативно-правових актів і підвищення ефективності роботи виконавчої влади в реалізації політики, що стосуються людського розвитку.

Список використаної літератури:

1. Івко А. І. Неформа державного управління – основний євроінтеграційний крок. *Молодий вчений*. Херсон, 2018. № 5 (57). С. 243–245.
2. Гнидюк Н. А. Модернізація координаційної взаємодії органів державної влади при розробці та реалізації політики європейської інтеграції України. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Trpdu_2010_3_55.pdf
3. Даниленко А. О. Принципи національного врядування для країн-кандидатів та потенційних кандидатів на членство у Європейському союзі (на прикладі України). *Прикарпатський юридичний вісник*. Івано-Франківськ, 2019. Вип. 1(26), том 2. С. 63–67.
4. Демидова М. О. Європейські принципи належного урядування як фактор модернізації правового статусу суб'єктів публічного адміністрування в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Луганськ, 2019. № 2(86). С. 171–181.
5. Мороз О. В. Інституціональне забезпечення національних планів сталого розвитку та антикризового управління. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса, 2020. № 2 (73). С. 9–26.
6. Мельниченко Б. До питання реорганізації органів публічної влади Польщі: історико-правовий аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Одеса, 2017. С. 254–257.
7. Стойко О. М. Особливості реформування політико-владних відносин у перехідних суспільствах (на прикладі країн Вишеградської групи) : автореф. дис. ... канд.політ.наук Київ, 2006. 19 с.

Науковий керівник: Жадан О. В., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління персоналом та економіки праці ХарPI НАДУ

THE ROLE AND POWERS OF THE ANTIMONOPOLY COMMITTEE OF UKRAINE IN ENSURING THE ENFORCEMENT OF STATE AID RULES

In the EU and Ukraine, the basis of state aid legislation is the need to «prevent inappropriate interference by public authorities and local governments in the functioning of a market mechanism based on competition by providing resources to one or more commercial enterprises» [1, p. 323].

Article 267 EU-Ukraine Association Agreement [2] provides obligations for Ukraine as to domestic system of state aid control. For the effective functioning of state aid institute not only due regulatory framework is required, but institutional aspect is as important.

In terms of institutional aspect, Ukraine has an obligation to establish an operationally independent authority which is given powers required the full application of Article 262 of the EU-Ukraine Agreement within three years of the entry into force of the Association Agreement. The powers of such an institution cover, among other things, the powers to authorize state aid schemes and individual aid grants pursuant the criteria defined in Articles 262 and 264 of the Association Agreement as well as the powers to order the recovery of state aid that has been unlawfully granted. Thus, the most important aspects of the institution's mandate relating to monitoring and control of state aid were determined. Another aspect of institution's entrustment is that any new aid granted must be consistent with the provisions of Articles 262 and 264 of the Association Agreement within one year of the date of establishment of the authority.

The Law of Ukraine «On State Aid» adopted in 2014 [3] pursuant to obligations under Association Agreement defined this authorized body – the Antimonopoly Committee of Ukraine. The law also determined in more details its powers, a list of normative legal acts to be developed and adopted by the AMCU (hereinafter – the AMCU) and the Cabinet of Ministers of Ukraine (hereinafter – the CMU), the basic procedural rules (the procedure for submitting and considering notifications of new state aid, the procedure for considering cases, checking of unlawful state aid and misuse of state aid,

---

¹ First year Ph.D student, Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University

recovery of unlawful state aid incompatible with competition, review of existing state aid, state aid register and reporting on State aid, state aid appeals, etc.). At the same time, the Law of Ukraine «On State Aid» defines concepts such as state aid to undertakings, state aid grantors and beneficiaries, state resources and local resources, which is necessary for the AMCU to be able to perform its functions.

The powers of AMCU as an authorized institution in the field of state aid are defined in Article 8 of the Law «On State Aid».

The Antimonopoly Committee of Ukraine is entrusted with the following powers: it receives and considers notifications on new state aid from grantors; it determines whether support measures to undertakings are state aid measures under the Law on State Aid. If so, the AMCU assesses compatibility of state aid with competition; it collects and analyzes information on support measures to undertakings and requests the necessary information from state aid grantors and beneficiaries.

Therefore, the AMCU has authority to assess the measures and decide whether they fall within state aid measures. Such assessment is conducted not only on the basis of the Law on State Aid, but on the basis of EU Law and *acquis*.

AMCU powers also cover: providing binding recommendations for State aid grantors for modifying the conditions of granting state aid in order to eliminate or minimize the adverse impact of State aid on competition; providing clarifications on the application of state aid law.

These provisions are relevant for gradual transformation of state aid granting process in Ukraine. Given the recent establishment of a comprehensive state aid institute in Ukraine, regulatory and institutional challenges for all parties involved in state aid process and relatively low awareness level of respective stakeholders, as well as crucial importance of state aid in the fields relating to social field, it is significant that state aid is not prohibited altogether which may lead to disfunctions and crises in different fields, but the lever is given to the AMCU to bind grantors modify state aid schemes, if necessary, to bring the measure to consistency with domestic state aid law and Ukraine's international obligations relating to state aid. Such AMCU authority gives opportunity to modify state aid schemes which do not significantly deviate from state aid rules and helps grantors and beneficiaries avoid procedural burdens related to stopping current state aid scheme and starting another one, compliant with state aid rules, from scratch.

The AMCU may take decisions on: suspension of granting unlawful state aid in accordance with the Law on State Aid; the cessation and recover of unlawful State aid declared incompatible with competition. These AMCU powers are meant to suspend or terminate and recover unlawful state aid. This is a crucial lever is controlling state aid hence it is necessary to ensure that any state aid measure meets state aid rules.

The AMCU also determines: forms and requirements for submitting information on current state aid; techniques for drawing up a map of regional distribution of state aid, preparation and publication of official reports of Ukraine in the field of state aid; drafting and submitting proposals on the adoption of bylaws on state aid; carrying out international cooperation; exchange of information with international organizations, state authorities, non-governmental organizations on state aid in other countries.

These AMCU powers contribute to carrying out by Ukraine of obligations under EU-Ukraine Association Agreement and further developing domestic state aid institute in Ukraine since there is a need to adopt bylaws that would develop the effective and efficient functioning of state aid institute and induce economic growth and development. Therefore, the role of bylaws to be adopted plays an important role given the fact that unless due regulations in Ukraine are in place, according to EU-Ukraine Association Agreement Ukraine is under an obligation to apply EU case-law that is based on stricter requirements given the timespan of state aid mechanism existence.

Given pandemic and role of state in economy, it is worthwhile to remember statement of Leigh Hancher in respect of 2008 financial crisis, «despite the initial protectionist instincts in some EU Member States, the European Commission coordinated national measures to curb spill-over effects, such as the race for subsidies and distortions of competition, which would lead to fragmentation of the internal market» [4]. Here we see importance of national competition authority in ensuring stability and providing prompt response. Now it can be a good source of practices for the AMCU to study the Commission's approach to dealing with competition issues in times of crisis.

Sources used:

1. Smyrnova K. V. Legal regulation of competition in the European Union: Theory and Practice: Monograph. – 2nd ed., Odessa, Phoenix – 2017. – 490 p.
2. YA https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

3. Law of Ukraine «On State Aid to Undertakings» [electronic source] // The Verkhovna Rada of Ukraine website. – access date 15 April 2021 – Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555–18#Text>

4. EU State Aids. / by Leigh Hancher, Tom Ottervanger, Piet Jan Slot. – Sweet & Maxwell, 2012, p. 26.

Л. А. Швецова¹

ОБМЕЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ

Категорія інтересу представляє собою фундаментальну категорією юридичної науки, а її вивченню присвячено цілий ряд наукових досліджень. Серед головних питань категорії інтересу традиційно постає питання її співвідношення із суб'єктивними правами. Однак, не менш важливим є питання про місце та роль інтересу в процесі регулювання суб'єктивних корпоративних прав.

Різносторонність та безпосереднє зіткнення інтересів учасників корпоративних відносин можуть спричинити виникнення корпоративних конфліктів, та перешкоджатимуть нормальній взаємодії учасників корпорації і негативно впливатимуть як на ефективність діяльності самої компанії, так і на її майновому стані.

Вирішення конфлікту, перш за все, має на меті дотримання балансу інтересів учасників конфлікту, а в ряді випадків може полягати в безпосередньому визнанні пріоритету одних інтересів над іншими. Пошук та встановлення балансу інтересів учасників корпоративних відносин, запобігання і вирішення корпоративних конфліктів, визнання пріоритету інтересів одних учасників над інтересами інших стає можливим за допомогою обмеження суб'єктивних корпоративних прав, як засобу реалізації інтересу. У зв'язку з цим, обмеження корпоративних прав одних учасників господарських товариств є засобом забезпечення інтересів інших учасників компаній, а, в окремих випадках, суспільних відносин та прав третіх осіб.

---

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В залежності від підстав виникнення, обмеження корпоративних прав можна виділити, обмеження які встановлені законом, узгоджені безпосередньо учасниками корпоративних відносин та визначені судовою практикою.

Так, наприклад, питання виключення учасника з господарського товариства виходить зі змісту статей 52, 59, 64 Закону України «Про господарські товариства»[1], а також статей 15, 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [1]та відноситься до компетенції загальних зборів учасників товариства. Про виключення з товариства з обмеженою відповідальністю будь-кого з його учасників має бути прийнято відповідне рішення на загальних зборах учасників товариства в порядку, передбаченому законом та установчими документами. Можливість виключення учасника із товариства з обмеженою відповідальністю обмежується такими випадками: 1) учасник товариства не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку (п. 1 ч. 2 ст. 15Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»); 2) у разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника – фізичної особи чи припинення учасника – юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50%, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону (ч. 2 ст. 23Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Обмеження, які можуть бути запроваджені самими учасниками корпоративних відносин, є неоднорідним. Так, до них можна віднести обмеження, які передбачені статутом господарського товариства. Прикладом такого роду є переважне право акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі (ст. 7 Закону України «Про акціонерні товариства») [3].

У товариствах з обмеженою відповідальністю регулювання переважного права придбання частки (частини частки) іншого учасника є зовсім іншою. По-перше, воно існує відповідно до приписів закону і не може бути скасовано статутом. Разом з цим, переважне право учасника товариства не застосовується у разі, якщо це передбачено корпоративним

договором, стороною якого є такий учасник (ч. 8 ст. 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Таким чином, до цієї групи можна віднести обмеження, які встановлюються сторонами в якості умов корпоративного договору. Треба відзначити, що сам інститут корпоративного договору у вітчизняному корпоративному праві було запроваджено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» № 1984-VIII від 23.03.2017[4], хоча у вітчизняній правовій доктрині відсутня єдність в розумінні його правової природи. Виходячи із закону, корпоративний договір є договором про здійснення належних особі корпоративних прав. Ряд авторів відзначають той факт, що цей договір представляє собою звичайний цивільно-правовий договір, оскільки угоди учасників господарських товариств можуть лише регламентувати процедуру здійснення корпоративних прав, але не можуть породжувати нові корпоративні права та обов'язки, не передбачені ані законом, ані статутом товариства.

З прийняття вищезазначеного закону можливість встановлення обмежень корпоративних прав угодою сторін тепер передбачена ч. 2 ст. 526 ЦК України, відповідно до якої учасники господарського товариства, укладаючи корпоративний договір, зобов'язуються здійснювати свої корпоративні права певним чином або утримуватися (відмовитися) від їх здійснення.

З огляду на це, особливий інтерес представляє питання співвідношення таких понять як «обмеження прав», «здійснювати права певним чином», «утримання» і «відмова від здійснення права».

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про господарські товариства» № 1576-XII від 19.09.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
2. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» № 2275-VIII від 06.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
3. Закон України «Про акціонерні товариства» № 514-VI від 17.09.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» № 1984-VIII від 23.03.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1984-19#Text>

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доц., кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Андрущенко О. П.¹

ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ДЛЯ УКРАЇНИ У СПРАВАХ ЩОДО ІНШИХ ДЕРЖАВ

17 липня 1997 року Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) і тим самим повністю визнала на своїй території дію статей 25 та 46 Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі – Суд) в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Однак, до сих пір постає питання щодо обов'язковості судових рішень для нашої держави стороною яких ми не є.

Перш за все необхідно зазначити, що Україна належить до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є нормативно-правовий акт, а судова практика формально не визнається джерелом права, але застосування рішень Європейського суду з прав людини як джерела права стає все більш поширеним [1]. Тобто інститут застосування судової практики в Україні є відносно новим та ще перебуває на шляху становлення, тому на сьогоднішній день ми весь час зіштовхуємося з рядом проблем, які потребують вирішення.

В юридичній літературі існують декілька підходів до правового розуміння значення прецеденту Суду. Згідно першого підходу прецедентне рішення Суду є обов'язковим для застосування національними судами, оскільки воно містить тлумачення основних прав гарантованих Конвенцією. Та з цього випливає, що рішення Суду є частиною національного законодавства. Проте, відповідно до другого підходу, прецедентне рішення Суду не є обов'язковим до застосування національними судами і є виключно судовим рішенням індивідуальної дії. Не зважаючи на існуючі розбіжності, спільним для цих підходів є те, що, рішення Європейського суду з прав людини є дуже важливим джерелом для національного правосуддя.

---

¹ Студентка 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Джереми МакБрайд зауважує, що кожна держава, яка є стороною Конвенції, має чітко усвідомлювати, що ознайомлення з текстом положень Конвенції не тлумачить її зміст, бо навіть існування різних підходів, якими можна скористатися під час аналізу юридичних нормативно-правових актів, лише той, що встановив Суд, гарантуватиме застосування цих положень відповідно до міжнародних зобов'язань щодо забезпечення визначених у Конвенції. Підхід Суду реалізується в його рішеннях у справах, узятих ним до розгляду, та в усій його практиці, що внаслідок цього постала» [2, с. 761]. Проаналізувавши слова науковця, можна зробити висновок, що лише офіційне тлумачення Суду має значення стосовно розуміння та застосування Конвенції.

Невизначеність щодо обов'язковості застосування національними судами практики Суду у справах проти інших держав як джерела права в Україні породжує наявність протилежних позицій, зокрема висловлених Верховним Судом у своїх рішеннях. Наприклад, в Ухвалі Верховного Суду від 21 квітня 2016 р. у справі №6-756ц16 зазначено, що заявник в обґрунтуванні своїх вимог посилався на рішення Суду у справах «Подбілські та ППУ Полпуре проти Польщі», «Крейц проти Польщі», «ФК Мретебі проти Грузії» і зазначив, що вказані рішення мають прецедентний та доктринальний характер для органів державної влади України. Проте в ухвалі Верховний Суд зазначив, що у наведених заявником рішеннях Україна не була стороною, тому положення вказаних рішень Суду не мають прецедентного характеру у даній справі та не можуть бути застосовані в справі, що розглядається [3].

Варто підкреслити, що громадською організацією «Інститутом прикладних гуманітарних досліджень» в межах проекту ОБСЄ в Україні «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя» було здійснено перевірку та аналіз судових рішень щодо застосування в Україні положень Конвенції та практики Суду. Експертами опрацьовано майже 4 тисячі рішень, ухвалених суддями України, які пройшли навчання в проекті із застосуванням Конвенції та практики Суду. У результаті дослідження було підготовлено звіт, що містить результати використання українськими суддями відповідних положень у період з грудня 2015 року по листопад 2017 року. А також було виявлено проблему вибіркості застосування практики Суду, посилення на загальні принципи та тлумачення з ігноруванням передбачених Судом умов їх застосування, абсолютизація обов'язковості правової позиції Суду,

застосування рішення Суду за аналогією, посилання на практику Суду за наявності чітких та не суперечливих положень національного закону тощо [4].

Деякі науковці зазначають, що держави, які не були сторонами в конкретній справі, повинні брати для себе навіть більше уроків з таких постанов, оскільки вони можуть навчити їх як уникнути подібних порушень у майбутньому й відповідним чином змінити власну правову систему і правозастосовну практику, оскільки рішення, які встановлюють нові правові принципи або стандарти, повинні переконливо впливати на поведінку всіх держав-учасниць ЄКПЛ [5].

Отже, недостатньо чітке формулювання норм Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» щодо обов'язковості застосування практики Суду у справах проти інших держав є підставою проблем застосування національними судами рішень проти інших держав. Тобто для того, щоб вирішити вказану проблему, необхідно усунути в законодавстві України колізій, які викликають питання та породжують неоднакове бачення, доповнити практику судів України застосуванням рішень Суду та запровадження єдиної електронної бази, котра буде містити офіційні переклади рішень Суду українською мовою, з метою забезпечення їх доступності й поширення.

Список використаної літератури:

1. Синицин П. М. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело конституційного права України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. №5. 2019. С. 19–23.

2. Мак Брайд Дж. Принципи, що визначають тлумачення та застосування Європейської конвенції з прав людини. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст. Київ. ВПЮЛ. 2004. 960 с.

3. Ухвала Верховного Суду від 21.04.2016 р. у справі №6-756ц16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57345903>(Дата звернення: 26.03.2021).

4. Буроменський М. В., Сердюк О. В. Аналітичний звіт за результатами моніторингу судових рішень щодо застосування в Україні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. 2018. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/390506?download=true> (Дата звернення: 26.03.2021).

5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 30, ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (Дата звернення: 26.03.2021).

6. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Андрущенко Ю. В.¹

ЕВТАНАЗІЯ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

На сьогодні питання припинення життя людини на прохання сприймається неоднозначно. Існує думка, що дії особи, спрямовані на позбавлення життя іншої людини на її прохання, розцінюються однозначно як злочин. Проте, наявна й інша позиція, що ґрунтується на низці підстав та умов, за яких діяння особи щодо припинення життя іншої людини на її прохання не може вважатися злочином. Закінчення життя на прохання, як правило, асоціюють з проведенням евтаназії.

Загалом під евтаназією розуміють факт припинення (або скорочення) життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань [1].

Аналізуючи практику ЄСПЛ з даного питання, варто звернути увагу на справу «Прітті проти Сполученого Королівства». Суть полягала в тому, що заявниця, невиліковно хвора на прогресуючу нейродегенеративну хворобу, очікувала, за висновком лікарів, близького кінця життя. Будучи в здоровому глузді, вона через нестерпні страждання та біль, наполегливо хотіла, щоб її чоловік допоміг їй закінчити життя і не ніс за це покарання. Згідно з англійським правом вчинення самогубства не є злочином, але допомога іншій особі, коли вона внаслідок хвороби не може це

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вчинити сама, у здійсненні самогубства карається законом. Суд не визнав переконливим твердження, ніби гарантоване ст. 2 ЄКПЛ «право на життя» може тлумачитися як таке, що містить негативний аспект. Це право не означає можливість особи повністю розпоряджатися своїм життям. Право на смерть також не можна розглядати як складову частину цього права. Тому ЄСПЛ вважає, що жодного права померти, чи то з допомогою третьої особи, чи з допомогою державного органу, випливати зі ст. 2 Конвенції не може [2].

У справі «Хаас проти Швейцарії» заявники оскаржували відмову національних установ охорони здоров'я у наданні летальної дози препарату без рецепту лікаря для проведення асистованого самогубства з посиланням на ст. 8 ЄКПЛ. Заявник, котрий страждав від тяжкої форми афективного біполярного розладу протягом двадцяти років, після кількох невдалих спроб суїциду намагався придбати обмежений в обігу препарат, що йому не вдалося. Тож заявник стверджував, що ст. 8 Конвенції покладала на державу позитивне зобов'язання щодо створення умов для надійного і безболісного суїциду. Суд не знайшов у діях установи охорони здоров'я Швейцарії порушення прав заявника. ЄСПЛ зазначив, що лікарські засоби, які призводять до смерті, повинні бути надані лише за призначенням лікаря. Факту отримання рецепту передувє певна процедура огляду хворого, тож заявник не міг розглядатися як невиліковний хворий, оскільки не перебував на завершальній стадії невиліковної хвороби [3].

Справа «Ламберт та інші проти Франції» є найбільш резонансною з раніше зазначених. Заявниками в цій справі стали родичі В. Ламберта, котрий після дорожньо-транспортної пригоди у 2008 р. страждав від паралічу чотирьох кінцівок. У січні 2014 р. на підставі висновку консилиуму лікуючий лікар ухвалив рішення про припинення гідратації пацієнта, результатом чого стала смерть останнього. Родичі померлого пацієнта подали до ЄСПЛ заяву, в якій оскаржували дії лікарів щодо припинення штучного підтримання життєдіяльності пацієнта. Суд у цій справі не задовольнив вимоги заявників. Своє рішення ЄСПЛ обґрунтував тим, що, по-перше, у Франції було прийнято відповідний нормативно-правовий акт, який дозволяв лікарям проводити процедуру відключення від апаратів штучної підтримки життєзабезпечення в подібних до розглянутого випадках, отже, лікарі вчинили дії, передбачені національним законодавством. По-друге, між Радою Європи та її державами-чле-

нами немає консенсусу щодо остаточного рішення щодо правового забезпечення закінчення життя людини. Це питання має вирішуватися внутрішніми системами права держав-членів [4].

З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що ЄСПЛ не має єдиного узгодженого підходу до вирішення справ, пов'язаних з евтаназією. Цей факт пояснюється тим, що національне законодавство країн часто різниться між собою, і складно знайти консенсус. У своїх рішеннях ЄСПЛ часто звертає увагу на те, що питання правомірності такого явища, як евтаназія належить до сфери відання національного законодавства, але, у той же час, легалізація державою цього процесу не суперечитиме ст. 2 та 8 ЄКПЛ.

Список використаної літератури:

1. Олейник О. Этические и правовые аспекты эвтаназии / О. Олейник // Юрид. практика – 2001. – №48. – 28 нояб.
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 29 квітня 2002 р. у справі «Прітті проти Сполученого Королівства», https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210#Text
3. Рішення Європейського суду з прав людини від 08 квітня 2004 р. у справі «Хаас проти Швейцарії», https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_225#Text
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 05 червня 2015 року у справі «Ламберт та інші проти Франції», <https://www.globalhealthrights.org/health-topics/health-systems-and-financing/lambert-and-ors-v-france/>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Ахмедова А. О.*¹

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ

Цифрова дипломатія як елемент публічної політики держави виникла наприкінці ХХ століття у США, що пов'язано передусім з розвитком в цій країні інформаційно-комунікаційних технологій. Спочатку така

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

діяльність переважно мала на меті залучення в дипломатичну практику широких верств населення, а не взаємодію з політичною та дипломатичною елітою решти держав [1, 213]. США першими застосували переваги нової політики, глобально поширювали свій інформаційний вплив. Це зі свого боку викликало в менш просунутих у цій сфері держав відчуття уразливості, бажання відгородитися й створити власні інформаційні засоби впливу [1, 220]. У зв'язку з цим розгляд застосування Україною таких можливостей у власній політиці з плином часу набуває дедалі більшої актуальності.

З приводу появи, розвитку й перспектив цифрової дипломатії у світі та в окремих державах сьогодні тривають дискусії як серед зарубіжних, так і серед вітчизняних науковців. Вивченню та дослідженню нового відгалуження публічної політики приділяли увагу такі авторитетні вчені, як Ф. Гансон, П. Дж. Кроулі, Дж. Мелісен, Н. Дж. Кулл, Д. Гайдай, Н. А. Цветкова, К. Балабанов, М. Трофименко, О. І. Опанасюк, О. В. Карпенко, А. С. Рибченко тощо. І хоча цьому питанню присвячено велику кількість праць, розвиток цифрової дипломатії в нашій країні з огляду на її постійні зміни потребує окремого розгляду.

Висвітлюючи потенціал цифрової дипломатії в Україні, слід брати до уваги її нинішню роль і можливості подальшого розвитку інформаційного сектору для економіки, національної безпеки та системи управління. На нашу думку, питання пріоритету в адмініструванні через мережу Інтернет було порушене з усвідомленням важливості комунікаційних технологій у житті людини та потенційної легкості державного регулювання за допомогою такого комунікаційного інструменту. Українські державні органи та їх посадові особи почали збільшувати свою присутність у соціальних мережах вже від середини 10-х років ХХІ ст., хоча доти теж були спроби, які, утім, або завмирили на самому початку, або вдало не закінчувалися, через невстановлення двосторонньої комунікації, зворотнього зв'язку з аудиторією. Це було зумовлено тим, що соціальні мережі сприймалися тоді як незрозумілий модний тренд, а рефлексія на відгуки підписників і залучення аудиторії – своєрідний філософський камінь для алхіміків цифрової дипломатії – взагалі не розглядалися як окремий напрям роботи. [2, 143].

Одним із перших реформаторів цифрової дипломатії України вважають колишнього міністра закордонних справ К. Грищенка, який увів поняття соціальних мереж в український дипломатичний дискурс і довів

ефективність, зокрема, «Твіттера» в роботі дипломата [2, 143]. Але, попри такі поодинокі зрушення, чималий поштовх до стрімкого розвитку цифрової української дипломатії спричинила агресія Російської Федерації та потреба донести до решти світу власну позицію. Таким чином, через соціальні мережі, Україна намагалася зупинити медіа свавілля з боку Російської Федерації та сприяти поширенню лише об'єктивної інформації щодо збройного конфлікту та взагалі щодо образу нашої країни в цілому. Це слугувало своєрідним поштовхом до розвитку цифровізації не тільки публічної, але і культурної дипломатії. Наприклад, вагому ролі у формуванні позитивного образу України відігравав «Ukraine Today», що транслювався з 24 серпня 2014 по 1 квітня 2016 року, ставши першим українським телеканалом, який цілодобово мовив англійською [3]. Крім цього, в Україні дедалі більшого поширення набувають віртуальні музеї, виставки, що своїм чином сприяють популяризації національного продукту на міжнародній арені та формуванню певного міжнародного іміджу нашої держави.

Заборона російського сегмента змусила користувачів соціальних мереж переналаштуватися на інші майданчики, зокрема, «Твіттер» і «Фейсбук». Тобто держава переважно формувала свою дипломатію, одночасно створюючи власні засоби комунікації та відтинаючи з усього доступного кола проєктів ті, що прямо шкодили національним інтересам. Тому, з одного боку, Україні необхідно реформувати власну систему дипломатичної служби, не тільки запроваджуючи цифрове врядування [4, 7–8], а й створюючи суто українські авторитетні засоби інформування світової громадськості. Спрямованість політики на цифровізацію надання послуг, на перенесення всіх операцій в Інтернет, що ми спостерігаємо останнім часом, є невіддільною й очікуваною частиною освоєння інформаційного простору.

На сьогодні, основними суб'єктами цифрової дипломатії України є державні відомства, серед яких варто зазначити Офіс Президента, міністерства, зокрема, Міністерство закордонних справ, Уряд. Також, до них можна віднести недержавні відомства та організації, що займаються справами міжнародного гатунку [5, 11]. Тобто, ведучи власну діяльність, формально чи неформально такі організації представляють Україну на міжнародній арені.

Одним із найактивніших користувачів мережі Інтернет, як вже зазначалося, є США, що й не дивно, оскільки саме активна діяльність цієї

країни в інформаційному полі сприяла такій її стрімкій популяризації не тільки серед її громадян, але і у різних країнах світу. Центральною трибуною для спілкування цієї країни є «Твіттер» – досить зручний майданчик для обміну думками, що допомагає донести позицію верхівки до своїх громадян та інших держав. Дії американських політиків, а згодом і решти світу довели, що головна потреба сьогодення – участь кожного охочого в ухваленні політичного рішення. Саме це в Україні можновладці мають узяти до уваги як приклад жвавого спілкування між усіма прошарками населення. Залучення молоді до політичних процесів має віднедавна особливо важливе значення, оскільки вона з розвитком технологій одержала більше можливостей формувати майбутній образ усієї країни.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що цифрова дипломатія для України є технологічним інструментом, яким вона може та мусить реалізовувати свої цілі та інтереси в зовнішній політиці, покращувати й підтримувати свій авторитет, формувати потрібний образ для решти світу. Наша країна, вступивши на цей шлях пізніше від провідних держав, тільки починає запроваджувати незнані досі комунікативні практики управління, але тим не менш, вона вже має певні зрушення. За допомогою Всесвітньої мережі Україна дійсно може сприяти нарощуванню своєї «м'якої сили» та популяризації багатой культурної спадщини.

Список використаної літератури:

1. Зиновьева Е. Цифровая дипломатия, международная безопасность и возможности для России. *Индекс безопасности*. 2019. Т. 19. С. 213–228.
2. Сегеда О. Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. *Науковий журнал «Політикус»*. 2020. (Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку; вип. 3). С. 139–147.
3. Barber L. Ukraine challenges Russian media with launch of international news channel Ukraine Today. 2014. URL: <https://www.cityam.com/ukraine-challenges-putin-russian-media-launch-international-news-channel-ukraine/>
4. Карпенко О. В., Рибченко А. С. Формування соціально-інституційного конструкту цифрової дипломатії. *Вісник НАДУ*. 2020. (Державне управління; №2). С. 5–9.
5. Булега К. І., Чарських І. Ю. Цифрова дипломатія як елемент зовнішньополітичної діяльності держав. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Полтава, 2018. С. 9–12.

6. Окладна М. Г., Стеценко В. Ю. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2020. №2 (15).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бабійчук В. С.¹

ВТІЛЕННЯ КОНВЕНЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

За Конституцією Україна визнається суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. Першочерговим завданням такої держави є забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Низка міжнародно – правових актів регламентує певні стандарти, які держава, що прагне інтегруватися до євроспільноти, має імплементувати у національне законодавство. Основними джерелами європейських стандартів є практика ЄСПЛ та рекомендації Комітету Міністрів. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV, стаття 17 проголошує практику Суду джерелом права. Зазначимо, що дане положення закріплене у статтях 8 та 9 КПК України. Тепер зосередимо нашу увагу на Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини, адже саме її норми інтерпретуються у рішеннях ЄСПЛ.

Складовими системи європейських стандартів, що забезпечують права людини під час здійснення кримінального судочинства є: право на свободу і особисту недоторканість, право на справедливий судовий розгляд, право на повагу до сімейного і приватного життя, розумні строки провадження. Але національне законодавство не завжди тлумачить дані стандарти тотожно Конвенції. Наприклад, ч.1 ст.6 КЗПЛ, де висвітлено право кожного на справедливий і публічний розгляд його

---

¹ Студентка 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

справи упродовж розумного строку і на обґрунтоване обвинувачення, поняття «обвинувачення» у практиці Суду та його тлумачення з погляду національного законодавства (п.13 ч.1 ст. 3 КПК) не є ідентичними. Конвенція не надає визначення цьому поняттю, але його можна виокремити, проаналізувавши судову практику. На підставі висновків, викладених у справах: «Салов проти України», «Делькур проти Бельгії», «Екле проти Федеративної Республіки Німеччини», можемо стверджувати, що кримінальне обвинувачення є наслідком вчинення особою протиправного діяння, також Суд не ототожнює обвинувачення з безпосередньо обвинувальним актом. Тепер щодо строків: у Суду є низка критеріїв, керуючись якими він визначає розумність тривалості кримінального провадження – складність справи, діяльність органів влади та учасників справи («Пелісьє і Сассі проти Франції», «Філіс проти Греції», «Меріт проти України»). Також суд передбачає існування інституту оскарження обвинуваченим строків тривалості провадження. Розумність строків є однією з основних засад кримінального провадження та закріплена у статті 28 КПК України. Стаття 5 Конвенції втілює критерії забезпечення «права на свободу», яке полягає у фізичній свободі особи, гарантує захист від свавільного її обмеження та відмежовується від простих обмежень свободи пересування («Гуццарді проти Італії», «Баришевський проти України», «Енгель та ін. проти Нідерландів»).

Європейська кримінально – процесуальна система ґрунтується на раціоналізмі та гуманізмі, характеризується складною та продуманою юридичною технікою, визнає людину найвищою цінністю, а також, розуміючи недосконалість людського фактору при здійсненні кримінального провадження, всіма силами забезпечує законність, верховенство права та справедливість. Тож великою перевагою для вітчизняної правової системи є зближення міжнародного та національного права. Адже міжнародні стандарти в будь-якій з сфер людського буття наразі визнаються еталонними для всіх демократичних правових держав, де права і свободи людини і громадянина визнаються найвищою соціальною цінністю і принципи верховенства права діють не лише на папері.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: PRO ET CONTRA

Актуальність проблеми. Натепер проблема евтаназії є однією з найбільш дискусійних та суперечливих тем у контексті права людини на життя. Вже багато років вона перебуває в центрі уваги науковців із різних сфер: філософії, релігії, медицини, біоетики та юриспруденції. Проведення евтаназії – дія, яка перебуває на межі морально дозволеного, тому ця проблема потребує детального аналізу та подальшого синтезу отриманої інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чисельність наукових публікацій та звернень засобів масової інформації до цієї теми підкреслює її актуальність. Суттєвий вклад належить таким науковцям: Г. Бейгер, О. Ковальова, А. Гусейнов, Б. Волков, П. Тіщенко, С. Четав, С. Бородін та ін.

Виклад основного матеріалу. Евтаназія – практика припинення життя організму (людини чи тварини), який страждає невиліковним захворюванням та переносить болісні страждання. В перекладі з грецької термін «евтаназія» означає «хороша смерть», тобто безболісна смерть. Вперше цей термін був введений англійським філософом Ф. Беконом на початку XVII ст в роботі «Про гідність та примноження наук». Бекон наголошував та закликав лікарів полегшувати муки безнадійних пацієнтів, коли надії на порятунковже немає, а сама евтаназія вбачається щастям. Отже, за своєю суттю, евтаназія – це вибір між життям і смертю.

Спеціалісти вважають, відмінності між видами евтаназії дуже умовні, проте для цілей дослідження доцільно зауважити на тому, що розрізняють такі її види: активну і пасивну (пряму та непряму), добровільну та недобровільну. Активна евтаназія – це навмисне заподіяння смерті, коли лікарі вдаються до дій, що вкорочують життя пацієнта («метод наповненого шприца»). Пасивна евтаназія – припинення будь-яких дій для продовження життя: чи збільшується доза ліків, які полегшують страждання, вкорочуючи людині віку, чи від застосування ліків відмовляються взагалі («метод відкладеного шприца»). За добро-

---

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вільної евтаназії такі дії просить пацієнт, за недобровільної – його родичі або опікуни.

Як зазначалося вище, проблема евтаназії перебуває у фокусі уваги багатьох наук: медицини, біоетики, релігії, філософії та юриспруденції.

Медична спільнота розділена: одна частина виступає проти евтаназії, друга – за. Перші вважають, що лікар має надавати допомогу і полегшувати страждання, зберігаючи життя. До того ж, на їхню думку, через евтаназію призупиниться пошук і розробка нових, більш ефективних засобів діагностики і лікування тяжкохворих. Другі, відповідно, висловлюються за надання лікарям права припиняти страждання тим хворих, яких неможливо врятувати.

На думку М. І. Ковальова, немає ніяких вагомих аргументів проти того, щоб проголосити, що людина має право на життя і на смерть. Обидва цих людських права так взаємопов'язані, що ніби є двома сторонами однієї медалі. Ця медаль, при цьому, така крихка, що у поводженні з нею потрібна особлива обережність. Однак з правом на смерть виникає значно більше проблем, ніж із правом на життя [1, с. 71].

З юридичної точки зору евтаназія розглядається як навмисне заподіяння смерті. У той час, як самогубство не є злочином, за надавання допомоги при скоєнні самогубства і навмисне прискорення смерті невиліковно хворих людей передбачена відповідальність за ст.115 Кримінального Кодексу України. На жаль, наше суспільство ще не готово до закріплення на законодавчому рівні права будь якої людини на гідну смерть. У той же час, це право підтверджується Загальною декларацією прав людини(ст. 3) та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 2). Це пов'язано із тим, що рівень розвитку системи охорони здоров'я в Україні ще істотно відрізняється від високорозвинутих постіндустріальних країн світу. Тож можливою залишається небезпека помилкового діагнозу і, як наслідок, неправомірного застосування евтаназії[2, с. 37].

Якщо юридично закріпити евтаназію, це, по-перше, стане підтвердженням того, що людина має право сама розпоряджатися своїм життям і може обирати, чи хоче жити. По-друге, життя є благом лише тоді, коли в цілому задоволення домінують над стражданнями, а позитивні емоції – над негативними. По-третє, лікування та утримання тяжкохворих дуже витратні. До того ж, статистика сідчить про те, що в багатьох країнах евтаназію підтримує більшість населення (навіть в тих країнах, де вона заборонена)[3].

Противникиж евтаназії мають свої доводи. Як-то, не завжди можливо встановити правильний та остаточний діагноз пацієнту. У такому випадку евтаназія покладає на лікаря роль пособника самогубства. Також є ситуації, коли родичі чи близькі хочуть якнайшвидше позбутися хворого (який, наприклад, перебуває в стані перманентної коми) і застосують усі можливі методи тиску. Загалом, ті, що виступає проти евтаназії, заликають до покращення медичної допомоги, підвищення професійної підготовки медичного персоналу та оснащення сучасних медичним обладнанням клінік і лікарень.

Перелік держав, в яких законодавчо дозволена евтаназія, досить великий: Нідерланди (перша держава, яка легалізувала евтаназію в 2001 році), Бельгія, Люксембург, Швейцарія, Австрія, Франція, Швеція, Німеччина, деякі штати США (Монтана, Вашингтон). Простежується тенденція збільшення цього списку; на Заході вже тривалий час функціонують різні організації, які виступають за взаконення евтаназії: Всесвітня федерація товариств, що захищають право на гідну смерть, «Хемлок сісайті», «Асоціація за право померти гідно» (Франція, Іспанія), Данська Асоціація добровільної евтаназії.

Щодо справ, які розглядали це питання, цікавою є наступна. 22 березня 2002 року Верховний суд Великобританії дозволив паралізованою громадянці країни померти. У справі «Міс.Б.» («Miss B.»), як її назвали журналісти, повністю паралізована жінка, перебуваючи в повній свідомості, зажадала відключити штучну легеню, за допомогою якого лікарі підтримували її життя. Суд постановив, що дії лікарів щодо збереження життя всупереч бажанню пацієнтки були незаконними, і зобов'язав лікарню виплатити їй 100 фунтів в якості відшкодування за протизаконне вторгнення в її «приватну власність». 29 квітня 2002 року, відповідно до рішення суду, Міс Б. була відключена від апарату штучної вентиляції легенів. Рішення по цій справі – непершеу Великій Британії, воно акцентує увагу на проблемі співвідношення пасивної евтаназії і права людини на відмову від лікування[4].

Отже, евтаназія – серйозна проблема сучасності. Жодна наука ще не дала однозначної відповіді щодо впровадження евтаназії, а суперечки між супротивниками та прибічниками цього методу припинення страждань невиліковно хворих тривають. Для вирішення проблеми легалізації евтаназії в Україні важливо, щоб суспільство знайшло оптимальну відповідь на питання: «Чи належить людині її власне життя?»

Список використаної літератури:

1. Ковалёв М. И. Право на жизнь и право на смерть. *Государство и право*. 1992. № 7. С. 68–75.
2. Борисевич Н. М. Проблема легалізації еутаназії як законодавчого закріплення права пацієнта на гідну смерть. *Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення) : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 17–18.04.2008). Львів, 2008. С. 34–37. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_034_01.pdf (дата звернення: 14.04.2021).
3. Эвтаназия: убийство или милосердие? URL: <https://rm.coe.int/109-16808e6320>(дата звернення: 16.04.2021).
- Дело «Мисс Б.». Как ей разрешили умереть. *Тема дня*. 30.04.2002. URL: <https://www.temadnya.ru/spravka/30apr2002/1286.html>(дата звернення: 16.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Богдан П. О.¹

УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ – НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

Підписання Угоди про Асоціацію (далі – Угода) України з ЄС стало визначною подією не тільки для українського народу, а й для всього європейського співтовариства. Робота над даною домовленістю тривала багато років, оскільки аж в березні 2007 року розпочалися перемовини між представниками ЄС та України щодо заміни чинної на той час Угоди про партнерство на Угоду про Асоціацію. Підписанням Угоди Україна заявила всьому світу про те, що тепер політичний курс буде спрямований на захід. Пізніше положення щодо європейської інтеграції України були закріплені й в преамбулі Конституції України.

Угода про асоціацію налічує понад тисячу сторінок, а за своєю структурою складається з преамбули, семи частин, 43 додатків та 3 протоколів [1]. Напрями українсько-європейського співробітництва після підписан-

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ня Угоди значно розширилися, громадяни України отримали можливість без оформлення візи подорожувати до ЄС. Важливими сферами співпраці ЄС та України є: економіка, включаючи посилення торгівлі, співробітництво в правовій сфері, наближення законодавства України до стандартів ЄС, співробітництво в різних галузевих сферах (енергетика, політична взаємодія, співпраця у сфері боротьби зі злочинністю тощо).

Обов'язково варто зазначити про те, що внаслідок підписання Угоди органи ЄС та України отримали змогу укладати різні двосторонні міжнародні документи, які стосуються галузевої співпраці. Після заключення Угоди між Україною та ЄС було підписано ряд важливих документів:

- 27 червня 2016 року підписано Угоду про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст).

- 19 жовтня 2016 року було підписано Угоду про співробітництво між Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) і Європейським управлінням з боротьби з шахрайством (OLAF). Документ укладений на виконання Угоди про Асоціацію України з ЄС та покликаний скоординувати зусилля у боротьбі з корупцією та шахрайством.

- 17 травня 2017 року під час урочистої церемонії в Європейському Парламенті у м. Страсбург за участі Президента України Президент Європарламенту та представник Мальтійського Головування в Раді ЄС підписали законодавче рішення про лібералізацію ЄС візового режиму для України, яке було офіційно опубліковане 22 травня 2017 року [2].

На мою думку, в майбутньому при такому ж політичному курсі України та ЄС спільне співробітництво ЄС та України буде тільки посилюватися, перспективними напрямками спільної взаємодії вважаю можуть стати: легалізація трудової міграції українського населення до ЄС; збільшення обсягів товарообороту, розширення переліку товарів та послуг, які будуть поставлятися до ЄС з боку України, однак в свою чергу Україна має виконувати взяті на себе зобов'язання не тільки в рамках Угоди, а й щодо інших договірних зобов'язань, які в першу чергу стосуються здійснення демократичних реформ, боротьби з корупцією, впровадження прозорих інститутів прийняття політичних рішень.

Висновки.

Підсумовуючи все вищевикладене, вважаю, що актуальним викликом для українсько-європейського співробітництва є світова пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, яка призупинила всі сфери людської діяльності, оскільки наразі

головним завданням є боротьба з вірусом за збереження життя людей. Результати правової взаємодії ЄС та України після підписання Угоди можна проаналізувати крізь призму підписаних договорів, меморандумів про співробітництво тощо, однак важливо не тільки аналізувати кількість підписаних та ратифікованих документів, а й спостерігати за їх виконанням з боку обох сторін.

Список використаної літератури:

1. Про Угоду про асоціацію Україна – ЄС: Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/pro-ugodu-pro-asociaciyu-ukrayina-yes> (дата звернення 19.04.2021 року)
2. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки: Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/dialog-u-sferi-yusticiyi-svobodi-ta-bezpeki/spivrobitnictvo-u-sferi-yusticiyi-svobodi-ta-bezpeki> (дата звернення 19.04.2021 року).
3. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. №4. С. 29–42.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Борисюк Б. Р.¹

ІНТЕРПОЛ: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПІВРОБІТНИЦТВО З УКРАЇНОЮ

Однією з міжнародних організацій, якій належить вагома роль у сфері протидії злочинності, є ІНТЕРПОЛ. Інтерпол має довгу історію, адже організація була заснована ще в вересні 1923 року, однак в роки Другої Світової війни перебуваючи під контролем наської Німеччини фактично перестав існувати і відновив свою роботу лише в 1946 році переїхавши

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

штабквартирою до Парижу, а пізніше до Ліону, де функціонує і досі. На даний момент Інтерпол об'єднує 194 держави, включаючи Україну.

ІНТЕРПОЛ – міжнародна правоохоронна організація кримінальної поліції, яка координує міжнародне співробітництво поліцейських органів (установ) різних країн у боротьбі з загальнокримінальними злочинами. Правову основу діяльності ІНТЕРПОЛ складають його Статут і Регламент, які набрали чинності 13 червня 1956 року.

Метою діяльності ІНТЕРПОЛУ є координація співробітництва держав у розшуку злочинців та осіб, зниклих безвісти, боротьбі з організованими злочинними співтовариствами, злочинністю неповнолітніх, тероризмом, торгівлею людьми, злочинами у сфері економіки і високих технологій, фальшивомонетництвом, підробкою цінних паперів, незаконним обігом наркотиків і психотропних речовин та ряду інших. [1].

Прийняття України до ІНТЕРПОЛ відбулося 4 листопада 1992 року на 61-й сесії Генеральної асамблеї ІНТЕРПОЛ (м. Дакар, Сенегал).

25 березня 1993 року Кабінет Міністрів України своєю постановою № 220 затвердив «Положення про Національне центральне бюро Інтерполу». Постановою визначено, що взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер, або виходить за межі країни, здійснюється лише через Національне центральне бюро Інтерполу, яке визначається центром координації такої взаємодії[2].

На НЦБ Інтерполу покладаються такі основні завдання: – координація діяльності правоохоронних органів держави в боротьбі із злочинністю, що має транснаціональний характер, або виходить за межі країни; – забезпечення взаємодії з Генеральним секретаріатом та відповідними органами держав – членів Інтерполу в боротьбі із злочинністю; – оцінка рівня поширення в Україні злочинності, що має транснаціональний характер і загрози злочинної діяльності громадян України за кордоном.

Національне Центральне Бюро тісно співпрацює із правоохоронними органами України. Зокрема із Міністерством внутрішніх справ, Генеральною прокуратурою, Службою безпеки України, Державною міграційною службою України тощо.

Укрбюро Інтерполу взаємодіє із правоохоронними органами, центральними і місцевими органами державної влади України, керівними органами і структурними підрозділами Інтерполу, правоохоронними

органами закордонних держав. Укрбюро Інтерполу отримує інформацію від правоохоронних органів, центральних і місцевих органів державної виконавчої влади України з питань, що входять до його компетенції, та надає їм отриману за лінією Інтерполу інформацію безплатно.

Одним із найнебезпечніших видів злочинної діяльності являється міжнародна торгівля наркотиками. Правоохоронні органи України за допомогою Інтерполу мають можливість отримати інформацію від Генерального секретаріату та Національного центрального бюро інших країн про: осіб, які раніше притягувалися за організацію незаконного обігу наркотиків; злочинні угруповання, що займаються наркотрафіком; факти вилучення наркотиків; основні види наркотичних засобів, психотропних речовин їханалогів та прекурсорів; про нові види наркотиків на незаконному ринку; про основні способи виробництва, упакування, розповсюдження наркотичних речовин; виявлені підпільні лабораторії; канали постачання та методи приховування наркотиків; узагальнену інформацію про боротьбу із незаконним обігом наркотиків в інших країнах; матеріали міжнародних заходів стосовно даного питання.

Натепер Україна перебуває в десятці лідерів за якістю й інтенсивністю співробітництва з Інтерполом: останніми роками кількість запитів до баз даних зростає майже у 370 разів і натепер становить 34,7 млн. Кожну секунду Інтерпол обробляє 3 українські запити.

За результатами діяльності міжвідомчої робочої групи напрацьовано стратегію впровадження методології «Socta», обговорений порядок створення системи збору інформації, її обробки й узагальнення, з використанням сучасної аналітичної методології, а також методологічний посібник із «Socta» з урахуванням індикаторів, властивих Україні [3].

Незважаючи на відносно короткий період своєї діяльності, Національне центральне бюро Інтерполу України проявило себе як дієва структура МВС, яка постійно нарощує свої сили. Інтенсивний обмін оперативною інформацією в рамках Інтерполу супроводжується оптимізацією цього процесу з українського боку. На сьогодні Укрбюро Інтерполу – це добре організований, сучасно оснащений підрозділ, який спроможний надати ефективну допомогу правоохоронним органам України у проведенні за кордоном оперативнорозшукових та інших заходів у справах про транснаціональні злочини загальнокримінальної та економічної спрямованості.практичне значення міжнародного співробіт-

ництва України в галузі боротьби із кримінальними злочинами стрімко набуває національного характеру. Необхідні постійне вдосконалення й оновлення форм і засобів взаємодії органів кримінальної поліції країн-співробітників в рамках Інтерполу, створення ефективної оперативної інтегрованої бази даних, удосконалення засобів доступу та передачі інформації.

Список використаної літератури:

1. Constitution of the ICPO-INTERPOL [I/CONS/GA/1956(2008)] // InterPol official website. Р. 3–7. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.interpol.int/content/download/9429/69209/version/9/file/Constitution.pdf> (дата обращения: 15.04.2021).
2. НЦБ Інтерполу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://42827.ncbint00.web.hosting-test.net/>
3. Арсен Аваков зустрівся з генсекре-тарем Інтерполу Юргеном. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/250445173> (дата звернення: 19.04.2021).
4. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яко-вука. Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Со-юзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Борисюк Б. Р.*¹

ЗАХИСТ ПРАВА ЛЮДИНИ НА НЕДИСКРИМІНАЦІЮ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Права людини – це права, властиві всім людям, незалежно від раси, статі, національності, етнічної приналежності, мови, релігії чи будь-якого іншого статусу. Метою багатьох документів, що закріплюють положення про недискримінацію, є надання всім людям рівних та справедливих перспектив доступу до можливостей, що є в суспільстві. Цей принцип, по суті, означає, що особи, які перебувають у подібних ситуаціях, мають

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

отримувати подібне ставлення, а не поводження менш прихильно просто через певну «захищену» характеристику, якою вони володіють.

Включення принципу недискримінації до міжнародних стандартів захисту прав людини є і виправданою метою, і необхідністю щодо запобігання проявам расизму, ксенофобії та іншим проявам нетерпимості.

Гарантія недискримінації на сьогоднішній день є однією з основоположних засад конституційно-правового статусу людини. При цьому право на захист від дискримінації покликане забезпечити кожному рівні умови доступу до можливостей, які пропонує суспільство[4, с.32].

О. Калкімова у своїй роботі зазначає, що заборона дискримінації є основою діяльності держав у сфері поваги прав людини, оскільки її послідовне і повне проведення в життя є найважливішим чинником не тільки досягнення справжньої правової рівності всіх людей, а й міжнародного миру і стабільності. З цього випливає, що норми, які забороняють дискримінацію, є ідейною основою, свого роду фундаментом міжнародних відносин у сфері захисту прав людини. Їх можна назвати найважливішим системоутворюючим фактором, що об'єднує норми міжнародного права прав людини [3, с. 152–153].

Принцип недискримінації закріплений у таких основних актах, як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні, культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього, Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини, Конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього, Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні до жінок, Конвенція про права дитини та ін.

Загальна декларація прав людини у ст. 1 та ст. 7 закріплює принцип рівності та недискримінації: – всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і мають діяти щодо один одного в дусі братерства (ст. 1); – всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від будь-якого підбурювання до такої дискримінації (ст. 7). Ч. 2 ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні, культурні права визначає, що держави, які беруть участь у цьому

Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. Ст. 14 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини закріплює, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою[2].

ЄКПЛ гарантує забезпечення державами права на недискримінацію не лише своїм громадянам, а й кожному, хто знаходиться під їхньою юрисдикцією. Нагляд за дотриманням приписів ЄКПЛ покладено на Європейський Суд з прав людини, який розглядає скарги проти держав-членів Конвенції.

В основі принципу недискримінації покладена гарантія, що права людини здійснюються без будь-якої дискримінації на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичної чи іншої думки, національного чи соціального походження, власності, народження чи іншого статусу, наприклад інвалідність, вік, сімейний та сімейний стан, сексуальна орієнтація та статева ідентичність, стан здоров'я, місце проживання, економічне та соціальне становище» [1].

ЄСПЛ, керуючись принципом недискримінації використовує поширювальне тлумачення змісту прав на Конвенцію, неодноразово зазначаючи у своїх рішеннях, що зміст гарантій ЄКПЛ виходить за межі її буквального тексту: достатньо аби справи були загалом пов'язані з відносинами, на які поширюється захисна дія Конвенції. У справі «Сідабрас і Дзютас проти Литви» заявники скаржилися, що держава втручається в їхнє право на повагу до приватного життя шляхом заборони до зайнятості на публічній службі і в деяких сегментах приватного сектора. Конвенція не гарантує права на працю[5].

Отож підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що принцип недискримінації гарантує рівне ставлення до особи або групи осіб незалежно від їхніх конкретних характеристик і використовується для оцінки скоріше нейтральних критеріїв, які можуть призвести до наслідків,

які систематично ставлять у невідгідне становище осіб, які мають ці характеристики.

Дискримінація однозначно є негативним явищем у суспільстві, що означає несправедливе поводження з людиною чи групою через певні характеристики, такі як стать, інвалідність, вік, етнічне походження, колір шкіри, національність, сексуальність та/або релігійні переконання та інші. Закріплення принципу недискримінації як на міжнародному, так і на національному рівнях дає змогу уникнути багатьох проблем, що виникають у процесі правозастосування при захисті прав та свобод людини. Уніфіковане тлумачення принципу недискримінації дає змогу формувати правосвідомість таким чином, щоб поважати погляди, права та поведінку людей та прославляти їхню різноманітність. Міжнародна правотворча та правозастосовна практики сприяють подальшому вдосконаленню механізму реалізації принципу недискримінації.

Список використаної літератури:

1. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 20, Non-discrimination in economic, social and cultural rights; 2009. URL: <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/non-discriminationdefinition/en/#:~:text=The%20principle%20of%20non%2Ddiscrimination,marital%20and%20family%20status%2C%20sexual>
2. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ukr.pdf
3. Калмикова О. С. Правова природа принципу недискримінації особистості. *Право та інновації*. 2015. №4. С. 151–156.
4. Кузнецова М. Ю. Принцип недискримінації в міжнародному механізмі захисту прав людини [Електронний ресурс]. *Приватне та публічне право*. – 2020. – №4. – С. 31–35.
5. Справа «Сідабрас і Дзяутас проти Литви». URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/SO1044?ed=2004_07_07
6. Теорія і практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум / за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. – 2-ге вид., допов. Харків : Право, 2019. 404 с.

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ: ПРАВОМІРНИЙ ЗАХИСТ ЧИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ?

Існування правил дипломатичного імунітету ставить іноземних посадовців у становище «над законом країни, в якій вони живуть», що нерідко призводить до зловживань з їх сторони. До прикладу, якщо посол (який має особливий статус в країні) вчинить кримінальне правопорушення, то він буде звільнений від відповідальності. Адже, згідно з Віденською конвенцією про дипломатичні відносини (1961), дипломати звільнені від судового переслідування у країні перебування [1]. Відповідно до ст. 29 зазначеної вище конвенції, особа дипломатичного агента є недоторканною. Він не підлягає арешту чи затриманню у будь-якій формі. Держава перебування повинна виявляти до нього належну повагу та вживати всіх належних заходів для запобігання будь-яких замахів на його особу, свободу чи гідність. Прибічники дипломатичного імунітету кажуть, що вони оберігають послів та інших дипломатів від залякувань і безпідставної судової тяганини, яка би відволікала їх від основної роботи. Проте чи дійсно це так, у даній роботі ми і дослідимо.

Виникає питання, якщо злочин був учинений дипломатичним представником чи дипломатом, то хто притягає його до кримінальної відповідальності або ж дипломат має абсолютний імунітет і не підлягає переслідуванню? Відповідь є однозначною: та держава, інтереси якої представляє дана особа у разі вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину на території країни, де вона була акредитована, може й повинна притягнути до кримінальної відповідальності [2, с. 138].

Перший секретар Посольства Російської Федерації в Канаді, пан К., 25 січня 2001 року внаслідок порушення правил безпеки дорожнього руху спричинив смерть двох жінок. У силу дипломатичного імунітету поліція не змогла здійснити тест на вміст алкоголю в крові К., хоча й сумнівів щодо нетверезого стану особи не було. Через декілька днів його було звільнено з дипломатичної служби. Генпрокуратура РФ порушила кримінальну справу одразу після подання канадської сторони, у результаті розгляду якої московським судом посла К. було визнано

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

винним і засуджено до чотирьох років позбавлення волі з відбуванням покарання в колонії поселенні. Що стосується відшкодування матеріальної та моральної шкоди, то канадський уряд погодився виплатити суму в 2 млн. доларів родичам загиблих, щоб в подальшому отримати відшкодування від Росії. Бувають випадки позбавлення державою дипломатичного імунітету свого дипломата у разі вчинення ним злочину, що є підтвердженням не повної абсолютності та недоторканності імунітету [3, с. 426]. Підставою таких радикальних методів стала шокуюча статистика, яка продемонструвала абсолютну безкарність та всюдозволеність даних осіб. Так, у 2004-му у Великій Британії був опублікований список злочинів, скоєних на території країни особами, захищеними дипломатичним імунітетом. Лише за п'ять років представники посольств вчинили у Сполученому Королівстві 122 злочини. У цьому списку було вбивство, вчинене громадянином Колумбії, пограбування здійснене ангольцем, зґвалтування дитини марокканцем і тд. Посли з передових країн світу також потрапили до списку, зокрема співробітники посольств Франції та Німеччини влаштували бійки, а дипломати Німеччини сприяли нелегальній імміграції на Британські острови, продаючи підроблені документи.

Питання дипломатичного імунітету не один раз викликало обурення у громадськості – наприклад, коли у 1984 р. від кулі, що вилетіла із посольства Лівії у Лондоні, загинула поліцейський Івонн Флетчер. Пізніше, про це знову заговорили у зв'язку з екстраординарною справою, що розглядалася у декількох лондонських судах. Саудівський бізнесмен шейх Валід Джуффалі намагався скористатися дипломатичним імунітетом для свого захисту, після того як його колишня дружина Крістіна Естрада, що раніше була рекламним обличчям компанії Pirelli, подала позов із вимогами на значну частину його чотиримільярдних статків. Дана пара оголосила в суді, що вони роз'їхались ще у 2013 р.

Проте, найбільше цікавило те, що у 2014 р. пан Джуффалі став постійним представником карибського острова Сент-Люсія у Міжнародній морській організації зі штаб-квартирою в Лондоні. Після цього, суддя Гайден постановив у Високому суді, що цей дипломатичний статус є штучним, оскільки пан Джуффалі «раніше не мав жодних зв'язків із Сент-Люсією», до того ж не виявив «жодних знань у галузі мореплавства». У цій справі вирішили, що дипломатичний статус не має значення: Джуффалі – резидент Великої Британії і мусить відповідати на цивільні

позови. Резиденти, що працюють дипломатами від інших держав, захищені тільки від переслідувань у службових справах. Після прийняття рішення суду прес-секретар пана Джуфаллі заявив, що він «і далі виконуватиме дипломатичні обов'язки» і прем'єр-міністр Сент-Люсії відзначив «зразкову роботу» пана Джуфаллі.

Відомий випадок, коли у лютому 2010 року, суд постановив, що завдяки своєму дипломатичному статусу шейх Хамад бін Джасім бін Джабер Аль-Тані – один із відомих мільярдерів світу та колишній прем'єр Катару не підлягає судовому переслідуванню у Британії через звинувачення у несправедливому ув'язненні чоловіка із подвійним британо-катарським громадянством. Зокрема, шейх Хамад заперечив будь-які правопорушення, його юристи вказали, що з чоловіком, про якого йдеться, обійшлися «згідно з катарським та міжнародним законодавством».

Інститут дипломатичного імунітету створений, щоб захистити працівників посольств від залякувань під час перебування у недружніх країнах; це засада міжнародних відносин, яка століттями існувала у різних формах, перед фіксуванням у Віденській конвенції. Втім, це вже черговий випадок, коли в суспільстві піднімають достатні сумніви стосовно даного інституту, який лише у Британії охоплює близько 25 тисяч посадовців і членів їхніх сімей.

З іншого боку, Віденська конвенція дозволяє країні перебування оголосити дипломата персоною нон грата і депортувати його, щоб за серйозні злочини судити у його власній країні.

У виняткових випадках дипломат може постати перед правосуддям і у країні перебування. Яскравим прикладом є подія, коли у 1997 р. нетверезий грузинський дипломат Георгій Махарадзе спричинив у Вашингтоні автомобільну аварію, в якій загинула дівчина-підліток; тоді уряд США попросив Грузію скасувати його імунітет. Грузія погодилась і скасувала, а пан Махарадзе зізнався у ненавмисному вбивстві.

Такі випадки порушення законодавства через існування імунітету сприяють виникненню бажання переглянути дану систему, визначити чи вона відповідає сучасним реаліям життя. Адже, Віденська конвенція мала сенс у часи холодної війни, коли дипломатичному персоналу у ворожих країнах загрожували пастки, але зараз вона вже вичерпала себе. По суті, вона ставить дипломатів понад законом, дозволяє їм нехтувати загальноприйнятими правилами, які існують в країні перебування.

Отже, ми вважаємо, що у Віденську конвенцію варто внести поправки, які б обмежували імунітет дипломатів. Він має стосуватися лише кримінальних справ за певних обмежених обставин і не поширюватись на цивільні.

Список використаної література:

1. Венская конвенция дипломатических сношениях від 21.03.1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
2. Буткевич В. Г., Мищик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основні галузі. Київ, Либідь, 2004. 138 с.
3. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право, Київ, «Юрінком Інтер», 2000. 426 с.
4. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005.

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Власенко Д. А.¹

ПРОБЛЕМА ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Хоч Європейський Союз є наддержавним утворенням, проте йому також притаманний принцип демократизму, який зафіксований на рівні первинних джерел права ЄС. Стаття друга Договору про Європейський Союз перелічує спільні цінності для цього об'єднання демократичних держав, серед яких у тому числі названо і демократію [1]. Звичайно через специфічність цього утворення традиційна модель демократичного устрою, яка притаманна державам, у даному випадку не може бути впроваджена.

Європейським Союзом за час його існування було досягнуто суттєвого прогресу в багатьох сферах суспільного життя, проте й це на перший погляд успішне інтеграційне об'єднання зіштовхується з різного

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

роду викликами. «Дефіцитом демократії» називають проблему, за якої громадяни не мають достатнього впливу на державу чи наддержавне утворення, тобто на рівні ЄС. Недостатня участь пересічних громадян у формуванні політики ЄС є, як мінімум, приводом для сумнівів стосовно відданості проголошеним демократичним цінностям, а, як максимум, – сумніви можуть стосуватися уже прийнятих важливих рішень через брак легітимності, оскільки в останніх може бути недостатньо виражена воля самих громадян. Тобто у ЄС виникла проблема щодо репрезентативності певного рішення на рівні Союзу поглядам громадян.

У науці можна зустріти різні погляди науковців на цю проблему та шляхи її вирішення. Трагнюк О. Я. вказує на те, що «визнання існування «демократичного дефіциту» може використовуватися і як привід для поглиблення інтеграції (вимога запровадження нових механізмів для забезпечення легітимності), так і для гальмування об'єднаних процесів (нездатність створення такої організації влади, що повною мірою відображала очікування громадян ЄС)» [2]. Тобто одна й та ж проблема може стати приводом для прийняття абсолютно протилежних рішень.

Цікаво, що деякі автори навіть розцінюють інтеграційні процеси породжені дефіцитом демократії в ЄС як «антидемократичний розворот», який лиш посилюється з кожною черговою кризою (фінансова криза 2008 року, міграційна криза 2015 року, сьогодення пандемія COVID-19) [3].

Микитенко Д. І. перелічує наступні фактори «дефіциту демократії» в ЄС: а) зростання впливу виконавчої та послаблення законодавчої влади в державах-членах; б) відсутність дійсно загальноєвропейських виборів; в) складність і незрозумілість Союзу для «пересічних» громадян; г) невиправданість політичних та економічних сподівань громадян та розбіжність між рішеннями ЄС та «ідеальними» уявленнями громадян на національному рівні [4].

Говорячи про «дефіцит демократії», варто також звернутись до статистики явки виборців на вибори до Європейського парламенту, який по суті є єдиною інституцією ЄС, що безпосередньо виражає волю самих громадян через пряме виборче право. Сайт Європарламенту інформує про наступні дані: у 2019 на виборчі дільниці з'явилися 50.66% виборців, 2014–42.61%, 2009–42.97%, 2004–45.47%. Якщо переглянути по країнах, то на останніх виборах найбільш сумлінними є виборці Бельгії з показником відвідуваності 88.47%, де вибори до Європарламенту відбувались

одночасно з парламентськими та місцевими виборами. Поряд Данія (66.08%) та Німеччина (61.38%). Лідерами антирейтингу є Словаччина (22.74%), Чехія (28.72%), Словенія (28.89%) [5]. Цікаво, що найбільше голосів набрала Європейська народна партія (Group of the European People's Party – Christian Democrats) і отримала 182 місця у Європарламенті, що дорівнює 24.23% від кількості всіх місць. Тобто шляхом елементарних арифметичних розрахунків можна зробити висновок про те, що за неї проголосували трошки більше 12% громадян ЄС, які прийшли на виборчі дільниці. Такі цифри насамперед пояснюються різним ставленням громадян ЄС до самого Союзу (наприклад, євроскептицизмом), нерозумінням будови ЄС пересічними громадянами, низькою згуртованістю, «електоральною втомою» від нещодавнього виборчого процесу на національному рівні, а також складністю знаходження інформації про кандидатів, повідомлень про час дебатів. Тобто у даному випадку маємо, що «дефіцит демократії» в тому числі пояснюється і невисокою явкою на вибори до Європарламенту.

З іншого боку «дефіцит демократії» складає інституційна складність побудови самого Європейського Союзу. Європейська Рада на неформальному рівні формує порядок денний роботи ЄС, оскільки подає кандидатури на головні посади у Союзі: голів Європарламенту та Єврокомісії. Прибічники Євроскептицизму вбачають в цьому загрозу демократії, тому що такі її повноваження потенційно можуть призвести до конфлікту з цими органами.

Якщо поглянути на національний рівень, то можуть траплятися випадки, коли суспільство буде налаштовано проти певної політики ЄС – це відповідно відобразиться і на політичній еліті та вищому керівництві цієї держави. Надалі ж президент чи прем'єр-міністр, які входять до Європейської Ради за посадою як глави держав чи урядів будуть транслювати таку позицію і на Європейську Раду. Тобто станеться своєрідний «розкол» у її роботі. Звідси бачимо тенденцію, що якщо на національному рівні держави є певні сумніви, скептицизм щодо ЄС, то він безпосередньо відобразиться і на рівні інститутів самого ЄС.

Тобто маємо, що принцип демократизму у ЄС на сучасному етапі має два виміри: прямий (громадяни самі беруть участь у прийнятті рішень на рівні ЄС) та опосередкований (національні органи та посадові особи, які є представниками громадян ЄС та конкретних держав-членів, беруть участь у прийнятті рішень на рівні ЄС). Прикладом першого насамперед

слід назвати громадянську ініціативу та пряме виборче право, а щодо другого – наприклад, глави держав або урядів держав-членів входять до Європейської Ради або представники від кожної держави-члена на рівні міністра входять до Ради ЄС.

Таким чином, не є секретом, що у Європейському Союзі існують проблеми з принципом демократії. Сам політикум ЄС усвідомлює особливу важливість знаходження правильного балансу між вищенаведеними двома вимірами. Це є одним з основних завдань Європейського Союзу на сучасному етапі його розвитку, оскільки суть дефіциту демократії якраз і полягає в тому, що опосередкована демократія значно переважає над прямою. Посадовці, які займають ті чи інші політичні посади, покликані виступати від імені виборців, виражати їх волю та захищати інтереси всіх громадян ЄС, але навіть в умовах бездоганного виконання ними своїх посадових обов'язків слід зробити неможливим виникнення будь-яких ризиків, які б породжували сумніви у прийнятих рішеннях. Історія розвитку Європейського Союзу показує, що це наддержавне об'єднання є гнучким утворенням, яке саме через це має такі численні здобутки. ЄС готовий реагувати на проблеми, які постають. Хорошим прикладом цього є Лісабонський договір, який значно покращив ситуацію з дефіцитом демократії (розширено законодавчі повноваження Європарламенту; закріплено нову процедуру для прийняття рішень в Раді ЄС, за якою має бути не тільки більшість голосів міністрів-членів, а й відповідна кількість населення – так званий «принцип подвійної більшості»; запровадження інституту громадянської ініціативи), але не усунув її взагалі. Тому єдиним подальшим шляхом для реформування Європейського Союзу є підвищення ваги голосу кожного громадянина ЄС, а остаточне вирішення проблеми дефіциту демократії стане чудовою «вакциною» від євроскептицизму.

Список використаної літератури:

1. Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 года): текст с изменениями и дополнениями от 13 декабря 2007 года // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text.

2. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.

3. Кокорев О. В. Погіршення якості демократії в державах-учасниках ЄС: кейс Естонії. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 2020, Т. 12, Вип. 1(25). С. 133–140.

4. Микитенко Д. І. Проблема «дефіциту демократії» в Європейському Союзі // [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2019_4\(2\)_47.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2019_4(2)_47.pdf).

5. 2019 European election results – European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/turnout>.

6. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Якобука. Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Власенко Д. А.¹

РІВНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ: РОЗВИТОК У ПРЕЦЕДЕНТНІЙ ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Зараз дуже часто ми чуємо і говоримо про рівність прав і рівність обов'язків, рівність жінок і чоловіків, рівність різних можливостей та ін. Що ж таке рівність? Здається, просте питання, проте тут теж є певні суперечності. Нерівність існує вже від природи. Люди народжуються нерівними, унікальними. І ця унікальність, нерівність супроводжує людину протягом всього життя. Ми різні за статтю, в нас різне здоров'я, фізичні і психологічні можливості, кожен з нас має неповторний, внутрішній, духовний світ, ми по-різному висловлюємо свої емоції і почуття, в нас різні життєві цінності і різні моральні ідеали... І кожна людина в цьому неповторна. І для того, щоб зберегти свою унікальність і неповторність людині потрібна рівність в природних, невід'ємних правах, необхідних для вільного і гідного існування, таких як право на життя, честь і гідність, недоторканість і безпеку, свободу віросповідання та ін.

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття перша Загальної декларації прав людини гласить: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства» [1]. Тобто питання прав людини не диференціюється за належності до раси, статі, віку, національності, релігії, моральних, політичних чи інших переконань чи ще чогось, за чим люди відрізняються один від одного. Рівність є багатоаспектним поняттям та може включати в себе як рівність перед законом та судом, так і рівність у доступі до, наприклад, того ж самого суду чи академічної стипендії. Реальна рівність означає підвищення певного рівня окремих груп населення до так званої «стартової точки», без досягнення якої людина не матиме навіть можливості у доступі до якихось благ.

Тлумачення Європейським судом категорії рівності та заборони дискримінації зосереджено та основі ст. 14 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та с. 1 Протоколу № 12 [2]. Правова сутність цієї норми полягає в імперативній забороні дискримінації (discrimination). А істотною особливістю цієї норми щодо її застосування та реалізації в юриспруденції вважається те, що самостійно вона не використовується. Тобто її застосування можливе лише разом з іншим порушенням конвенційних прав та свобод. Виходить, що ця норма не має окремого застосування.

Т. І. Фулей вказує, що «у статті 14 Конвенції згадується низка захищених ознак. Захищена ознака – це індивідуальна характеристика, що не повинна братися до уваги для цілей відмінного ставлення чи користування конкретним благом. Водночас, перелік «захищених ознак» у ст. 14 ЄКПЛ є невичерпний, оскільки словосполучення «за іншою ознакою» дозволяє ЄСПЛ застосовувати, наприклад, ті ознаки, що містяться в Директивах ЄС або інші ознаки» [3].

У такому аспекті ст. 14 Конвенції стає невід’ємною частиною інших статей Конвенції, кожна з яких гарантує певне право. У рішеннях Суду цей взаємозв’язок виражений формулою: «Про порушення статті такої-то в поєднанні зі ст. 14» [4].

ЄСПЛ надав наступні визначення дискримінації:

- «Пряма дискримінація – це відмінність у ставленні до осіб, які знаходяться в аналогічних або відповідним чином схожих ситуаціях, що ґрунтується на ознаці, яку можна ідентифікувати» [5].

• «Непряма дискримінація – однакове ставлення до людей, ситуації яких відрізняються. Відмінність у ставленні може проявлятися у формі непропорційно шкідливих наслідків загальної політики чи заходу, які попри своє нейтральне формулювання дискримінують певну групу осіб» [6].

Поряд із поняттям дискримінація ЄСПЛ виділяє «відмінності у застосуванні норм права», яке є більш широким за обсягом. У справі *Marckx v. Belgium* ЄСПЛ виділяє так звані три критерії, при недотриманні хоча б одного з яких ст. 14 Конвенції вважається порушеною:

- наявність об'єктивного і розумного виправдання нерівності;
- правомірність заходів, вжитих владою;
- відповідність використовуваних засобів переслідуваній меті [7].

Потім через деякий час у справі *Thlimmenos v. Greece* до цих критеріїв було введено ще один – «право захисту від будь-якої дискримінації буде порушене не лише тоді, коли держави-члени Ради Європи без об'єктивної і розумної підстави по-різному ставляться до осіб, які перебувають в аналогічних ситуаціях, але так само і тоді, коли без таких підстав вони однаково ставляться до осіб, які знаходяться в різних ситуаціях» [8].

Спираючись на ці критерії, ЄСПЛ у своєму рішенні у показовій справі щодо рівного становища профспілок *National Union of Belgian Police v. Belgium* вказав, що «не будь-яка нерівність є дискримінацією, як і не вигідне становище профспілки-заявителя у порівнянні з становищем інших профспілок поліцейських» [9].

Відомою є справа щодо гендерної рівності *Маркін проти Росії* [10], суть якої полягає в тому, що заявник був військовослужбовцем та після народження третьої дитини звернувся до командира військової частини з проханням надати йому відпустку по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Проте Маркіну було відмовлено, оскільки внутрішнє російське законодавство не передбачає такого права для військовослужбовців чоловічої статі. Оскарження такого рішення в національних судах результату не дало. Однак ЄСПЛ підтримав заявника та призначив справедливу сатисфакцію у розмірі 5900 євро.

Цікаво, що на цьому справа не завершилась і перемістилась з ЄСПЛ до Конституційного Суду РФ, який за національним законодавством має «перевіряти рішення ЄСПЛ на відповідність Конституції Росії». За результатами такої «перевірки» Конституційний Суд РФ заборонив [11]

виконувати рішення у справі Маркіна посилаючись на конституційну мету, так як «використання відпустки по догляду за дитиною може призвести до масового невиконання обов'язків щодо охорони держави».

Якщо розглядати поняття гендер з іншого боку, то можна побачити, що на сьогоdnішньому етапі його розвитку в сучасному Європейському праві гендер розуміється як «соціально побудовані ролі, поведінку, діяльність та атрибути, які дане суспільство вважає належними для жінок та чоловіків (the socially constructed roles, behaviours, activities and attributes that a given society considers appropriate for women and men)» [12]. Це розуміння поняття гендеру наразі явно витісняє те, яке панувало на попередньому етапі розвитку прав людини та ґрунтувалось лиш на біологічних та генетичних особливостях людських особин, що зумовлює їх поділ на чоловіків та жінок.

Ще одною ознакою, за наявності якої часто існує дискримінація, є сексуальна орієнтація. Говорячи про ЛГБТ-спільноту у даному випадку суміжним поняттям є «особисте життя». В одній із справ ЄСПЛ вказує, що «було б занадто суворо обмежувати особисте життя людини її інтимним колом, де кожен може жити своїм особистим життям як він вважає за краще, і тим самим виключити зовнішній світ з цього кола. Повага до особистого життя має також включати право встановлювати і розвивати відносини з іншими людьми» [13].

У 2010 р. Комітет Міністрів Ради Європи підкреслив, що «лесбійки, геї, бісексуали та трансгендери протягом століть і до цього дня стикаються з гомофобією, трансфобією й іншими формами нетерпимості та дискримінації навіть у власній родині – включаючи криміналізацію, маргіналізацію, соціальне відчуження і насильство – на ґрунті сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності» [14].

Цікаво прослідковується відношення Європейського суду до цього питання. У справі *Dudgeon v. the United Kingdom* від 22 жовтня 1981 р. Суд звернув увагу на істотні розбіжності у декриміналізації гомосексуальних зносин у відповідних законодавчих актах Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Йшлося про те, що в Північній Ірландії гомосексуальні зносини вважалися «протиприродними статевими зв'язками і грубою непристойністю». Це діяння було кримінально караним злочином, що передбачав покарання від двох років позбавлення волі «за грубі непристойні дії» та до довічного ув'язнення «за протиприрод-

ні статеві зв'язки» незалежно від того, вчинилося воно приватно чи публічно.

У скарзі заявник стверджував, що кримінальне право Північної Ірландії, забороняючи добровільні приватні гомосексуальні стосунки між дорослими чоловіками, здійснює необґрунтоване втручання в його право на особисте життя, передбачене ст. 8 Конвенції та дискримінує його у розумінні ст. 14. Зокрема, заявник стверджував, що відповідно до законодавства Північної Ірландії він піддається ризику кримінального переслідування у зв'язку з його гомосексуальними схильностями, терпить постійне страждання і нервову напругу внаслідок самого факту існування подібних законів, а також страх утиску і шантажу.

У своєму Рішенні Суд посилався на відмінності громадської думки Північної Ірландії та інших частин Великобританії, констатував підвищену суворість законодавства Північної Ірландії та відповідно це пояснив більшою консервативністю суспільства.

Суд заявив, що він не може не бачити еволюції національних законодавств у цьому питанні, а також дійшов висновку про те, що хоча члени суспільства, які вважають гомосексуалізм аморальним явищем, будуть шоковані, ображені і стурбовані наданням гомосексуалістам великих прав, проте самі по собі подібні настрої не можуть служити підставою для застосування кримінального покарання, коли йдеться про гомосексуальні стосунки за взаємною згодою між дорослими людьми. Саме тому Суд констатував, що заявник страждав і продовжував страждати від невинного посягання на його право на повагу до особистого життя, що свідчить про те, що має місце порушення ст. 8 Європейської Конвенції з прав людини [15].

Простежуючи далі це питання, кидається в очі справа *Rees v. the United Kingdom* (1986), в якій ЄСПЛ одностайно постановив, що поняття шлюбу охоплює лише традиційний шлюб між представниками різної статі, чоловіком та жінкою. А чоловік, що змінив свою стать, не може одержати права на шлюб з іншим чоловіком [16]. Проте з плином часу, а саме – через 16 років, громадська думка змінилась і це рішення було скасоване [17].

А вже у справі *Smith and Grady v. the United Kingdom* можна простежити відчутну еволюцію в цьому питанні. ЄСПЛ зазначає, що «будь-яке втручання з боку держави в сферу як гетеросексуальних, так і гомо-

сексуальних і лесбійських відносин, повинно мати досить вагомий підстави» [18].

Отож, за результатами такої практики, ЄСПЛ визначив свої підходи до правової оцінки ЛГБТ-спільноти. У якості матеріальних норм, на які у цих справах посилається Суд, переважно є положення статей восьмої та чотирнадцятої Конвенції.

Окрему увагу хочемо звернути на обережну і досить невпевнену позицію ЄСПЛ у справі *Dudgeon v. the United Kingdom* 1981-го року, в якій він по суті посилався на абстрактне поняття громадської думки, яка у поєднанні з не менш абстрактним консерватизмом суспільства стали пріоритетніше прав конкретної особи (так, порушення прав заявника було визнано, однак вказівки на недоліки конкретного національного законодавства були досить стриманими). Тоді Суд вказав на той факт, що якщо відсутність заходів кримінальної відповідальності за дане діяння не є необхідними в інших частинах Сполученого Королівства або в державах-членах Ради Європи, то це абсолютно не означає, що такі заходи не можуть бути визнані необхідними в Північній Ірландії.

Потім у 2002-му році у справі *L. and V. v. Austria* ЄСПЛ констатував рівноцінність одностатевих та різностатевих стосунків, які держави-члени мають захищати однаковою мірою.

Також статтю 14 Конвенції часто поєднують із статтею 12 – правом на шлюб. Можна спостерігати еволюцію позиції ЄСПЛ щодо одностатевих шлюбів. Так, у справі «Шальк і Копф проти Австрії» (2010) ЄСПЛ зазначив, що у статті 12 Конвенції йдеться саме про гетеросексуальний шлюб, так як не було вжито термін «кожен». А от у справі «Валліанатос та інші проти Греції» (2013) ЄСПЛ зазначив, що немає підстав виводити одностатеві пари з-під дії законодавства про громадянські союзи і визнав дискримінацією те, що одностатевим парам не було надано можливості укласти громадянський союз.

На даний момент найновішу і найпрогресивнішу позицію ЄСПЛ продемонстрував у справі *Oliari and Others v. Italy* [19], за результатами розгляду якої ЄСПЛ зобов'язав держав-членів визнати одностатеві пари і при цьому зазначив, що в зв'язку з цим у законодавстві є необхідність створення нової категорії для юридичного оформлення таких стосунків, а вимог обов'язково поширювати поняття «шлюб» на одностатеві пари ЄСПЛ не поставив.

Варто зазначити, що місяць перед тим, як було винесене рішення у справі *Oliari and Others v. Italy* (21 липня 2015), Верховний Суд США у справі «Обергефелл проти Ходжеса» (26 червня 2015) виніс рішення, де визнав право одностатевих пар на шлюб. Суд постановив, що рівність шлюбу – це фундаментальне право громадянина, яке гарантується 14 поправкою до Конституції США. Згідно з цим рішенням, всі штати зобов'язанні видавати шлюбні свідоцтва всім одностатевим парам, а також визнавати такі свідоцтва, які були видані законним шляхом в інших юрисдикціях. Цікаво, чи були ці дві події якимось чином пов'язані, адже рішення Верховного Суду США стало надзвичайно важливим не лише для США, а й для всього світу. Тому, можливо, це рішення вплинуло і на рішення ЄСПЛ у справі *Oliari and Others v. Italy*.

Позиції у справах 1981-го року та 2015-го року важко назвати діаметрально протилежними, адже вони є просто різними. Крім еволюції права, тут можна простежити ще й те, що з 1981-го року Європейський суд значно зріс як правозахисна інституція. Однак ці справи щодо ЛГБТ-спільнот були обрані нами як хороший наочний приклад рівня, до якого, на жаль, поки ще не еволюціонувало національне законодавство України.

Список використаної літератури:

1. Загальна декларація прав людини // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537#Text.
3. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 128 с.
4. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практики ее применения / под общ. ред. В. А. Туманова и Л. М. Энтина. – М.: Изд-во НОРМА, 2002. – С. 213–214.
5. *Carson and others v. United Kingdom* (№ 42184/05), 16 March 2010 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97704>.
6. *Opuz v. Turkey* (№ 33401/02), 9 June 2009 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945>.

7. *Marckx v. Belgium* (№ 6833/74), 13 June 1979 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534>.
8. *Thlimmenos v. Greece* [GC] (№ 34369/97), 6 April 2000 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58561>.
9. *National Union of Belgian Police v. Belgium* (№ 4464/70), 27 October 1975 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57435>.
10. *Konstantin Markin v. Russia* (№ 30078/06), 22 March 2012 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109868>.
11. Ухвала Конституційного Суду РФ від 15.01.2009 в справі К. Маркіна // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://doc.ksrf.ru/decision/KSRFDecision18793.pdf>.
12. *Istanbul Convention Action against violence against women and domestic violence* // Council of Europe Portal [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>.
13. *Niemietz v. Germany* (№ 13710/88), 16 December 1992 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887>.
14. Council of Europe: Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity, 31 March 2010, CM/Rec(2010)5 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.refworld.org/docid/4bc32b292.html>.
15. *Dudgeon v. the United Kingdom* (№ 7525/76), 22 October 1981 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57473>.
16. *Rees v. the United Kingdom* (№ 9532/81), 17 October 1986 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57564>.
17. *I. v. the United Kingdom* [GC] (№ 25680/94), 11 July 2002 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60595>.
18. *Smith and Grady v. the United Kingdom* (№ 33985/96, № 33986/96), 27 September 1999 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58408>.
19. *Oliari and Others v. Italy* (№ 18766/11, № 36030/11), 21 July 2015 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156265>.
20. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. – 2-ге вид., допов. – Харків: Право, 2019. – 404 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к. ю. н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

УТВЕРДЖЕННЯ РЕЖИМУ СУДНОПЛАВСТВА ПО МІЖНАРОДНИМ РІЧКАМ У ХІХ СТОЛІТТЯ

ХІХ століття відзначилося конгресами та конференціями, які залишили вагомий внесок в історії дипломатії та відіграли значну роль у розвитку міжнародного права [1, с.118]. Серед багатьох питань, які на них обговорювались і все ще не втратили своєї актуальності у наш час, було і судноплавство по міжнародним рікам.

Як відомо, водні простори завжди були важливими для людства. Ними подорожували, перевозили товари чи навіть воювали. Взагалі, судноплавство мало велике значення для встановлення дипломатичних зв'язків з різними країнами та розвитку міжнародного права, яке намагалося регулювати проблеми, пов'язані з судноплавством, а з часом і з екологічним станом рік. Навіть зараз люди часто обирають саме водні шляхи для транспортування товарів, особливо важких, чи для подорожування. Крім того, це є більш економічно вигідно.

Міжнародною є судноплавна ріка, що протікає або розділяє території двох чи більше держав, має сполучення з морем і використовується на основі міжнародної угоди, згідно якої, як правило, відкрита для міжнародного судноплавства[2, с.14].

Питання судноплавства по міжнародним річкам цікавило багатьох науковців та дослідників у різні часи. Зокрема, серед них були Баскін Ю. Я. та Корбут Л. В., які написали книгу «Міжнародно-правовий режим рік: історія та сучасність» [3], Стівен Конолі Маккафрі, який написав «The Law of International Watercourses» [4], Самойленко Є. А. та його праця «Особливості розвитку правового режиму навігаційного використання міжнародних рік Південної Америки» [5] та багато інших.

Сама проблема правового режиму річок є однією найдавніших у міжнародному праві. Серед документів, які встановлювали міжнародно-правовий режим річок особливо виділилися Віденський [6], Паризький конгреси [7] та Мангеймська конвенція про режим судноплавства на Рейні [8].

---

¹ Студентка 1 курсу міжнародно-правового факультету групи 07мп-20-07 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

На Віденському конгресі 1814–1815 р.р. вперше були встановлені принципи вільного судноплавства міжнародних ріках Європи, таким як Рейн, Майн, Мозель, Маас та Шельда. Зокрема, було закріплено, що держави, через які протікає спільна ріка, регулюють навігацію по ній через взаємну згоду; судноплавство по міжнародним рікам є відкритим для всіх націй; поліцейські правила повинні бути однаковими для всіх і сприяти торгівлі; кожна прибережна держава повинна виконувати роботи, необхідні для забезпечення навігації в її частині та те, що транзитні податки відміняються і мають місце лише збори на покриття витрат за роботи, які виконуються в спільних інтересах.

Якщо проаналізувати рішення конгресу, то можна з'ясувати, що встановлення міжнародного режиму річок сприяло зростанню товарообігу між країнами. Крім того, це була перша спроба об'єднання зусиль багатьох держав, що зібрались на конгресі, створити єдиний універсальний документ у галузі річкового права, який мав регулювати питання судноплавства одночасно для всіх країн.

Паризький конгрес 1856 року затверджував, що принципи судноплавства по міжнародним рікам, які були встановлені Віденським конгресом, мають застосовуватися також і до Дунаю. В його документах закріплювалось, що, за винятком збору поліції за охорону, гарантування та полегшення руху, «не може бути жодної перешкоди безкоштовному судноплавству».

На конгресі для врегулювання питань судноплавства була створена Європейської комісії, що складалася з семи делегатів. Австрія, Баварія, Вюртемберг, Туреччина, а також три Придунайські князівства обирали по одному представнику. Ця комісія мала розробити правила для річного судноплавства річкової поліції, усунути всі перешкоди, які заважають застосуванню постанов Віденського конгресу стосовно Дунаю; запропонувати і виконати необхідні по всій течії Дунаю роботи; спостерігати за станом дунайських гирл та частин моря, які до них прилягають (ст.17) [9].

Мангеймська конвенція про режим судноплавства на Рейні 1868 р. ставила за мету перегляд Конвенції про судноплавство по Рейну 1831 р. Вона встановлювала вільне судноплавство по Рейну та його притокам від Базеля до відкритого моря для суден всіх національностей. При цьому ріки Лек і Ваал вважаються частиною Рейну.

Цей документ закріплював рівність щодо умов судноплавства лише суден та вантажів прирейнських держав. Їм дозволялась вільна торгівля

та перевезення пасажирів, якщо вони дотримувалися установлених конвенцією положень та поліцейських приписів для загальної безпеки. Обмеження стосувалися неприбережних країн, бо документи на право плавання видавалися тільки прибережним державам [10].

Таким чином у XIX ст. були закладені основні принципи використання міжнародних судноплавних рік. В першу чергу на європейському континенті. І, крім того, були розроблені шляхи їх реалізації.

В сучасності Україна стала членом європейської спільноти та учасницею багатьох міжнародних договорів, які регулюють режим міжнародних рік. Як суб'єкт міжнародного права ще в 1948 р. вона приєдналася до Конвенції про режим судноплавства по Дунаю, який і досі є чинним, але має багато додатків. За цим багатостороннім договором навігація по Дунаю має бути вільною та відкритою «відповідно до інтересів і суверенних прав придунайських країн, а також з метою зміцнення економічних і культурних зв'язків придунайських країн між собою і з іншими країнами». Відповідно до положень Конвенції 1948р. Дунай відкритий для вільного торгового судноплавства всіх країн світу на підставі рівності щодо зборів і умов торгового судноплавства[11].

Крім цього Україна прийняла відповідні внутрішньодержавні нормативно-правові акти стосовно судноплавства: «Про затвердження Положення про систему управління безпекою судноплавства на морському і річковому транспорті»[12], «Про приєднання України до Європейської угоди про найважливіші внутрішні водні шляхи міжнародного значення (УМВШ)»[13] та багато інших.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що основні положення міжнародного режиму рік були закладені ще на Віденському конгресі 1815 року, з часом вони були доповнені: розроблені засоби попередження негативних для судноплавства та екологічного стану річок ситуацій. В сучасності особливо гострим залишається останнє питання, бо через велику кількість наявних забруднювачів багато річок вже в тій чи іншій мірі постраждали і стали непридатними для використання.

Список використаної літератури:

1. Баскин Ю. А., Фельдман Д. И. История международного права: монография. – М.: Международные отношения, 1990. – 205 с.;
2. Самойленко Є. А. Міжнародно-правове регулювання навігаційного використання міжнародних рік: дисертація. – К, 2016. – 280 с.;

3. Баскин Ю. Я., Корбут Л. В. Международно-правовой режим рек: история и современность. Учебник. – М, 1987. – 160 с;

4. Stephen C. McCaffrey *The Law of International Watercourses*, 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2019. 642 pages. URL: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/9780198736929.001.0001/law-9780198736929?rskey=ZZ53WP&result=2&prd=OPIL>(дата звернення 20.04.2021);

2. Самойленко Є. А. Особливості розвитку правового режиму навігаційно-го використання міжнародних рік Південної Америки / Є. А. Самойленко// Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2013. – N 2. – С. 98–102.);

2. Аношина Наталія-Тереза Юріївна. Головний акт Віденського конгресу 1815 року як основа міжнародного правопорядку XIX – початку XX століття: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – К, 2009. – 21 с.;

7. Тарле Е. В. Парижский договор 1865 г. – М. – Л., 1942;

8. Revised convention for Rhine navigation of 17 October 1868 as set out in the text of 20 November 1963 URL: <https://unece.org/DAM/trans/doc/finaldocs/sc3/TRANS-SC3-R158ad4e.pdf>(дата звернення 29.04.2021);

9. Sebastian Solon Simpson A. B. *The Congress and Treaty of Paris, 1856: Thesis* (M. A.) Typescript. University of Illinois, 1917. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/29154027.pdf>(дата звернення 19.04.2021);

10. Котова М. В., Современные принципы правового регулирования судоходства на международных реках Европы: стаття URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-printsipy-pravovogo-regulirovaniya-sudohodstva-na-mezhdunarodnyh-rekah-evropy/viewer>(дата звернення 28.04.2021);

11. Конвенція про режим судноплавства на Дунаї Документ 995_175, чинний, поточна редакція – Редакція від 26.03.1998, підстава – 995_140;

12. Про затвердження Положення про систему управління безпекою судноплавства на морському і річковому транспорті: документ z1193–03, поточна редакція – Редакція від 11.09.2018, підстава – z0972-18;

13. Про приєднання України до Європейської угоди про найважливіші внутрішні водні шляхи міжнародного значення (УМВШ): документ 767/2009, чинний, поточна редакція – Прийняття від 28.09.2009.

14. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005.

Науковий керівник: Окладна М. Г., кандидат юридичних наук доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЗНАЧЕННЯ ПІЛОТНИХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 1 Закону України від 17.07.1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [1] Україна визнала повну юрисдикцію Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) щодо всіх питань тлумачення та застосування Конвенції. Цим актом визначено право кожного на ефективний засіб юридичного захисту. З метою вирішення великої кількості однакових справ, що виникають з однієї системної проблеми, ЄСПЛ розробив процедуру пілотного рішення.

21 лютого 2011 року Регламент Суду [2] було доповнено правилом №61, згідно з яким визначено процедуру прийняття пілотного рішення, у разі існування системних або структурних проблем у конкретній державі-учасниці Конвенції. Пілотне рішення – це остаточне рішення у справі, що розглядається у першочерговому порядку, у якій ЄСПЛ визнає порушення прав, гарантованих Конвенцією, а також встановлює, що подібне порушення має масовий характер через системно-структурну дисфункцію правової системи держави-відповідача. Ухвалюючи пілотне рішення, ЄСПЛ накладає на державу-учасницю зобов'язання вжити певних заходів загального характеру. Це є необхідним для зупинення порушень за аналогічними справами та недопущення їх виникнення у майбутньому [3, с. 247–248].

У першому пілотному рішенні «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15 жовтня 2009 року [4] ЄСПЛ вказав, що держава не може виправдовувати невиконання судових рішень, винесених стосовно органів державної влади, нестачею коштів. Судом було вказано на проблеми вітчизняної правової системи, зокрема на відсутність необхідних бюджетних коштів, недоліки виконавчої системи та прогалини у законодавстві. Крім того, наголошувалося на системному характері цієї проблеми та було надано пропозиції здійснити комплексні заходи законодавчого характеру.

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Реакцією на пілотне рішення стало прийняття Закону України від 5 червня 2012 року «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [5], але проблеми це не вирішило. Необхідно також вказати, що позитивним кроком із боку України було проведення реформи у системі виконання рішень національних судів. 5 жовтня 2016 р. набрав чинності Закон України «Про виконавче провадження» [6], відповідно до якого в Україні запроваджено інститут приватних виконавців, що має забезпечити підвищення кількісного показника виконання судових рішень.

У 2017 році було прийнято друге пілотне рішення у справі «Бурмич та інші проти України» (12.10.2017) [7], у якому ЄСПЛ наголосив про невирішену проблему з невиконання рішень національних судів. Судом зазначалося про необхідність об'єднання п'яти поданих скарг, а також 12 143 інших скарг, в одне провадження. Усі вони повинні бути розглянуті в рамках процедури виконання рішення по справі «Юрій Миколайович Іванов проти України».

Підсумовуючи, зазначимо, що в Україні й досі немає відповідних механізмів ефективного захисту зазначеного права. Щорічно до ЄСПЛ надходять нові скарги, що стосуються проблеми невиконання українською владою внутрішньодержавних судових рішень. Тоді як виконання зазначених пілотних рішень вимагає комплексних реформ не тільки у сфері законодавства, але й у правозастосовній практиці.

Порушення, які ЄСПЛ визнає у своїх пілотних рішеннях проти України, різноманітні. Зокрема, у справі «Каверзін проти України» [8] ЄСПЛ констатовано порушення матеріального та процесуального аспектів статті 3 Конвенції. ЄСПЛ у цій справі наголосив на тому, що Україна має терміново реформувати правову систему, щоб забезпечити викоринення практики катування осіб, які тримаються під вартою, та забезпечити проведення ефективного розслідування відповідно до статті 3 Конвенції у кожній конкретній справі, в якій заявляється небезпідставна скарга на жорстоке поводження, а також ефективне виправлення на національному рівні будь-яких недоліків такого розслідування.

У справі «Олександр Волков проти України» [9] ЄСПЛ дійшов висновку, що було порушено право на справедливий суд (ст. 6 Конвенції). Суд вказав, що Україна має вжити цілу низку заходів загального характеру, спрямованих на реформування системи притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Ці заходи повинні включати законодавчу реформу, пов'язану з перебудовою системи судової дисципліни.

18 лютого 2015 в Україні стартував проект Ради Європи «Підтримка реформи системи суддівської відповідальності в Україні», поштовхом для чого стала справа судді О. Ф. Волкова. Метою проекту є справедлива, об'єктивна і чітко прописана у вітчизняному законодавстві відповідальність суддів.

30 січня 2020 р. ЄСПЛ ухвалив пілотне рішення у справі «Сукачов проти України» [10] щодо проблеми неналежних умов тримання під вартою. Цим рішенням суд констатував порушення ст. 3 Конвенції через кумулятивний ефект переповненості, поганого освітлення та загальних санітарних умов, у яких перебував заявник. Далі ЄСПЛ вказав на низку заходів щодо протидії цій структурній проблемі, а саме: зменшення кількості затриманих шляхом застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у виключних випадках, оновлення існуючих ізоляторів та створення незалежного органу для здійснення за ними нагляду.

Із закріпленням механізму пілотного рішення ЄСПЛ створив правове підґрунтя для надання вказівок державам-відповідачам на способи усунення виявлених порушень Конвенції в рамках національної правової системи. Застосування даної процедури вплинуло позитивним чином на вдосконалення вітчизняної правової системи, оскільки прийняті законодавчі, адміністративні та інші заходи сприяли запуску процесу усунення дисфункцій, які стосуються прав тисяч громадян. Разом з цим зазначаємо, що ефективні реформи спрямовані на усунення системних та структурних проблем проходять дуже повільно. У більшості випадків складнощі у виконанні пілотних рішень викликані не тільки відсутністю бажання з боку органів державної влади, а й фінансовими, правовими та політичними проблемами, що передують прийняттю загальних заходів, спрямованих на усунення проблеми на національному рівні.

Список використаної літератури:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року №475/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97> (дата звернення: 27.03.2021).
2. Регламент Європейського суду з прав людини від 14 жовтня 1998 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_067 (дата звернення: 21.03.2021).
3. Гончаренко О. А. Правова природа «пілотних рішень» Європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2012. Вип. №4. С. 243–249.

4. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.10.2009 р. у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/974_479 (дата звернення: 27.03.2021).

5. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/4901-17> (дата звернення: 27.03.2021).

6. Про виконавче провадження: Закон України від 05.10.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/1404-19/> (дата звернення: 27.03.2021).

7. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.10.2017 р. у справі «Бурмич та інші проти України». URL: <https://rm.coe.int/attachment-1-judgment-burmych-gc-46852-13-ukr-translation-/168078eb76> (дата звернення: 27.03.2021).

8. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.05.2012 р. у справі «Каверзін проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/974_851 (дата звернення: 27.03.2021).

9. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.01.2013 р. у справі «Олександр Волков проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/974_947 (дата звернення: 27.03.2021).

10. Рішення Європейського суду з прав людини від 30.01.2020 р. у справі «Сукачов проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/974_f12 (дата звернення: 27.03.2021).

11. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. 2-ге вид., допов. Харків: Право, 2019. 404 с.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Габунія Н. Г.¹

ЕВТАНАЗІЯ ЗА ПРАКТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Традиційно термін «евтаназія» тлумачиться як припинення лікарем життєдіяльності людини, котра хоче завершити гідно своє життя та має невиліковні хвороби або ж відчуває нестерпні страждання та бажає їх

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

припинити [1, с. 39]. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) не дає вказівок державам щодо того, як врегулювати проблеми, пов'язані з евтаназією. За державами залишається свобода розсуду для вирішення цього питань. Право на життя передбачає, що держави повинні захищати людське життя та вживати необхідних заходів у разі його порушення.

Прийнято виділяти два види евтаназії: пасивна та активна. Пасивна евтаназія передбачає відмову від проведення або припинення медико-соціальних заходів, спрямованих на порятунок життя пацієнта. Взагалі, питання щодо права на відмову від лікування не викликають великих труднощів, бо це є особистим немайновим правом людини, яке закріплюється у законодавстві більшості європейських країн (Ізраїлю, Іспанії, Франції). Однак суперечності виникають, коли хворий не в змозі висловити свою волю стосовно припинення штучної підтримки його життя та належним чином її підтвердити через свій фізичний стан.

Резонансним стало рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Ламберт та інші проти Франції» (Case of Lambert and others v. France) від 5 червня 2015 року [2]. Суть справи полягала у тому, що пацієнт після аварії перебував у стані «мінімальної свідомості», тобто не міг рухатися та розмовляти. Після заяви лікарів про відсутність жодної надії на одужання, було запропоновано застосувати евтаназію. Це рішення підтримали дружина хворого і шестеро з його восьми братів та сестер. Батьки були незгодні з цим, тому звернулися до ЄСПЛ. Оцінюючи обставини справи, Суд розмежував поняття «евтаназії» та «припинення підтримки життєдіяльності, яка відновить природний процес настання смерті». Відповідно до законодавства Франції застосування активної форми евтаназії заборонено, але Суд брав до уваги ту обставину, що лікар може припинити підтримку життєдіяльності хворого, якщо подальше його лікування не в змозі покращити становище хворого. При цьому, обов'язково повинна враховуватися воля пацієнта. У розглядуваній ситуації пан Ламберт не залишив ніяких вказівок та не визначив довірену особу. Відтак, для встановлення передбачуваної волі пацієнта до уваги були прийняті свідчення його дружини та інших родичів. Отже, це рішення у певному сенсі можна сприймати як схвалення ЄСПЛ процедури пасивної евтаназії.

Дискусійними залишаються питання активної евтаназії, яка полягає у вчиненні певних дій, які прискорюють настання смерті невиліковно

хворої людини. ЄСПЛ зазначає про позитивний обов'язок держави захищати життя громадян і вважає, що право на смерть не можна розглядати як складову частину права на життя. Така позиція сформульована у рішенні ЄСПЛ по справі «Прітті проти Сполученого Королівства» (Pretty v. The United Kingdom) від 29 квітня 2002 року, де Суд встановив, що ніякого права померти за допомогою третьої особи або за допомогою державного органу зі ст. 2 Конвенції впливати не може. Крім того, Суд визнав, що немає підстав вважати свавіллям те, що закон наголошує на важливості права на життя, забороняючи суїцид зі сторонньою допомогою (абз. 2 п. 76) [3].

Проте, не можна сказати, що Суд забороняє людям самостійно вирішувати питання щодо способу і часу завершення власного життя. Так, у справі «Хаас проти Швейцарії» (Case of Haas v. Switzerland) від 20 січня 2011 р. [4] було встановлено, що заявник страждав серйозним біполярним афективним розладом. Заявник у скарзі посилався на ст. 8 Конвенції, яка, на його думку, покладала на державу позитивне зобов'язання зі створення умов для надійного і безболісного суїциду. За розглядом даної справи ЄСПЛ визнав, що право особи вирішувати, у який спосіб та в який момент її життя закінчиться є одним з аспектів права на повагу до приватного життя у значенні ст. 8 Конвенції. Суд, зважаючи на той факт, що законодавством Швейцарії самогубство асистоване лікарем та евтаназія дозволені, зазначив, що у ситуаціях, коли держава встановлює можливість завершити власне життя у такий спосіб, вона зобов'язана подбати про запобіжні заходи, які забезпечують інших осіб від необдуманих учинків. Одним із таких заходів є вимога медичного рецепта для летальної дози препарату. Тому не використання заявником цієї процедури, не вказує на порушення зазначеної конвенційної норми.

Отже, ЄСПЛ відносить питання правового регулювання евтаназії до внутрішнього права держав-учасниць Конвенції. Але підставою для її застосування є не тільки вказівка на таку можливість у законодавстві країни, а й врахування таких факторів: наявність згоди пацієнта або його близьких, висновки лікарів, а також можливість оскарження прийнятого рішення у випадку наявності сумнівів.

Список використаної літератури:

1. Іщенко О. М., Мазяр А. К. Евтаназія за кримінальним законодавством України. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1. С. 39–41.

2. Рішення ЄСПЛ у справі «Ламберт та інші проти Франції» (Lambert and others v. France) від 05.06.2015. URL:<http://pravosudie.biz/049941> (дата звернення: 01.04.2021).

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Прітті проти Сполученого Королівства» (Pretty v. The United Kingdom) від 29.04.2002. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210#Text (дата звернення: 01.04.2021).

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Хаас проти Швейцарії» (Haasv. Switzerland) від 20.01.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001102940#%22itemid%22:%22001-102940%22>] (дата звернення: 01.04.2021).

5. Теорія і практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум / за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. – 2-ге вид., допов. Харків : Право, 2019. 404 с.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доценткафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Гарницька А. О.*¹

РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ ЛЕВЧУК ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Проблема домашнього насильства в Україні надзвичайно розповсюджена, про це свідчить статистика Міністерства соціальної політики України. За 2020 рік до правоохоронних органів було направлено 211 362 звернення щодо насильства в сім'ї. З числа всіх звернень найбільша кількість – від жінок (86%), від чоловіків – 12%, а від дітей – 2% [1]. Порівняно з 2019 роком, кількість звернень збільшилася на 40%, а у 2019 році, у свою чергу, вона була на 15% більше, ніж у 2018 [2]. Проте варто зауважити, що це – кількість офіційно зареєстрованих звернень, у той час як є жерти, які не звертаються по допомогу.

Головним засобом боротьби з насильством є протистояння йому та звернення до відповідних органів. Українське законодавство передбачає санкції за насильницькі дії у сім'ї. Конституція України, Закон України

---

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

«Про запобігання та протидію домашньому насильству», Сімейний кодекс України та закони, які сприяють імплементації міжнародних договорів України націлені на запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Проте застосування цих актів не завжди є дієвим.

В Україні жертви домашнього насильства можуть звертатися до правоохоронних органів, правозахисних організацій, центрів соціальних служб, які надають безоплатну допомогу постраждалим (тимчасовий притулок, надання повної і вичерпної інформації, щодо їх прав і можливість отримання правової допомоги, психологічна підтримка та ін) та дзвонити на «гарячі лінії» з попередження та допомоги у випадках домашнього насильства [3, ст. 6].

Протидія домашньому насильству могла вийти на новий рівень у 2011 році, коли Україна підписала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську Конвенцію). У 2016 році Україна наблизилась до ратифікації Конвенції. Це могло б сприяти об'єднанню зусиль української влади та Ради Європи, але ратифікація була відхилена. Відповідно, Конвенція не набрала чинності для України.

Тим не менш, в рамках Ради Європи є механізм захисту прав людини, до якого можуть вдатися постраждалі від домашнього насильства – Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Це контрольний механізм Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) [4], учасницею якої є Україна. Відповідно, у випадках порушення державою прав, передбачених ЄКПЛ, фізичні особи, які перебувають під юрисдикцією нашої держави, можуть звернутися до ЄСПЛ та домогтися підтвердження щодо порушення їхніх прав та отримати компенсацію чи вимагати зміни правового статусу.

Першим рішенням ЄСПЛ щодо домашнього насильства в Україні стало рішення 2020 року *Левчук проти України*.

Заявниця, Ірина Левчук, та її діти страждали від домашнього насильства з боку колишнього чоловіка. Жінка зверталася до різних органів влади; її колишній чоловік, О. Л., неодноразово притягувався до адміністративної відповідальності [5, пара. 18, 24]. У 2016 році Ірина Левчук подала позов про виселення колишнього чоловіка (відповідно до статті 116 Житлового кодексу). Суд першої інстанції задовольнив позов, щодо виселення О. Л. з квартири [5, пара. 37], проте апеляційний суд скасував це рішення [5, пара. 38]. Як наслідок, Ірина Левчук надалі залишалась

у небезпеці разом зі своїми дітьми, у зв'язку із чим і подала скаргу до Європейського суду з прав людини.

Розглянувши справу та дослідивши усі докази, надані пані Левчук, ЄСПЛ постановив виплатити їй компенсацію за моральну шкоду та зазначив, що виселення є найбільш крайнім заходом втручання у права людини, однак може бути необхідним для захисту здоров'я та прав інших. Більше того, як зазначив Суд, у справах про домашнє насильство права винних не можуть замінювати права потерпілих, зокрема, їхню фізичну та психічну цілісність [5, пара. 84]. Тому, не виселивши особу, яка вдавалася до насильства щодо Ірини та її дітей, Україна порушила її право на приватне та сімейне життя (ст. 8 ЄКПЛ). Відповідно, ЄСПЛ визнав, що застосування державою Україна її законодавства не забезпечило пані Левчук належного ефективного юридичного захисту.

З огляду на те, що Ірина Левчук стала першою українкою, що звернулася до ЄСПЛ з проблемою домашнього насильства та отримала рішення у справі (інші заяви, за загальним правилом, не визнавалися Судом прийнятними). Тому можна сподіватися, що справа «Левчук проти України» надасть приклад іншим жертвам домашнього насильства вести активну боротьбу з цією проблемою.

Отже, Україна повинна врахувати рішення у цій справі, аби боротьба з домашнім насильством стала дієвішою. ЄСПЛ наголосив, що державі потрібно всебічно розглядати та оцінювати завдану моральну, фізичну, сексуальну, психологічну та інші види шкоди жертві домашнього насильства. До того ж, потрібно застосовувати усі можливі дії для ефективного вирішення подібних ситуацій.

Отже, рішення Європейського суду з прав людини у справі *Левчук проти України* стало першою ластівкою боротьби з недосконалістю системи протидії домашньому насильству. Суд наголосив на необхідності враховувати права потерпілих та всебічно оцінювати ситуації, що виникають. Застосування практики ЄСПЛ допомагає Україні в розвитку національного законодавства, отже, маємо надію, що проаналізоване рішення дасть змогу жертвам відчувати себе більш захищеними та сподіватися на те, що вони отримають необхідну допомогу.

Список використаної літератури:

1. У 2020 році надійшло понад 200 тисяч звернень щодо домашнього насильства – Нацсоцслужба. Радіо Свобода : веб-сайт. URL: <https://>

www.radiosvoboda.org/a/news-domashe-nasylstvo-zvernennya/31142100.html(дата звернення: 14.04.2021).

2. Ткачук Б. Кількість скарг на домашнє насильство зросла на 40%. Це понад сто тисяч викликів за пів року. Громадське : веб-сайт. URL: <https://hromadske.ua/posts/kilkist-skarg-na-domashnye-nasilstvo-zroslo-na-40-ce-ponad-sto-tisyach-viklikiv-za-piv-roku>(дата звернення: 14.04.2021).

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>(дата звернення: 15.04.2021).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний договір від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text(дата звернення: 15.04.2021).

5. Левчук проти України, № 17496/19, 3 вересня 2020 року. URL:<https://rm.coe.int/case-of-levchuk-v-ukraine-in-ukrainian-upd/16809fdc12> (дата звернення: 15.04.2021).

Науковий керівник:Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гахраманова І.¹

ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ І БРИТАНСЬКОЇ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМАТІВ

Поняття «дипломатія» охоплює три значення. По-перше, дипломатія являє собою комплекс наукових засобів і методів з досягнення державою мети у сфері зовнішньої політики, підтримання між державами відносин, ведення переговорів та укладання договорів. По-друге, дипломатія- це офіційна діяльність органів державної влади у сфері міжнародних відносин, які є головними дипломатичними представниками. По-третє, дипломатія є певною категорією кваліфікованих осіб (дипломатична та консульська служба) і певним організаційним апаратом (тимчасові і постійні дипломатичні місії), які здійснюють функції зовнішньої політики держави. Таким чином, дипломатія займає важливу частину апарату органів центральної виконавчої влади, а від ефективної підготовки ди-

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пломатів залежить рівень реалізації зовнішньополітичних інтересів держави. [1, с.8]

Серед авторів і вчених, які займаються питанням теоретичних і практичних аспектів підготовки дипломатів є такі, як О. П. Машевський, О. Г. Цветков, В. Г. Ціватий, Г. А. Пігман, Л. Д. Чекаленко та інші. Метою роботи є виокремлення особливостей британської та американської систем підготовки дипломатів для реалізації зовнішньої політики української держави. Актуальність досліджуваної теми полягає у тому, що на сьогоднішній день через глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі з'являється більше загроз виникнення зовнішньополітичних конфліктів, тому дипломатичні служби кожної держави мають бути адаптовані до нових умов.

Вперше державний заклад Великої Британії з підготовки дипломатів-державну академію- було відкрито 10 лютого 2015 року. Британська дипломатична академія має одинадцять факультетів, серед яких такі підрозділи, як Міжнародна політика, Дипломатична практика, Імідж Великої Британії, Економіка і Успішність, Право, Мова, Держава і суспільство, Консульська служба і кризовий менеджмент, Багатостороннє співробітництво тощо. Академія працює за системою, що складається з трьох рівнів, а саме: основні знання (Foundation), практичні навички (Practitioner) та експертний рівень (Advanced). Старші співробітники можуть протягом курсу проводити майстер-класи, в яких вони передають власний досвід. Наприклад, постійний представник Королівства Великої Британії в ООН в Женеві розповіла про свій досвід боротьби із загрозами, зокрема епідемією Еболи. Також у академії наявний Фонд експертизи, який сприяє розширенню майбутніми дипломатами географічних та інших знань з дипломатичної досконалості. Фонд також запроваджує інститут відряджень та можливість набутти досвіду шляхом прикріплення до аналітичних центрів, міжнародних установ, неурядових організацій тощо. [2, с. 151]

Високий професіоналізм та повага до професії дипломата у Великій Британії обумовлена не жорстким законодавством, а звичайним правом правом і традиціями, а також тим, що високий статус дипломатів був сформований історично. Таким чином, одна з найбільш ефективних моделей дипломатії створена саме у Сполученому Королівстві. [3, с. 128–131]

За американською системою підготовки дипломатів таку підготовку здійснює Інститут закордонної служби (Foreign Service Institute)

Державного департаменту, який є закладом федерального уряду Сполучених Штатів. У системі Інституту закордонної служби виділяють чотири інститути: Професійне і регіональне навчання, Мовні курси, Опанування інформаційними технологіями, Лідерство і менеджмент. Крім того, Інститут пропонує допомогу членам майбутніх дипломатів з підготовкою до особливостей проживання за кордоном. Інститут містить програми і курси, які містять дистанційне навчання. [4, с.145–147]

Велику увагу при підготовці американських дипломатів звертають на їхнє вміння аналізувати. Насамперед це виявляється при застосуванні ними вимог Державного департаменту при складанні документів, а саме: аналітична частина більша за інформативну частину, при аналізі використовуються усі доступні джерела, документ має відповідати критеріям «дипломатичного мистецтва», він має бути коротким та лаконічним, проте змістовним.[5, с. 304]

Досліджуючи зарубіжний досвід підготовки дипломатів, можна виділити такі аспекти, які повинні бути враховані при розробці програм з підготовки дипломатів, як ефективний державний заклад, спеціалізація якого полягатиме у підготовці працівників дипломатичної служби, майбутні дипломати повинні мати можливість протягом курсу визначитися із майбутньою сферою діяльності, запровадити середньотермінові планування кар'єри, перспективи кар'єрного зростання, впровадження відряджень для того, щоб набути досвід життя та роботи за кордоном, допомога членам сім'ї дипломатів, оновлення навчальних програм та навчальних дисциплін, які будуть безпосередньо пов'язані з дипломатією, можливість підвищення кваліфікації.

Таким чином, саме американська і британська системи підготовки дипломатів відіграють важливу роль у формуванні уявлень та структури навчального процесу працівників цієї сфери.

Список використаної літератури:

1. Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. К.: Либідь, 2007. – 224 с.
2. Цікуватий В. Г., Чекаленко Л. Д. Британська та американська системи підготовки дипломатів в умовах глобалізаційних змін: інституціональний досвід для української дипломатії. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 30 (69) №3, 2019. – С. 150–158

3. Чекаленко Л. Д. Американська та британська системи підготовки дипломатів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. № 5, 2019. – С. 145–153

4. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет: навч. посібник. К.: Знання, 2006. – 380 с.

5. Трофименко М. В. Традиційна та публічна дипломатія Великої Британії. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. № 10, 2014. С. 123–133.

6. Окладна М. Г., Менькова Л. С. Жінка на дипломатичній службі: історія, проблеми та перспективи. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2020. № 2 (15).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Генкул Ю. В.¹

РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПІ

На сьогоднішній день міжнародна міграція стає реальністю практично для всіх країн. Ще ніколи люди не змінювали місце свого проживання у такій кількості і так інтенсивно, як зараз. За останніми даними ООН нині у світі нараховується близько 16 млн біженців [1]. Близько 200 млн чоловік є мігрантами першого покоління [1], що становить, здавалося б, не так і багато – лише 3,5% від загальної кількості населення Землі. Проте, якщо зважити, що переважна їх більшість зосереджена у країнах Європи, США, Канаді та Австралії і що це істотно перевищує чисельність жителів такої країни, як Бразилія, то слід погодитися, що вплив мігрантів на процеси, що відбуваються у світі, є значно вагомішим, ніж це може здаватися.

Проаналізувавши загальносвітові міграційні тенденції, можна виокремити основні причини, які спонукають громадян різних держав залишити свої домівки. Зокрема це: війни, революції, переслідування за політичними й релігійними ознаками, міжетнічні конфлікти примушують людей покидати місця проживання й шукати притулку. Не менш важли-

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ними причинами міграції бувають природні та техногенні катастрофи – повені, землетруси, пожежі, аварії на АЕС, виверження вулканів, що призводять до значних людських жертв, руйнувань і змін усталеного способу життя. Переміщення великих мас людей бувають викликані рішеннями, ухваленими урядами. Чого варті лише примусові переміщення цілих народів у Радянському Союзі та Китаї в ХХ столітті?

Протягом останніх років Європейським Союзом було здійснено комплекс заходів для розв'язання європейської міграційної кризи та проблем біженців [2].

Одним з головних принципів і найважливішим здобутків процесів європейської інтеграції та функціонування європейського співтовариства була, є і залишається свобода переміщення громадянина. Так стаття 3 Договору про Європейський Союз передбачає створення «простору свободи, безпеки і справедливості без внутрішніх кордонів, в якому забезпечується свобода пересування людей поряд з відповідними заходами по контролю за зовнішніми кордонами, надання притулку, імміграцією, а також запобіганню й боротьбі зі злочинністю» [3].

Сучасні європейські держави переживають чергову хвилю міграції, яка несе за собою зміну демографічної ситуації в країнах ЄС, а також проблему інтеграції мігрантів у відповідні суспільства. Сьогодні країни Європи зіткнулися з величезним припливом мігрантів з охоплених конфліктами країн Близького Сходу, Африки та Азії. Зокрема війна в Сирії значного загострила ситуацію з біженцями у Європі, окремі аналітики прирівнюють ситуацію що склалась із періодом Другої світової війни. Серйозною проблемою є і потоки нелегальної міграції, особливо морськими шляхами.

Тому, на мою думку, для врегулювання міграційної кризи важливим є співробітництво між державами-членами ЄС у сфері міграції, співпраця на міжурядовому рівні. Зокрема, були створені міжурядові групи, наприклад Група національних координаторів з питань вільного пересування людей, Спеціальна група з міграції. Група Треві тощо. Варто зазначити і про Шенгенські угоди 1985 та 1990 років, Дублінську Конвенцію 1990 р., Маастрихтський договір 1992 р. та Амстердамський договір 1997 р. [4].

Міграційну політику ЄС сьогодні здійснюють такі політичні наднаціональні інститути як Європейська Рада, Європейська комісія, яка розробляє законодавчі пропозиції, Рада Європейського Союзу, до якої вхо-

дять міністри внутрішніх справ країн, Європейський парламент, який наділений повноваженнями приймати рішення щодо політики у справах біженців. Також особливу роль у врегулюванні міграційної кризи в сучасних умовах відіграють неурядові організації. Проте сьогодні однією з ключових проблем залишається питання узгодженості між діяльністю різних політичних інститутів ЄС та налагодження постійних комунікацій та консультацій у міграційній сфері між неурядовими організаціями та урядами країн ЄС.

Одним із варіантів врегулювання проблеми з мігрантами є запропоновані Єврокомісією квоти щодо прийняття мігрантів країнами ЄС пропорційно їх населення, економіки, рівня життя. Провідну роль у прихистку мігрантів відіграють Німеччина та Франція, хоча обидві країни демонструють різне ставлення до проблем мігрантів загалом. Порівняно із Францією, Німеччина проводить більш ліберальну політику із мігрантами, тут ефективною є соціальна інтеграція, краще налагоджений між-етнічний діалог, головний наголос робиться на культурну рівність між різними народами. Важливими є і заходи щодо відновлення прикордонного контролю, що не дозволяє повністю зупинити потік мігрантів, але забезпечить їх суровий облік і контроль.

Проблема із нелегальними мігрантами та біженцями загострює внутрішньополітичну конфліктність, зокрема, активізуються націоналістичні організації, які заявляють про те, що Європа і так вже втратила більшу частину своїх національних традицій і нинішня ситуація призведе до ще більшого розмивання ідентичності європейських націй. Недосконала політика інтеграції емігрантського населення у європейське суспільство призводить до загострення взаємин між корінним населенням європейських держав та іммігрантами, зростання анти-іммігрантських настроїв та масових протестів європейців проти міграційної політики національних урядів [5].

Отже, у процесі дослідження стає зрозумілим, що врегулювання європейської міграційної кризи та проблем біженців повинно відбуватися комплексно, повинні враховуватися всі важливі суспільно-політичні, культурні та етнічні цінності, оскільки неврегульованість даної проблеми призводить до загострення міжетнічних та соціальних проблем, перспективними є подальші дослідження впливу мігрантів на національну ідентичність країн ЄС.

Список використаної літератури:

1. Lieberson, Stanley. A Piece of the Pie: Blacks and White Immigrants Since 1880. – Berkeley: University of California Press, 1980.–419 p.
2. Varga, E., 2015. Refugee problem in Europe – Case Studies, Eurasian Journal of Social Sciences, №4, p. 37–45. [Rezhyim dostupu: <https://eurasianpublications.com/Eurasian-Journal-of-Social-Sciences/Vol.3. – No4. – 2015–4.pdf> (date of treatment: 25.03.2021). (in English).
3. Договір про Європейський Союз. [Online]. Доступно: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 25.03.2021).
4. Малиновська, О. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України, Київ: НІСД, 2014. 48 с.
5. Глобальна проблема біженців. ЄС і Туреччина вже домовились. [Online]. Доступно: <http://www.ukropua.net/userpublications/16350-globalna-problema-bizhencev-yes-turechchina-vzhe-domovilisa-a-scho-dal.html> (дата звернення: 25.03.2021).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Григорцев А. В.¹

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ОДНА ІЗ СУЧАСНИХ ФОРМ РАБСТВА У КОНТЕКСТІ СТАТТІ 4 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

В еру цифрових технологій та глобалізації торгівля людьми визнається негативним феноменом сучасності, який характерний як для України, так і для інших країн. Майже 25 мільйонів людей по всьому світу потерпають від сваволі торгівців людьми, зазнаючи при цьому порушень фундаментальних прав людини. Попри пандемію COVID-19 бізнес щодо торгівлі людьми не припиняється, а набирає все більших обертів, використовуючи сприятливі для цього обставини. Тому проблема торгівлі людьми, як однієї із форм рабства, є надзвичайно актуальною та потребує активних дій урядів усіх держав світу. Для повного розумін-

---

¹ Студент 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ня вищезазначеної проблеми та можливих шляхів її вирішення доцільним є аналіз відповідних міжнародних актів та практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) [1].

На сьогодні відразу декілька міжнародних документів встановлюють заборону рабства та передбачають вжиття превентивних заходів з боку держав.

Згідно з положеннями ст. ст. 1, 2 Конвенції про боротьбу із торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами [2] зазначається, що Сторони зобов'язуються накладати кару на кожного, хто для вдоволення похоті примушує до проституції іншу особу, навіть за наявності згоди такої особи, утримує, управляє, фінансує будинок розпусти тощо. Тоді як відповідно до ст. 6 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [3] закріплено, що договірні держави вживають усіх відповідних заходів, включаючи прийняття нових або внесення змін до існуючих законодавчих актів, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок.

У практиці ЄСПЛ рабство розглядає як родове поняття щодо торгівлі людьми. Тлумачення положень ст. 4 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) проводиться із урахуванням норм міжнародних договорів (Конвенції про рабство 1926 року, Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі і інститутів і звичаїв, подібних до рабства, Конвенції № 29 МОП про примусову чи обов'язкову працю, Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми тощо).

У статті 4 ЄКПЛ відсутня жодна згадка про торгівлю людьми. Однак, ЄСПЛ у своїх рішеннях розширено тлумачить межі заборони рабства і примусової праці, враховуючи ту обставину, що ЄКПЛ є «живим документом» і має застосовуватися відповідно до сучасного стану об'єктивної реальності.

У практиці ЄСПЛ під терміном «торгівля людьми» розуміють експлуатацію інших осіб. Характерним для даного явища є те, що люди виступають об'єктами права власності, певним товаром. Таким чином, людей можна продавати та купувати, примушувати до малооплачуваної чи зовсім неоплачуваної праці. Примусове залучення осіб, переважно жіночої статі, до діяльності у сексуальній індустрії також розглядається як торгівля людьми. Потерпілі від такої торгівлі перебувають під суворим та постійним наглядом з боку суб'єктів, що здійснюють таку незаконну

діяльність. Особи, що потерпають від подібного роду ставлення, часто мають обмежену свободу та страждають від насилля та погроз (п. 281 рішення у справі «М. та інші проти Італії і Болгарії» (case of M. and others v. Italy and Bulgaria) від 31 липня 2012 року [4]).

У п. 282 рішення у справі «Ранцев проти Кіпру і Росії» (case of Rantsev v. Cyprus and Russia) від 7 січня 2010 року [5] ЄСПЛ зазначає, що поза жодним сумнівом, торгівля людьми загрожує людській гідності і основоположним свободам осіб, які є її жертвами, і її не можна вважати сумісною ні з демократичним суспільством, ні із захищеними Конвенцією цінностями.

Враховуючи особливий контекст торгівлі людьми, ЄСПЛ вважає, що немає потреби встановлювати, чи поведження, на яке скаржитися заявник, є «рабством», «підневільним станом» або «примусовою чи обов'язковою працею». Адже торгівля людьми за своїм змістом відноситься до сфери дії статті 4 ЄКПЛ (п. 151 рішення у справі «М. та інші проти Італії і Болгарії» (case of M. And others v. Italy and Bulgaria) від 31 липня 2012 року [4]).

З одного боку, ЄСПЛ ретельно визначає критерії щодо «рабства», «підневільного стану» або «примусової чи обов'язкової праці» та досить сумлінно підходить до оцінки усіх наявних обставин справи для встановлення порушення ст. 4 ЄКПЛ, а з іншого боку, надає розширене тлумачення поняттю «рабства», враховуючи таку його форму як торгівля людьми. Вищезазначене може свідчити про наявність глобальної проблеми пов'язаної з торгівлею людьми та необхідність захистити порушені права осіб, що постраждали від даного явища, контрольними механізмами, які передбачені ЄКПЛ.

Отже, торгівля людьми залишається одним із найбільш серйозних злочинів із транскордонним характером. Відтак практика ЄСПЛ приділяє йому особливої уваги, проводячи тлумачення поняття «торгівля людьми» як однієї із сучасних форм рабства. Проаналізувавши рішення ЄСПЛ, які безпосередньо стосувалися торгівлі людьми, можна виділити наступні ознаки, які властиві даному явищу: ставлення до людини, як до товару; залучення до примусової праці; незначна оплата праці або взагалі її відсутність; пильний нагляд за потерпілою особою; обмеження пересування; застосування насильства та/або погрози його застосування; незадовільні умови життя та праці.

Список використаної літератури:

1. 2020 Traffickingin Persons Report. URL:<https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/> (дата звернення: 19.01.2021).
2. Конвенція про боротьбу із торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text (дата звернення: 19.01.2021).
3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 19.01.2021).
4. Заборона рабства і примусової праці: довідник із застосування статті 4 Європейської конвенції з прав людини. 2014. 18 с.
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Ранцев проти Кіпру і Росії» (Rantsev v. Cyprus and Russia) від 7.01.2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117804>(дата звернення: 19.01.2021).
6. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. 2-ге вид., допов. Харків: Право, 2019. 404 с.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гриньов С. О.¹

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТЕОРЕТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ІМУНІТЕТІВ ТА ПРИВІЛЕЇВ

Дипломатичні привілеї та імунітети є одним з найважливіших інститутів дипломатичного права. При цьому, питання їх теоретичного обґрунтування не втрачало своєї актуальності протягом усієї історії міжнародного права. Під час тлумачення імунітетів та привілеїв для вирішення конкретної спірної ситуації за відсутності договірного врегулювання, постає нагальна потреба у теорії, що б розкрила їх юридичну природу та визначила б їх наявність і детермінувала б їх

---

¹ Студент 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

об'єм у конкретній ситуації. Теоретичнеобґрунтування дипломатичних привілеїв таїмунітетів має суттєве значення і для статусу дипломатичних представництв у державах перебування. Так, Ю. Г. Дьомін пише: «Потреба в теорії, щорозкриває юридичну природу імунітетів і привілеїв, обумовлена не тільки інтересами власне науки міжнародного права, а й назрілою практичною необхідністю подальшої кодифікації норм дипломатичного права. Така теорія могла б мати суттєве практичне значення для тлумачення діючих імунітетів при вирішенні спірних ситуацій»[1, с. 22].

За всю історію розвитку дипломатичного права було запропоновано близько 15 теорій дипломатичного імунітету. Сучасна наука виділяє чотири основні теорії, які розкривають юридичну природу імунітетів і привілеїв: теорія екстериторіальності (екстратериторіальності або внемельності), теорія функціональної необхідності (функціональна теорія), представницька теорія (представницького характеру посла) і комбінована теорія.

Теорія екстериторіальності оголошує територію, зайняту представництвом, частиною території акредитуєної держави: представництво, дипломатичні агенти та інші особи, перебуваючи в державі перебування, як би продовжують залишатися на території власної держави. Ця конструкція і обґрунтовує наявність у представництві його персоналу імунітетів і привілеїв. Дана теорія була сформульована Ейрої Гуго Гроцієм у XVII–XVIII ст. Слід зазначити, що сам Гуго Гроцій дивився на поняття екстериторіальності, як на юридичну фікцію, необхідну для обґрунтування дипломатичних привілеїв[2]. У сучасній доктрині більшість авторів заперечують проти поняття екстериторіальності не тільки як юридичного принципу, але і як технічного терміну, що умовно позначає дипломатичні імунітети і привілеї.

Представницька теорія виникла в період абсолютизму і з певними модифікаціями застосовується сьогодні. Відповідно до цієї теорії посол уособлює собою персону монарха. Проте згодом поняття представницького характеру посла стало означати не персоніфікацію особи суверена, а представництво суверенної держави. У преамбулі Гаванської конвенції про дипломатичних посадових осіб 1928 року зазначається: «Дипломатичні посадові особи ні в якому разі не представляють особистість глави держави, а тільки свої уряди».

Сутність теорії функціональної необхідності полягає в тому, що ефективна діяльність (тобто виконання своїх функцій) дипломатичного представництва, його голови та дипломатичних агентів, повинна бути забезпечена необхідним обсягом дипломатичних імунітетів та привілеїв. Дана теорія досягла свого розквіту у другій половині XIX ст. і незабаром стала панівною у науці міжнародного права. У Гаванській конвенції 1928 року закріплено, що дипломатичні чиновники «не можуть вимагати імунітетів, які не є суттєвими для виконання їх посадових функцій» [3, с. 42]. Перевагою цієї теорії є те, що вона може бути використана як критерій для вирішення спірних ситуацій, за необхідності встановити наявність і обсяг імунітетів і привілеїв [1, с. 25]. Однак, дана теорія має й недоліки: вона не пояснює наявність у дипломатичних агентів і посадових осіб міжнародних організацій податкових та митних привілеїв; також вона не пояснює надання імунітетів і привілеїв членам сім'ї дипломатичного агента. Незважаючи на вказані недоліки, ця теорія лежить в основі обґрунтування імунітетів і привілеїв, наданих міжнародним організаціям та їх посадовим особам, що знайшло міжнародно-правове закріплення в їх установчих актах. У статті 105 Статуту ООН зазначено, що «Організація Об'єднаних Націй користується на території кожного зі своїх Членів такими привілеями та імунітетами, які необхідні для досягнення її цілей ... її посадові особи також користуються привілеями та імунітетами, які необхідні для самостійного виконання ними своїх функцій, пов'язаних з діяльністю Організації» [4].

У доктрині міжнародного права є поширеною позиція комплексного використання представницької та функціональної теорій [5]. Така модель отримала назву комбінованої теорії. Ця теорія дозволила обґрунтувати надання імунітетів і привілеїв як дипломатичному представництву, так і його дипломатичному персоналу, що і було закріплено в положеннях Віденської Конвенції про дипломатичні зносини 1961 року. В офіційному тексті Конвенції наголошується, що імунітет і привілеї надаються «для забезпечення ефективного здійснення функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють держави» [6]. Це стало кроком вперед в теоретичному обґрунтуванні дипломатичних імунітетів і привілеїв, в тому числі для міжнародних регіональних організацій та їх посадових осіб.

Проте використання представницької та функціональної теорій у комплексі не усуває недоліків кожної з них. Також недоліком даної

теорії є наявність колізій. Так, якщо, відповідно до функціональної теорії, адміністративно-технічний і обслуговуючий персонал представництва користуються певним обсягом імунітетів і привілеїв, то представницька теорія не передбачає ніяких імунітетів і привілеїв для цієї категорії співробітників. При цьому незрозуміло, норми якої з двох теорій користуються пріоритетом у разі розбіжностей і протиріч.

Недосконалість існуючих теорій, що обґрунтовують дипломатичні імунітети та привілеї спричинили розробку нової теорії, що отримала назву «теорія суверенного імунітету держав». В основу даної теорії було покладено принцип рівності суверенних держав. Ю. Г. Дьомін зазначає, що в силу рівності держав як суб'єктів міжнародного права, дипломатичний представник звільняється від юрисдикції держави перебування; імунітетом володіє не співробітник представництва, а акредитує держава; вона делегує їх на користь своїх представників [1]. Наведена точка зору за своєю суттю також є похідною від представницької теорії.

Кожна з наведених теорій була наслідком еволюційного історичного розвитку науки міжнародного права. Проте, жодна із них не є досконалою; кожній притаманні певні недоліки, що ускладнюють їх застосування в певній сфері. Саме тому є необхідною розробка нової теорії, яка б вичерпно обґрунтувала наявність дипломатичних імунітетів та привілеїв та підлягала б застосуванню в усіх сферах діяльності дипломатичних представництв та їх дипломатичних агентів та інших осіб, що володіють дипломатичним імунітетом, привілеєм.

Список використаної літератури:

1. Демин Ю. Г. Статус дипломатических представительств и их персонала: Учебное пособие. Москва: Международные отношения, 1995. 224 с.
2. Бобылев Г. В. Нагиева А. А. К теоретическому обоснованию дипломатических иммунитетов и привилегий. МГИМО. URL: https://mgimo.ru/files2/2015_07/up12/file_a642c4cc9559982fb6336ae68b5059bce.pdf
3. Искевич И. С., Подольский А. В. Дипломатическое и консульское право : учебное пособие. Тамбов: ФГБОУ ВПО «ТГТУ». 2014. 135 с.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.
5. Міжнародне право: основні галузі: підручник / В. Г. Буткевич та ін. Львів, 2004. 814 с.
6. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text.

7. Окладана М. Г., Зал Д. О. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї в аспекті сучасних проблем міжнародних відносин. *Право та інновації*. 2020. №4 (32).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Драган М. В.¹

ПРАВО НА ЖИТТЯ В АСПЕКТІ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

У контексті даної теми перш за все слід звернутися до положення статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та розглянути, що саме нею передбачено. Так, відповідно до вищезазначеної статті «нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання». У частині 2 статті 2 є певні виключення із загального правила, зокрема «позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання»[1].

Оскільки ЄКПЛ лише загалом закріплює право на життя, то на практиці почало виникати дуже багато суміжних питань, зокрема з якого моменту ЄКПЛ починає охороняти право на життя конкретної особи, а коли припиняє, чи можна ембріон вважати таким, що має право на життя у контексті статті 2 ЄКПЛ тощо. Таким чином, відповідь на них не може бути вичерпною лише з позиції права, але потребує обов'язкового врахування даних природничих наук. У результаті питання реалізації та захисту права на життя стало одним із найактуальніших питань сучасного між-

---

¹ Студентка 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

народного права. Можна навести приклад із практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема у справі *Evans v. the United Kingdom*, де ЄСПЛ зазначає наступне: «Суд нагадав, що питання про те, коли виникає право на життя у людської істоти, входить до сфери оцінювання держави». При цьому, право на життя має ґрунтуватися на науково встановлених фактах про визначення початку життя людини, яке й досі знаходиться в компетенції кожної окремої держави. Зокрема при розгляді права ембріона на життя відповідно до статті 2 ЄКПЛ Європейський суд з прав людини звертає увагу на відсутність в Європі єдиного бачення з приводу правового статусу зародка людини. Відповідно, ЄСПЛ «не встановлює, чи є дитина в утробі матері особою в значенні, яке надається цьому поняттю статтею 2 ЄКПЛ, чи ні». І відповідно до такої логіки міркувань ЄСПЛ доходить висновку про відсутність порушення статті 2 [2]. Таким чином, існує певна проблематика, пов'язана із тим, що ті питання, від яких надалі ЄСПЛ відштовхуватиметься для визначення існування чи відсутності порушення статті 2 ЄКПЛ, встановлюються кожною окремою державою у власному національному законодавстві, а отже, можуть суттєво різнитися. Як зазначає у свої науковій статті В. Кожан, неможливо знайти однозначної відповіді на питання, у який момент виникає життя, можна лише зазначити, що більшість дослідників цього питання схилиються до думки, що життя виникає з моменту зачаття, при цьому, це ще не означає, що право на життя починає охоронятися саме із цього моменту. Так, у багатьох державах, зокрема в Україні, аборти є легальними при дотриманні певних умов та відповідної процедури. Так само, ЄКПЛ у контексті статті 2 не захищає ненароджену дитину, наприклад, у справі *Paton v. The United Kingdom* висновок був таким, що аборт на 10-тижневому терміні не суперечить законодавству цієї держави (тут в контексті інтересу захисту здоров'я вагітної жінки). Що ж стосується вказаного питання, то тут світова практика дуже різниться, як і думки в суспільстві, де умовно можна виділити два табори – прихильників легальності права на аборт та її противників [3]. Безумовно, можна дискутувати стосовно цього, проте коли йдеться про порушення права на життя в контексті статті 2 ЄКПЛ, як уже зазначалося раніше, ЄСПЛ виходить із легальності або нелегальності проведення абортів та дотримання усіх необхідних для цього умов та застережень, закріплених виключно національним законодавством конкретної держави в контексті розгляду кожної окремої справи. Так само в контексті статті 2 ЄКПЛ варто розглянути питання смертної кари. Слід зазна-

чити, що смертна кара як найвища міра покарання була скасована для держав-учасниць ЄКПЛ Протоколом № 6, який стосується скасування смертної кари, а пізніше прийняттям Протоколу № 13, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин. При цьому, у рішеннях ЄСПЛ зазначається про феномен камери смертників, зокрема у своїй позиції ЄСПЛ підкреслює щодо наслідків тривалого періоду між винесенням та виконанням вироку, а саме – засуджена особа повинна протягом багатьох років очікувати смерті, коли зростає і стає дедалі важчим напруження від життя в умовах постійної тіні смерті (у справі *Soering v. TheUnitedKingdom*) [4]. Таким чином, тут ще йдеться про можливе порушення статті 3 ЄКПЛ, тому незважаючи на виключення, передбачене частиною 2 статті 2 ЄКПЛ, смертну кару все-таки було заборонено наступними Протоколами.

Підсумовуючи, можна зазначити, що захист права на життя в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод набув вагомого значення завдяки подальшій практиці Європейського суду з прав людини, який тлумачить її положення більш детально, в контексті кожної конкретної справи відповідно до національного законодавства окремих держав та загальноприйнятих міжнародних стандартів. При цьому, якщо положення, зазначені у статті 2 ЄКПЛ, є сталими, то, як ми могли переконатися, практика ЄСПЛ є динамічною та слідує тенденціям та відповідним правозахисним процесам сьогодення, розвиваючись та удосконалюючи тлумачення положень ЄКПЛ.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Островська Б. В. Право на життя в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та науково-технічного прогресу в біомедицині. *Часопис Київського університету права. Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні*. 2017. № 1. С. 170–173.
3. Кожан В. В. Окремі аспекти реалізації права на життя. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2015. № 5. С. 33–37.
4. Ковальчук О. Б., Редько А. В. Захист права на життя: окремі аспекти в контексті сучасних ризиків. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. № 24. С. 161–169.

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВНУТРІШНЮ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВ

На сьогодні міжнародні організації виступають організаційно-правовою формою міждержавного співробітництва, адже у більшості випадків саме вони є основними організаторами міждержавного спілкування. Що й не дивно, адже тепер, в епоху поглиблення глобалізаційних тенденцій, велику роль у міжнародних відносинах відіграють не окремі держави, а групи держав, що утворюють міждержавні організації [1, с. 86]. І оскільки питання зовнішньої й внутрішньої політики завжди є взаємопов'язаними, тому членство держав у таких міжнародних об'єднаннях передбачає можливість, а деколи й необхідність впливу їх діяльності на внутрішні процеси в країні.

Варто зазначити, що констатований вплив має бути не прямим, а знаходити своє втілення в діяльності внутрішньодержавних інституцій країни, яка може бути зумовлена наявними міжнародними зобов'язаннями чи існуючими міжнародними рекомендаціями. Наявність же прямого впливу може призвести до порушення основоположних принципів міжнародного права, а зокрема принципу невтручання у внутрішні справи. Він закріплений у п. 7 ст. 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) і, серед іншого, зобов'язує суб'єктів міжнародного права утримуватись від втручання у питання, що складають внутрішню компетенцію держав.

Станом на сьогодні, одним з найбільш чутливих векторів внутрішньої політики варто визнати саме економіку, адже зростаючі обороти економічного обміну, при активній участі більшості держав світу в міжнародних відносинах, провають посилення впливу міжнародних організацій на внутрішню політику країн. Основна увага в цьому процесі зосереджена на напрацюванні єдиних заходів реалізації політики в різних сферах економіки [2, с. 3]. На сьогодні, ООН, що була утворена по завершенню Другої світової війни в 1945 році з метою збереження миру й розвитку міжнародного співробітництва, беззаперечно, є одним з головних акторів на сучасній міжнародній арені. Оскільки ООН має дійсно унікальну

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

й розгалужену систему, то й відповідно напрями її впливу є доволі різноманітними. Наприклад, можемо стверджувати, що одними з головних суб'єктів впливу на політику держав у сфері економіки виступають саме спеціалізовані фінансові структури ООН. Серед них можемо виділити Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ), який здійснює нагляд за економічною політикою країн з метою підтримки стабільності й запобігання кризам в міжнародній валютно-фінансовій системі МВФ. Крім того, МВФ надає рекомендації державам-членам та здійснює заохочення заходів, які сприяють економічній стабільності та, таким чином, зменшують вразливість до економічних криз, сприяють підвищенню рівня життя [2, с. 3]. Натомість, зазвичай, найбільш дієвим інструментом впливу такого роду фінансових структур є кредитування, адже, з одного боку, воно дає можливість розвитку економіки держави-позичальника, але з іншого – ставить політику уряду такої країни у пряму залежність від політики МВФ. Нерідко в такому випадку реформування в державі здійснюється за напрямками, визначеними домовленостями щодо надання кредиту. Наприклад, відповідно до Меморандуму України про економічну та фінансову політику з МВФ було, серед іншого, передбачено створення органу фінансових розслідувань з метою консолідації повноважень щодо розслідування економічних злочинів в єдиний слідчий орган [3]. На виконання даних зобов'язань українським парламентом у січні 2021 року було ухвалено Закон «Про Бюро економічної безпеки України», яким відповідно було реформовано систему органів кримінальної юстиції. Вплив на політику держави? Звичайно, і не лише щодо економіки, а й політики держави в правоохоронній сфері.

Крім економічного розвитку, надзвичайно важливими у світі на сьогодні є питання екології, які гостро постають у повсякденному житті кожної держави. На міжнародній арені майданчиком для розв'язання екологічних проблем стають не лише міжнародні організації спеціальної компетенції (Greenpeace, Всесвітній фонд дикої природи), а й такі масштабні міжнародні утворення як, наприклад, Європейський Союз. Тому багато в чому реалізація політики України у сфері навколишнього природного середовища, перш за все, здійснюється з урахуванням наближення законодавства України до законодавства ЄС у даній сфері. Зокрема, відповідно до Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4], затвердженого постановою КМУ від 25.10.2017 року № 1106, Україною вже реалізовано положення щодо введення стратегіч-

ної екологічної оцінки [5], вдосконалено положення про доступ до екологічної інформації, впроваджено принцип «забруднювач платить» [6] та перебуває на стадії розгляду законопроект «Про управління відходами», який впроваджує порядок управління відходами згідно із п'ятиступеневою ієрархією відходів (що відповідає вимогам до держав-членів, закріпленим у ст. 4 Директиви 2008/98/ЄС). Таким чином, можемо простежити помітний вплив екологічної політики ЄС на трансформацію системи екологічного управління в Україні.

Отже, з огляду на сучасні глобалізаційні тенденції, вплив міжнародних організацій на внутрішню політику держав стає ще більш відчутним. Адже держава формує і спрямовує вектори розвитку своєї політики саме з урахуванням своїх міжнародних зобов'язань та сформульованих рекомендацій міжнародними організаціями, учасником яких вона є. Тому на прикладі розглянутих економічного й екологічного напрямів державної політики ми можемо побачити нерозривний взаємозв'язок між відносинами держави з такими міжнародними структурами, як МВФ та ЄС, та змінами, які держава впроваджує в національне законодавство.

Список використаної літератури:

1. Жекало Г. І. Міжнародні організації у політичних протиріччях та конфліктах сучасної України: концепція досліджень / Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 86. С. 330–334. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_84
2. Воронюк Є. В. Вплив міжнародних організацій на економічну політику країн світу / О. В. Ярмош, Є. В. Воронюк, М. Б. Айорінде // *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/83.pdf
3. Меморандум про економічну та фінансову політику з МВФ. URL: [https://tof.gov.ua/storage/files/Меморандум%20про%20економічну%20та%20фінансову%20політику%20МВФ%20від%202002_06_2020\(1\).pdf](https://tof.gov.ua/storage/files/Меморандум%20про%20економічну%20та%20фінансову%20політику%20МВФ%20від%202002_06_2020(1).pdf)
4. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п>
5. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>.
6. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-р>.

7. Yakoviyk I. V., Baranov P. P., Shestopal S. S., Pokhodzilo Y. N. (2019). The legal-theoretical issues of the state sovereignty in the globalization. *Opcion*. 34(87-2). pp. 369–275.

8. Yakoviyk I. V., Shestopal S. S., Baranov P. P., Blokhina N. A. (2019). State sovereignty and sovereign rights: EU and national sovereignty. *Opcion*. 34(87-2). pp. 376–385.

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Жмуренко В. М.¹

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД РАБСТВА ЗА СТАТТЕЮ 4 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Таке явище як «торгівля людьми» бере свій історичний початок ще з часів розвитку рабства та работоргівлі, та існує в різних формах і на теперішній час. Заборона рабства та работоргівлі була закріплена в ст. 4 «Рабство та примусова праця» Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р.(ЄКПЛ). Стаття 4 Конвенції забороняє утримувати людину в рабстві та підневільному стані (п.1) [1].Проте, тут слід звернути увагу, що такий термін як «торгівля людьми» не застосовується у статті Конвенції взагалі.

Але слід наголосити, що Конвенція є «живим інструментом», і ЄСПЛ її тлумачить, беручи до уваги умови сьогодення. Використовуючи принцип динамічного тлумачення Конвенції, Суд у 2010 році виклав позицію, що торгівля людьми в сучасному розумінні охоплюється заборонаю статті 4 Конвенції.

Крім цього, для тлумачення поняття торгівлі людьми Суд також використовує такі міжнародні договори, як Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, а також Додатковий протокол до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності,

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

спрямований на запобігання, припинення і покарання торгівлі людьми, зокрема жінками і дітьми.[5, с. 6].

Отже, розглянемо детально позиції суду з приводу тлумачення змісту такого поняття як «торгівля людьми».

Зокрема, у своєму рішенні у справі *Rantsev v. Cyprus and Russia* Європейський суд з прав людини зазначив, що торгівля людьми загрожує людській гідності і основним свободам її жертв і що її не можна вважати сумісною з демократичним суспільством і цінностями, проголошеними в Конвенції. Також Суд не вважає за необхідне визначати, чи мало певне поведження ознаки «рабства», «підневільного стану» чи «примусової та обов'язкової праці». Натомість Суд доходить висновку, що торгівля людьми як така, у значенні пункту «а» статті 3 Палермського протоколу та пункту «а» статті 4 Конвенції про заходи щодо протидії торгівлі людьми, підпадає під дію статті 4 Конвенції. Також, Суд зазначив, що торгівля людьми, за своїм характером та метою експлуатації, ґрунтується на здійсненні атрибутів права власності. Торгівці поводяться з людьми, як з товаром, який вони можуть купити, продати, залучити до примусової праці, за яку буде мізерна платня або взагалі не буде оплати, і як правило, це відбувається найчастіше в секс-індустрії. До того ж, за діяльністю жертв торгівлі людьми здійснюється безпосередній нагляд, а свобода їх пересування часто обмежується. У контексті торгівлі людьми має місце застосування насильства і погроз до жертв, які живуть і працюють у незадовільних умовах. Також Суд наголосив на тому, що це явище взагалі характеризується як сучасна форма загальносвітової работоргівлі на кшталт тієї, що існувала в давньому минулому [3].

У деяких інших своїх рішеннях Суд певним чином пов'язував використувані поняття у статті 4 Конвенції із сучасним розумінням форм експлуатації, з яких трудова і сексуальна експлуатація є найбільш характерними для торгівлі людьми. Так, у рішенні у справі *Chowdury and Others v. Greece* Суд визнав, що «трудова експлуатація є однією з форм експлуатації, яка охоплюється визначенням торгівлі людьми, і це підкреслює внутрішній зв'язок між примусовою чи обов'язковою працею і торгівлею людьми» [4].

Проаналізувавши визначення та розуміння торгівлі людьми з наведених рішень ЄСПЛ, можна визначити такі елементи торгівлі людьми: поведження з людиною, як з товаром, який купляється і продається;

залучення до примусової праці; мізерна оплата праці або взагалі її відсутність; пильний нагляд за людиною; обмеження пересування; застосування насильства та/або погрози його застосування; незадовільні умови життя та праці [6, с.19].

Слід зазначити, що легальне загальноновживане визначення торгівлі людьми міститься у Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Зокрема, у ст. 4 Конвенції торгівлею людьми вважається найм, перевезення, передача, приховування або одержання осіб, шляхом різних форм примусу, викрадення, обману, шахрайства, зловживання владою або безпорадним станом або за допомогою плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, з метою експлуатації останньої. [2]. Отже, можна сказати, що торгівля людьми – це сучасна форма рабства або специфічний його вид, який може полягати у домашньому рабстві, примусовому шлюбі, примусовому зайнятті проституцією чи участі у виготовленні порнографічної продукції, а також включати нестерпні форми праці тощо.

Варто наголосити, що на сьогодні, на жаль, проблема торгівлі людьми стала однією з найскладніших проблем в Європі. Проблема торгівлі людьми дуже гостро стоїть і для України. За інформацією Міжнародної організації міграції (МОМ) з 1991 р. по 2006 р. приблизно 117 тис. громадян нашої держави стали жертвами експлуатації в Європі, на Середньому Сході та Росії [7, с.85].

Звичайно, наразі міжнародна спільнота та національні органи влади здійснюють велику кількість заходів для попередження та виявлення торгівлі людьми. Так, починаючи ще з 80-х років Рада Європи стала осередком діяльності, спрямованої на боротьбу з новітніми формами рабства – торгівлею людьми. Рада Європи реалізовувала цілий ряд ініціатив у сфері торгівлі людьми та пов'язаних із цим питань: розробка правових стандартів та стратегій, дослідницька діяльність, правове та технічне співробітництво, а також моніторинг [7, с.99].

Також, дуже велике значення мають заходи, які здійснює кожна держава окремо. Адже, на думку Європейського суду з прав людини, спектр гарантій, передбачених в національному законодавстві, має бути достатнім для того, щоб забезпечити практичний і ефективний захист прав як потерпілих, так і потенційних потерпілих від торгівлі людьми осіб. Тому, крім впровадження кримінально-правових заходів з покарання торгівців людьми, стаття 4 Конвенції вимагає від Договірних сторін впроваджува-

ти адекватні заходи з регулювання діяльності фірм, які часто використовуються як прикриття для торгівлі людьми.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом №475/97-ВР від 17.07.97.
2. Конвенція Ради Європи о противодействию торговле людьми (Council of Europe Treaty Series – No.197+Explanatory Report. Non official translation in Russian). – Варшава. – 16.05.2005. – 153 с.
3. Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, 7 January 2010, §279, § 282.
4. Chowdury and Others v. Greece, no. 21884/15, 30 March 2017, § 93.
5. Довідник із застосування статті 4 Європейської конвенції з прав людини. Заборона рабства і примусової праці. Вид. 2. 18 с.
6. Касько В. В. Практика Європейського суду з прав людини за статтею 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. – Київ. : Видавництво «Фенікс», 2020. – 48 с. ISBN 978-966-136-750-9.
7. Святун О. В. Діяльність Ради Європи щодо протидії сучасним формам рабства. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. № 87 (Частина I). 2009 р. С. 85–100.

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Іваницька М. О.¹

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВИ ПЕРЕБУВАННЯ З ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ДИПЛОМАТИЧНИМИ ІМУНІТЕТАМИ

Дипломатичні представники користуються імунітетами і привілеями, серед яких є імунітет, який гарантує особисту недоторканість, що означає, що дипломатичний агент не підлягає арешту або затриманню в будь-якій формі, а також обов'язок держави перебування вживати усі необхідні заходи для його захисту. Проте, на жаль, останнім часом, серед дипло-

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

матів зростає тенденція зловживання своїм дипломатичним статусом з метою вчинення заборонених законом дій та вимагання імунітету від судового процесу. Нещодавніми прикладом таких зловживань може слугувати випадок, що стався 28 лютого 2021 року, де мало місце намагання українськими дипломатами провезти контрабанду в особливо великих розмірах через кордон Польщі з Україною. Саме подібними діями зі сторони дипломатичних агентів і зумовлена актуальність даного дослідження, метою якого виступає дослідження основного механізму застосування санкцій до дипломатичних агентів з боку держави перебування.

Найбільш поширеною реакцією держави перебування у разі вчинення іноземними дипломатичними та консульськими представниками неприйнятних дій є проголошення відповідних осіб персонами нон-грата та вислання їх з відповідної країни. Такий механізм передбачено дев'ятою статтею Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року.

З огляду на те, що держава перебування, не повинна наводити причини при оголошенні дипломатичним або консульським агентом держави, що направляє, персоною нон-грата, то, як наслідок, проголошення дипломатичного агента персоною нон-грата є цілком дискреційним. Таким чином, держава, що приймає, може застосовуватийого з різних причин, чи то через поведінку самого агента, чи через дії держави, що направляє. Яскравими прикладами таких випадків можуть слугувати події 2019 року, коли Росія оголосила персоною нон-грата співробітника генконсульства України в Петербурзі у відповідь на аналогічні дії України стосовно російського представника у Львові, чи 2009 року, коли Венесуела та Ізраїль вислали дипломатів один одного після ізраїльської атаки на Сектор Газу.

Дипломатичного агента можна оголосити персоною нон-грата в будь-який момент, навіть до його в'їзду на територію держави перебування. У такому разі йому може бути відмовлено у доступі на територію та не надано привілеїв чи імунітетів. Проте, варто зауважити, що проголошення особи персоною нон-грата лише зобов'язує аккредитуючу державу відкликати відповідного агента, і тільки якщо аккредитуюча держава не відкликає свого агента, то держава перебування ставиться до агента як до іноземної особи без будь-якого імунітету та привілеїв. За даними Міжнародного суду ООН, якщо аккредитуюча державане відкликає від-

повідного агента, втрата дипломатичних та консульських привілеїв є майже негайною. Це означає, що ця особа може бути вислана, якщо її не відкликає держава перебування або якщо вона не змогла добровільно покинути країну, за умови дотримання загальноприйнятих та звичаєвих правил, що стосуються поведження з іноземцями. Отже, вислання не є автоматичним наслідком проголошення особи персоною нон грата.

Таким чином, у ході дослідження стає зрозуміло, що сам закон про дипломатичну недоторканність передбачає можливість зловживання ним та «визначає засоби, що є в розпорядженні держави перебування для протидії будь-якому такому зловживанню». Вони в основному включають можливості проголошення дипломатичного представника персоною нон грата та відмови від привілеїв та імунітетів акредитуючою державою. Варто зауважити, що, хоча на практиці такі механізми не дуже ефективні, проте панує загальна думка, що ширше тлумачення вимог про відмову не слід розглядати як варіант протидії загрози зловживань привілеями та імунітетами. На нашу думку, в такому випадку доречним є тлумачення будь-яких винятків з поняття дипломатичного імунітету вузько та узгоджуючись з цілями Віденських конвенцій, адже проголошення особи персоною нон грата тісно пов'язане з принципом недоторканності та імунітету, та не кожне таке проголошення має як результат вислання з країни перебування, оскільки можливі ситуації за яких держава перебування після переговорів вирішує обмежитись застереженням дипломата проти подальшого порушення її законів. Проте такі випадки не є частою практикою, і, як правило, проголошення особи персоною нон грата, як правило, призводить до вислання відповідного дипломата, а також встановлення терміну для виїзду дипломата. Таким чином, фактично, проголошення особи персоною нон грата є максимальною санкцією, яка може бути застосована до дипломатичного агента з боку держави перебування.

Список використаної літератури:

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text.
2. Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2007. 224 с.
3. Музика А. Особисті дипломатичні привілеї та імунітети: проблеми теорії та практики використання // *Право України*. 2007. № 5. С. 91–96.

4. Манийчук Ю. В. Последствия международного правонарушения. Киев: Вища шк., 1987. 147 с.

5. Чмельова О. С., Чуйко Ю. В. Сучасна дипломатична служба України як гарант ефективних міжнародних відносин. 2016. С. 269–270.

6. Окладана М. Г., Бурдай Ю. Ю. Теорії обґрунтування дипломатичних привілеїв та імунітетів: проблеми та шляхи вирішення. *Право та інновації*. 2020. №4 (32).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Івчук К. І.*¹

КОМПЕНСАЦІЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ ВПО У КОНТЕКСТІ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ЗА ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Ефективний правовий механізм компенсації майнової шкоди внутрішньо переміщеним особам (ВПО), завданої незаконною експропріацією та пошкодженням майна внаслідок конфлікту на Сході України та анексії Криму Російською Федерацією до сих пір залишається недостатньо розробленим. Низький відсоток задоволених позовів ВПО про відшкодування шкоди національними судами, а також прийнятих заяв до ЄСПЛ проти України та/або РФ обумовлюється: по-перше, відсутністю передбачуваного порядку дій державних органів у разі звернення постраждалих осіб, майно яких було знищено або пошкоджено як на тимчасово окупованій території, так і на території, що підконтрольна державній владі України; по-друге, об'єктивною неможливістю представлення постраждалими особами правовстановлюючих документів та повного обсягу доказів руйнування майна; по третє, не до кінця вирішеним питанням щодо юрисдикції України чи РФ відповідно до статті 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Право особи на власність передбачено ст. 1 Протоколу I до Конвенції про захист прав особи та основоположних свобод, відповідно до якої

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

«кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права» [1]. Щодо захисту майна ВПО є також актуальною ст.8 Конвенції, яка передбачає право на повагу до свого приватного і сімейного життя, свого житла і кореспонденції. Особливо варто звернути на міжнародні документи, які присвячені виключно питанню захисту майна ВПО, серед яких, зокрема, Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення[2], Принципи ООН щодо реституції житла та майна в контексті повернення біженців та переміщених осіб («Принципи Пін'єйру»)[3], а також Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішнього переміщення [4]. У контексті компенсації майнової шкоди ВПО визначальними є положення Принципу 29 Керівних принципів ООН, відповідно до якого компетентні органи несуть обов'язок сприяти поверненню майна та власності ВПО та отриманню належної компенсації у разі неможливості такого повернення, а також Принцип 13 «Принципів Пін'єйру», згідно із яким кожній людині забезпечується можливість для звернення з клопотанням про реституцію і/або компенсацію [3].

У січні 2018 року було прийнято ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». Відповідно до ст.2 Закону відповідальність за матеріальну чи нематеріальну шкоду, завдану Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, покладатиметься на Російську Федерацію відповідно до принципів і норм міжнародного права[5]. Закріплення на законодавчому рівні відповідальності РФ є позитивним аспектом, однак не вирішує питання швидкого поновлення прав ВПО шляхом виплати відповідної компенсації, оскільки відшкодування шкоди за зруйноване чи втрачене майно безпосередньо державою-агресором є далекоглядною та недостатньо реалістичною у найближчі роки перспективою й навряд чи може бути забезпечена виключно нормами національного права України. Національні суди з точки зору принципів державного імунітету не спроможні вирішувати справи за позовами постраждалих осіб до РФ за національним законодавством України. Водночас, національні суди можуть визнавати та надавати згоду на виконання рішень міжнародних арбітражів. У цьому контексті цікавою є Постанова від 25 січня 2019 року (справа № 796/165/18), в якій

Верховний Суд надав дозвіл на виконання рішення Арбітражного суду м. Гаага, яким було визнано незаконною експропріацію нерухомого майна позивачів на території окупованого Криму та було присуджено відшкодування Російською Федерацією в особі Міністерства юстиції РФ компенсації втраченого майна [6].

Щодо питання реституції та компенсації майна ВПО 15 листопада 2017 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року. У контексті захисту права власності ВПО Стратегія містить посилання на Принцип 21 Керівних принципів ООН, а також передбачає створення механізму підтвердження юридичних прав внутрішньо переміщених осіб і відновлення їх фізичного доступу до належного їм майна та володіння ним після повернення контролю над частиною Донецької та Луганської областей і закінчення тимчасової окупації частини території України, що дасть можливість внутрішньо переміщеним особам відстоювати своє право на майно та/або право на відповідну компенсацію [7]. Водночас, такий механізм може бути впроваджений, як зазначається у Стратегії, лише після закінчення тимчасової окупації, що пов'язано з неможливістю отримати доступ до майна, встановити та зафіксувати руйнування та пошкодження, а також належно оцінити збитки.

Щодо існуючої практики ЄСПЛ проти України по статті 1 Протоколу І Конвенції варто звернути увагу на справу «Лісний та інші проти України і Росії», у якій розглядалось питання компенсації за зруйноване під час обстрілів житло, що знаходиться на тимчасово окупованій території. Приймаючи ухвалу про неприйнятність даної заяви, Суд послався на свою попередню практику («Саргсян проти Азербайджану» (№ 40167/06), «Прокопович проти Росії» (№ 58255/00), «Елсанова проти Росії» (№ 57952/00) та вказав на необхідності подання достатніх доказів про знищення майна, а також докази права власності на майно, зокрема свідоцтво про право власності, витяги із земельного і податкового реєстрів, документи, видані місцевою адміністрацією, плани, фотографії і квитанції на оплату комунальних послуг, а також докази на отримання пошти, заяви свідків тощо (§ 26)[8]. Варто зазначити, що з початку збройного конфлікту на Сході та окупації Криму в ЄСПЛ перебувають тисячі заяв ВПО проти України та/або Росії, однак розгляд даних індивідуальних заяв відкладений у зв'язку з розглядом міждер-

жавних заяв «Україна проти Росії (щодо Криму)» (заява № 20958/14) та «Україна проти Росії (щодо тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей)» (№ 8019/16). 14 січня 2021 року ЄСПЛ прийняв рішення щодо прийнятності «Україна проти Росії (щодо Криму)» (заява № 20958/14), у якому вказав, що Україна надала достатньо доказів на підтвердження здійснення Росією ефективного контролю над Кримом у 2014 році, та визнав прийнятними скарги України щодо стверджуваного існування адміністративної практики щодо експропріації майна цивільних осіб та приватних підприємств без компенсації (стаття 1 Першого протоколу)[9].

Важливим кроком у вирішенні питання виплати компенсації ВПО за зруйноване під час збройного конфлікту майно стало ухвалення КМУ Постанови № 623 від 10 липня 2019 року, якою було внесено зміни до Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання від 18 грудня 2013 року. Зміни передбачають позасудову процедуру грошової компенсації особам, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією РФ [10]. Водночас, така компенсація надається постраждалим, які є власниками нерухомого майна, яке перебуває на контрольованих Україною територіях і виключно у разі руйнування житла, тобто не поширюється на об'єкти нежитлової нерухомості.

На проблему відсутності механізму відшкодування шкоди, завданої нежитловій нерухомості ВПО звернула увагу Велика Палата Верховного Суду у справі № 265/6582/16-цщодо компенсації за нерухоме майно, зруйноване на території проведення антитерористичної операції. У Постанові від 4 вересня 2019 року Велика Палата зазначила, що «... передбачене у статті 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» право на відшкодування відповідно до закону шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, з огляду на відсутність відповідного закону не породжує легітимного очікування на отримання від Держави України такого відшкодування за пошкодженій у період проведення антитерористичної операції об'єкт нежитлової нерухомості незалежно від того, на якій території – підконтрольній чи непідконтрольній Україні – мав місце вказаний акт». Проаналізувавши положення статті 1 Протоколу I Конвенції, а також практику ЄСПЛ ВС сформулював важливу правову позицію щодо зобов'язань держави у питанні компен-

сації ВПО: «Відсутність у законодавстві України відповідних приписів щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його об'єкту нежитлової нерухомості терористичним актом, не перешкоджає особі, яка вважає, що стосовно її права власності на таке майно певний позитивний обов'язок не був виконаний, вимагати від держави компенсації за це невиконання на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Проте залежно від змісту порушення та зумовлених ним наслідків для потерпілого означена компенсація з огляду на практику ЄСПЛ може суттєво відрізнятись: у разі встановлення факту порушення державою позитивних обов'язків розробити компенсаційні механізми за втручання, зокрема, у право мирного володіння майном і провести об'єктивне й ефективне розслідування факту втручання у це право, відсутні підстави для висновку про те, що така компенсація має передбачати відшкодування реальної вартості пошкодженого (знищеного) майна; тоді як за порушення негативного обов'язку не втручатися у вказане право держава може бути зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану майну, у повному обсязі» [11].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що протягом останніх років у національному законодавстві України на основі міжнародно-правових стандартів та вимог Ради Європи у найбільш загальному вигляді були гарантовані права ВПО на реституцію майна, а також належну компенсацію вартості такого майна, якщо повернення є фактично неможливим. Водночас, до цього часу на законодавчому рівні ще не розроблений детальний уніфікований порядок фіксації та визначення обсягу пошкоджень майна, втраченого на тимчасово окупованій території. Окрім того, наявні прогалини щодо врегулювання порядку відшкодування шкоди, завданої окремим об'єктам нерухомості, зокрема, нежитловим приміщенням на підконтрольних територіях. Враховуючи зазначені недоліки, говорити про належне здійснення Україною позитивних зобов'язань за ЄКПЛ щодо ефективного механізму компенсації вартості втраченого майна ВПО зарано. У контексті реалізації схваленої Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб видається доцільним розробити спеціальну базу, яка б містила дані про втрачену власність ВПО, а також механізм оцінки завданої шкоди для отримання належної компенсації ВПО після повернення контролю над тимчасово окупованими територіями.

Список використаної літератури:

1. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 10.04.2021).
2. Guiding Principles on Internal Displacement : of 11.02.1998 no. E/CN.4/1998/53/Add.2. URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1998/53/Add.2> (date of access: 10.04.2021).
3. Resolution 2005/21 on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons : of 11.08.2005 no. E/CN.4/Sub.2/RES/2005/21. URL: <https://www.refworld.org/docid/4411504f4.html> (date of access: 10.04.2021).
4. Рекомендація Rec (2006) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб : від 05.04.2006 р. URL: <https://rm.coe.int/16806b5ab1> (дата звернення: 10.04.2021).
5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
6. Постанова Верховного Суду від 25 січня 2019 року у справі № 796/165/2018, провадження № 61-44159ав18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79573187>
7. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року : Розпорядж. КМУ від 15.11.2017 р. № 909-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-p#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
8. Lisnyy and others v. Ukraine and Russia (Application no. 5355/15) 05.07.2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165566> (дата звернення: 10.04.2021).
9. Денис Малуська: ЄСПЛ опублікував рішення щодо прийнятності справи «Україна проти Росії (щодо Криму)». *Міністерство юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-esppl-opublikuvav-rishennya-schodoprinyatnosti-spravi-ukraina-proti-rosii-schodo-krimu> (дата звернення: 10.04.2021).
10. Постанова КМУ від 18.12.2013 р. № 947. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2021)
11. Постанова Верховного Суду від 4 вересня 2019 року у справі № 265/6582/16-ц, провадження № 14-17 цс 19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215> (дата звернення: 10.04.2021)

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПИТАННЯ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В МІЖНАРОДНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРАВІ

В зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій, здійснюється пошук ефективних фінансових інструментів, що засновані на інформації. Наразі таким фінансовим інструментом є криптовалюта. Все більше і більше суб'єктів підприємницької діяльності починають використовувати криптовалюту в своїй господарській та інвестиційній діяльності.

Криптовалюта – це вид цифрової валюти, певний набір символів, букв, цифр. Кожна віртуальна валюта побудована за технологією блокчейн. Вона не випускається центральними банками і може бути не підкріпленою національною валютою.

Варто також зазначити, що існують різні підходи до регулювання криптовалюти, перша модель такого регулювання – регресивна, тобто така що взагалі передбачає заборону обігу криптовалют в державі. Друга, консервативна, яка передбачає ліцензування та використання інструментів регулювання операцій з криптовалютами, третя – очікувальна, коли в законодавстві фактично не містить норм-заборон щодо операцій з криптовалютою, але існують певні застереження щодо здійснення таких операцій. І остання, ліберальна, яка є найбільш застосованою на даний момент, адже вона передбачає офіційне визнання валют та офіційне регламентування порядку здійснення операцій з ними.

Більшість держав в світі сьогодні застосовують саме ліберальну модель для регулювання ринку криптовалют або хоча б намагаються бути найбільш наближеними до її основних принципів. Ліберальна модель включає створення правових норм для реалізації державної політики в даній сфері, створення режиму найбільшого сприяння для розвитку ринку криптовалюти в державі, створення системи гарантій та захисту права власності на криптовалюту та доходи від неї, створення системи захисту прав та інтересів учасників ринку криптовалют та створення механізму контролю за прозорістю та відкритістю такого

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного університету імені Ярослава Мудрого

ринку через те, що неврегульовані відносини на такому ринку можуть стати загрозою для світового фінансового ринку та фінансової безпеки держави в цілому.

На сьогодні лише в певних високорозвинених країнах світу (США, Канада) відбуваються певні кроки щодо визначення правового статусу криптовалюти. В 2017 році в Японії було прийнято закон про віртуальну валюту. Криптовалюта була визнана не грошовим засобом, а обігоздатною цінністю, що може бути використана в якості платіжного засобу, а також набуватись як товар без податку на додану вартість. Також було врегульовано криптовалютний ринок, встановивши вимогу до криптовалютних бірж щодо реєстрації в Агентстві з фінансових послуг Японії (FSA), та отримання ліцензії на торгівлю віртуальними валютами. Отже, фактично японський закон визнав криптовалюту грошима, такими, що мають функції, схожі із грошима в звичайному розумінні, але не оголосив їх легалізованою валютою, а лише офіційним платіжним засобом, який може виконувати функції валюти. В США цифрова валюта розглядається одночасно як гроші – для контролю платіжних операцій, майно – для податкової сфери, та як біржові товари для регулювання операцій щодо її випуску.

В Україні на законодавчому рівні питання криптовалют є невирішеним. Відповідно до нашого законодавства, криптовалюту пропонується розглядати як грошовий сурогат, платіжний засіб, фінансовий актив, товар. Беручи до уваги теорію міжнародного приватного права та його колізійні прив'язки, варто зазначити, що велике значення має позиція з якої розглядати криптовалюту: як засіб платежу, як товар чи як фінансовий інструмент.

Відповідно до Роз'яснення Національного банку України від 10.11.2014 р., криптовалюта вважається саме грошовим сурогатом. [1] Варто зазначити, що за ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» грошовий сурогат – це будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються відгрошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей. Відповідно ж до ст. 32 вищезазначеного Закону випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються. [2] Аналізуючи ці положення, криптовалюта не є грошовим сурогатом, тому що не відповідає критерію «документ» за

Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг».

Також треба звернути увагу на європейську судову практику, яка порівнює криптовалюту до законного платіжного засобу, а обмін грошових коштів – до «валютнообмінної операції». Така позиція підтверджується Рішенням Європейського суду Справедливості від 22.10.2015 р., відповідно до нього біткоїн необхідно вважати валютою (засобом платежу), а не товаром. На відміну від цього рішення Європейського Суду Справедливості, Європейський центральний банк розглядає цифрову валюту як товар, а договір купівлі-продажу щодо криптовалюти – як договір купівлі-продажу товару.

З поглибленням міжнародних господарських зв'язків, розвитком нових організаційних форм господарювання, зростає потреба доцільного регулювання даних процесів безпосередньо за допомогою норм міжнародного приватного права. Відсутність ефективного механізму врегулювання фактично призводить до активізації процесів на чорному ринку, росту злочинності та маніпуляцій, пов'язаних з ринком криптовалюти.

Звертаючись до теорії міжнародного економічного права, якщо розглядати криптовалюту як товар, то для її регулювання буде застосовуватись речове право: закон місцезнаходження речі стосовно нерухомого і рухомого майна, однак через те, що криптовалюта фактично не має місцезнаходження, буде важко визначити його. Якщо розглядати криптовалюту як платіжний засіб, то при встановленні змісту грошових зобов'язань застосовуються дві колізійні прив'язки: закон валюти платежу та закон валюти боргу, перший є більш застосовним. Проте в деяких країнах ці положення регулюються виключно нормами публічного права. Якщо ж криптовалюту розглядати як фінансовий актив, то можуть застосовуватись такі прив'язки: закон національності емітента цінних паперів, закон місця реєстрації випуску цінних паперів, закон місця обігу цінних паперів, зобов'язальний статут угоди, предметом якого є цінний папір, особистий закон власника цінного паперу.

Тому варто виробити єдиний підхід в українському законодавстві щодо правового статусу криптовалюти, способу врегулювання операцій, пов'язаних з криптовалютою, також створити орган для контролю таких операцій і визначити якою прив'язкою керуватися при вирішенні правових конфліктів, що виникають в полі міжнародного приватного права.

Аналізуючи рівень розвитку та гнучкості українського законодавства, варто сказати про те, що нам більш привабливим шляхом буде саме європейський, де криптовалюта є саме валютою, тобто засобом платежу і регулюється відповідно.

Список використаної літератури:

1. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/ криптовалюти» Bitcoin. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text>

2. Закон України «Про Національний банк України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

3. Рішення Європейського суду Справедливості від 22.10.2015 р. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-264/14>

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Касьянова О. О.¹

ВІЛЬНИЙ РУХ ТОВАРІВ В ЄС: ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Європейське співтовариство базується на багатьох принципах, які забезпечують здорове функціонування ЄС, принципи єдиної правосуб'єктності, наділення повноваженнями, поділу компетенції, субсидіарності, пропорційності, сумлінної співпраці, інституційної рівноваги, єдиної правосуб'єктності стосуються перш за все політичної сфери життя ЄС, функціонування органів публічної влади, які здійснюють управління європейською спільнотою. Однак функціонування політичної системи базується на ряді економічних факторів, важливе місце серед яких займає вільний рух товарів всередині ЄС.

Формування внутрішнього ринку ЄС відбувалося задовго до утворення ЄС. Вільний рух товарів та послуг є важливою причиною основ

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

співробітництва європейських держав, що в подальшому стало наслідком утворення ЄС.

Передумовою утворення Європейського Союзу був Паризький Договір від 1951 року, яким було засновано Європейську спільноту з вугілля та сталі. Даний документ є першим актом щодо передумов утворення ЄС, як ми бачимо, саме економічні причини зумовили утворення Європейської спільноти.

Юридичні положення щодо вільного руху товарів закріплені в основних нормативно-правових актах ЄС. Статтею 28 ДФЄС здійснено диференціацію товарів на товари держав-членів ЄС та товарів третіх країн. Товари третіх держав можуть вільно перебувати в обігу на території ЄС за умови сплати всіх обов'язкових платежів та виконання юридичних обов'язків, які стосуються імпорту.

Основним нормативним документом, що регулює питання встановлення єдиного митного тарифу є Регламент Ради № 2658/87 від 23 липня 1987 року щодо тарифної і статистичної номенклатури і Спільного Митного Тарифу. На території ЄС діє принцип асиміляції товарів з третіх країн, що пройшли всі необхідні митні формальності та випущені у вільний обіг на території однієї держави-члена ЄС [1, с. 511–512].

Статті 28–30 ДФЄС торкаються врегулюванню вільного обігу товарів на території ЄС, важливе значення щодо вільного обігу товарів мають рішення Суду ЄС, який наприклад, у рішенні у справі 26/62 VanGendenLoos [1963] вказано, що митні платежі та різні податкові зобов'язання, які стосуються переміщення товарів між державами членами скасовуються та до них не можуть застосовуватися правила експортних/імпортних операцій, у зазначеній судовій справі ішлося про незаконність встановлення мита у 8% на імпорт у Нідерланди з ФРН уреаформальдегіду [2].

Отже, нормативне регулювання вільного руху товарів в ЄС закріплено на рівні основних законів, директив, що в свою чергу доповнюється рішеннями суду ЄС. Завершуючи виклад наукового матеріалу вважаю за необхідне вказати, що економічна свобода та успіх ЄС, високий ВВП на душу населення, передові позиції у міжнародних рейтингах щодо рівня життя населення та індексу щастя зумовлені не тільки згуртованістю європейського співтовариства, підтримкою з боку США та прозорістю інститутів влади, а й тим, що законодавство у сфері вільного руху товарів всередині ЄС забезпечує формування та постійне підтримання здорової конкуренції, високих стандартів у сфері виробництва та надання послуг.

Вільний рух товарів зумовлює бізнес розповсюджувати свої товари та послуги за межі своєї «національної» держави, однак в рамках ЄС, але таке збільшення ринку не створює для бізнесу майже жодних додаткових обмежень, що говорить не тільки про додаткові можливості збільшення прибутків, а й про легкість ведення бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Олійник А. В. Вільний рух товарів між державамичленами Європейського Союзу. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6243/Oliynik%20Vilniy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Вільний рух товарів: Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/1212012448525/pravo/vilniy_ruh_tovariv
3. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Коновалов В. С.¹

СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОБРОВІЛЬНОЇ ЕВТАНАЗІЇ

Евтаназія – це добровільне позбавлення життя людини шляхом введення спеціального препарату. У такому випадку смерть настає швидко та безболісно. Першочергова мета цієї процедури – позбавити життя невиліковного пацієнта та зменшити його страждання. У такого методу є багато і позитивних, і негативних аспектів його застосування.

Існують такі форми евтаназії: добровільна, недобровільна та примусова. Добровільна – позбавлення життя пацієнта за його згоди. Така евтаназія легалізована в Бельгії, Люксембурзі та Нідерландах. При цьому, пасивна добровільна евтаназія (коли людину за її згоди відключають від апаратів життєзабезпечення або припиняють давати ліки) є законною

---

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

на всій території США. Недобровільна евтаназія проводиться за умов, коли згода пацієнта неможлива. Щодо дітей вона є незаконною у всьому світі, але декриміналізована за певних обставин у Нідерландах (згідно з Гронінгенським протоколом). Примусова евтаназія яка проводиться всупереч волі людини і в усьому світі розглядається як кримінальний злочин [1].

Серед аргументів на користь юридичного закріплення можливості проведення процедури евтаназії щодо осіб, які виражають своє бажання припинити жити через тяжку хворобу, першим є право на життя та обрання своєї долі. Тим не менш, навіть за таких умов закон має чітко регламентувати рамки, в межах яких людина може робити вибір щодо власного життя. Другим – те, що більш гуманним поведінням із пацієнтом буде дозвіл йому, ніж вимагати від нього страждань.

Наприклад, у справі «*Хаас проти Швейцарії*» (від 20 січня 2011 року) заявник, посилаючись на ст.8 ЄКПЛ, поскаржився, що його право вирішувати, як і коли закінчиться його життя, було порушено. Протягом двадцяти років він страждав від серйозної психічної хвороби, біполярного афективного розладу, і двічі намагався покінчити життя самогубством. Незважаючи на обставини цієї хвороби, її можна вилікувати за умови. Проте пацієнт відкидав такий варіант і просив допомоги з припиненням життя. Заявник скаржився на умови, необхідні для отримання фенобарбіталу натрію (засіб для введення евтаназії). ЄСПЛ висловив правову позицію щодо того, що людина має право вирішувати, яким чином та який момент її життя закінчиться, якщо вона здатна вільно приймати рішення з цього питання і здійснювати відповідні дії для цього. Це – один із аспектів права на повагу до приватного життя за статтею ЄКПЛ [2, с. 120].

У той же час, є велика кількість знеболювальних препаратів, які дозволяють не вбивати пацієнта, а прибрати його тяжкий біль. Але бувають випадки, коли після знеболювального людина перестає нормально сприймати навколишнє середовище, не може розмовляти, їсти та бачити світ, який її оточує.

До того ж, за наявності вседозволеної евтаназії людське життя може перестати бути вищою цінністю, тому важливо чітко встановлювати межі та підстави проведення такої процедури. У деяких державах треба окремо встановлювати зобов'язання щодо перевірки встановлених діагнозів. І дозволяти проведення евтаназії лише у безвихідних ситуаціях [3].

Такими є ситуації, коли психічно хворі люди перебувають у тяжкому стані. У Нідерландах, наприклад, розглядалася справа голландки Аурелії Броуверс, яка була фізично здоровою, але психічно хворою. Через важку депресію та думки про самогубство вона попросила лікарів вдатися до евтаназії. Таке прохання жінки про викликало обурення у населення. Зрештою після двох з половиною років, проведених в психіатричній лікарні, та трьох років у в'язниці евтаназію, все ж таки, провели [3].

Багато випадків проведення евтаназії було в Бельгії, де з 2002 року вона в певній формі дозволена не тільки щодо дорослих, а й щодо дітей. Легалізація евтаназії дала можливість маленьким громадянам знайти вихід у безвихідній ситуації. Найголовнішою умовою є згода батьків. Якщо вони хочуть зменшити страждання дітей, для надання дозволу на проведення процедури необхідно отримати консультацію профільних лікарів та психотерапевтів[2, с. 120].

У справі «*Кох проти Німеччини*» (від 19 липня 2012 року) ЄСПЛ визнав, щоне тільки людина, що бажає померти, але і його близькі родичі можуть мати юридичний інтерес в питанні евтаназії. Дружина заявника страждала протягом деякого часу загальною сенсомоторною квадріплегією і була майже повністю паралізована. Вона хотіла покінчити з собою і тому звернулася до державних органів з проханням отримати фенобарбітал натрію. Її клопотання було відхилено. Тим не менш, вона наклала на себе руки в Швейцарії, де закон був більш придатним для її бажання. ЄСПЛ не вирішував питання, чи мав право заявник користуватися правом його дружини на сприяння всамогубстві (допомога, яка полягає в доставці ліків), а розглянув процедурний аспект статті 8 ЄКПЛ. Порушення прав пана Коха полягало не в отриманні отрути дружиною, а у відмові німецьких судів розглядати його справу[2, с. 121].

Отже, процедура евтаназії необхідна виключно для невиліковних пацієнтів та тяжких психічнохворих. Проте її не можна робити загально-дозвальною, адже це може негативно вплинути на стан прав людини в Україні, Європі та світі в цілому.

Список використаної літератури:

1. Стыдныя вопросы про эвтаназію. *Meduza* : веб-сайт. URL: <https://meduza.io/feature/2016/10/18/stydnye-voprosy-pro-evtanaziyu> (дата обращения: 15.04.2021).
2. Сорока Е. Правовые позиции Европейского суда по правам человека относительно эвтаназии. *Legea și viața*. 2015. № 1/2 (277). С. 118–122. URL: <http://www.legeasiviată.in.ua/archive/2015/1-2/29.pdf>(дата обращения: 16.04.2021).

3. У Голландії лікарі допомогли піти з життя 29-річній дівчині через її розлади психіки. *УНІАН* : веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/health/worldnews/10224699-u-gollandiji-likari-dopomogli-piti-z-zhittya-29-richniy-divchini-cherez-jiji-rozladi-psihipiki.html> (дата звернення: 18.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Корнійчук І. В.¹

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейський суд з прав людини (далі – Суд, ЄСПЛ) є міжнародним судовим органом, який діє відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція, ЄКПЛ), метою якого є захист прав і свобод, передбачених Конвенцією.

В свою чергу, Україна є державою-членом Ради Європи і відповідно взяла на себе зобов'язання з виконання остаточних рішень Суду, в яких вона є стороною. На виконання цього Україною було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», в якому наша держава визначила, що виконання нею судових рішень є важливою гарантією забезпечення права на справедливий суд.

Для того, щоб повною мірою і об'єктивно дослідити питання виконання Україною рішень ЄСПЛ, необхідно визначити чинники, які впливають на збільшення кількості подання заяв, де стороною є наша держава, а саме: невиконання або неналежне виконання рішень національних судів, в яких боржником виступає держава; системні недоліки законодавства; політична ситуація протягом останніх років.

Повертаючись до згаданого раніше закону, можна виділити, що виконання рішень Суду щодо України є виплата відшкодування, присудженого Європейським судом; вжиття додаткових заходів індивіду-

---

¹ Студент 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ального характеру, спрямованих на усунення конкретного порушення, визначеного в рішенні Європейського суду; життя заходів загального характеру.

Варто також взяти до уваги наглядові повноваження Комітету Міністрів Ради Європи (далі – КМ РЄ) щодо виконання державою рішень, в якій вона є стороною, а саме те, що рішення ЄСПЛ вважається виконаним після ухвалення на засіданні КМ РЄ відповідної резолюції (рішення). Таке рішення виноситься після надання державою інформації про життя всіх належних заходів індивідуального та загального характеру на виконання відповідного рішення Суду.

Для того, щоб зрозуміти ефективність виконання рішень ЄСПЛ, де стороною є Україна, необхідно здійснити певне аналітичне узагальнення даних з сайту Міністерства юстиції України. Так у період з 2008 по 2019 роки (статистика за 2020 рік, на жаль, відсутня) КМ РЄ визнав виконаним 443 рішення Суду, хоча станом на 20 березня 2020 року ЄСПЛ було ухвалено 1434 рішень, якими констатовано порушення Україною положень Конвенції, що говорить про неефективність виконання рішень Україною. Однак варто також взяти до уваги той факт, що сам процес виконання і контроль за ним є об'єктивно довготривалим процесом.

Для більш повного розуміння проблеми виконання рішень ЄСПЛ необхідно також оцінити світову ситуацію з виконання згаданих рішень. Так, окрім України, ще 8 держав-членів Ради Європи славляться проблемою в цій сфері, зокрема, Польща та Росія.

Окрім цього, Парламентська асамблея Ради Європи у своїй резолюції «Забезпечення рішень Європейського суду з прав людини» з українського питання встановила, що з моменту останньої такої резолюції «прогрес у виконанні рішень ЄСПЛ був незначним. Частково це можна пояснити останніми драматичними подіями в країні, анексією Криму та ескалацією конфлікту на сході, незважаючи на ці обставини, Україна юридично зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ, оскільки держава повинна за будь-яких обставин забезпечувати дотримання прав і свобод своїх громадян».

Отож, з огляду на статистику виконання рішень ЄСПЛ Україною, а також зважаючи на системність недоліків законодавства є суттєві проблеми у цій сфері, що потребують вдосконалення, однак я переконаний, що внесення відповідних змін до актів законодавства, проведення поступових реформ і впровадження в українське суспільне життя європей-

ського ставлення до прав людини призведе до досягнення позитивних результатів у цьому напрямку.

Список використаної літератури:

1. Неппайпа Р. О., Самойленко Є. А. Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини та шляхи їх вирішення. *Правові горизонти*. 2019. № 20 (33). С. 23–29.
2. Буткевич Ольга. Застосування практики та виконання Україною рішень Європейського Суду з прав людини. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. 2017. 28 с.
3. Горецька Х. В. Сучасний стан виконання рішень Європейського суду з прав людини. Development of Scientific and Practical Approaches in the Era of Globalization. *Abstracts of II International Scientific and Practical Conference*. 2020. С. 73–76.
4. Синько Є. В., Талдикін О. В. Проблемні питання виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*. 2020. С. 284–285.
5. Січковська І. В. Практика виконання рішень ЄСПЛ в Україні. *Scientific practice: modern and classical research methods*. 2021. № 5–2. С. 104–105.

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Котова І. С.¹

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Досить тривалий час питання правосуб'єктності фізичної особи в міжнародно-правовому регулюванні не виникало, оскільки всі міжнародні відносини врегульовувалися на рівні держав, а згодом і міжнародних організацій. Фізична особа не визнавалася суб'єктом міжнародного права. Проте в історії та сьогоденні існують безспірні випадки активної участі індивіда на міжнародно-правовій арені. Перш ніж перейти до дослідження наявності чи відсутності приналежності фізичних осіб

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

до суб'єктів міжнародного права, варто зупинитися на характеристиці поняття суб'єкта міжнародного права та дослідженні кола його особливих ознак.

Суб'єкт міжнародного права займає центральне положення в системі міжнародного права. В той час саме міжнародне право служить інтересам своїх суб'єктів, регулює відносини між ними, визначає їх правовий статус, наділяє їх відповідними правами та обов'язками. Загальноприйнято вважати, що до суб'єктів міжнародного права належать учасники міжнародних відносин, які володіють правами та обов'язками, реалізують їх на основі міжнародного права і в необхідних випадках несуть міжнародно-правову відповідальність.

Звідси характерними ознаками суб'єкта міжнародного права є здатність реалізовувати права та обов'язки на основі норм міжнародного права; бути стороною у відносинах, які виникають з міжнародних договірних відносин; здатність мати самостійний міжнародно-правовий статус, а також можливість самостійно створювати норми. Проте останнє положення є особливо дискусійним, оскільки такою характерною рисою наділені лише основні суб'єкти міжнародного права – держави.

Всебічне дослідження різних поглядів на дану проблематику провели Д. І. Фельдман та Г. І. Курдюков. В результаті проведеного аналізу, вони розділили теорії міжнародної правосуб'єктності індивіда на три групи: 1) теорії, відповідно до яких фізична особа виступала єдиним суб'єктом міжнародного права; 2) теорії, за якими фізична особа визнавалась одним із видів суб'єктів міжнародного права на основі норм міжнародного права; 3) теорії, які визнають фізичну особу суб'єктом міжнародного права, проте виводять цю «якість індивіду» не з норм міжнародного права, а з угод, укладених між державами [2, с. 111].

На підтримку другої теорії вважаю за необхідне провести порівняння загальних способів реалізації міжнародної правосуб'єктності до тих способів, в яких може брати участь фізична особа, як суб'єкт міжнародного публічного права. Тож, найперше – це договірна правоздатність, тобто можливість укладати договори від свого імені. Фізична особа в міжнародному праві такою можливістю не наділена. Наступною є можливість брати участь в створенні та діяльності міжнародних організацій, а також здатність брати участь у створенні норм міжнародного права.

Таким правом на сьогодні наділені тільки держави – основні суб'єкти міжнародного права. Далі – активне й пасивне право посольства. Таким правом володіють крім суверенних держав, об'єднання держав, що мають міжнародну правосуб'єктність – міжнародні міждержавні організації, державоподібні утворення, а також народи та нації, що борються за свою незалежність. Одним із способів реалізації правосуб'єктності є здатність нести відповідальність за нормами міжнародного публічного права та ставити питання про притягнення інших суб'єктів МП до відповідальності. Питання відповідальності індивідів було вирішено під Нюрнберзького та Токійського процесів.

Так, головний обвинувач від Великобританії Х. Шоукросс у заключній промові зазначив: «Говорять, наприклад, що тільки держави, а не окремі особи є суб'єктами міжнародного права. Проте такого положення в міжнародному праві не існує. Досить лише згадати судове переслідування за піратські дії, порушення блокади або за шпигунство, щоб наштовхнутися на численні приклади притягнення окремих осіб до відповідальності згідно з нормами міжнародного права. Завжди визнавалося, що вчинення військових злочинів робить окремих осіб суб'єктами міжнародного права» [2, с. 365].

Приналежність фізичних осіб до суб'єктів міжнародного права підтримав також і Європейський Суд з прав людини. У своєму рішенні від 05.02.1963 р. Суд зазначив, що співтовариство констатує новий правовий порядок у міжнародному праві, за яким переваги держав щодо їх суверенних прав обмежуються, і суб'єктами визнаються не лише держави, а й громадяни[3].

Слід також зазначити, що звертаючись до Європейського суду з прав людини у справах проти держави громадяни стають повноправними учасниками міжнародних відносин. У даному контексті було б нелогічно говорити про відсутність у громадян здатності до незалежної реалізації міжнародних прав та обов'язків, а отже, і відсутності міжнародного правового статусу, адже, «опонентом» фізичної особи на міжнародно-правовій арені виступає держава як інший самостійний суб'єкт міжнародного права. З цих же підстав, можна говорити про наявність статусу суб'єкта міжнародного права у юридичних осіб, оскільки із позовами до Європейського суду з прав людини звертаються не лише фізичні, але і юридичні особи [4, с. 75]

Особливої уваги заслуговує думка Тарасова О. В., відповідно до якої «вказується, що існує багато можливостей довести міжнародну правосуб'єктність людини. Наприклад, звернутися до норм міжнародного права, що закріплюють міжнародно-правовий статус людини. Якщо є правовий статус, то повинен бути і його носій. Саме цим традиційним (нормологічним) шляхом більшість юристів-міжнародників зробили висновок про наявність міжнародної правосуб'єктності людини. Інший шлях – проаналізувати практику міжнародних трибуналів *ad hoc*, Міжнародного кримінального суду, Європейського й Міжамериканського судів з прав людини та інших міжнародних органів, що допускають до участі в міжнародному процесі фізичних осіб. Комунікативний підхід легко виявляє фізичну особу як сторону подібних міжнародних правовідносин» [5, с. 16]

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що питання правосуб'єктності фізичної особи в міжнародному праві все ще залишається дискусійним, проте здатність індивіда впливати на міжнародно-правові процеси є доведеною, очевидною та беззаперечною.

Список використаної літератури:

1. Фельдман Д. И., Курдюков Г. И. Основные тенденции развития международной правосубъектности. Изд. Казан. универс., 1974. – 132 с.
2. Нюрнбергский процесс: Сб. материалов: В 8-ми т. – Т.8 / Отв. ред. Н. С. Лебедева. – М.: Юрид. лит., 1999. – 792 с
3. Judgment of the Court of 5 February 1963. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61962CJ0026:EN:HTML>
4. Кучерук Н. С. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права. Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/227/Kucheruk_fizyczna_osoba_subject.pdf?sequence=1
5. Тарасов О. В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.11 – міжнародне право. Х., 2015. 40 с.
6. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ : Юрінком Інтер, 2005.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ОФІЦІЙНО ПІДПИСАНІ ДОМОВЛЕНОСТІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КОРОЛІВСТВОМ ІСПАНІЯ

Як відомо, авторитет країни на міжнародній арені залежить, головним чином, від результатів її зовнішньої політики. Виважена, прагматична, раціональна і далекоглядна зовнішня політика створює передумови для прискорення політичного, економічного і соціального розвитку країни. Важливим чинником розвитку у контексті здійснення Україною зовнішньої політики та реалізації національних інтересів є співпраця з країнами Західної Європи та Іспанією, зокрема як розвиненою країною світу.

Уряд Королівства Іспанія визнав Україну як незалежну державу 31 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між Україною і Королівством Іспанія були встановлені 30 січня 1992 року шляхом підписання у Празі спільного комюніке. У серпні 1992 р. в Києві розпочало свою діяльність дипломатичне представництво Королівства Іспанія в Україні. У червні 1995 року було засновано Посольство України в Мадриді. Відносини між Україною та Королівством Іспанія характеризуються різноплановістю та багатогранністю. Іспанія є важливим партнером України і сприяє наближенню нашої держави до ЄС.

У серпні 1992 року розпочало функціонування в Києві постійне дипломатичне представництво Королівства Іспанія в Україні. Візит Міністра закордонних справ Іспанії Франсіско Фернадеса Ордосеса в Україну 23 квітня 1992 року сприяв розвитку двосторонніх відносин. Під час цього візиту сторони підписали Меморандум про консультації між Урядами двох країн, який передбачав, зокрема, періодичне обговорення міжнародних питань, теми роззброєння та двосторонніх відносин [1].

Важливою подією двосторонніх відносин став державний візит до Іспанії Президента України Л. Д. Кучми 7 жовтня 1996 року. Упродовж цього візиту була підписана низка двосторонніх угод: Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Іспанією, Угода про економічне та промислове співробітництво, Угода про повітряне сполучення, Угода про співробітництво в галузі освіти, науки і культури.

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Під час зустрічі у листопаді міністри А. П. Яценюк та М. А. Моратінос підписали Меморандум про співробітництво між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ і співробітництва Королівства Іспанія з метою наближення України до Європейського Союзу [2]. За цим Меморандумом, Україна та Іспанія продовжать співробітництво, враховуючи «бажання Міністерства закордонних справ Королівства Іспанії зробити свій внесок в успіх процесу трансформації та реформ в Україні, спрямованих на подальше зближення України з Європейським Союзом, шляхом надання досвіду у сфері євроінтеграції, а також посилення двосторонніх відносин загалом» [2]. Таким чином, були встановлені конкретні механізми державної та недержавної співпраці та створені передумови для передачі Україні досвіду Іспанії в процесі європейської інтеграції.

Внаслідок численних зустрічей та консультацій на рівні міністерств закордонних справ стало підписання 12 травня 2009 року важливої для обох держав Угоди щодо врегулювання та впорядкування трудових міграційних потоків [3]. Угода спрямована на регулювання трудових міграційних потоків між двома країнами, створення правових гарантій для ефективного здійснення права трудящих-мігрантів, запобігання нелегальній міграції, а також поглиблення співробітництва і дружби між двома країнами. Документ визначає категорії працівників, які будуть мати право на роботу, порядок отримання пропозиції про роботу, отримання ними необхідних візових документів та дозволів на проживання і роботу, умови праці та соціальні гарантії для співробітників, механізм повернення працівників до держави походження, а також процедури співпраці між компетентними органами Договірних Сторін в ході здійснення угоди.

Варто зазначити, що Україна ратифікувала угоду з Іспанією про трудову міграцію, а Верховна Рада зареєструвала проект закону про ратифікацію угоди між Україною та Іспанією щодо регулювання трудових міграційних потоків між двома країнами. Отже, можна спостерігати активну співпрацю між Україною та Іспанією у сфері міграції та візової політики.

У січні 2010 року під час робочого візиту П. О. Порошенка були обговорені питання спрощення візового режиму, проблеми видачі віз та правового і соціального захисту українців, які живуть в Іспанії. У ході візиту було укладено угоду між Україною та Іспанією про взаємне визнання та обмін водійських прав [4]. Зазначена угода стала першою

угодою подібного типу, яку Україна уклала з іноземною країною. Відтепер громадяни України, які легально мешкають на території Іспанії, зможуть отримати іспанське посвідчення водія за спрощеною процедурою. Протягом 2011–2016 рр. також було підписано ряд договорів, а саме: 28 липня 2011 р. Угода між Україною та Іспанією щодо врегулювання та упорядкування трудових міграційних потоків між двома державами; 29 березня 2016 р. Угода між Україною та Королівством Іспанія про взаємну охорону інформації з обмеженим доступом.

Таким чином, упродовж всього періоду становлення та розвитку двосторонніх відносин відбувається зміцнення стосунків між Україною та Іспанією, де велика увага приділяється співпраці України та ЄС.

10 вересня 2020 року під час візиту до Іспанії міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби було суттєво розширено договірно-правову базу українсько-іспанських відносин шляхом підписання низки важливих документів [5]. Зокрема було підписано Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та запобігання податковим ухиленням і уникненням та Протокол до неї. Як зазначили в МЗС, ця угода, підписана на заміну застарілої радянсько-іспанської від 1985 року, остаточно скасовує подвійне оподаткування однієї дії двома країнами та унеможливує всі махінації навколо. Цей документ усуне перешкоди для закордонних інвестицій та торгівлі. Сторони також підписали Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством сільського та рибного господарства і продовольства Королівства Іспанія в галузі сільського господарства та харчової промисловості. Він має допомогти реалізувати українсько-іспанський потенціал розвитку співробітництва в аграрній сфері і відкрити нові можливості для обміну досвідом та найефективнішими практиками, а також поглибити взаємодію у сфері торгівлі аграрною продукцією.

Окрім того, Міністерство закордонних справ України та Міністерство закордонних справ, Європейського Союзу та співробітництва Королівства Іспанія підписали Меморандум про взаєморозуміння у сфері кібербезпеки. Він передбачає обмін «чутливою» інформацією заради спільної кібербезпеки, міжгалузеву взаємодію – від юридичних до наукових аспектів. Україна та Іспанія також координуватимуть позиції профільних інституцій при міжнародних організаціях. Україна та Королівство Іспанія підписали також Угоду про співробітництво та взаємну допомогу в митних справах.

Вона передбачає тіснішу взаємодію та обмін інформацією між митницями двох країн, зменшення простору для шахрайства та збільшення простору для чесної взаємовигідної торгівлі, зазначили в МЗС.

Для України дуже корисним буде вивчення досвіду Іспанії у сфері адміністративного управління регіонами. Ознайомлення з іспанськими досягненнями допоможе не тільки полегшити впровадження адміністративної реформи в Україні, але й установити контакти на локальному рівні між адміністративними одиницями, що позитивно вплине на міждержавні відносини у цілому.

Таким чином, сьогодні спостерігаємо досить позитивний динамічний розвиток взаємовідносин між Україною та Іспанією. Певні проблеми, такі як відставання фактичного рівня підтримки на міжнародній арені Іспанією України від задекларованого, обережність іспанського керівництва та врахування ним «російського» фактора у відносинах з Україною, зосередженість на внутрішніх проблемах та ін., пригальмовують розвиток відносин. Однак, слід зазначити, що для України європейський вибір є пріоритетним, міждержавні відносини з країнами Західної Європи, в тому числі з Іспанією, повинні залишатися у полі зору вітчизняних політиків.

Список використаної літератури:

1. Меморандум про консультації між Урядом України і Урядом Королівства Іспанія від 23 квітня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_016#Text
2. Меморандум про співробітництво між МЗС України та МЗС Королівства Іспанії з метою наближення України до Європейського Союзу від 16 листопада 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300_023#Text
3. Угода між Україною та Іспанією щодо врегулювання та упорядкування трудових міграційних потоків між двома державами від 12 травня 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_024#Text
4. Угода (у формі обміну нотами) між Україною і Іспанією про взаємне визнання та обмін національних посвідчень водія від 25 жовтня 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_025#Text
5. Офіційний портал Посольство України в Королівстві Іспанія. Політичні відносини між Україною та Іспанією. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/168-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-ispanijeju>.

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України.

ЗАХИСТ ВІД ПОГАНОВОГО ПОВОДЖЕННЯ З БОКУ ПРИВАТНИХ ОСІБ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВ В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

У сучасних умовах тенденція захисту прав людини набуває неабиякого розвитку, зокрема, в межах діяльності європейських держав. З прийняттям Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенції) і створенням її контрольного механізму європейська спільнота отримала можливість ефективно реалізовувати на практиці дієві інструменти захисту прав людини. Одним з абсолютних та фундаментальних для демократичного суспільства є право, передбачене статтею 3 Конвенції, відповідно до якої «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»[1]. Поглиблена увага в практиці Європейського Суду з прав людини переважно приділяється позитивним зобов'язанням держави спрямованим на забезпечення захисту прав усіх осіб, що знаходяться під контролем державних органів, від катувань та інших заборонених дій, передбачених статтею 3 Конвенції [2, с.133]. Але існує ще один аспект позитивних зобов'язань держав в рамках цієї статті, який має значення за наявності певних умов, а саме захист від неналежного поводження з боку приватних осіб. Тому дана тема є актуальною, адже для окреслення повної картини застосування статті 3 Конвенції необхідне розуміння всього спектру позитивних зобов'язань держав в рамках дотримання даного права, зокрема, меж захисту від неналежного поводження з боку приватних осіб.

Європейським Судом з прав людини була прийнята низка рішень стосовно констатації порушення позитивного обов'язку держави захищати від жорстокого поводження з боку приватних осіб. Відзначимо, що у пунктах 116–119, 121 рішення у справі Nicolae Virgiliu Tănăs v. Romania підкреслюється загальний підхід визначення мінімального рівня жорстокості для виявлення порушення статті 3 Конвенції у випадку вчинення

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

неналежного поводження з боку приватних осіб, а саме те, що оцінка рівня жорстокості є відносною і залежить від усіх обставин справи, особливо від тривалості такого поводження, його фізичних чи психічних наслідків, а в деяких випадках і статі, віку та стану здоров'я жертви. Так, порушення статті 3 Конвенції може мати місце у справах, що передбачають умисне жорстоке поводження, таке як зґвалтування, сексуальне насильство, домашнє насильство або травми, спричинені в результаті бійки, якщо така поведінка, здатна викликати у жертви почуття приниження та деградації[3].

Слід зазначити, що в цьому контексті розкривається такий зміст нехтування «захистом»: державні органи не виконали обов'язків вжиття належних заходів із метою недопущення катування з боку приватних осіб та належним чином, своєчасно розслідувати катування, вчинене приватними особами [4, с. 316]. У загальному сенсі структура такого обов'язку виражається у попередженні, припиненні та покаранні відповідних приватних суб'єктів [5, с. 95]. У пункті 77 рішення у справі «Володіна проти Росії» визначається більш широке тлумачення таких позитивних зобов'язань, які є пов'язаними між собою: 1) створення та застосування на практиці адекватної правової бази, що забезпечує захист від неналежного поводження з боку приватних осіб; 2) вжиття розумних заходів, які могли б очікуватися для запобігання реального та негайного ризику неналежного поводження, про яке влада знала чи повинна була знати; 3) проведення ефективного розслідування, якщо була подана обґрунтована заява про неналежне поводження[6].

Особливою категорією у даному випадку є справа щодо захисту дітей від жорстокого поводження. У пунктах 21–22, 24 рішення у справі «А. проти Сполученого Королівства» від 22.09.1998 року вказується, що заявник у 9-річному віці зазнавав неодноразового сильного побиття гордньою жердиною своїм вітчимою і таке поводження досягає мінімального рівня суворості, забороненого статтею 3 Конвенції. У той же час діти та інші вразливі особи, зокрема, мають право на державний захист у формі ефективного стримування від таких серйозних порушень недоторканності таких осіб. Також закон не забезпечував належного захисту заявника від неналежного поводження, що суперечить статті 3[7]. Отже, захист дітей від неналежного поводження з боку приватних осіб, зокрема своїх батьків, через вік та психічні властивості таких дітей, має здійснюватися під пильним контролем держави. Така вимога включає, пере-

дусім, належне нормативне регулювання цього питання, застосування превентивних заходів, спрямованих на попередження можливих фактів поганого поведіння або запобігання виникненню їх повторних випадків, тобто фактичне припинення таких дій.

Іншим різновидом справ, які мають значення в межах нашої теми є випадки домашнього насильства та загрозової поведінки, передусім, стосовно осіб жіночої статі. Так, наприклад, у пунктах 160, 170 та 176 рішення у справі *Oruz v. Turkezu* зазначається, що уразливість заявниці виражається через попереднє насильство, погрози, висунуті чоловіком після звільнення з місць позбавлення волі, та її страх перед подальшим насильством з врахуванням соціального походження, а саме несприятливого становища жінок на південному сході Туреччини. Але реагування державних органів на поведінку колишнього чоловіка заявниці було явно неспіврозмірним тяжкості наявних правопорушень. Відзначається наявність порушення статті 3 Конвенції внаслідок невжиття державними органами заходів захисту у формі ефективного стримування зигнорування потреби з'ясувати причини відмови заявниці та її матері від заяв щодо серйозних порушень особистої недоторканності з боку чоловіка [8]. Тобто, фактор вразливості жертви домашнього насильства, поінформованість держави про чисельні факти насилля та погрози вбивством, а також явне прогнозування продовження насильства, значно впливає на зобов'язання державних органів вживати заходи запобігання та припинення поганого поведіння з боку приватних осіб. Також має бути наявна відповідна нормативно-правова база, яка б дозволяла порушувати кримінальну справу, незалежно від того, чи відкликані жертвами насильства скарги, з подальшим здійсненням ефективного розслідування та призначенням справедливого покарання.

Натомість, у пункті 31 рішення у справі «Скороходов проти України» загальний обов'язок держави за статтею 1 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції, не може тлумачитися як такий, що вимагає від держави, щоб вона через своє законодавство гарантувала безпеку кожній особі від завдання останній катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поведіння з боку іншої особи, та якщо таке трапляється – щоб кримінальне провадження обов'язково призвело до конкретного покарання. Має бути доведено, що національне законодавство застосоване до обставин справи, не передбачає фактичного та ефективного захисту прав, гарантованих статтею 3 Конвенції [9]. Тобто межа позитивного

зобов'язання здійснювати захист від поганого поводження з боку приватних осіб полягає в неможливості покладання непропорційного тягаря на державу. Тому, має існувати належна нормативна база, внаслідок чого може бути реалізований якісний захист прав, а також державні органи повинні оперативно забезпечити реакцію на потенційні, відомі, або які мають бути їм відомі, обставини поганого поводження з боку приватних осіб шляхом заходів припинення та добросовісного розслідування.

Цікавим з точки зору розгляду нашої теми є питання застосування правила, за яким прийняття показань, отриманих у результаті катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання, як доказу в межах кримінального провадження робить провадження в цілому несправедливим, якщо інформація була отримана від третьої особи в результаті жорстокого поводження з нею приватних осіб, за відсутності фактів участі чи мовчазної згоди на це державних суб'єктів. Відповідно до пункту 89 рішення у справі «Цвік проти Польщі» ЄСПЛ дійшов висновку, що принцип використання в кримінальному провадженні доказу, отриманого в результаті дій, що порушують статтю 3 Конвенції, з автоматичним перетворенням провадження в несправедливе, однаково застосовується і до допустимості доказу, одержаного від третьої особи в результаті жорстокого поводження, забороненого статтею 3 Конвенції, коли таке поводження вчинено приватними особами, незалежно від його класифікації[10]. Фактично Європейський Суд з прав людини вперше застосував доктрину отруйного дерева з приводу жорстокого поводження, вчиненого приватними особами, шляхом визнання доказу, отриманого подібним способом недопустимим, та констатації в цілому несправедливості кримінального провадження.

Таким чином, позитивне зобов'язання держави щодо захисту від неналежного поводження з боку приватних осіб в межах статті 3 Конвенції включає такі характеристики: за загальним правилом – фактично або потенційно має бути наявна відповідність дій кривдника мінімальному рівню жорстокості залежно від об'єктивних та суб'єктивних критеріїв оцінки ситуації (тяжкість ушкоджень, фізичні та психічні наслідки, вік, стать тощо); за спеціальним правилом – існування та застосування заходів захисту з боку держави, зокрема, належна є дієва нормативна основа регулювання, а також заходи превенції, припинення та ефективного розслідування, які вживаються, враховуючи конкретні обставини справи та обстановку здійснення поганого поводження, а також особу жертви, зокрема, ступінь її уразливості та залежності від кривдника.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: конвенція, міжнародний документ від 04.11.1950, ідентифікатор: 995_004 // База даних «Законодавство України»/Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. – Харків: Право, 2017. 374с.
3. Case of Nicolae Virgiliu Tănăs v. Romania від 25.06.2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–194307>
4. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика, науково-практичний коментар. Харків : Право, 2019. 1200 с.
5. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с
6. Рішення у справі «Володіна проти Росії» (Volodina v. Russia). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001–194321>
7. Рішення у справі «А. проти Сполученого Королівства» (A. v. The United Kingdom) від 22.09.1998. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001–58232>
8. Рішення у справі «Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey) від 09.06.2009. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–92945>
9. Рішення у справі «Скороходов проти України» від 14.11.2013 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–192921>
10. Рішення у справі «Цвік проти Польщі» від 05.11.2012 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–205536>

Науковий керівник: Білоусов Є. М., д.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЛобкоМ.С.¹

ВРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК В РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Процедура вирішення суперечок в рамках Світової організації торгівлі (далі – СОТ) є «продуктом» довготривалого розвитку та вдоскона-

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

лення. Ця система не є статичною – вона розвивається, і її майбутнє визначається в ході офіційних багатосторонніх переговорів, присвячених пошукові оптимальних шляхів її реформування. Вона вже пройшла складний шлях еволюції двох протилежних підходів: від суто дипломатичного врегулювання в післявоєнний час через певний симбіоз дипломатичного та юридичного у 1970–1980-ті рр. до юридичного підходу з елементами дипломатичних процедур на сучасному етапі.

Механізм вирішення суперечок в рамках СОТ є фундаментальною основою, що забезпечує безпеку та передбачуваність міжнародної торгової системи. Він є тим захисним елементом прав та обов'язків сторін, виходячи із підписаних угод, та прояснює існуючі положення досягнутих домовленостей у відповідності до загальних правил інтерпретації міжнародного публічного права. Вирішення суперечок в СОТ – це можливість урегулювати торговельні конфлікти в рамках міжнародного правового поля, не вдаючись до розгортання торгових воєн. Увесь процес еволюції механізму вирішення спорів відображає вагання країн між бажанням мати ефективну, зорієнтовану на правові засоби систему вирішення спорів та бажанням мати стабільну торгівельну політику. [1]

Однією з основних функцій механізму врегулювання суперечок є оперативність та ефективність їх вирішення. Але все частіше постає питання: чи «працює» ця функція, чи завжди вдається оперативно й швидко захистити й відносити права країн-членів? Перш ніж відповісти на питання, слід зазначити, що останні роки стали дуже напруженим періодом для механізму вирішення

суперечок в рамках СОТ. Активність країн-членів призвела до збільшення кількості суперечок. [2]Більш того, коло юридичних питань, що містяться в позовах, стало набагато ширшим, ніж у минулі роки: під час суперечок зачіпаються практично всі угоди СОТ і як наслідок, процес вирішення торговельних суперечок у рамках СОТ стає достатньо тривалим і може не виправдати ситуативних явищ у торговельно-економічних відносинах. Існуюча система не передбачена на таку кількість спорів. Не останню роль відіграє також доволі агресивна поведінка сторін суперечок, їх небажання досягнути компромісу на етапах переговорів.

На сьогоднішній день серед суперечок між країнами СНД лише дві пройшли етап консультацій. Зазвичай успішне врегулювання відбувається шляхом досягнення взаємоприйнятної для сторін суперечки рішення на початковому етапі, хоча у загальному випадку передбачається

повідомлення СОТ про прийнятті між сторонами рішення щодо врегулювання суперечки, це робиться не завжди. Так, коли приймалися взаємно прийнятні рішення для врегулювання суперечки між країнами-членами СНД, нотифікації щодо цього до СОТ не надсилалися. Таким чином, умови взаємно прийнятного рішення часто не є загальновідомими.

Функція оперативного врегулювання в сучасних реаліях потребує якісних змін та нових підходів, оскільки будь-який юридичний інструмент потребує постійного вивчення і вдосконалення, особливо враховуючи постійну інтенсифікацію міжнародної торгівлі та її ускладнення. Поліпшення механізму вирішення суперечок – явище зовсім не нове, воно відбувається за допомогою різних доповнюючих один одного способів методів. Так, в 1995 р. відбувся переговорний процес про перегляд Домовленості про правила і процедури врегулювання суперечок, в ході якого члени СОТ представили свої пропозиції щодо поліпшення або уточнення відповідних процедур. [3]

Пропонується велика кількість механізмів удосконалення суперечок. В даній роботі висвітлені найвдаліші, зокрема:

1. Введення обмежень щодо кола питань суперечок, що передбачає розроблення закріпленого та вичерпного переліку питань та предмета вирішення суперечок.

2. Для країн, що розвиваються, найбільший інтерес представляють ті пропозиції, які спрямовані на спрощення доступу до механізму вирішення суперечок та на забезпечення ефективного виконання рішень.

3. Проблема участі третіх сторін у судовому процесі, що передбачає автоматичний допуск третьої сторони до процесу в тому випадку, якщо відповідач у відведений строк не висловить відповідного заперечення, а також розширення кола прав третіх сторін на етапі слухання справи в спеціальній групі;

4. Перегляд та зміна термінів, спрямований на вирішення таких проблем: продовження деяких строків на користь країн і скорочення затримок на окремих етапах судового процесу. Слід пам'ятати, що тривалі терміни ведуть до більших витрат, і не тільки судових, а й тих, які виникають в галузі, яка страждає від неправомірних дій, проти яких вступає позивач. [4]

5. Створення списку кандидатів для прискореного формування групи експертів, а також вирішення проблеми кадрів, тобто введення посади експерта до штату співробітників СОТ.

6. Запропоновано введення інституту «спеціального прокурора», мета якого – виявлення протизаконних дій сторін спору.

7. Введення «спрощених» судових процедур для справ з величиною експорту менш, ніж 1 мільйон дол. США. У таких суперечках признається всього один член комісії для винесення рішення про суперечку протягом трьох місяців.

8. Розширення кола прав приватних осіб, оскільки зараз для них не передбачено можливості звертатися до процедури врегулювання суперечок у межах СОТ. Важко заперечувати наявність уже сформованої концепції опосередкованої (непрямої) участі приватних осіб в ініційованій процедурі врегулювання спорів СОТ. [5]

Оглянувши декілька пропозицій щодо удосконалення механізму врегулювання суперечок в рамках СОТ та синтезуючи цей матеріал можна зробити висновок, що через розвиток світової торгівлі, система вирішення спорів СОТ знаходиться на стадії формування і має певні неврегульовані елементи, тому подальший розвиток та вдосконалення процедур врегулювання спорів є вкрай важливим, оскільки довіра до СОТ як до економічної організації світового масштабу багато в чому залежатиме від їхньої прозорості та ефективності.

Список використаної літератури:

1. Марракеська угода про заснування Світової організації торгівлі. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#ag

2. Пода Т. О. Проблеми функціонування та напрямки реформ системи врегулювання міждержавних суперечок СОТ: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. ю. н.: спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Т. О. Пода – Київ: Інститут законодавства ВРУ, 2008–23 с.

3. Домовленість про правила і процедури врегулювання суперечок. / Офіційний вісник України від 12.11.2010–2010 р., № 84, стор. 525, стаття 2989

4. Осика С. Г. Вирішення спорів у Світовій організації торгівлі : [монографія] / С. Г. Осика, В. В. Коновалов ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : К. І. С., 2011. – 280 с.

5. Лекарь А. С. Основні риси та базові принципи системи вирішення спорів в рамках Світової організації торгівлі (СОТ) / А. С. Лекарь // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – №4. – С. 156–164.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії, асистент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ ЩОДО ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ

Міжнародне співробітництво на сьогодні, як ніколи, має за одну із ключових цілей боротьбу зі злочинністю. Спрощення можливостей перетину кордонів між державами, зниження ефективності державних механізмів протидії та запобігання злочинності, недосконалість механізму видачі винних осіб – усі ці фактори дозволяють уникати кримінальної відповідальності тим особам, які порушили законодавство тієї чи іншої країни. З огляду на це виникає необхідність у широкомасштабній співпраці та використанні усіх можливостей кооперації міжнародних правових систем та механізмів.

При цьому, інститут екстрадиції, який займає одне із центральних місць у міжнародній практиці держави для притягнення до відповідальності винних осіб за злочини, вчинені на території іншої держави/держав, на даному етапі розвитку міжнародного права ще потребує вдосконалення, оскільки не всі країни світу користуються можливостями цього інституту. Виходячи з викладеного, метою даної роботи є аналіз практики реалізації міжнародно-правових договорів щодо екстрадиції в Україні.

Україна має широку договірну базу, в якій містяться екстрадиційні норми, за допомогою яких компетентні органи України можуть активно та ефективно співпрацювати з компетентними органами з питань екстрадиції в іноземних державах.

Підставами для здійснення екстрадиції в Україні виступають Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957, Конвенція СНД про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993, а також двосторонні договори між Україною та іншими державами про видачу правопорушників. Кожен з цих нормативних документів регулює відповідні аспекти процедури видачі громадян-правопорушників іншій державі. Видача особи, яка підлягає екстрадиції, виходить із змісту та обсягу відповідних зобов'язань України у сфері міжнародної співпраці у кримінальних справах. Починаючи з 1992 року, Україна уклала більш ніж 25 договорів

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

з іншими державами (з КНР, Єгиптом, Канадою, Грузією тощо) у сфері взаємодії з питань екстрадиції.

Проаналізувавши зміст екстрадиційних договорів України з Королівством Марокко (від від 21.10.2019), Республікою Казахстан (від 29.10.2018), Республікою Панама (від 12.05.2004), Аргентинською Республікою (від 06.08.2018) можна виділити такі характерні особливості цих двосторонніх договорів:

1. Договори передбачають обов'язкові та факультативні види підстав для відмови в екстрадиції. До обов'язкових, зокрема, належать: 1) якщо особа, видача якої запитується, є громадянином запитуваної Сторони [2]; 2) за злочини політичного характеру [3]; 3) є вагомими причини вважати, що особу переслідують з підстав дискримінації або не матиме мінімальних гарантій, установлених статтею 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року [2]. Факультативними підставами (в угодах із Казахстаном, Аргентиною) є: 1) надання особі, яку переслідують, притулку в іншій державі; 2) якщо сторона вважатиме, що видача особи буде несумісною з міркуваннями гуманності з огляду на вік, стан здоров'я чи інші особисті обставини розшукуваної особи; 3) якщо розшукувана особа постала перед судом та була виправдана або засуджена у третій державі за злочин або злочини, за які запитується видача [3;4].

2. Держава має право відмовити у видачі власних громадян на підставі національного законодавства, але в такому разі повинна сама здійснити кримінальне переслідування особи чи виконання вироку суду [3].

3. Центральними органами, уповноваженими виконувати даний договір, є Міністерство юстиції України та Офіс Генерального прокурора з боку України та Міністерство закордонних справ (Панама, Аргентина) [2;4] чи Генеральна прокуратура (Казахстан)[3], Міністерство юстиції (Марокко) з іншого боку [5].

4. Договори передбачають можливість відстрочки видачі особи, яку розшукують, якщо у запитуваної держави щодо розшукуваної особи проводиться кримінальне переслідування або особа відбуває покарання за вчинення іншого злочину[3]. Також передбачено можливість транзитного перевезення через територію відповідної держави особи, виданої третьою державою на запит іншої сторони [2].

5. Рішення про екстрадицію особи за запитом відповідної держави приймається за національним законодавством запитуваної держави та відповідним договором про екстрадицію.

6. Передача особи від однієї держави до іншої здійснюється за датою, часом та місцем, які визначають сторони договору у строк протягом: 1) 15 календарних днів (Казахстан) [3]; 2) 30 календарних днів (Панама, Марокко, Аргентина) [2;4;5].

7. Договорами передбачено спрощений порядок видачі за умови, що розшукувана особа висловила згоду на видачу: 1) перед суддею або компетентним органом запитованої сторони (Панама) [2]; 2) якщо це передбачено національним законодавством держави (Казахстан) [3]; 3) перед компетентним органом запитованої сторони (Марокко) [5].

8. Найбільш поширений спосіб утримання розшукуваної особи до отримання запиту про її видачу – тимчасовий арешт, тривалість якого, однак, може відрізнятися: 1) 40 діб (Казахстан) [3]; 2) 45 діб (Марокко, Аргентина) [4;5]; 3) 60 діб (Панама) [2].

9. У випадку множинності запитів одночасно від кількох держав (одночасні, конкуруючі запити), запитована держава приймає рішення на свій розсуд, ураховуючи всі обставини, особливо громадянство розшукуваної особи, можливість наступної видачі, дати отримання запитів, тяжкість злочинів та місце вчинення.

10. У випадку запиту екстрадиції за злочин, покаранням за який є смертна кара, то таке покарання замінюється на підставі Договору про екстрадицію на покарання, яке передбачено за такі самі дії законодавством запитованої Сторони (Марокко) [5].

11. Дані договори набирають чинності: 1) через 30 днів від дати отримання останнього з письмових повідомлень Сторін про виконання ними внутрішньодержавних процедур, необхідних для набрання цим Договором чинності (Панама, Казахстан) [2; 3]; 2) через 30 днів після дати обміну ратифікаційними грамотами (Марокко, Аргентина) [4;5].

Як стає зрозуміло із даного аналізу екстрадиційні договори України з іншими державами в більшості своїй є схожими, і різняться між собою лише певними процедурними моментами.

Питання екстрадиції в Україні урегульовано не лише в даних договорах. У Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) передбачено вимогу, яка ставиться до усіх запитів (національних чи іноземних) про екстрадицію – такі запити можуть направлятися лише, якщо за законодавством відповідної держави за кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка підлягає екстрадиції, передбачається покарання строком не менше 1 року або ж якщо при засудженні особи до

покарання у вигляді позбавлення волі невідбутий строк покарання становить не менш як 4 місяці [1].

Окрім того, дане положення органічно впливає на практику задоволення запитів про видачу особи, оскільки, якщо діяння, за вчинення якого вимагають видати відповідну особу, не вважається правопорушенням за кримінальним законодавством іншої держави, то видача особи не здійснюється.

Наприклад, аналіз практичної сторони цього питання свідчить про прискіпливу увагу центрального органу, який займається питанням екстрадиції в Україні (Офіс Генерального прокурора) щодо дотримання вказаної вимоги. Наприклад, правоохоронні органи РФ розшукували громадянина Б. у зв'язку із вчиненням ним злочину, передбаченого ст. 196 УК РФ (навмисне банкрутство). Коли було встановлено, що гр. Б перебуває на території України, до Офісу Генерального прокурора (на той час – Генеральна прокуратура України) надійшов запит від РФ про видачу підозрюваного. Однак українська сторона відмовила у задоволенні цього запиту, оскільки злочин, який інкримінували гр. Б., відповідав ст.219 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а даною статтею не передбачено покарання у вигляді позбавлення волі [6].

Окрім того, застосування в Україні екстрадиційного арешту (ст.585 КПК України), у більшості своїй, зводиться до відмови у застосуванні даного заходу або ж застосування замість цього більш м'якого запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту чи особистого зобов'язання.

Наприклад, Ухвалою Дніпровського районного суду м. Києва від 29.05.2018 у справі № 755/7821/18, при розгляді клопотання прокурора про екстрадиційний арешт було визначено, що строк давності притягнення до кримінальної відповідальності обвинуваченого не закінчився та інкриміноване йому кримінальне правопорушення, передбачене ч.4 ст.159 УК Російської Федерації відповідає злочину, передбаченому ч.4 ст.190 КК України (шахрайство). Слідчий суддя, однак, відмовив у задоволенні клопотання прокурора про застосування екстрадиційного арешту на підставі того, що відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства до клопотання на розгляд слідчого судді мають надаватися документи про громадянство особи, матеріали екстрадиційної перевірки та копія запиту органу іноземної держави про екстрадицію. Прокурор, який звертався до слідчого судді із клопотанням про арешт, не дотримався визначених вище положень про матеріали справи, які обов'язково подаються слідчому судді для розгляду питання про екстрадиційний арешт. Крім того вказані матеріали не були перекладені держав-

ною мовою та не були затверджені належним чином, через що неможливо було переконатися у достовірності наявних у цих документах даних. Складені іноземною мовою копії документів унеможливили їх аналіз та вивчення слідчим суддею та подальшого врахування їх змісту при вирішенні клопотання про застосування екстрадиційного арешту [7].

Як показує дана практика, суди дуже відповідально ставляться до питання екстрадиції, і чітко виконують завдання, які стосуються застосування екстрадиційного арешту. Порушення процедури в таких справах може призвести до суттєвої паузи у виконанні іноземних запитів щодо екстрадиції.

Аналізуючи виконання екстрадиційних запитів за останні 5 років, можна побачити тенденцію, що найбільша кількість запитів від української сторони надходила переважно до РФ з питань екстрадиції колишнього Президента України Віктора Януковича та ще кількох колишніх українських політиків (жодного не було екстрадовано до України).

У той же час Україна теж часто відмовляла у видачі громадян іноземним державам. Найбільш показовою у даному випадку є справа Міхеїла Саакашвілі, який був головою Одеської обласної державної адміністрації з 2015 по 2016 рр., а на батьківщині, в Грузії, де був Президентом, підозрювався у зловживанні своїм службовим становищем, заволодінні чужим майном та причетності до вбивства.

Тим не менш, у 2018 році Україною було передано до РФ Тимура Тумгоєва, добровольця АТО, якого Росія підозрювала у терористичній діяльності. Не зважаючи на вимогу Комітету ООН з прав людини до уряду України зупинити дану процедуру, Україна, займаючи позицію цивілізованої правової держави, що додержується принципів та правил міжнародного права, у тому числі щодо екстрадиції правопорушників, позитивно відповіла на запит РФ [8].

Таким чином, проаналізувавши практику реалізації Україною договорів у сфері екстрадиції, можна зробити висновок, що компетентні органи України дуже уважно ставляться до кожного запиту про екстрадицію від іноземних країн. Враховуючи багатоступеневий аналіз прийняття рішення про екстрадицію та прискіпливе ставлення до процедури отримання дозволу на екстрадицію, на практиці зустрічається велика кількість ситуацій, коли видача громадян іншій державі затягувалася. На наш погляд, це має позитивний та негативний моменти: позитивний – більш чіткий аналіз усіх обставин ситуації кожного окремого правопорушника, негативний – інколи безпідставне затягування процесу.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591_008#Text.
3. Договір між Україною та Республікою Казахстан про екстрадицію від 29.10.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398_001-18#Text.
4. Договір між Україною та Аргентинською Республікою про видачу правопорушників від 06.08.2018 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/032_002-18#Text.
5. Договір між Україною та Королівством Марокко про правову допомогу у кримінальних справах та екстрадицію від 21.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504_002-19#n147.
6. Черноус Ю. М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 143–150.
7. Ухвала Дніпровського районного суду м. Києва від 29 травня 2018 року у справі № 755/7821/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74438719>.
8. В ГПУ видачу Тумгоєва Росії називають виправданою, правозахисники заявляють про порушення. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vydachatumgoeva/29488223.html>.

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЛобкоМ.С.¹

ІНСТИТУТ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАННЯ В КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД

Аналізуючи сьогодення, слід зазначити, що людство вступило в нову еру, яка характеризується розповсюдженням і зміцненням загальнолюдських цінностей. Більш того, Україна, визначивши курс розвитку на європейську інтеграцію, проголошує на конституційному рівні мету щодо

---

¹ С тудентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

правової, демократичної розбудови держави, де особливого значення набуває питання повного й ефективного гарантування прав людини.

Одними із найважливіших завоювань людства, які є невід’ємними компонентами загальнолюдських цінностей, основних демократичних прав і свобод людини є право на свободу совісті та віросповідання. Конституція України, прийнята 28 липня 1996 р. [1], надає вищу юридичну силу вищезазначеним фундаментальним правам і свободам людини. Вказаний принцип вимагає, щоб держава була нейтральною, безсторонньою щодо будь-яких різновидів віри – як релігійних, так і нерелігійних, не надавала переваги жодному із них.

Питанням реалізації свободи совісті і свободи віросповідання вивчалися представниками як вітчизняних, так і зарубіжних країн. Так, на теренах Європи відбувався розгляд цього принципу з точки філософії права під впливом Ж. Бодена, Т. Гоббса, Дж. Локка, Р. Вільямса, Т. Джефферсона, Дж. Медісона, Ж.-Ж. Руссо. Завдяки працям вітчизняних учених, які досліджували проблеми теоретичного осмислення і правового забезпечення інституту свободи совісті і свободи віросповідання, серед яких роботи С. Авакьян, С. Алексєєва, М. Бабія, Л. Батуєва, Н. Бердяєва, В. Богданова, В. Гаєвої, В. Забігайло, М. Кириченко, І. Компанійця, А. Ловінюкова, М. Лубської, Г. Лупарьова, С. Мозгового, В. Малишка, П. Рабіновича, Г. Сергієнко, Л. Ярмола, Ф. Рудинського, П. Яроцького

та інші. Хоча внесок учених у цій сфері дійсно вагомий, втім науково-теоретична база понятійного апарату в правових актах залишається недостатньо розробленою, так само як і існуючі тенденції та важливі напрямки реформування у цій сфері зазвичай залишаються поза увагою більшості вчених.

Реалізація даного фундаментального права безпосередньо залежить від характеру відносин держави та релігійних організацій, моделі цих взаємозв’язків та їх правового регулювання. Однак вибір віри, так само, як і вибір переконань, думок, які разом утворюють світогляд людини, право не може регулювати. Правовому регулюванню підлягає лише свобода віросповідання. Відповідно до різних документів та юридичних актів – і міжнародних, і національних – це невіддільне, невід’ємне право людини; можливість сповідувати певну віру, дотримуватись обрядів, пов’язаних з нею, проповідувати або не дотримуватись жодних релігійних поглядів; вільне функціонування релігійних об’єднань.

Проаналізувавши міжнародно-правові акти (Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії та переконань, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права) і законодавство України (норми Конституції України, що забороняють дискримінацію за релігійною ознакою, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»[2]), дослідивши практику Європейського суду з прав людини (Рішення Суду у справі «Коккінакіс проти Греції» (Kokkinakis v. Greece, no. 14307/88, 25.05.1993 [3]), «Лейла Шахін проти Туреччини» (Leyla Şahin v. Turkey, no. 44774/98, 10.11.2005 [4]), «Александрідіс проти Греції»(Alexandridis v. Greece, no. 19516/06, 21.02.2008 [5]), «S. A. S. проти Франції»(S. A. S. v. France) no. 43835/11, 01.07.2014[6]), доповідь Комісії у справі «Ароусміт проти Сполученого Королівства»(Arrowsmith v. the United Kingdom), no. 7050/75, 12.10.1978 [7]) вирізняють такі принципи щодо свободи віросповідання: громадян незалежно від їх ставлення до релігії; недопустимість визнання державою жодної релігії як обов'язкової; рівність усіх релігій, віросповідань та релігійних організацій перед законом; відокремлення церкви і релігійних організацій від держави; відокремлення школи від церкви і релігійних організацій.

Зміст зазначених принципів надає можливість подати пропозиції щодо змістовно-термінологічного уточнення основних засад національного законодавства про свободу віросповідання та доповнення їхнього переліку принципами добровільності самовизначення кожного у сфері віросповідання і вільного вибору форм і способів віросповідання.

Наразі існує багато проблем у сфері правового регулювання релігійних відносин в Україні, наприклад:

- 1) повернення церковного майна та врегулювання так званих «між-конфесійних земельних спорів»;
- 2) загострення міжцерковного протистояння;
- 3) вільне самовизначення і самореалізація людини як особи в релігійній площині;
- 4) порядок організації та проведення мирних зборів.

Вважається, що вищезазначені проблеми базуються на дискримінації, нетолерантності або свавільному тлумаченні законодавства з боку органів публічної влади.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що незважаючи на те, що і досі існує велика кількість необґрунтованих пере-

шкод щодо реалізації права осіб на свободу совісті та віросповідання через діяльність органів публічної влади, проте вітчизняне законодавство про свободу совісті та віросповідання є достатньо ліберальним та розглядає цей основоположний принцип через призму прав і свобод людини, таким чином виступаючи юридичною основою свободи особи. Тому лише при умові дотримання свободи совісті та віросповідання у глобальному аспекті буде можливо подолати роз'єднаності людства, прискорити міжнародну інтеграцію і вирішити комплекс інших глобальних проблем.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
3. Kokkinakis v. Greece, no. 14307/88, 25.05.1993. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57827%22%7D>
4. Leyla Şahin v. Turkey, no. 44774/98, URL: 10.11.2005<https://hudoc.echr.coe.int/hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70956%22%7D>
5. Alexandridis v. Greece, no. 19516/06, 21.02.2008, URL:<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-126110%22%7D>
6. S. A. S. v. France, no. 43835/11, 01.07.2014, URL:<https://hudoc.echr.coe.int/hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-150987%22%7D>
7. Arrowsmith v. the United Kingdom, no. 7050/75, 12.10.1978, URL:<https://hudoc.echr.coe.int/hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104188%22%7D>
8. Київець О. В. Свобода совісті як об'єкт міжнародно-правового регулювання. *Наукові записки Інституту законодавства ВРУ*. 2012. С.142–146. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/659>
9. Дудаш Т. І. Практика Європейського Суду з прав людини: навч.-практ. посіб. К.: Алерга, 2013. 367 с.
10. Султанов А. Р. Защита свободы совести, распространения убеждений через призму постановлений Европейского Суда по правам человека / А. Р. Султанов. – М.: Статут, 2013 – С. 55–57.
11. Альонкін, О. А. Конституційне право людини на свободу світогляду і віросповідання та гарантії його реалізації в Україні: автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 Конституційне право; муніципальне право / О. А. Альонкін. – Київ: Б. в., 2010. – 20 с.

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ

Не викликає жодних сумнівів той факт, що будь-які правовідносини з іноземним елементом – напрочуд складний та довготривалий процес, який відображає особливий правовий порядок, властивий для відповідної країни. Однак цінність подібних юридичних фактів полягає у виро́бленні на основі останніх найбільш оптимальних концепцій, які дадуть змогу запозичити найдоцільніші варіанти поведінки для спеціальних суб'єктів.

До питання інституту міжнародного усиновлення, слід зазначити, що досвід зарубіжних країн має істотне значення для потенційної трансформації вітчизняного законодавства, а значить, характеризується актуальністю.

Правове регулювання міжнародного усиновлення здійснюється широкою нормативно-правовою базою, основою якої є Конвенція про права дитини 1989 р. Цю базу становлять Гаазька Конвенція про захист дітей і співробітництво у галузі міжнародного усиновлення 1993 р., Конвенція ООН про права дитини, Мінська конвенція, Європейська конвенція з усиновлення дітей, до якої Україна приєдналася в 2009 р., Сімейний кодекс України та Закони України[1].

Аналізуючи специфіку міжнародного усиновлення, слід зазначити, що існує низка системних проблем у цьому відношенні, які умовно можна класифікувати у декілька груп.

По-перше, існують випадки, коли бажуючі усиновити дитину звертаються за допомогою до випадкових посередників, знаходячи їх у мережі Інтернет. Часто можна прослідкувати, коли посередники викликають в Україну людей, беруть у них за свої послуги гроші, а потім зникають[2].

По-друге, 26 липня 1994 р. було здійснено відстрочення виконання зобов'язань (мораторій) на усиновлення українських дітей-сиріт іноземними громадянами. Це пов'язано з частими випадками масового незаконного усиновлення в Україні у цей період. Але можна сказати, що стан цієї справи не змінився на краще і зараз. Порівнюючи наш час

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

і ті роки, попри різні закони щодо покращення цієї ситуації, можна знайти багато відмінностей, але мабуть лише формально, а насправді нічого не змінилося[2].

По-третє, наявна проблема контролю за всиновленими дітьми. За останні 6 років іноземцями усиновлено близько 4,5 тис. дітей. Про долю більш ніж 1,5 тис. відсутні будь-які відомості. Практика показує, що досить частими є торгівля дітьми, використання їх задля жебрацтва та інших комерційних цілях. Відповідні консульські установи повинні проводити контроль за дотриманням прав і свобод усиновлених дітей за кордоном до досягнення ними 18 років. Однак, часто трапляються випадки, коли консульські установи не виконують дані функції [4, с. 407–408].

По-четверте, існує проблема повернення на територію України всиновлених дітей, права яких у прийомних сім'ях порушуються. Дитина, що усиновлена іноземцями, фактично, стає біпатридом. Наприклад, за законодавством США, дитина, усиновлена американцями, набуває громадянство їх країни відразу, при перетині кордону. Тому, навіть, при позбавленні усиновителів батьківських прав, дитину буде влаштовано в іншу американську сім'ю без будь-якого узгодження з відповідними державними органами України [5, с. 614]

Негативними рисами міжнародного усиновлення також можна вважати:

- зміну культурного й мовного середовища для дитини, необхідність адаптації в новому суспільстві;
- відсутність нормативної урегульованості чіткого механізму здійснення нагляду за долею усиновлених дітей за кордоном;
- відсутність правових процедур повернення усиновлених іноземцями дітей в Україну в разі грубого порушення їхніх прав через набуття ними після всиновлення громадянства іншої країни. Саме набуття громадянства є одним із наслідків усиновлення[3].

Таким чином, з огляду на наведене можна констатувати, що механізм іноземного усиновлення не є «панацеєю» для кращого життя дитини. Адже сама процедура має відповідати низці критеріїв, однак варто враховувати, що навіть долаючи зазначений порядок, життя в новій сім'ї нагадує своєрідну «лоторею», де спочатку не має жодних гарантій того, що дитина буде почуватися по-справжньому захищеною та в безпеці. Оскільки це вже та сфера, що не може якнайоптимальніше врахувати приписи нормативно-правових актів.

Список використаної літератури:

1. Ястреб М. М. Міждержавне усиновлення: проблеми та шляхи вирішення. URL: <http://surl.li/qmhv>
2. Бабухіна С. Усиновлення дітей іноземцями: плюси і мінуси. *День*. – 2003. – № 24.
3. Моренець І. А. Проблеми усиновлення дітей іноземцями. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9767/1/Morenec.pdf>.
4. Кухар А. О. Актуальні питання удосконалення інституту міжнародного усиновлення. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. – 2010. – Вип. 48. – С. 407–412.
5. Погорецька Н. В. Міжнародне усиновлення: проблемні питання. *Форум права*. – 2011. – № 3. – С. 612–617.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського союзу-Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Лукашенко В. Є.¹

ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВ СВОБОД

17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі Європейська конвенція). Власне, з цієї дати для України розпочався якісно новий етап правового розвитку й реформування, зміст якого полягає у наближенні національної правової системи до європейських стандартів шляхом перенесення європейських правових цінностей, що, здебільшого, знаходять своє практичне втілення та вираз у прецедентному праві Європейського Суду з прав людини (далі Європейський суд), на український ґрунт.

Життя людини та громадянина є найбільшим і найважливішим із соціальних та правових благ особистості. Як зазначає Н. І. Матузов, «право на життя – перше фундаментальне природне право людини, без якого всі інші права втрачають сенс» [4, с. 198]. Погоджуючись із зазна-

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ченою думкою С. В. Черниченко стверджує, що «без забезпечення права на життя стає безглуздим ставлення питання про дотримання інших прав і свобод» [5, с. 306].

Новим етапом розвитку та реформування в Україні почався з 1997 року, а саме 17 липня, коли було ратифіковано Верховною Радою України Європейську конвенцію про захист прав і основоположних свобод 1950 року.

Дана конвенція стала частиною національного законодавства України, адже її положення мають широке тлумачення у рішеннях Європейського Суду.

Метою моїх тез буде висвітлення ст. 2 «Право на життя» Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та застосування цієї норми у Європейському судді з прав людини.

Ст. 2 «Право на життя» Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод:

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання [1].

Розглядаючи справи щодо порушення статті 2 Конвенції, Суд виходить з того, що зазначена стаття «... захищає право... без якого користування будь-якими правами і свободами, гарантованими Конвенцією, було б ілюзорним» [2], і що «...це одна з основоположних статей Конвенції, щодо якої неприпустимі обмеження під час військових дій або надзвичайного стану, передбачені статтею 15. Разом зі статтею 3 вона гарантує одну з головних цінностей демократичних суспільств, які створили Раду Європи...» [3].

Тлумачення даної статті, як на мене, потрібно з того що в державі є обов'язок забезпечувати охорону права на життя, і цей принцип, або

можна назвати навіть *аксіома* проголошується у Конституціях багатьох державах, котрі також ратифікували Конвенцію.

Право на життя та застосування цієї статті можна розглянути і рішення по справі «ГОНГАДЗЕ ПРОТИ УКРАЇНИ» (заява № 34056/02). У даному рішенні чітко вказано на тому, що органи державної влади мали обов'язок, котрий не виконали, а саме вживати заходів щодо збереження життя людини, а потім після трагічної події докласти зусиль до збереження доказів, котрі є важливими у справі.

Також варто згадати рішення по справі «МОСЕНДЗ ПРОТИ УКРАЇНИ» (заява № 52013/08), де Європейський Суд визнав, що Українська держава є відповідальною за смерть громадянина Мосендза, у тому що військовослужбовці даної держави підштовхнули його до самогубства. Обов'язок держави «захищати життя» стосується також не тільки простих пересічних осіб, а усіх і військовослужбовців і осіб які під вартою. Суд виробив таку позицію, що відповідальність за будь-які ушкодження, отримані під час тримання під вартою, покладається на державу. Особи, які знаходяться під вартою, перебувають у вразливому становищі, і влада повинна забезпечити дотримання їх прав. У випадку, якщо стан здоров'я особи, затриманої поліцією, був нормальний, але пізніше людина померла, на державу покладається обов'язок надати правдоподібні пояснення подіям, які призвели до її смерті, підтвердженням цієї думки є рішення по справі «МУРАВСЬКА ПРОТИ УКРАЇНИ» (заява № 249/03), де є повтореність того що обов'язок держави є захист права на життя згідно ст. 2 Конвенції.

Сфера застосування статті 2 Конвенції: зникнення особи чи насильницька смерть; зберігання матеріалів щодо розслідування смерті; вивчення обстановки та розслідування матеріалів; прикладання сил до вирішення справи; застосування спецзасобів та зброї; настання смерті під час несення військової служби; у випадку виникнення надзвичайних ситуацій або бойових дій чи військові навчання; небезпека для здоров'я та життя у разі депортації, екстрадиції; безпека при будівництві та експлуатації об'єктів; матеріальна компенсація у зв'язку зі смертю (зникненням).

Узагальнюючи можна зазначити, що право на життя в загальному значенні та згідно ст. 2 Конвенції це сукупність всіх норм які спрямовані на охорону життя людини та закріплюють не можливість самовільного

позбавлення життя людини, заборона евтаназії і тому подібне. Життя залишається особистим немайновим благом фізичної особи (людини). Цим благом особа наділена і є носієм внаслідок еволюційного природного процесу, продуктом якого є все людство.

Не можливо не погодитись що Конвенція закріплює найвищі надбання людства – основні права і свободи людини інтерпретовані Європейським судом безсумнівно складають ядро як наднаціонального, так і національного права. Позиція, що спільні цінності, а саме право на життя, не є витвором певної культури, що змінюються від епохи до епохи, чи суб'єктивними поглядами окремих індивідів, а являє собою загальноцивілізаційну, загальнокультурну цінність, незалежно від ідеологій, націй чи релігій. Адже ця обставина дає всі необхідні підстави для визнання пріоритетності норм Конвенції та практики Європейського суду щодо норм національного законодавства, а імплементація Конвенції та практики Європейського суду, безсумнівно, є тим самим довгоочікуваним шляхом вирішення конфліктів під час розгляду спорів, що зачіпають права, гарантовані Конвенцією, та послужить превенцією порушень положень Конвенції Україною.

Підсумовуючи, можна зазначити, що право на життя для того, щоб сьогодні бути імперативним і невід'ємним правом кожної людини, пройшло великий шлях свого формування, який продовжується і дотепер. В древності людство, не закріплюючи таке право формально, вже заклало підґрунтя охорони права на життя. В період Нового і Новітнього часів право на життя поступово закріплюється в національних правових актах, що дало поштовх розвитку охорони такого права на міжнародному рівні, який закономірно відбувся в середині ХХ століття. Адже саме в цей період, після Другої світової війни, право на життя закріплюється в численних міжнародних загальнообов'язкових актах

На сьогоднішній день право на життя продовжує розвиватись і вдосконалювати механізми захисту, адже досі залишаються невирішеними такі питання, як його відносність, неможливість розкрити повну суть права на життя в міжнародних актах, наявність проблеми евтаназії, статусу права на життя в період збройних конфліктів тощо.

Отже, право на життя є актуальним питанням для вивчення у ХХІ столітті, адже потребує нових і нових відповідей на багато проблем, від вирішення яких залежить весь подальший розвиток людства.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, код доступу – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004;
2. Рішення *Pretty v. UK*, Judgment of 29 April, 2002
3. Рішення *McCann and Others v. UK*, Judgment of 27 September, 1995;
4. Международное право. Под ред. Ковалева А. А., Черниченко С. В. – М., Омега-Л, 2006.;
5. Мірошніченко О. А. Право людини на життя (теорія та практика міжнародного співробітництва) : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.11. Х., 2004. – 191 с

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Лукашенко В. Є.¹

ПРАВОВА ПРИРОДА ЄС

Що являє собою Європейський Союз з точки зору права? З цього приводу багато дискутує сучасна міжнародна спільнота.

Європейський Союз за час свого існування проявив себе як унікальне міжнародне об'єднання, яке поєднує у собі риси як міжнародної організації, так і суб'єкту «*sui generis*». Існує декілька концепцій розуміння правової природи ЄС: «міжурядова» концепція – як міжнародна організація; концепція міждержавного утворення особливого характеру – як федерація або конфедерація, як об'єднання особливого роду.

Інституційна система ЄС є досить своєрідною і не схожою ані на організаційну структуру класичних міжнародних міжурядових організацій, ані на систему внутрішнього державного апарату, з його поділом на законодавчу, виконавчу та судову гілки влади. [1, с.360]

Особливо актуальним питання політико-правової природи ЄС стало після прийняття Лісабонського договору. Він офіційно закріпив існування Європейського Союзу, наділив його міжнародною правосуб'єктністю, унікальною компетенцією, яка чітко не підпадає під ознаки жодного міждержавного утворення і при цьому постійно розширюється.

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дослідженням правової природи Європейського Союзу займалися багато дослідників, серед яких Г. де Бурка, М. О. Баймуратов, В. Денисов, М. М. Микісвич, В. Муравйова, А. Слейтер, Н. М. Ушаков, А. Я. Капустін, М. А. Корольов, Ю. М. Юмашев, Б. Н. Топорнін, С. С. Селіверстов, І. Яковюк, С. Кашкін, П. Крейг, К. Лінартс, П. Нуффел та інші [2, с.83–90].

ЄС характеризується ознаками, притаманними і федеративній державі, і конфедерації, і міжнародно-правовій організації, але разом з тим не є жодною з цих категорій у чистому вигляді.

Якщо ж розповісти про об'єкт, то існують різні концепції розуміння правової природи ЄС:

Державницька. Її суть полягає в тому, що ЄС з точки зору права являє собою державу. У межах цієї концепції виділяють дві течії: федералісти та конфедералісти. Обидві мають своє обґрунтування.

З федеративною державою Європейський Союз схожий тим, що так само як і вона має єдине громадянство, єдину валюту, у ньому існує дворівнева система органів управління (загальноєвропейські та органи управління держав-членів ЄС). Однак ЄС не можна назвати федерацією, бо у нього відсутня одна з найголовніших її ознак: у федеративній державі її суб'єкти є невід'ємними складовими самої держави і наділені лише окремими суверенними правами, а держави-члени ЄС є абсолютно самостійними і володіють повним суверенітетом. [3, с.360]

Також ЄС має й риси конфедерації: є об'єднанням держав, створеним задля спільної мети (підвищення рівня економічного розвитку, оборона) на підставі міжнародного публічного договору, має спільні органи управління, держави-члени зберігають повний суверенітет. Та на відміну від конфедерації ЄС не є тимчасовим утворенням, його існування не припиниться після досягнення певної мети, оскільки цього не передбачено договором про його створення. Цілі та завдання ЄС є не конкретними, а динамічними. Крім того в конфедерації не існує єдиного громадянства, валюти, які притаманні ЄС.

Міжнародно-правова. Суть її полягає в тому, що ЄС ототожнюється з міжнародно-правовою організацією. Особливими її прихильниками виступають британські вчені, які називають ЄС міжнародною організацією «нового типу». Дійсно, ЄС схожий за правовою природою на міжнародно-правову організацію. Основою його існування є міжнародний публічний договір, цілі завдання співпадають з багатьма міжнародними організаціями, має власні органи управління. А от

найсуттєвішою відмінністю є право ЄС створювати наднаціональні норми. Жодна міжнародно-правова організація не має такого права. Концепція синтезу поєднує положення двох попередніх та виходить з того, що ЄС містить ознаки принаймні трьох міждержавних утворень: федерації, конфедерації, міжнародно-правової організації. Крім того він має власні притаманні лише йому риси (особливий характер права, інститут громадянства та ін.). Отже, з позиції теорії синтезу ЄС являє собою *suigeneris* (організацію особливого роду). [3, с.361]

На сьогодні переважає думка, що з погляду міжнародного права ЄС є міжнародною міждержавною організацією, хоча і досить специфічною. Це об'єднання міжнародно-правове, оскільки створене шляхом укладання державами міжнародних договорів, що регулюються міжнародним публічним правом; ці договори становлять основу, на якій ґрунтуються інституційна структура та внутрішнє право Союзу. Його держави-члени залишаються суверенними, незважаючи на передачу деяких своїх суверенних повноважень, яка здійснена добровільно та без порушення міжнародного права. Слід підкреслити, що, хоча за походженням Союз є явищем міжнародно-правовим, водночас численні правові інститути ЄС не завжди можна пояснити категоріями та поняттями міжнародного публічного права. [4, с.590–595]

Як організація особливого роду ЄС характеризують як інтеграційне утворення наднаціонального характеру, який проявляється в діяльності інститутів ЄС та механізмі прийнятті рішень. Наднаціональна влада є ієрархічно вищою порівняно з державною владою, вона є незалежною від держав-учасниць організації, її волевиявлення має пріоритет і пряму дію на території держав-учасниць. Інституційними носіями наднаціональності в Європейському Союзі виступають Комісія, Європейський парламент і Суд ЄС. [5, с.83–87]

Отже, ЄС є унікальним утворенням, що ґрунтується на поєднанні двох різних водночас взаємодоповнюючих типів міждержавного співробітництва – міжнародної організації та наддержавного об'єднання. Це особливий вид міжнародно-правових об'єднань, в якому суверенітет його держав-членів суттєво обмежений, а його правова природа носить змішаний, комплексний характер. ЄС є складним міждержавним об'єднанням інтеграційного типу, яке, набуваючи окремих рис міжнародної організації, федерації та конфедерації, конститується як наднаціональна організація влади.

Список використаної літератури:

1. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу. Монографія. – Х.: Право, 2010. – 360 с.
2. Палєєва Ю. С. Безпрецедентний феномен Європейського Союзу щодо юридичної форми. *Вісн. Дніпропетров. ун-ту ім. Альфре- да Нобеля. Серія «юридичні науки»*. – 2015. – № 1 (6). – С. 83–90.
3. Швед, В. С. Правова природа Європейського Союзу. (2010). С. 360–361
4. Хоббі, Ю. С. Правова природа Європейського Союзу: проблема визначення. *Держава і право* (2010)
5. Грицаєнко Л. Європейський Союз як організація «sui generis». Публічне право. – № 1. – С. 82–87.
6. Якименко, Х. С. Європейський Союз: правова природа об'єднання. дис... к. ю 12.00.01. Харків, 2009.
7. Палєєва, Ю. С. Правова природа Європейського союзу: проблеми визначення. *Diss. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Košice*, 2015.
8. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Лукашук М. М.¹

ПОНЯТТЯ «КАТУВАННЯ» У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Верховна Рада України 17 липня 1997 року визнала обов'язковість Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (надалі – ЄКПЛ або Європейська конвенція) для України, що викликало зобов'язання дотримуватися позитивних та негативних зобов'язань для держав передбачених її положеннями.

З цього моменту, законодавець розпочав прогресивне реформування національної правової системи, в напрямку європейських стандартів шляхом імплементації в українське законодавство положень ЄКПЛ та

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

прецедентного права Європейського Суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ), що розширює їх зміст та конкретизує норми для ефективного використання.

Оскільки, судові прецеденти викладені в рішеннях ЄСПЛ використовуються як джерело міжнародного та з прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» як джерело національного права, а їх зміст спрямований на врегулювання колізій та прогалин в законодавстві вивчення їх для правника є особливо важливим.

Вивчення питання тлумачення поняття «катування» займалися такі вчені, як Т. І. Фулей в науковій праці якого, розглянуто застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя, П. В. Пушкар, який вивчав практику Європейського суду з прав людини щодо видів поведження чи покарання, заборонених ст. 3 Європейської конвенції, а також Т. І. Орлова, що досліджувала розмежування катування від поведження чи покарання, що принижує людську гідність.

Що стосується важливості вивчення питання тлумачення, понять «катування», то розглядаючи відповідну скаргу, як по відношенню до України, так і по відношенню до іншої держави, ЄСПЛ буде використовувати вже наявну практику та посилатися існуючі прецеденти. Таким чином, дослідження правильного розуміння та тлумачення застосування положень ЄКПЛ, в тому числі й статті 3 даної конвенції, що забороняє катування, нелюдське поведження, принижуюче гідність поведження чи покарання дозволить ефективно забезпечувати права та свободи людини, а також попереджувати їх порушення.

Відповідно до ст. 3 ЄКПЛ, що має назву «Заборона катування», нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню [1]. Ця заборона має абсолютний характер та не має жодних виключень. Відповідно до наявних правових позицій ЄСПЛ ця стаття Конвенції містить у собі одну з найголовніших цінностей демократичного суспільства.

Навіть за найбільш складних обставин, таких, як боротьба з тероризмом або з організованою злочинністю, Європейська конвенція містить абсолютну заборону жорсткого поведження. На відміну від більшості важливих статей Конвенції і Протоколів № 1 та 4, стаття 3 не передбачає винятків та відступу, навіть у разі крайньої суспільної необхідності, воєнного або надзвичайного стану, що загрожує життю нації»[2]. Усі інші

права можуть бути частково обмежені відповідно до умов, встановлених у ст. 15 ЄКПЛ, у разі суспільної крайньої необхідності – воєнного або надзвичайного стану в межах, необхідних для запобігання небезпеки життю нації.

Катування як юридичний термін має власний правовий зміст. ЄСПЛ висловив думку, що головною метою створення Конвенції було чітке розмежування використання таких термінів, як: «катування» та «нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження» в рішенні у справі «Dikme проти Туреччини», no. 20869/92 від 11.07.2000 року [3].

Зокрема, ЄСПЛ зазначав щодо наміру застосування навмисного нелюдського поводження, що спричиняє дуже сильні та жорстокі страждання, який полягав в тому, що до особи має застосовуватися особливе тавро ганьби. З цього приводу Суд посилався на статтю 1 Резолюції 3452, прийнятої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 9 грудня 1975 року, відповідно до якої, катування є обтяжуючим і навмисним видом жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Хоча Європейський суд з прав людини визначив елементи, які характеризують поводження чи покарання як катування, він ніколи не намагався визначити, що саме означає цей термін. Однак він частково погодився із визначенням, наведеним у Конвенції проти катувань Організації Об'єднаних Націй, від 26 червня 1987 року. Подібне використання положень цієї конвенції можна також зустріти у рішеннях по справах: «Аккос проти Туреччини», nos. 22947/93 та 22948/93 від 10.10.2000 року та «Salman проти Туреччини», no. 21986/93, від 27.06.2000 року [3].

Дійсно, як зазначає, Орлова О. О., Конвенція не дає визначень для понять, використаних у статті 3 Конвенції. Її зміст охоплює практично будь-які акти чи обставини, що можуть містити елемент «поганого поводження». На відміну від Конвенції ООН проти катувань, яка встановлює такі ознаки «катування»: 1) специфічна мета – «одержати... відомості чи визнання, покарати... за дії..., залякати чи примусити...»; 2) «причина, заснована на дискримінації будь-якого характеру», ст. 3 ЄКПЛ таких обмежень не містить. Це дало можливість ЄСПЛ суду поширити дію ст. 3 Європейської конвенції на ситуації, де такі ознаки відсутні [4]. З цією думкою можна погодитись, оскільки за допомогою чіткого визначення ознак можна не передбачити всі ситуації які можуть бути кваліфіковані як катування.

Що стосується визначення поняття катування, то у статті 1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Проти катувань», від 26 червня 1987 року, зазначено, що термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду [2].

Отже, чітке визначення катування в практиці ЄСПЛ відсутнє. Суд використовує закріплене Конвенцією ООН проти катувань від 26 червня 1987 року визначення цього діяння. Дана Конвенція визначає катуванням навмисну дію, що спричиняє особі фізичний біль або страждання, що може бути як фізичним, так і моральним, з метою отримання від неї інформації або відомостей про неї чи третіх осіб, а також визнання нею своєї вини. Також слід зазначити, що заборона катування має абсолютний характер, відступлення від цього правила є грубим порушенням положень конвенції, оскільки забезпечення даного права є однією з важливих засад демократичної держави.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 № 995_004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 06.04.2021)

2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання від 13.11.1998 № 995_085 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення 06.04.2021)

3. Особливості тлумачення і застосування статті 3 Європейської конвенції з прав людини *Visegrad Journal on Human Right* URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13415/1/Trykhlil_167-171.pdf (дата звернення 06.04.2021)

4. Орлова О. О. Катування, нелюдське та таке поведіння чи покарання, що принижує людську гідність: розмежування понять URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1704/1/9.pdf> (дата звернення 06.04.2021)

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЩОДО МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО РОЗВИТКУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ООН

Однією з основних економічних проблем нашого часу залишається забезпечення продовольчої безпеки продукції та доступ до неї в людині. При чому вона стосується не лише мало розвинутих країн, негативного впливу недостачі продовольства можуть зазнавати і розвинуті країни, і країни що розвиваються.

Головним шляхом вирішення даної проблеми є належне фінансування сектору сільського господарства. Тому, сприяння розвитку аграрної сфери та розширення міжнародного співробітництва виступає пріоритетним завданням міжнародних економічних організацій.

Однією з головних таких організацій є Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку. Дана спеціалізована установа ООН займається мобілізацією фінансових ресурсів в цілях збільшення виробництва продовольства та покращення положення з харчуванням бідних груп населення в країнах, що розвиваються.

Дослідженням діяльності Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку займалися такі вчені як Ковальчук С., Кожухова Т. В. та Львова А. Г.

Що стосується ефективності діяльності даної установи, то Хорунжий М. Й. зазначає, що починаючи з 1978 року, МФСР інвестував 9,5 млрд. дол. США, плюс 16,1 млрд. дол. США у вигляді спільного фінансування з боку своїх партнерів, в 731 програму і проект, якими охоплено більше 300 млн. незаможних сільських жителів[1]. З цього виходить, що метою даного Фонду є мобілізація фінансових для надання їх країнам, що розвиваються – членам Фонду на пільгових умовах для потреб сільськогосподарського розвитку.

Так Фонд заохочує фінансування проектів і програм, що передбачають розширення і поліпшення систем виробництва продовольчих

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

товарів, підтримує національну політику і стратегію, спрямовані на збільшення виробництва харчової продукції в країнах з дефіцитом продовольства.

При чому Фонд активно співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй та Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Дна взаємодія здійснюється на підставі угод між цими міжнародними організаціями.

Наприклад відповідно до статті 6 Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку, Фонд надає Організації Об'єднаних Націй періодичні доповіді щодо своєї діяльності, а ООН в свою чергу надає йому інформацію, яка може представляти особливий інтерес [2]. Слід погодитись із тим, що підтримка з боку ООН має позитивний вплив на діяльність фонду, оскільки надана нею інформація може вказати на необхідність застосування його ресурсів для вирішення певної проблеми.

Що стосується співробітництва з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, то відповідно до статті 6 Угоди між Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку та Всесвітньою організацією охорони здоров'я, ВООЗ і МФСР надають один одному всі дані, документи та інформацію, які можуть знадобитися для здійснення ним своєї діяльності [3]. Як і у випадку із співробітництвом із ООН, для більш ефективної діяльності МФСР отримує важливу інформацію, що сприяє ефективному виконанню його функцій.

Кожухова Т. В. зазначає, що МФСР ініціативи в межах фонду не тільки надають бідному сільському населенню доступ до землі, води, фінансових ресурсів, а також до сільськогосподарських технологій та послуг, необхідних для підвищення ефективності фермерської праці [5]. Дійсно, фінансова допомога повинна мати такий характер, що дозволить не тільки вирішити продовольчі проблеми, що існують на даний момент, а також попередити виникнення їх у майбутньому.

Що стосується фінансування, то для своєї діяльності МФСР залучає добровільні пожертвування від урядів, спеціальні внески, а також надходження від погашення виданих кредитів і інвестиційних доходів. Крім того, Фонд працює з багатьма установами, в тому числі зі Світовим банком і регіональними банками розвитку, іншими регіональними кредитно-фінансовими установами та установами ООН.

Проте, як зазначає Львова А. Г., хоча фінансування МФСР сільсько-го господарства країн світу є доволі значним, все ще залишається необхідність активізації його діалогу з міжнародними фінансовими установами та іншими регіональними, двосторонніми партнерами щодо збільшення спільного фінансування проектів і програм для здійснення спільних зусиль з підвищення продовольчої безпеки[2]. З цим твердженням неможна не погодитись, оскільки 70% населення таких проблемних регіонів як Азія та Африка залежить від сільського господарства, яке може втратити стабільність через складний клімат чи зовнішньоекономічні фактори.

Отже, в світі все ще існує потреба у зовнішньому фінансуванні аграрного сектору економіки мало розвинутих країн та країн, що розвиваються. В даному випадку основними завданнями є забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільського господарства, шляхом підтримки дрібних виробників та підвищення рівня технічного забезпечення. Також слід зазначити, що ефективна робота МФСР неможлива без підтримки його діяльності з Боку ВОЗ та ООН.

Список використаної літератури:

1. Ковальчук С., Діяльність та успіхи ООН у боротьбі з проблемою голоду URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/805/760>
2. Львова А. Г., Страхування аграрних ризиків: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_rob/studentresearchjournal091.pdf#page=726
3. Угода між Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку від 15.12.1977 № 995_979 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_979#Text
4. Угода між Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку та Всесвітньою організацією охорони здоров'я від 23.05.1980 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_401#Text
5. Кожухова Т. В., Фінансування міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку ООН програм забезпечення продовольчої безпеки URL: <file:///C:/Users/dimad/Downloads/261-477-1-SM.pdf>

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЕВТАНАЗІЯ – ПРАВО КОЖНОЇ ОСОБИ ЧИ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД?

Більше двадцяти років Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ або Суд) намагається трактувати статтю 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (Конвенція) у контексті правового регулювання права на евтаназію. На сьогодні це поняття розглядають як процес спокійної й легкої смерті хворого без мук і страждань. Виділяють такі види евтаназії: активна і пасивна.

Активна евтаназія – це виконання дій, спрямованих на припинення страждань безнадійно хворої людини, результат яких є смертельним для останньої. Пасивна евтаназія полягає у тому, що хворому припиняють надавати спрямовану на продовження життя медичну допомогу, що призводить до природної смерті [1, с.459].

Ставлення до евтаназії у світі неоднозначне. Обидві форми евтаназії легалізовані у Бельгії, Люксембурзі, Нідерландах. Крім того, лише пасивна форма евтаназії передбачена законодавством Ізраїлю, Іспанії, Південної Кореї та Франції. Шляхом прийняття судових рішень (прецедентів) проблему регулюють у США. Так, активна евтаназія легалізована у шести штатах: Вермонті, Каліфорнії, Монтані, Орегоні, Вашингтоні та Колорадо. В інших допускається застосування лише пасивної евтаназії. І, звісно, є країни, які заперечують саме існування права на смерть як суб'єктивне право громадянина та передбачають кримінальну відповідальність за таке діяння (Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Грузія, Данія, Іспанія, Казахстан, Німеччина, Україна тощо) [2].

Одним із перших вагомих рішень ЄСПЛ, у якому було розглянуто право на евтаназію, є справа «Прітті проти Сполученого Королівства» (Case of Pretty v. The United Kingdom) від 29 квітня 2002 р. [3]. Обставини справи полягали у тому, що заявниця помирала від невиліковної хвороби рухових нейронів (дегенеративної хвороби), яка вражає м'язи тіла людини. Хвороба негативно впливає на стан організму заявниці – все тіло,

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

починаючи від ший, паралізоване, й очікувана тривалість життя незначна. Разом з цим, інтелект заявниці і спроможність приймати рішення не постраждали. З огляду на те, що на останній стадії ця хвороба завдає страждань і приниження, заявниця бажає мати можливість особисто проконтролювати, як і коли вона помре, та позбутися цього страждання і приниження. Хоча, згідно з англійським правом, вчинення самогубства не є злочином, заявниця через хворобу не в змозі це зробити без сторонньої допомоги. Відповідно до п. 1 ст. 2 Закону про суїцид [4], допомога іншій особі у вчиненні самогубства є злочином. Пані Прітті бажала отримати таку допомогу від свого чоловіка, але генеральний прокурор відмовився задовольнити її прохання та гарантувати у такому випадку звільнення її чоловіка від судового переслідування. Оскарження цієї відмови не мали успіху. У цьому випадку ЄСПЛ визнав, що «право на життя», гарантоване ст. 2 Конвенції, не можна тлумачити як таке, що надає право померти з допомогою третьої особи чи державного органу влади, тобто обирати смерть, а не життя [5].

Хоча, прецедентна практика ЄСПЛ, фактично, визнає право людини на пасивну евтаназію. Г. І. Конь зазначає, що при активній формі евтаназії дії медичного працівника кваліфікуються *prima facie* як порушення ст. 2 Конвенції, а у випадку припинення лікування на прохання пацієнта (пасивна форма евтаназії) Європейська Комісія встановила, що такі дії за ст. 2 Конвенції не заборонені. Отже, ст. 2 Конвенції не можна тлумачити як таку, що дає людям право на смерть [6, с. 81, 82].

Кожна людина має право розпоряджатися своїм життям, надавши відповідні вказівки на випадок невиліковної хвороби. У такому випадку йдеться не про прохання припинити життя людини, а про відмову від надання медичної допомоги, що призведе до настання смерті. Так, аналогічна ситуація була розглянута ЄСПЛ у справі «Ламберт та інші проти Франції» (*Case of Lambert and others v. France*) від 5 червня 2015, яка була сприйнята ЗМІ як схвалення Судом процедури пасивної евтаназії [7]. Ключовим вважається той факт, що ЄСПЛ відокремив поняття «евтаназії» від припинення підтримки життєдіяльності, що відновить природний процес настання смерті. Незважаючи на те, що асистований суїцид та евтаназія прямо заборонена законодавством Франції, за наявності певних обставин лікар може припинити підтримку життєдіяльності хворого, якщо протягом тривалого періоду лікування позитивних зрушень у стані хворого не відбулось, а подальше лікування не в змозі покращити

становище хворого (так зване «терапевтичне утримання»). Отже, у цій ситуації не було встановлено порушення права на життя.

Заявники, що звертаються до ЄСПЛ з питанням щодо порушення їхнього права на евтаназію, також посилаються на ст. 8 Конвенції. З цього питання важливим є рішення ЄСПЛ у справі «Хаас проти Швейцарії» (Case of Haas v. Switzerland) [8, с. 45]. Заявник, що страждав від тяжкої форми афективного біполярного розладу протягом двадцяти років, після кількох невдалих спроб суїциду, намагався придбати пенобарбітал натрію. Але йому не вдалося це зробити через відсутність цього препарату у вільному обігу. Тому заявник стверджував, що ст. 8 Конвенції поклала на державу позитивне зобов'язання щодо створення умов для надійного і безболісного суїциду. Під час розгляду цієї справи Суд мав вирішити таке питання: чи повинна держава, базуючись на забезпеченні права на повагу до приватного життя, гарантувати можливість отримання смертельної речовини без рецепта, у порядку відступу від закону, для вчинення суїциду безболісно? Зрештою, ЄСПЛ зробив висновок про відсутність порушення ст. 8 Конвенції, прийнявши до уваги аргументи держави щодо попередження негативних наслідків легалізації смертельно небезпечних препаратів.

Підсумовуючи, зазначимо, що ЄСПЛ визнає право на життя як основоположне право кожної людини. Разом з цим, аналіз досліджуваного питання підтвердив відсутність європейського консенсусу, тому за державами залишається свобода розсуду у правовому регулюванні евтаназії на національному рівні. Суд лише зазначає, що легалізація цього процесу не суперечитиме ст. 2 та ст. 8 Конвенції.

Список використаної літератури:

1. Мірошниченко О. А. Евтаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві. *Форум права*. 2012. №3. С.459–464.
2. Дроздов О., Дроздова О. Евтаназія у правовому вимірі: чи має людина право на самовизначення шляхом смерті. ECHR: Ukrainian Aspect. 2020. URL: <https://www.echr.com.ua/evtanaziya-u-pravovomu-vimiri-chi-maye-lyudina-pravo-na-samoviznachennya-shlyahom-smerti> (дата звернення: 24.03.2021).
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя). URL: <https://pl.dsns.gov.ua/Ostanni-novini/8954.html> (дата звернення: 24.03.2021).

4. Suicide Act of 3 August 1961. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/9-10/60> (дата звернення: 31.03.2021).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Прітті проти Сполученого Королівства» (Prettyv. TheUnitedKingdom) від 29.04.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210#Text (дата звернення: 24.03.2021).

6. Конь Г. И. Обеспечение права на жизнь в решениях Межамериканского и Европейского судов по правам человека. *Вестник Московского университета. Серия 11. Право.* 2006. № 6. С. 80–92.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Ламберт та інші проти Франції» (Lambert and others v. France) від 05.06.2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2015/06/5/7034508/> (дата звернення: 24.03.2021)

8. Отчет о проведении исследования «Проблеми биоэтики в свете судебной практики Европейского Суда по правам человека». URL: <https://rm.coe.int/case-law-2017/1680736451> (дата звернення: 24.03.2021)

9. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. 2-ге вид., допов. Харків: Право, 2019. 404 с.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Маленко В. О.*¹

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА АБОРТ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Згідно з інформацією, опублікованою на сайті Всесвітньої Організації Здоров'я, в період з 2015 по 2019 рік у світі в середньому проводиться близько 73,3 мільйона абортів щорічно [1]. Відповідні показники породжують все жвавішу боротьбу рухів «pro-life» та «pro-choice». Такий розподіл на два табори можна побачити й поміж європейських країн, чия політика рухається або в напрямку подальшої демократизації, або в бік консерватизму. Однією з держав, чий погляд в даній сфері опинилися під пильною увагою громадськості, стала Польща. Нагадаємо, що в жов-

¹ Студентка 5 курсу інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тні 2020 року Конституційний Суд Польщі виніс рішення, яким визнав неконституційним проведення абортів з причини дефекту плоду чи генетичної хвороби, що ставить під загрозу життя дитини. У 2019 році зазначена підстава була причиною абортів в 96% випадків[2].

Зважаючи на це, ми пропонуємо дослідити на прикладі практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) те, яким чином на даний вирішується питання штучного переривання вагітності.

Стаття 8 Конвенції про захист прав та основоположних свобод не може тлумачитися як така, що окремо встановлює право на аборт. ЄСПЛ, посилаючись на прецедентне право Комісії, підтверджує, що законодавство, яке регулює переривання вагітності, зачіпає сферу приватного життя жінки. Так поняття «приватне життя» за змістом статті 8 є широким та охоплює, *inter alia*, репродуктивні права. Дана стаття не може бути витлумачена як така що означає, що вагітність і її переривання відносяться виключно до вказаної сфери: дане право повинно бути зіставлено з іншими конкурентними правами і свободами, включаючи права і свободи ненародженої дитини [3, 4].

Суд вказує на те, що при визначенні широти меж свободи розсуду, якою має користуватися держава, при розгляді будь-якої справи відповідно до статті 8 Конвенції, необхідно брати до уваги ряд факторів. Якщо в державах-членах Ради Європи немає консенсусу або стосовно відносної важливості інтересів причетних сторін, або стосовно найкращих засобів їх захисту, особливо якщо справа торкається делікатних моральних чи етичних питань, то допустима межа буде ширшою[3]. Остання ознака діятиме, коли мова йде про право на аборт.

Першочергова мета статті 8 полягає у захисті від свавільного втручання у приватне і сімейне життя, житло і кореспонденцію, вона ж – це класичне негативне зобов'язання. Оцінка належності його виконання визначається шляхом проведення трискладового тесту, тобто визначення чи втручання відповідало вимогам частини 2 статті 8, зокрема, відбувалось згідно із законом, ставило собі законну мету і було необхідним у демократичному суспільстві [3, 4, 5].

Розгляд же інших зобов'язань держави видається можливим на підставі практики ЄСПЛ. Першою справою є «Tysiácv. Poland». Для заявниці дві попередні вагітності були складними й потребували проведення кесаревого розтину. Крім цього, пані Тисяч страждає на міопію. За прогнозами медиків внаслідок вагітності її стан може значно погіршитися.

Однак, лікарі, залякані можливістю настання кримінальної відповідальності за надання дозволу на аборт без достатніх на те причин, відмовляють жінці. Адже в польському законодавстві відсутні чіткі і прозорі процедури визначення того, чи відповідає конкретний випадок умовам для надання такого дозволу.

Як підсумок, відмова держави дозволити проведення медичного аборту при наявності загрози здоров'ю заявниці та встановити процесуальний механізм, необхідний для реалізації права на аборт, означав, що заявниця була змушена зберігати вагітність, знаючи, що вона практично осліпне, що їй трапилося. Цим жінка була поставлена в ситуацію тривалої невизначеності. Тривожні й болісні переживання, а також руйнівний вплив втрати зору на життя заявниці та її сім'ї, за визначенням Суду, не можуть бути переоцінені.

Суд у цій справі зазначив, що при оцінці позитивних зобов'язань держави необхідно враховувати, що всі статті Конвенції засновані на верховенстві права – одному з фундаментальних принципів демократичного суспільства. Однак, межі між позитивними і негативними зобов'язаннями держави відповідно до цього положення не піддаються точному визначенню. Застосовні принципи, проте, аналогічні. Як в негативному, так і в позитивному контекстах необхідно враховувати справедливий баланс, який повинен бути досягнутий між конкурентними інтересами окремої особи й суспільства в цілому; і в обох контекстах держава користується певною свободою розсуду. Найголовніше, ЄСПЛ вказав, що Конвенція націлена на гарантування не теоретичних та ілюзорних, а цілком реальних і дійсних прав (§§ 111–113) [4].

Наступною є справа «R. R. v. Poland», в якій Судом зроблено розмежування між правом на аборт та правом на генетичне тестування та деталізовано позитивні зобов'язання у сфері репродуктивних прав.

Відповідно до обставин справи під час ультразвукового дослідження лікар запідозрила синдром Едвардса або Тернера. Заявниця, маючи досвід двох важких пологів, вирішила зробити аборт у разі, якщо мальформацію плоду підтвердиться. Для вказаного кроку необхідно було зробити допововий генетичний тест. Його було зроблено після чисельних прохань заявниці, однак несвоєчасно. У зв'язку з цим Суд встановив, що відбулося зволікання з боку лікарів у результаті заявниця не змогла отримати інформацію про стан плода, встановлений з необхідним ступенем впевненості, шляхом генетичного тестування протягом терміну, встановле-

ного для того, щоб аборт залишався для неї законним. Внаслідок цього, жінка була змушена народити хвору дитину.

ЄСПЛ наголошував, що характер питань, пов'язаних з прийняттям жінкою рішення про переривання вагітності, є таким, де фактор часу має вирішальне значення. Тому наявні процедури повинні забезпечувати своєчасне прийняття таких рішень.

В цьому контексті ЄСПЛ також повторив висновок, зроблений в справі «Tysięc v. Poland». Як тільки держава, діючи в рамках згаданої вище свободи розсуду, прийме нормативні акти, що дозволяють аборти в деяких ситуаціях, воно не повинно будувати свою правову базу таким чином, щоб обмежувати реальні можливості для їх отримання, – це її позитивний обов'язок (справа Tysięc v. Poland, §§ 116–124). Іншими словами, якщо внутрішнє законодавство допускає аборт в разі вад розвитку плоду, повинна існувати адекватна матеріальна та процесуальна база, яка гарантує наявність у вагітної жінки відповідної, повної та достовірної інформації про здоров'я плоду.

На додаток, дородові генетичні тести слугують цілям відмінним від цілей штучного переривання вагітності: вони можуть як розсіяти підозри в тому, що у плода є деякі вади розвитку так і дати жінці і її сім'ї час підготуватися до народження дитини, що страждає хворобою. Їх не слід ідентифікувати, спонукаючи вагітних до абортів (§§ 200–203) [5].

У справі «A. B. C. v. Ireland» заявниці – три жінки, що вирішили перервати незаплановану вагітність. Усі вони мали на те свої причини: побоювання не повернути дітей, що забрали органи опіки та піклування; небажання бути матір'ю-одиначкою та страх рецидиву раку. Для реалізації бажаного кожна з них наважилася на медичний туризм до Англії, де ця процедура була законною. Порушення ст. 8 було констатовано лише щодо останньої заявниці. За позицією Суду визначення будь-якого такого релевантного ризику для її життя, викликаного її вагітністю, явно стосувалося фундаментальних цінностей і істотних аспектів її права на повагу її приватного життя.

Важливим у цій справі є аналіз чинного на той час законодавства Ірландії. Верховний Суд надав тлумачення положенню 40.3.3 Конституції Ірландії, зазначивши, що переривання вагітності є законним за умови наявності реальної та серйозної загрози для життя матері. Пізніше були внесені зміни до Основного Закону, якими дозволялися поїздки за кордон з метою переривання вагітності та дозвіл на розголошення інформації про це.

Проблема полягала в тому, що єдину підставу для легального аборту було сформульовано в загальних рисах. Ні критерії, ні процедура, не вказують на те, як така небезпека може бути виміряна. Не був встановлений і порядок по вирішенню розбіжностей між жінкою і її лікарем/ями. І третій заявник, і будь-хто з лікарів піддавалися ризику кримінального переслідування під загрозою тюремного ув'язнення в тому випадку, якщо пізніше буде доведено, що виданий дозвіл лікаря не базувався на загрозі життя вагітної. Таким чином, законодавча невизначеність і відсутність ефективних і доступних процедур для встановлення права на аборт відповідно до закону, привела до різкої розбіжності між закріпленням правом на законний аборт практичною дійсністю (§ 264) [3].

Останньою до розгляду пропонується справа «Costa and Pavan v. Italy». Заявники, остерегаючись того, що в дитини знову буде виявлено генетичне захворювання, вирішили скористатися процедурою екстракорпорального запліднення (далі – ЕКО) та передімплантаційною генетичною діагностикою (далі – ПГД). Однак, проведення процедури ЕКО дозволялося лише безплідним парам, а щодо ПГД діяла абсолютна заборона. Таким чином, з метою захисту їх права на народження дитини, що не була б носієм хвороби, пара могла скористатися єдиною наявною в них можливістю – вагітністю, яку треба було б перервати у разі, коли допологовий скринінг показав би, що плід є хворим [6].

На підставі аналізу розглянутої практики ми можемо зробити висновок, що жінки стають перед непротим рішенням: поставити вище інтереси дитини чи свої власні, підвести під загрозу своє життя та здоров'я та/або під ризик свою свободу, побоюючись кримінального переслідування.

Власне право на аборт, як і інші репродуктивні права, підпадає під сферу регулювання статті 8 Конвенції. У зв'язку з цим, для нього характерним є висока свобода розсуду держави та застосування трискладового тесту по відношенню і до негативних, і до позитивних зобов'язань для визначення правомірності обмежень. Дозволяючи аборти, країна не повинна будувати свою нормативну базу таким чином, щоб обмежувати реальні можливості для їх отримання, а мусить створити ефективний механізм. Для цього встановлює не лише підстави для абортів, а й чіткі критерії їх визначення; самі ж дозволи повинні надаватися своєчасно; жінці повинно бути надано можливість отримати достовірну та повну інформацію про стан плоду. Тим більш, Суд засуджує законодавство, де

для жінок аборт часто є єдиною альтернативою народження тяжко хворої дитини, зокрема через неможливість ЕКО та ПГД.

Список використаної літератури:

1. Небезопасный аборт. *Всемирная Организация Здоровья*: оф. веб-сайт. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/preventing-unsafe-abortion>(дата звернення: 16.04.2021);
2. Polish de facto ban on abortion puts women's lives at risk, says Parliament. *European Parliament*. URL: <https://cutt.ly/xvicgWa>(Last accessed: 16.04.2021);
3. Case of A. B. and C v. Ireland (Application no. 25579/05): Judgment European Court of Human Rights, 16 December 2010. *HUDOC / European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-102332%22%7D> (Last accessed: 16.04.2021);
4. Case of Tysięc v. Poland (Application no. 5410/03): Judgment European Court of Human Rights, 24 September 2007. *HUDOC / European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-79812%22%7D> (Last accessed: 16.04.2021);
5. Case of R. R. v. Poland (Application no. 27617/04): Judgment European Court of Human Rights, 28 November 2011. *HUDOC / European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104911%22%7D> (Last accessed: 16.04.2021);
6. Case of Costa and Pavan v. Italy. (Application no. 54270/10): Judgment European Court of Human Rights, 11 February 2013. *HUDOC / European Court of Human Rights*. URL: <https://cutt.ly/hvicop2>(Last accessed: 16.04.2021).

Науковий керівник: Білоусов Є. М., д.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Малик К.Р.¹

ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС НА ПРАВА ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом (далі – ЄС) є одним із найбільш важливих міжнародних договорів, який коли-небудь

---

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

укладався Україною. Дана угода покликана забезпечити вхід України до Європейського простору, розвинути українську політичну систему, економіку та соціальну сферу і призвести до подальших реформ, які дозволять українській державі виконувати найбільш суттєві як зовнішні (перед іншими державами), так і внутрішні (перед Українським народом) зобов'язання. Саме тому метою даної роботи є аналіз впливу Угоди про асоціацію з ЄС (далі – УА) на права фізичних та юридичних осіб.

Укладення УА свідчить про готовність України інтегруватися до Європейської спільноти, зміцнювати взаємовигідні союзницькі відносини, котрі ґрунтуються на спільній довірі та дотриманні взаємних цінностей і традицій.

Імплементация і застосування Україною норм УА повністю визначена Конституцією та законами України. Так, Закон України «Про міжнародні договори України» визначає, що у випадку виникнення конфлікту між положеннями міжнародних договорів, до яких належить і Угода про асоціацію, та національним законодавством, пріоритет мають міжнародні договори [1]. Таким чином, після ратифікації Верховною Радою України, УА стала невід'ємною складовою правової системи України і має пріоритет у разі виникнення суперечностей із національним законодавством (окрім Конституції України).

Зобов'язання, які випливають зі змісту УА для України, пов'язані з напрямком на *acquis* ЄС у взаємовідносинах з іншими державами. Саме обов'язок щодо дотримання договірних зобов'язань із приведення національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС може суттєво розширити можливості для України (так званий принцип «більше за більше»). При цьому необхідно вказати, що *acquis* ЄС не зводиться лише до імплементации норм законодавства ЄС, а стосується також правових принципів, спільних цінностей, судової практики та інших правових надбань у різних сферах співробітництва між Україною та ЄС, як визначено в тексті УА та відповідних додатках до неї. Такими прикладами можуть бути «торгівельний *acquis* ЄС», «*acquis* ЄС у сфері енергетики» тощо.

Необхідно врахувати, що економічна, секторальна та торговельна частини є найбільшими за обсягом та найскладнішими за рівнем структуризації складовими Угоди про асоціацію. Разом з тим саме ця складова Угоди про асоціацію, не зменшуючи сутнісне значення інших частин, уже в найближчому майбутньому може надати найбільш відчутні на-

слідки для приватних осіб (споживачів, представників бізнесу тощо). Відтак, це створює нові виклики для України, які потребують певних змін. Вони матимуть важливі макроекономічні результати для економіки України, а також вимагають оновлення українського законодавства за багатьма напрямками і секторами економіки, оскільки пов'язані з необхідністю проведення великої кількості реформ. Тільки прорахована довгострокова економічна політика та реальний прогрес у ринкових перетвореннях дозволять Україні повністю скористатися усіма перевагами створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі і мінімізувати основні ризики. Звідси випливає, що економічна, секторальна та торговельна частини УА можуть не просто регулювати двосторонню торгівлю між сторонами, але й, за наявності політичної волі та підтримки суспільства – закласти певною мірою основи для нової моделі соціально-економічного розвитку України[1].

Окремо варто зазначити і про загальні положення щодо національного режиму, скасування митних зборів та платежів, заходів нетарифного регулювання, адміністративної співпраці. Питання щодо скасування митних платежів і зборів застосовуватимуться до товарів, які експортуються від однієї сторони до іншої. Правила визначення країни походження товару закріплено в окремому протоколі. Що стосується ввізних мит та тарифних квот, то на сьогодні середньозважені ставки ввізних мит, які застосовуються у торгівлі товарами між Україною та ЄС, є відносно низькими. Традиційно вищі ставки спостерігаються у торгівлі сільськогосподарськими товарами, причому ринок ЄС захищений сильніше, ніж ринок України.

Україна поступово скасує мито на імпорт вживаного одягу протягом 5 років, знижуючи його на 1% до досягнення нульової ставки мита на п'ятому році. Одночасно Україна матиме можливість запровадити систему вхідних цін. Вхідна ціна буде розраховуватися на підставі даних про контактну вартість готових швейних виробів, що експортувалися в Україну протягом попередніх трьох років, а саме 30% від середньої митної вартості по готовій продукції за визначеним переліком (п.4 ст.1 Додатку I-B «Додаткові умови для торгівлі одягом, що використовувався»)[2] .

Неодноразово зазначалося, що безпосереднім наслідком формування ЗВТ має стати взаємовигідне відкриття ринків України та ЄС. Тут визначального значення набуватиме питання адаптації українського законо-

давства до законодавства ЄС. Тільки за умови відповідності законодавства України *acquis* ЄС можна буде говорити про можливість суттєвого розширення ринків збуту української продукції та торгівлі послугами. Це також дозволить привести умови ведення бізнесу в Україні до стандартів ЄС, що, у свою чергу, сприятиме залученню іноземних інвестицій в економіку України не тільки із держав – членів ЄС, а й інших країн світу. Тому для поступової та ефективною реалізації цих заходів на національному рівні встановлений графік адаптації законодавства.

Послідова адаптація національного законодавства України до *acquis* ЄС дозволить бізнесу чітко спланувати свою стратегію приготування до нових умов. Як свідчить ряд досліджень щодо передумов та ймовірного впливу створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на українську економіку, саме формат ПВЗВТ матиме в середньостроковій та довгостроковій перспективі найбільш позитивний вплив, а у поєднанні з продуманою економічною політикою надасть відчутний імпульс внутрішнім реформам та структурним перетворенням у країні, а звідси – і зростанню добробуту. Утім, оцінки можливого впливу створення ЗВТ різняться, насамперед – за окремими секторами економіки. Аналіз розроблених у вказаних дослідженнях моделей та сценаріїв лібералізації торгівлі між Україною та ЄС показує, що хоча оцінка впливу на економіку України загалом є позитивною, передусім у довгостроковій перспективі, то для окремих її секторів переваги будуть різними. Найбільш однозначними та оптимістичними є оцінки впливу утворення зони вільної торгівлі на металургію та текстильну промисловість. Усі дослідження показали зростання виробництва у цих галузях (так, у текстильній промисловості спостерігається збільшення виробництва продукції з 88,6% до 103,6% за 2018–2020 рр.) [3].

Важливою сферою співробітництва між Україною та ЄС, яка розглядається обома сторонами як одне з ключових питань взаємної співпраці, є сфера вільного руху осіб між державами. УА неодноразово наголошує (зокрема, у ст. 19) на обов'язку забезпечення повного виконання чинних двосторонніх угод про реадмісію осіб та спрощення оформлення віз. Питання встановлення безвізового режиму для громадян України УА розкриває у ч. 3 ст. 19, де наголошує, що «Сторони зобов'язуються вжити послідовних кроків до встановлення безвізового режиму у відповідний час після створення умов для добре керованого і безпечного пересування людей, визначених у двофазовому Плані дій щодо лібералізації візо-

вого режиму, представленого на Саміті Україна – ЄС 22 листопада 2010 року»[4]. Дане положення УА закріплює, фактично, юридичне зобов'язання щодо встановлення безвізового режиму, а оскільки вказаний вище План дій є незалежним від УА, то його виконання не залежить від набуття Угодою чинності. В той же час виконання Плану дій стало досягненням цілі безвізового руху громадян України до держав-членів ЄС, які є учасниками Шенгенських угод.

Угода про асоціацію також пропонує громадянському суспільству України стати більш впливовим гравцем як у розвитку відносин між Україною та ЄС, так і у здійсненні внутрішніх перетворень, що наблизить Україну до загальноєвропейських стандартів.

По-перше, УА відводить громадянському суспільству роль суб'єкта у процесі належної реалізації Угоди через створення вищезгаданої інституції – двосторонньої громадянської платформи. Згідно з Угодою платформа має виконувати роль форуму для зустрічей та обміну думками. Більш важливо, що запропонована в Угоді платформа не існуватиме автономно, а буде включена до інституційної архітектури в рамках УА.

Крім того, передбачено взаємодію громадянської платформи з іншими інституціями. Зокрема, згідно зі ст.458 УА Рада асоціації, основна інституція для здійснення політичного діалогу між сторонами на міністерському рівні, повинна інформувати громадянську платформу про свої рішення та рекомендації. У свою чергу, роль громадянської платформи полягає у підготовці рекомендацій для Ради асоціації (ст. 470 УА). Насамкінець, передбачено, що Комітет з питань асоціації та Комітет з питань парламентської асоціації – інші дві інституції в рамках Угоди – знаходяться в постійному зв'язку з громадянською платформою з метою отримання оцінок, які є важливими для належного виконання Угоди [1]. Отже, вперше у відносинах між Україною та ЄС громадянське суспільство отримує інституціолізований механізм впливу на прийняття рішень у рамках Угоди. Рівень впливовості залежатиме як від спроможності самого громадянського суспільства пропонувати професійні рішення і доносити їх до відомих керівних інституцій в рамках Угоди, так і від відкритості з боку самих керівних інституцій. Іншими словами – це шанс для громадянського суспільства, який супроводжуватиметься відповідальністю за його використання.

Вдосконалення механізму виконання УА потребує від України більшого залучення та використання допомоги від ЄС. Так, на етапі плану-

вання проектів та програм розвитку співробітництва з ЄС ключовим є питання узгодження пріоритетів стратегії розвитку України, а також програми залучення допомоги, у тому числі експертної до процесу планування. Зміст УА можна вважати відповідною основою для визначення пріоритетів внутрішнього розвитку України, на реалізацію яких і будуть спрямовані усі ресурси включно з ресурсами допомоги ЄС.

На етапі реалізації проектів та програм розвитку необхідним є підвищення інституційної спроможності державного механізму розробляти стратегічні програми, швидко реєструвати проекти та програми допомоги, забезпечувати прозорість і підзвітність усього процесу реалізації програм та проектів зовнішньої допомоги.

Етап оцінки та моніторингу виконання слід підсилити чіткими механізмами спільного оцінювання (поточного та заключного) та забезпечувати вільний доступ громадськості, у тому числі громадянської платформи, до інформації про стан співробітництва з окремими державами-учасницями ЄС та самим ЄС.

Контроль за даними питаннями міг би здійснювати інститут Національного координатора співробітництва та зовнішньої допомоги, до якого б входили і допомога ЄС, і допомога окремих держав-інвесторів, а також міжнародних фінансових організацій (наприклад, МВФ та СОТ)[1].

Отже, Угода про асоціацію з ЄС ставить перед Україною цілі, яких вона давно бажала досягти – створення ринкової конкурентоспроможної економіки та ефективно функціонуючого громадянського суспільства. Цей процес вимагає консолідації всіх ресурсів на національному рівні та залучення міжнародної допомоги, що зрештою має призвести до процесу здійснення позитивних перетворень в Україні.

Список використаної літератури:

1. Угода про асоціацію Україна – ЄС: дороговказ реформ. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=6ed4cae3-76be-1b45-8ca0-596acd131646&groupId=252038 (дата звернення: 16.04.2021).

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Додатки: Угода. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_a11#n8 (дата звернення: 18.04.2021).

3. Статистика виробництва легкої промисловості за січень-лютий 2020. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/statystyka-vyrobnyctva-legkoyi-promyslovosti-za-sichen-lyutyj-2020/> (дата звернення: 18.04.2021).

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text(дата звернення: 18.04.2021).

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Мандрона М.-В. В¹

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав і свобод людини є найважливішим завданням держави. Із цією метою держави укладають двосторонні та багатосторонні міжнародні договори, які передбачають гарантії та механізми захисту прав від можливих порушень. Активні зміни, що відбуваються у міжнародному співтоваристві можуть впливати на рівень дотримання прав людини з боку окремих держав. Одним із чинників, який може на це вплинути є утворення нової держави чи держав шляхом поділу або ж навпаки об'єднання кількох держав в одну. У зв'язку із цим виникає питання щодо існування у нового суб'єкта міжнародного права обов'язку гарантувати дотримання права та свободи, які були закріплені у міжнародних договорах, чинних для держави-попередниці.

Відповідно до ст. 15 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [1] згода держави на обов'язковість для неї договору може бути виражена шляхом приєднання до вже існуючого договору. Для новоутвореної держави такий договір стає обов'язковим з моменту обміну ратифікаційними грамотами між договірними державами, депонування у депозитарія або ж повідомлення про такі ратифікаційні грамоти договірним державам або депозитарію, якщо про це заздалегідь було домовлено. Отже, приєднання до міжнародного договору, який присвячений питанням дотримання прав і свобод людини є першим способом для новоутвореної держави взяти на себе міжнародні зобов'язання.

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Іншим способом покладення на державу зобов'язань за договором є застосування процедури правонаступництва щодо міжнародних договорів. Відповідно до п. «в» ч. 1 ст. 2 Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року [2], правонаступництво держав означає зміну однієї держави іншою у несенні відповідальності за міжнародні відносини певної території.

Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року (далі – Віденська конвенція 1978 року, Конвенція) не закріплено особливостей правонаступництва держав щодо договорів у сфері захисту прав людини, а тому необхідно застосовувати загальні положення правонаступництва держав щодо договорів.

Віденською конвенцією 1978 року [3] передбачено положення, які регулюють питання правонаступництва договорів між державами, а також між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Об'єктом такого правонаступництва є міжнародні договори, призначені для зміцнення миру, безпеки та розвитку співробітництва між державами. Міжнародні договори у сфері захисту прав людини відносяться до вищезазначеного об'єкту правонаступництва, оскільки призначені для укріплення миру та створення механізмів гарантування безпеки людини, а тому знаходяться у правовому полі регулювання Віденської конвенції 1978 року.

Щодо держав, які утворилися у результаті національно-визвольної боротьби, Віденська конвенція 1978 року виходить з принципу «чистої дошки» (*tabula rasa*). Це означає, що така держава не пов'язана договорами, які були підписані від їх імені державами-метрополіями, та які діяли на момент правонаступництва. Проте, ця Конвенція наділила нові незалежні держави правом встановлювати свій статус в якості учасника будь-якого багатостороннього договору, який був чинним на момент правонаступництва держави та діяв по відношенню до території нової держави, лише шляхом повідомлення про правонаступництво[4, с. 35].

Коли дві або кілька держав об'єднуються і тим самим утворюють одну державу-спадкоємницю, будь-який договір, що є чинним на момент правонаступництва держав щодо кожної з них, залишається чинним щодо цієї держави-спадкоємниці, за винятком випадків, коли держава-спадкоємниця й інша держава-учасниця або інші держави-учасниці домовилися про інше. Варто також зазначити, що будь-який договір, який продовжує залишатися чинним, застосовується лише стосовно тієї частини

території держави-спадкоємиці, щодо якої цей договір був чинним на момент правонаступництва держав, якщо держави не домовляться про інше, у тому числі про застосування цього договору на всій території.

Якщо держава розділяється, або відокремлюються її частини та утворюється одна або декілька держав принцип чистої дошки не діє, оскільки договір, що був чинним на момент правонаступництва держав щодо всієї території держави-попередниці, залишається чинним стосовно кожної утвореної в такий спосіб держави-спадкоємиці. Дане положення є загальним, проте держава-спадкоємиця та інша держава-учасник можуть домовитись про інше.

Якщо частина території держави стає частиною території іншої держави, стосовно цієї території договори держави-попередниці втрачають силу, винятком може бути укладення спеціальної угоди про дію міжнародного договору держави-попередниці на цій території.

Прикладом правонаступництва держави за міжнародними договорами є Україна. Одним із перших нормативно-правових актів, прийнятих Верховною Радою України був Закон «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року. Відповідно до ст. 7 цього Закону [5] Україна є спадкоємицею прав та обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки. Після проголошення незалежності України міжнародні договори ратифіковані за часів СРСР, на території України, набули чинності згідно прийнятого 10 грудня 1991 року Закону «Про дію міжнародних договорів на території України». Зазначений Закон був першим нормативно-правовим актом національного законодавства, який установив, що [6] укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. На даний час діє Закон України «Про міжнародні договори» від 29.04.2004 року, а Закон «Про дію міжнародних договорів на території України» втратив чинність.

Отже, застосування інституту правонаступництва дозволило спростити процес покладення на Україну обов'язків за міжнародними договорами у сфері захисту прав людини та забезпечити негайну дію положень таких важливих документів як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права тощо.

Список використаної літератури:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 11.04.2021).
2. Цимбалістий Т. О. Деякі питання правонаступництва держав. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/7871/1/%D1%81%D1%82.%202.pdf> (дата звернення: 11.04.2021).
3. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів від 23.08.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_185#Text (дата звернення: 11.04.2021).
4. Філяніна Л. А. Міжнародне право: конспект лекцій / Дніпр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2016. 211 с.
5. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 № 1543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (дата звернення: 15.04.2021).
6. Про дію міжнародних договорів на території України: Закон України від 10.12.1991 № 1953-ХІІ (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-12#Text> (дата звернення: 15.04.2021).

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Мандрона М. – В. В.¹

ТИПОВІ СИТУАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

В п. 2 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 (далі – ЄКПЛ або Конвенція) закріплено одну з найважливіших гарантій, а саме презумпцію невинуватості. Зокрема зазначається, що кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку[1]. Таким чином в даній статті зазначаються певні умови такої гарантії: по-перше, межа дії цього принципу, це будь-яка справа про кримінальне правопорушення);

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

по-друге, момент, з якого особа вважається винуватою (коливина особи доведена законному порядку), а також заборона застосування альтернативної процедури встановлення вини особи.

Визначення поняття презумпції невинуватості закріплено в рішенні по справі «Мінеллі проти Швейцарії» (*Minelli v. Switzerland, no. 8660/79, 25.03.1983*). У цій справі заявник скаржився на порушення презумпції невинуватості за п. 2 статті 6 Конвенції у зв'язку з тим, що національним судом заявнику було призначено сплатити судові витрати та компенсацію, не зважаючи на те, що кримінальне переслідування щодо нього було припинено зі спливом строку давності. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд) ухвалив, що: «без доведення попередньої вини обвинуваченого в порядку, встановленому законом, і зокрема, без надання обвинуваченому можливості скористатися правом на захист, судові рішення відносно нього породжує відчуття того, що обвинувачений є справді винним».[2]

В справі «Барбера, Мессеге і Хабардо проти Іспанії» (*Barberà, Messegue and Jabardov. Spain, no. 10588/83; 10589/83; 10590/83, 13.06.1994*) Суд зазначив, що тягар доведення вини лежить на обвинуваченні, а будь-який сумнів трактується на користь підсудного. З цього принципу слідує також, що обов'язком обвинувачення є інформування особи про висунуті обвинувачення, щоб вона могла підготувати та належним чином представити аргументи на свій захист.

Принцип презумпції невинуватості закріплений в Конвенції має на меті перешкодити порушенню права на справедливий судовий розгляд, зокрема внаслідок упереджених висловлювань, безпосередньо пов'язаних з судовим розглядом. Більше того, упереджені висловлювання повинні стосуватися того самого кримінального правопорушення, стосовно якого заявлена презумпція невинуватості в контексті провадження.

Слід також робити принципове розмежування між заявою про те, що когось просто підозрюють у скоєнні якогось злочину, і однозначною заявою, за відсутності остаточного вироку, що певна особа скоїла даний злочин, наприклад у спорі «Ісмаїлов та інші проти Росії» (*Ismailov and others v. Russia, no. 33947/05, 10.05.2010*). Другий випадок порушує презумпцію невинуватості, тоді як стосовно першого Суд у багатьох випадках, з якими до нього звертались, вирішував, що немає підстав для скарг, як от у спорі «Гарицький проти Польщі» (*Garycki v. Poland, no. 14348/02, 06.05.2007*).

Варто відмітити, що висловлювання судді є предметом суворішого контролю, ніж висловлювання представників слідчих органів. Зокрема, презумпція невинуватості буде знехтуваною, якщо, без попереднього встановлення законним шляхом вини підсудного, у судовому рішенні щодо нього віддзеркалюватиметься відчуття, що він винен. Це стосується і випадків, навіть коли відсутня формальна констатація: достатньо, аби мотивування наводило на думку, що суддя вважає особу винуватою, зокрема у справах «Мінеллі проти Швейцарії», «Нераттіні проти Греції» (*Nerattini v. Greece*, no. 43529/07, 18.03.2009), «Гуцанові проти Болгарії» (*Gutsanovi v. Bulgaria*, no. 34529/10, 15.10.2013). Передчасне висловлення такої думки самим судом неспростовно зневажає презумпцію невинуватості («Нешак проти Словаччини» (*Nešťák v. Slovakia*, no. 65559/01, 27.05.2007)). Таким чином, у справі «Ель Каада проти Німеччини» (*Kaadav. Germany*, no. 2130/10, 12.11.2015) встановлено, що висловлення «твердої переконаності, що заявник знову вчинив правопорушення», під час провадження у справі про призупинення тюремного ув'язнення з випробувальним терміном порушило пункт 2 статті 6.

Як вже зазначалось презумпція невинуватості може бути знехтуваною не тільки суддею або судом, але й іншими державними органами. Це стосується, наприклад, посадових осіб поліції у справі «Алленет де Рібемонт проти Франції» (*Allenet de Ribemont v. France*, no. 15175/89, 10.02.1995), Президента Республіки у справі «Пеша проти Хорватії» (*Peša v. Croatia*, no. 40523/08, 08.04.2010) прем'єр-міністра або міністрів уряду, у справах «Гуцанові проти Болгарії» та «Констас проти Греції» (*Konstas c. Grèce*, no. 53466/07, 24.05.2011), голови парламенту, у справі «Буткявічус проти Литви» (*Butkevicius v. Lithuania*, no. 48297/99, 26.03.2002), прокурора, у справі «Дактарас проти Литви» (*Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, 10.10.2000) та інших посадових осіб прокуратури, як-от слідчих, у справі «Хужин та інші проти Росії» (*Khuzhin and others v. Russia*, no. 13470/02, 23.10.2008).

Положення пункту 2 статті 6 Конвенції, також забороняє будь-які заяви з боку посадових осіб державних органів стосовно кримінального слідства, що триває, які давали б громадськості підстави вважати підозрюваного винним і наперед формували б бачення фактів представниками відповідних судових органів («Ісмаїлов та інші проти Росії», «Буткявічус проти Литви»).

Суд в своїх рішеннях також наголосив на важливості добирати слова, які використовують посадові особи у заявах щодо особи, яка ще не була засуджена і визнана винною у даному кримінальному правопорушенні.

Проте не кожне висловлювання посадової особи про вину певної людини буде становити порушення ст. 6 Конвенції, адже мова йде лише про публічні висловлювання. Так само й не можна назвати самостійним порушенням некоректно вжиті в офіційному документі слово чи вираз про винуватість особи, коли самі по собі вони не можуть порушувати права людини. Важливим у цьому плані є правова позиція Суду в рішенні за справою «Дактарас проти Литви», де заявник подавав до прокурора заяву про закриття кримінального провадження, проте прокурором йому було відмовлено на підставі доведеності його вини наявними в матеріалах справи доказами. Піддавши критиці невдалий вираз «доведеність вини», Суд все ж визнав відсутність порушення презумпції невинуватості, оскільки прокурор мав на увазі «не питання доведення вини заявника доказами – що явно не є питанням, яке має вирішувати прокурор, – а питання наявності в матеріалах справи достатніх доказів вини заявника, які б давали підстави для передання справи на розгляд суду» [3].

Таким чином проаналізувавши прецедентну практику ЄСПЛ, можна стверджувати, що головною функцією презумпції невинуватості є попередження незаконного, необґрунтованого притягнення будь-якої особи до кримінальної відповідальності і відповідно забезпечення справедливого судового розгляду. Можна виділити такі, найбільш типові ситуації порушення принципу презумпції невинуватості: по-перше, висловлювання представників судових органів, зокрема суддів, коли в рішенні по справі відчувається вина підсудного, проте вина підсудного ще не встановлена; по-друге, публічне висловлювання посадових осіб зі ствердженням, що певна особа вчинила злочин, без доведення такого факту в законному порядку.

Список використаної літератури:

1. Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 05.05.2021)
2. Аношина Н.-Т. Ю. Презумпція невинуватості в сенсі статі 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського

суду з прав людини. URL:https://minjust.gov.ua/m/str_7475 (дата звернення: 06.05.2021)

3. Презумпція невинуватості крізь призму практики Європейського Суду з прав людини. URL:https://gryshyn-partners.com.ua/99_prezumpc_ya_nevinuvatost_kr_z_prizmu_praktiki_evropeis_kogo_sudu_z_prav_lyudini_ (дата звернення: 05.05.2021)

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

З М І С Т

Білоусов М. С. ПОНЯТТЯ «ДИТИНА-МІГРАНТ» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	3
Вєннікова В. В. ЧОРНІ КОДЕКСИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЯК УЗАКОНЕНА ФОРМА РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ.....	7
Волошин А. П. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	11
Гайдамака В. О. КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ	14
Нолік Yu. O. CIVIL AVIATION CYBERSECURITY AND HUMAN RIGHTS.	17
Жуков І. М. ДЕЯКІ МОМЕНТИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ	22
Занкевич Н. В. ЗАКОН «ПРО МОВИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР» І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНИХ СВОБОД В УКРАЇНІ.....	25
Іванов А. Г. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІВ З ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ ООН У ПОПЕРЕДЖЕННІ І ПРИПИНЕННІ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ.	28
Комарова Т. В. ПРИНЦИП СУДДІВСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ПРАКТИЦІ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС.....	31
Корбань В. В. ДОДЕРЖАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ, ОСНОВНИХ СВОБОД ТА ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	37
Кушніренко О. Г. ФУНКЦІЇ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	42
Марченко В. Ю. ПРОБЛЕМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У СФЕРАХ ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ.	46

Науменко А. В.	
ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ, ЯК ФОРМИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ.....	49
Постнова Н.	
МІЖНАРОДНІ ЗМІШАНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ (ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ)	53
Ушакова М. В.	
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗАКОНІВ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ	58
FOKINA N. V. THE ROLE AND POWERS OF THE ANTIMONOPOLY COMMITTEE OF UKRAINE IN ENSURING THE ENFORCEMENT OF STATE AID RULES	63
Швецова Л. А.	
ОБМЕЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ	66
ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО	
Андрущенко О. П.	
ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ДЛЯ УКРАЇНИ У СПРАВАХ ЩОДО ІНШИХ ДЕРЖАВ.....	69
Андрущенко Ю. В.	
ЕВТАНАЗІЯ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	72
Ахмедова А. О.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ	74
Бабійчук В. С.	
ВТІЛЕННЯ КОНВЕНЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	78
Балибіна А. Р.	
ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: PRO ET CONTRA	80
Богдан П. О.	
УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ-НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ	83

Борисюк Б. Р.	ІНТЕРПОЛ: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПІВРОБІТНИЦТВО З УКРАЇНОЮ.....	85
Борисюк Б. Р.	ЗАХИСТ ПРАВА ЛЮДИНИ НА НЕДИСКРИМІНАЦІЮ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ.....	88
Ванджурак М. М.	ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ: ПРАВОМІРНИЙ ЗАХИСТ ЧИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ?.....	92
Власенко Д. А.	ПРОБЛЕМА ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: СУЧАСНИЙ СТАН.....	95
Власенко Д. А.	РІВНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ: РОЗВИТОК У ПРЕЦЕДЕНТНІЙ ПРАКТИЦІ ЄСПЛ	99
Воротиленко К. О.	УТВЕРДЖЕННЯ РЕЖИМУ СУДНОПЛАВСТВА ПО МІЖНАРОДНИМ РІЧКАМ У ХІХ СТОЛІТТЯ	107
Габунія М. Г.	ЗНАЧЕННЯ ПЛОТНИХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ УКРАЇНИ.	111
Габунія Н. Г.	ЕВТАНАЗІЯ ЗА ПРАКТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	114
Гарницька А. О.	РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ ЛЕВЧУК ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	117
Гахраманова І.	ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ І БРИТАНСЬКОЇ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМАТІВ	120
Генкул Ю. В.	РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПІ	123
Григорцев А. В.	ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ОДНА ІЗ СУЧАСНИХ ФОРМ РАБСТВА У КОНТЕКСТІ СТАТТІ 4 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД.	126
Гриньов С. О.	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТЕОРЕТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ІМУНІТЕТІВ ТА ПРИВІЛЕЇВ	129

Драган М. В.	
ПРАВО НА ЖИТТЯ В АСПЕКТІ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД.....	133
Дядик В. О.	
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВНУТРІШНЮ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВ	136
Жмуренко В. М.	
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД РАБСТВА ЗА СТАТТЕЮ 4 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД: ПРАКТИКА ЄСПЛ	139
Іваницька М. О.	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВИ ПЕРЕБУВАННЯ З ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ДИПЛОМАТИЧНИМИ ІМУНІТЕТАМИ	142
Івчук К. І.	
КОМПЕНСАЦІЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ ВПО У КОНТЕКСТІ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ЗА СКПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ.	145
Горданова О. Є.	
ПИТАННЯ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В МІЖНАРОДНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРАВІ	151
Касьянова О. О.	
ВІЛЬНИЙ РУХ ТОВАРІВ В ЄС: ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	154
Коновалов В. С.	
СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОБРОВІЛЬНОЇ ЕВТАНАЗІЇ	156
Корнійчук І. В.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	159
Котова І. С.	
ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	161
Куценко Р. В.	
ОФІЦІЙНО ПІДПИСАНІ ДОМОВЛЕНОСТІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КОРОЛІВСТВОМ ІСПАНІЯ.....	165

Литкова М. Ю.	
ЗАХИСТ ВІД ПОГАНОВОГО ПОВОДЖЕННЯ З БОКУ ПРИВАТНИХ ОСІБ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВ В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД	169
Лобко М. С.	
ВРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК В РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ.	173
Лобко М. С.	
ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ ЩОДО ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНИ.	177
Лобко М. С.	
ІНСТИТУТ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАННЯ В КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД	182
Лобко М. С.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ..	186
Лукашенко В. Є.	
ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВ СВОБОД.....	188
Лукашенко В. Є.	
ПРАВОВА ПРИРОДА ЄС	192
Лукашук М. М.	
ПОНЯТТЯ «КАТУВАННЯ» У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	195
Лукашук М. М.	
ЩОДО МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО РОЗВИТКУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ООН	199
Макітренко В. В.	
ЕВТАНАЗІЯ – ПРАВО КОЖНОЇ ОСОБИ ЧИ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД?.....	202
Маленко В. О.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА АБОРТ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	205

Малик К. Р.

ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС НА ПРАВА
ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ 210

Мандрона М.-В. В.

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ
З ПРАВ ЛЮДИНИ 216

Мандрона М.-В. В.

ТИПОВІ СИТУАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ
НЕВИНУВАТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ 219

Наукове видання

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДЕМОКРАТІЯ

Збірник наукових статей за матеріалами III науково-практичної конференції

(м. Харків, 13 травня 2021 р.)

У двох частинах

Частина 1

Відповідальний за випуск: *Яковюк І. В.*

Підписано до друку 17.05.2021.
Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 13,3. Обл.-вид. арк. 12.
Тираж 130 прим.